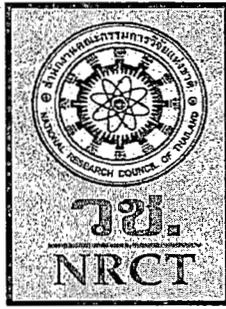

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของครอบครัว ในจังหวัดภาคตะวันออก

**The Participatory of Family and Community Innovation
for Enhancing Family Strength
in Eastern region province's Family.**

โดย

เพ็ญภา กุณภาค

ระพีพันธ์ ฉายวิมล

ดลดาว ปุราณนท์

ทรงวุฒิ อยู่เอี่ยม

ทวีศิลป์ กุณภาค

๙๐15 07 97

A& 0091207

-6 พ.ย. 2555

311795

เริ่มบริการ

4 ส.ย. 2556

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ปีงบประมาณ 2553

มิถุนายน 2555

อภิรักษ์พัฒนาการ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร.พองพรรณ เกิดพิทักษ์ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการจัดทำงานวิจัยนี้ทุกขั้นตอน อีกทั้งทำให้คณะผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำงานวิจัยอย่างมีคุณภาพ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ตรวจสอบทางวิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่า ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจเครื่องมือทั้ง 5 ท่านและ ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่กรุณาสละเวลาในการดำเนินการสนทนากลุ่มและการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และขอกราบขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ 2553 ในการทำวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศที่ปรากฏนามในงานวิจัยฉบับนี้ และ กราบขอบพระคุณท่านผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น อาสาสมัครที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล และการทดลองจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณงามความดี สิ่งที่ดี ความตั้งใจอันดีของคณะวิจัยจากงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยขอมอบให้แก่สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยก่อให้เกิดงานวิจัยที่มีคุณค่าคุณประโยชน์ต่อสังคมไทย และ ขอมอบให้บิดา มารดา ตลอดจนครอบครัวที่รักยิ่งของคณะวิจัย

คณะวิจัย

20 ธันวาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
สมมติฐานในการวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
ขอบเขตการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	13
2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	14
เอกสารเกี่ยวกับครอบครัว.....	15
เอกสารเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว.....	31
เอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	67
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	88
การกำหนดประชากร และกลุ่มตัวอย่าง.....	88
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	89
การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ.....	89
การจัดกระทำข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	118
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	119
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	119
อภิปรายผล.....	121
ข้อเสนอแนะ.....	138
บรรณานุกรม.....	139
ภาคผนวก.....	147
ภาคผนวก ก.....	147
ภาคผนวก ข.....	154
ภาคผนวก ค.....	210
ภาคผนวก ง.....	212

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	98
2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำนวนสมาชิก และอายุของกลุ่มตัวอย่าง.....	99
3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวแยกเป็นรายชื่อ.....	100
4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัวแยกรายชื่อ.....	101
5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความมั่นคงของครอบครัวแยกรายชื่อ.....	103
6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนแยกเป็นรายชื่อ.....	105
7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวรายด้าน และโดยรวม.....	106
8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว จำแนกตามอาชีพ.....	106
9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างที่อาชีพต่างกัน.....	107
10 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว จำแนกตามจังหวัด.....	108
11 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว ระหว่างจังหวัด.....	109
12 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวรายคู่ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างแต่ละจังหวัด.....	109
13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว จำแนกตามระดับการศึกษา.....	110

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
14	ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัว ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 111
15	คะแนนความรู้ในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครชุมชนที่แสดงให้เห็นค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในระยะก่อน การอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตร เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว..... 111
16	แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของครอบครัวของผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครในระยะก่อนการอบรม หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว112
17	คะแนนความเข้มแข็งของครอบครัวที่แสดงให้เห็นค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานในระยะก่อนการอบรมหลักสูตร เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตร เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว..... 113
18	แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะก่อน การอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตร เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว..... 113

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	13

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ นวัตกรรมกรมมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง

ชื่อผู้วิจัย ดร.เพ็ญภา กุลนภาดล , ผศ.ดร.ระพีพันธ์ ฉายวิมล, ดร.คณดาว ปุณยานนท์,
ดร.ทวีศิลป์ กุลนภาดล และ ทรงวุฒิ อยู่เอี่ยม

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท ปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ประจำปี 2553

งบประมาณที่ได้รับ 450,000 บาท ระยะเวลาทำวิจัย ตั้งแต่ ธันวาคม 2552 ถึง ธันวาคม 2554

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของครอบครัว และชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน 3) เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ของผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียง เป็นบิดา หรือมารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออกเฉียง ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบพื้นที่ (Area Sampling) ได้พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี จากนั้นทำการสุ่มจังหวัดละ 2 อำเภอ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างจำนวน 800 ครอบครัว รวม 1,600 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นบิดา หรือมารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออกเฉียง ที่ผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้คัดเลือก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ชุมชนละ 1 ครอบครัว ได้เป็นจำนวน 30 ครอบครัว รวม 60 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว และหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1 การศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบ พบว่า ด้านความมั่นคงของครอบครัว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.57$) ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.47$) และด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.39$) และ ด้านการทำหน้าที่ครอบครัว อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=2.33$)

ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน (ร้อยละ 59.9) มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนปีละ 1 ครั้ง (ร้อยละ 30.9) มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนปีละ 2 ครั้ง (ร้อยละ 8.9) และ มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี (ร้อยละ 0.4)

2. การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก โดยใช้หลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน พบว่า ครอบครัวที่ได้รับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจากอาสาสมัคร หรือ ผู้นำชุมชน ที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 90 มีความคิดเห็นว่าหลักสูตรนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความคิด ความรู้สึก และ พฤติกรรม อัน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความ ชำนาญ และความสามารถ ในการประเมินและให้การช่วยเหลือครอบครัวได้เป็นอย่างดี และ ผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 85 มีความคิดเห็นว่าการพัฒนาครอบครัวตามหลักสูตรนี้จะทำให้เกิดการใส่ใจซึ่งกันและกันและกันและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมที่เห็น ได้ชัดภายในครอบครัว

Abstract

The Participatory of Family and Community and Community Innovation for Enhancing Family Strength in Eastern region province's Family.

Pennapha Koolnaphadol . Rapin Chaywimol , Doldao Purananon ,Taweasil Koolnaphadol
and Songwut Yu-em

Objectives of this research were to 1) study family strength in Eastern region of Thailand, 2) develop a program for enhancing family strength by participatory process of family and community for community leaders and volunteers and 3) study the results of the utilization of program for enhancing family strength by participatory process of family and community for community leaders and volunteers

Samples for family strength study in Eastern region of Thailand were fathers or mothers and children . The area sampling was conducted in Srakeow ,Chachoengsao ,Rayong and Chonburi with the number of informants of 800 families or in the total of 1,600 persons. In addition, samples for enhancing family strength in Eastern region of Thailand were fathers or mothers and children whom were selected by community leaders by using purposive sampling with the number of informants of 30 families or in the total of 60 persons. Research instruments consisted of questionnaire regarding family strength and family strength enhancement program .

The results of the study were as follows ;

1. The study of family strength in Eastern region of Thailand's family indicated that most of the family strength were medium , family stability component was in medium ($\bar{x} = 2.57$) participation of family and community component was medium ($\bar{x} = 2.47$) Satisfaction in life was medium ($\bar{x} = 2.39$) and family functioning was also medium ($\bar{x} = 2.33$) .

Most of the family never participated with their neighbor (59.9%),participated with their neighbor once per year (30.9%) ,twice per year (8.9%) and more than twice per year (0.4%).

2. The development of family strength in Eastern region of Thailand's family by utilizing the participatory of family and community and community for enhancing family strength program : The results of this study indicated that there was a statistical difference in the family strength of the experimental group at .05 level.

3. The results of implementing the program to family strength enhancement showed that 90% of the community leaders and volunteers believed that the program contributed to changes in behavior, cognition and feeling. Besides, 85% of the community leaders and volunteers believed that the family development by following this program can help increase caring and concrete changes in the family.

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

"ปัญหาครอบครัวเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติด จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง ในการนี้สมาชิกครอบครัวทุกคนล้วนมีส่วนสำคัญ กล่าวคือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องอบรมเลี้ยงดู ลูกหลานให้ถูกต้อง ให้มีพัฒนาการที่ดีในทุก ๆ ด้าน พร้อมทั้งประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม ให้ลูกหลานยึดถือเป็นแบบอย่างได้ ส่วนลูกหลานต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และพยายามปฏิบัติพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ให้เป็นคนดีมีความรู้สามารถพึ่งตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีประโยชน์ นอกจากนี้ ทุกคน ทุกฝ่ายในสังคมต้องช่วยกันสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี และสร้างโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้เวลาด้วยกันให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มพูนความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจซึ่งกันและกัน" พระราชดำรัสสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (ข่าวสดออนไลน์, 2554) เนื่องในพิธีเปิดงานวันแห่งครอบครัว ประจำปี 2554 จากพระราชดำรัสดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่ขัดเกลามนุษย์ให้รู้สิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ หรืออะไรถูกอะไรผิด เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างลึกซึ้ง และมีอิทธิพลต่ออารมณ์ทัศนคติ และความประพฤติของบุคคลเป็นอย่างยิ่ง (สุพัตรา สุภาพ, 2540, หน้า 42) ในวันครอบครัว 14 เมษายน 2554 ครอบครัวเข้มแข็ง สังคมยั่งยืน ที่ทำเนียบรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี (ข่าวสดออนไลน์, 2554) ระบุว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในสังคม ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดู ให้ความรู้ และหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัว ให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมแก่วัย และเจริญเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ ครอบครัวยังเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิต และเป็นปัจจัยยึดเหนี่ยวสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่สังคม และประเทศชาติ การมีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาของส่วนรวม รวมทั้งเป็นกลไกนำสังคมไปสู่ความมั่นคงยั่งยืน ดังที่กล่าวมานั้น เห็นได้ว่าครอบครัวมีความสำคัญมากที่สุดต่อมนุษย์ทุกคน เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาจากครอบครัว บุคคลจะมีบุคลิกภาพเป็นอย่างไร จะสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ครอบครัวมอบให้ (พูนสุข ช่วยทอง, 2548, หน้า 1-2) การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวจะมีแนวโน้มมองข้ามความผูกพันทางอารมณ์ และการตอบสนองทางอารมณ์ต่อกันมากขึ้นเนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่ก้าวหน้าทำให้บุคคลมีความสัมพันธ์

ในวงกว้างมากขึ้นจนอาจทำให้ละเลยการเอาใจใส่ต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว อีกทั้งสังคมไทยปัจจุบันเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้นอาจทำให้ไม่ให้ความสำคัญต่อการอุทิศตัวให้กับครอบครัวอย่างแต่ก่อน (อุมาพร ตรังคสมบัติ, 2544, หน้า 74-77) ซึ่งสอดคล้องกับ คำกล่าวของ ชาย โปธิสิตา (2553, หน้า 11) ที่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวในปัจจุบันไว้ว่า เราอาจพิจารณาความสัมพันธ์ภายในครัวเรือนเป็น 2 มิติ คือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต่างรุ่นและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกรุ่นเดียวกัน ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ 2 มิตินี้ในปัจจุบันค่อนข้างจำกัด อาจเนื่องจากยังไม่มีการศึกษาเพียงพอ หรืออาจเพราะยังไม่มีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ สิ่งที่เราได้ยินผ่านสื่อในบางครั้งมักจะเป็นเสียงที่สะท้อนจากการสังเกตแบบเป็นส่วนตัว มากกว่าจะสะท้อนข้อเท็จจริงจากการศึกษาวิจัย เช่นว่า ความสัมพันธ์ในครัวเรือนทุกวันนี้ไม่เข้มแข็งเหมือนแต่ก่อน, พ่อแม่ไม่ค่อยจะมีเวลาให้แก่ลูกอย่างเพียงพอ, สามิ-ภรรยาไม่มีเวลาให้แก่กันเท่าที่ควร, ผู้สูงอายุถูกละเลยไม่ได้รับการดูแลอย่างที่ควรจะเป็น, ฯลฯ ข้อสังเกตเหล่านี้มีประเด็นที่น่าสนใจ แม้ว่าส่วนมากจะยังขาดข้อมูลสนับสนุนอย่างชัดเจนและเพียงพอก็ตาม

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา สถาบันครอบครัวในนานาประเทศประสบกับการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่น อัตราการหย่าร้าง และการใช้ความรุนแรงที่สูงขึ้น รวมทั้งความสัมพันธ์ที่เห็นห่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น ประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องทำการฟื้นฟู เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวศึกษาหลายท่าน ได้ให้นิยามเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวไว้หลากหลาย ตัวอย่างเช่น คริสติน, คามิลล์ และ อเคมิ (Kristin, Camille, & Akemi, 2009, p. 1) ได้ให้ความหมายของครอบครัวเข้มแข็งว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวเปรียบเสมือนสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ และความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว รวมถึงการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน การปกป้องครอบครัวของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่ครอบครัวต้องเผชิญกับความทุกข์ยาก และการเปลี่ยนแปลง ซึ่งองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัวขึ้นอยู่กับอารมณ์ พฤติกรรม และการอบรมเลี้ยงดู สอดคล้องกับ กอดดาร์ด (Goddard, 1999) ได้ให้ความเห็นว่า ครอบครัวที่เข้มแข็ง คือ ครอบครัวที่ยังคงรักษาความสุข (Happy) และความแข็งแรง (Strong) ไว้ได้ท่ามกลางปัญหาอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากสมาชิกครอบครัวร่วมกันสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นในครอบครัว ประกอบด้วยลักษณะพื้นฐาน คือ การหวังใจ และการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน การผูกพันอุทิศตัว การสื่อสาร การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การทำงานร่วมกัน การยืดหยุ่นและพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาที่ครอบครัวต้องการป้องกันแก้ไข เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว ซึ่งสอบถามจากสามี หรือภรรยาจำนวน 50 คนในเขต จังหวัดชลบุรี พบว่าครอบครัวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและต้องการความช่วยเหลืออย่างมาก ในปัญหาต่างๆ ดังต่อไปนี้ ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ได้แก่ การนอกใจ การไม่ยอมรับหรือขาดความภาคภูมิใจในสมาชิกครอบครัว ปัญหาเพศสัมพันธ์ในชีวิตคู่ ต่างคนต่างอยู่ไม่สนใจซึ่งกันและกัน คิดเป็นร้อยละ 78.9, 78.9, 73.7 และ 70.0 ตามลำดับ ปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสารและความขัดแย้งของครอบครัว เช่น ทศนคติไม่ตรงกันและไม่อาจปรับตัวเข้าหากันได้ ไม่สามารถสื่อสารความต้องการของตนให้แก่คนอื่นได้ มีการทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ คิดเป็นร้อยละ 60.0, 57.9 และ 55.0 ตามลำดับ ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว เช่น การแบ่งงานและหน้าที่ภายในบ้านอย่างไม่เหมาะสม การไม่รับผิดชอบครอบครัว การใช้อำนาจเหนือคนอื่น คิดเป็นร้อยละ 60.0, 60.0 และ 50.0 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้นในครอบครัวไทย ผลการวิจัยเรื่อง “เด็กไทยวันนี้ เป็นอยู่อย่างไร: บทสรุปจาก โครงการวิจัยพัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย” จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง เด็กและเยาวชนไทยทั้งสิ้น 9,488 คนกระจายทั่วภูมิภาค พบว่า อันดับที่ 1 เกิดจากปัญหาทาง เศรษฐกิจคิดเป็นร้อยละ 61 รองลงมาได้แก่ เกิดจากปัญหาภายในครอบครัวที่ไม่สามารถแก้ไขได้ และเกิดจากคู่สมรสมีปัญหาย่ำร้ายหรือแยกทางกันซึ่งคิดเป็นร้อยละ 30 และ 15 ตามลำดับ (ถัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ, 2546)

คุษฎี โยเหลา และคณะ. (2545, หน้า 3-4) ให้ผลสรุปจากงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษา เยาวชนและบิดามารดา จำนวน 1,089 ครอบครัวว่า ครอบครัวสุขภาพดีซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของ ครอบครัวที่เข้มแข็งนั้น จะประกอบด้วย การสื่อสารทางบวก มีความขัดแย้งระหว่างบิดา-มารดาต่ำ มีความใกล้ชิดผูกพันสูงและ มีการรับรู้สภาพของเศรษฐกิจของครอบครัว

ในขณะที่ พรรณพิมล หล่อตระกูล และ จันทร์ชนก โยธินชัชวาล (2542, หน้า 320) ได้ทำ วิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัวไว้ในหัวข้อเรื่องพฤติกรรมของคู่สมรสไทยในการทำ หน้าที่ในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างครอบครัวปกติที่เข้าอบรม โครงการ โรงเรียนสำหรับพ่อแม่จำนวน 556 รายพบว่าครอบครัวที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีการทำหน้าที่ในด้าน การสื่อสารและการทำหน้าที่ต่างๆ ไปดีกว่าครอบครัวที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

จากที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวอาจแสดงออกมาได้ หลากหลายรูปแบบ และเกิดจากปัจจัยสาเหตุมากมาย เช่น ทศนคติระหว่างบุคคล สภาพแวดล้อม ทางสังคม สภาพเศรษฐกิจ หรือความขัดแย้งในประเทศ เป็นต้น ดังนั้นในแนวทางการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และสามารถทำได้หลายระดับ โดยอาศัย

การร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และหน่วยงานต่าง ๆ ดังนโยบายการส่งเสริมสถาบัน
 ครอบครัว (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2551) ระบุว่า ความร่วมมือของทุกภาค
 ส่วนจะเป็นพลังขับเคลื่อนสถาบันครอบครัวให้มีความอบอุ่นเข้มแข็งได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพื่อให้
 สถาบันครอบครัวได้ร่วมเป็นพลังที่เข้มแข็งในการพัฒนาสังคมให้ก้าวไปสู่ความเจริญอย่างมั่นคง
 และร่วมสร้างสังคมที่มีความร่มเย็นเป็นสุขร่วมกันต่อไป

สุริยะ สุขกิจ ผู้ช่วยรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงวัฒนธรรม (สำนักงานกองทุนสนับสนุน
 การสร้างเสริมสุขภาพ, 2554) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่พึงประสงค์ คือครอบครัวที่มีความรักใคร่
 กลมเกลียว ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อกันในครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต
 มีความมั่นคงและพื้นฐานที่พึ่งพาตนเอง สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อรุ่นเยาว์ได้มีสถานภาพ
 สุขภาพที่แข็งแรง สามารถจุนเจือสังคม และมีความเป็นประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุถึงครอบครัว
 ที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะการมีครอบครัวที่ดี มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือสังคมได้
 กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ เป็นแกนกลางในการจัดทำแผนงานพัฒนา
 สถาบันครอบครัว (นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ.2547 - 2556, 2007)
 ที่มุ่งเน้นพัฒนาครอบครัวให้มีความมั่นคงเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถปรับตัวให้เท่า
 ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลก ปรับปรุงกฎหมายให้สามารถคุ้มครองครอบครัว
 พัฒนากลไกรองรับการดำเนินงานด้าน ครอบครัว รวมทั้งศึกษาวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ในการสร้าง
 ครอบครัวให้เป็นสุข-ชุมชนเข้มแข็ง และเมื่อครอบครัวมีคุณภาพแล้วจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วม
 ในการพัฒนาสังคม หรือในบางลักษณะ ชุมชน ก็จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวให้มี
 ความเข้มแข็งขึ้น ได้เช่นกัน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไข
 ปัญหาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยเริ่มจากการศึกษาบริบทความเข้มแข็งของครอบครัว
 เพื่อนำไปสู่การสร้างหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่เกิดจากกระบวนการมีส่วน
 ร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยแท้จริง ซึ่งนับว่าเป็นนวัตกรรมใหม่ในการดูแลช่วยเหลือ
 ครอบครัว และยิ่งไปกว่านั้นจะทำให้เกิดยุทธวิธีในการปฏิบัติสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้
 ครอบครัวและชุมชน ได้มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาความเข้มแข็งของครอบครัว ตลอดจนมี
 กระบวนการร่วมกันในการปรับกระบวนการทัศนเกี่ยวกับครอบครัวเพื่อให้เกิดการร่วมกันทำงานอย่าง
 บูรณาการในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อเป็นการป้องกันและแก้ปัญหาของครอบครัว
 และช่วยลดผลกระทบจากปัญหาสังคมที่มีต่อครอบครัวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยการสร้างหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยการบูรณาการการมีส่วนร่วมของชุมชน และครอบครัว เพื่อที่จะสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและยั่งยืน ร่วมกับภาคี และเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวของผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้นำชุมชนที่ได้รับการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง
2. ครอบครัวที่ได้รับการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน มีความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความเข้มแข็งของครอบครัวในพื้นที่เขตภาคตะวันออกเฉียง ซึ่งสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว
2. ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถาบันครอบครัวและการให้คำปรึกษาครอบครัวได้มีแนวทางในการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ สถาบันครอบครัว และผู้เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยทำการศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างโดยแยกออกเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นตอนที่ 1

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัว

ประชากร คือ สมาชิกครอบครัวในครอบครัวภาคตะวันออก ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และ บุตร ในเขตภาคตะวันออก 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี และจังหวัดตราด เป็นประชากรที่ไม่สามารถระบุจำนวนได้

กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกในครอบครัวในครอบครัวในภาคตะวันออก ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออก ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบพื้นที่ (Area Sampling) ได้พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี จากนั้นทำการสุ่มจังหวัดละ 2 อำเภอ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (พวงรัตน์ ทวีรัตน์.2540: 284; อ้างอิงจาก Yamane. 1967: 886-887) ได้เป็นจำนวน 800 ครอบครัว รวม 1,600 คน

ชั้นตอนที่ 2

ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ประชากร คือ สมาชิกครอบครัวในครอบครัวภาคตะวันออก ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และ บุตร ในเขตพื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี

กลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิกในครอบครัวในครอบครัวในภาคตะวันออก ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออก พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี ที่ผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้คัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ชุมชนละ 1 ครอบครัว ได้เป็นจำนวน 30 ครอบครัว รวม 60 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ หลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความเข้มแข็งของครอบครัว

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง การรับรู้ความคิด ความรู้สึกและการแสดงออกเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข อันประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว และ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

ด้านที่ 1 ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติตัวตามบทบาทที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้ตามปกติ ประกอบด้วย การจัดระเบียบครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัว และการสร้างเสริมพัฒนาการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การจัดระเบียบครอบครัว หมายถึง การจัดสรรบทบาทหน้าที่ การออกกฎระเบียบ และการกำหนดขอบเขตโครงสร้างการดูแลกันและกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

1.1.1 การร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

1.1.2 การออกกฎระเบียบในครอบครัว

1.1.3 การกำหนดขอบเขตและโครงสร้างการดูแล

1.1.4 การได้รับผลจากการกระทำทั้งด้านบวกและด้านลบ

1.2 การสื่อสารภายในครอบครัว หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

1.2.1 การพูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตและครอบครัว

1.2.2 การสื่อสารกันได้อย่างชัดเจนและตรงไปตรงมาด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง

1.2.3 การสื่อสารที่สอดคล้องรับกันอย่างเหมาะสมกับวัย

1.2.4 การเข้าใจความหมายสิ่งที่สื่อสารได้ตรงกัน

1.3 การสร้างเสริมพัฒนาการด้านสุขภาพและชีวิต หมายถึง การพัฒนาสมาชิกครอบครัวอย่างครบถ้วน 5 ด้าน คือ ด้านสุขภาพกาย ด้านวิถีภาวะทางอารมณ์ ด้านสติปัญญา ด้านจิตวิญญาณและด้านสังคม ได้แก่

1.3.1 การดูแลด้านอาหารที่เหมาะสมกับวัย

1.3.2 การออกกำลังกาย

1.3.3 การรับรู้ภาวะอารมณ์ซึ่งกันและกัน

1.3.4 การประคับประคองอารมณ์ความรู้สึกของกันและกัน

1.3.5 การเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัว

1.3.6 การฝึกคิดให้แตกต่างหลากหลาย

1.3.7 การถ่ายทอดค่านิยมและคุณธรรม

1.3.8 การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันอย่างเข้าใจความหมาย

1.3.9 การอาสาช่วยเหลือสังคม

1.3.10 การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน

ด้านที่ 2 การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักผูกพัน การยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวน่าอยู่น่าพึงพอใจ ประกอบด้วย การผูกพันทางอารมณ์ การให้เกียรติ และการใช้เวลาร่วมกัน ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การผูกพันทางอารมณ์ หมายถึง การแสดงออกอันสื่อถึงความรักใคร่ ห่วงใย ที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

2.1.1 การกอดสัมผัสหรือลูบหัวลูบหลังด้วยความรักใคร่

2.1.2 การไต่ถามรับฟังด้วยความห่วงใย

2.1.3 การแสดงความชื่นชมและให้กำลังใจแก่กัน

2.2 การให้เกียรติ หมายถึง การแสดงออกอันสื่อถึงการยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

2.2.1 การให้ความเคารพนับถือ

2.2.2 การซื่อสัตย์ไว้วางใจต่อกัน

2.2.3 การตระหนักถึงคุณค่าของกันและกัน

2.3 การใช้เวลาร่วมกัน หมายถึง การจัดสรรเวลาเพื่อปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

2.3.1 การจัดเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว

2.3.2 การออกไปพักผ่อนด้วยกัน

ด้านที่ 3 การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว หมายถึง การกระทำที่แสดงถึงการช่วยเหลือกันให้อยู่รอด การร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ประกอบด้วย การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ การแก้ไขปัญหาอุปสรรค การเป็นเอกภาพ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง การร่วมกันรับผิดชอบดูแลครอบครัวให้มีพอเพียงในการเป็นอยู่ ได้แก่

3.1.1 การประกอบอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเองได้

3.1.2 การปรึกษาเพื่อจัดการรายได้ร่วมกัน

3.1.3 การจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว

3.2 การแก้ไขปัญหาอุปสรรค หมายถึง การร่วมกันรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับ
ครอบครัว ได้แก่

3.2.1 การปรึกษาเพื่อหาทางออกสำหรับปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน

3.2.2 การร่วมกันเรียนรู้ผ่านปัญหาอุปสรรค

3.2.3 การสามารถรับมือได้กับปัญหาในภาวะคับขัน

3.3 การเป็นเอกภาพ หมายถึง การแสดงออกอันสื่อถึงการร่วมทุกข์ร่วมสุข
และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่

3.3.1 การเกื้อกูลกันยามทุกข์ยาก

3.3.2 การอุทิศตัวเพื่อครอบครัววงศ์ตระกูล

3.3.3 การรวมตัวกันของเครือญาติอย่างพร้อมหน้า

3.3.4 การรำลึกประวัติวงศ์ตระกูลร่วมกัน

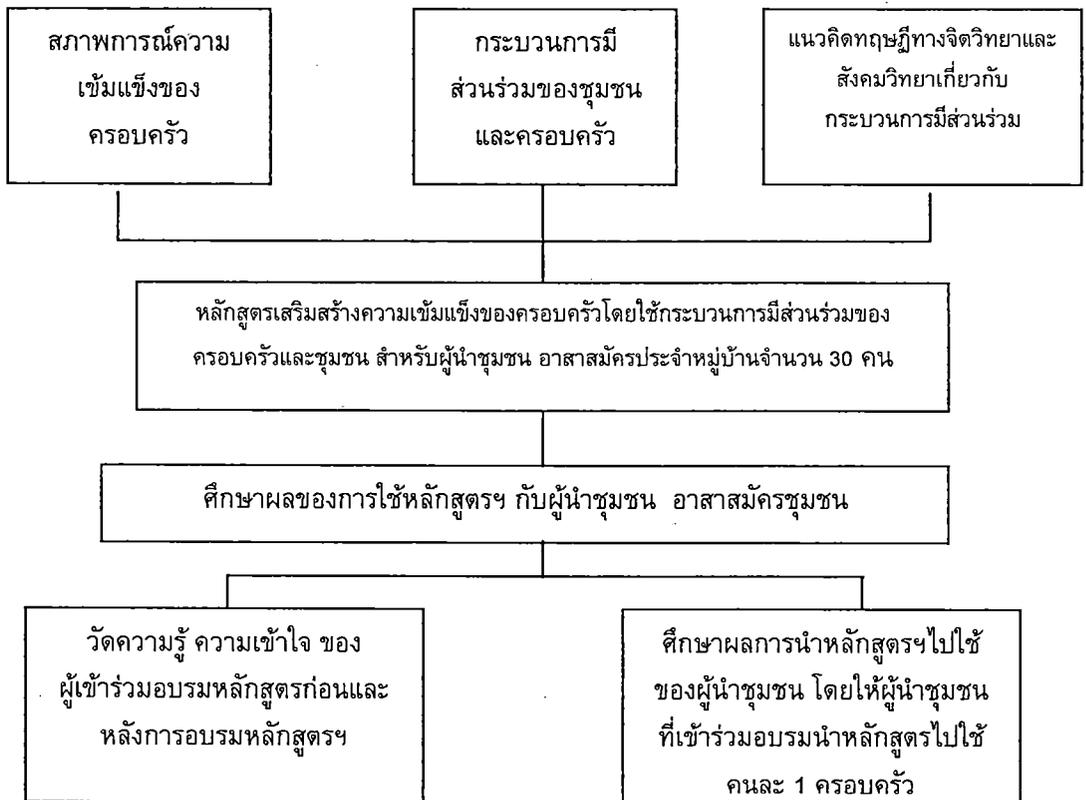
4. ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวมี
ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน และมีกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชน
มีการช่วยเหลือบุคคลในชุมชน มีกิจกรรมร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในชุมชนและสังคม ได้แก่

- 4.1 การที่บุคคลในครอบครัวกระทำกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมในชุมชนร่วมกัน
- 4.2 การที่สมาชิกในครอบครัวมีการช่วยเหลือบุคคลในชุมชน
- 4.3 การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือครอบครัว

2. ครอบครัว หมายถึง บิดาหรือมารดาและบุตร ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง 8 จังหวัด

3. นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของครอบครัวหมายถึง หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว
และชุมชน ทฤษฎีด้านจิตวิทยาในการพัฒนาหลักสูตร และหลักสูตรนี้นำมาใช้ในการอบรมผู้นำ
ชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือครั้งนี้ ผู้วิจัยเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของเนื้อหา ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับครอบครัว

ความหมายของครอบครัว

ประเภทของครอบครัว

ลักษณะครอบครัวไทย และทิศทางการพัฒนาสถาบันครอบครัว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

2. เอกสารเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว

ความหมายความเข้มแข็งของครอบครัว

ลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว

การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว

3. เอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation)

หลักการ และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม

ความสำคัญ และประโยชน์ที่ได้จากการมีส่วนร่วม

รูปแบบ และลักษณะของการมีส่วนร่วม

ทฤษฎี และเทคนิคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันแห่งแรกของสังคม เป็นจุดเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกช่วงอายุของการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายประการ ดังนี้

สารานุกรมบริแทนนิกาฉบับย่อ (Britannica Concise Encyclopedia, 2007) ให้ความหมายว่า ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่ผูกพันอยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวด้วยการแต่งงาน สายเลือด หรือรับเป็นบุตรบุญธรรมมาอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ครอบครัวเป็นแหล่งแห่งการจัดสรร ชูเลี้ยง อบรมสั่งสอนบุตรธิดา ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และความปลอดภัยแก่สมาชิกครอบครัว

กู๊ด (Good, 1982) กล่าวว่า ครอบครัวหมายถึงการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของชาย - หญิง ที่เป็นสามี - ภรรยาที่มีความรับผิดชอบร่วมกัน มีภาระหน้าที่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แบ่งงานสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต มีกิจกรรมทางสังคมต่างๆร่วมกัน และทำหน้าที่บิดา - มารดาในการอบรมสั่งสอน ดูแลเอาใจใส่ให้ลูกรับรู้บทบาทของการเป็นพี่น้อง รู้จักแบ่งปัน ดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2542:220) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า หมายถึง สถาบันพื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วยสามี ภรรยาและหมายถึงลูกด้วย

สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว (2542) ได้แนะแนวความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกันทางอารมณ์ และจิตใจ ในการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งการพึ่งพิงทางสังคมเศรษฐกิจ และมีความสัมพันธ์กันทางกฎหมาย หรือทางสายโลหิต ครอบครัวบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากดังกล่าวก็ย่อมได้ (ช้อยกเว้นอาจหมายถึงครอบครัวที่มีสมาชิกข้ามช่วงอายุอาศัยอยู่ด้วยกัน เช่น ปู่ย่า ตายายอาศัยอยู่กับหลาน เป็นต้น)

สำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว (2547, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่ผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักฐานรากสำคัญซึ่งต่อการดำรงชีวิต ครอบครัวมีหลายรูปแบบ และหลายลักษณะ นอกเหนือจากครอบครัวที่ครบถ้วนทั้งบิดา มารดา และบุตร

ทัศนีย์ ทองสว่าง (2543, หน้า 93) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุดซึ่งประกอบด้วยบุคคลต่างเพศตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความสัมพันธ์ทางเพศซึ่งกันและกัน อาจมีบุตรด้วยกัน โดยการสืบสายเลือด หรือมีบุตรบุญธรรม โดยกฎเกณฑ์ของ

สังคมก็ได้ และมีความผูกพันกันทางเศรษฐกิจ และสังคมที่ดี จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีระเบียบวินัย นั่นคือตั้งอยู่ในแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

พ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2546, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า หมายถึงสถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน

จากความหมายของครอบครัวดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง สถาบันทางสังคมที่เริ่มต้นจากบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มาอยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยา ใช้ชีวิตร่วมกันมีความผูกพันกันทางเศรษฐกิจและสังคม จะต้องรับผิดชอบร่วมกันในการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีความประพฤติที่ดีงามและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้แก่กันและกัน

ประเภทของครอบครัว

สุพัตรา สุภาพ (2540, หน้า 66) ได้แบ่งครอบครัวเป็น 3 ประเภท

1. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร (หรือ บุตรบุญธรรม) เป็นครอบครัวที่สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดที่สุด ครอบครัวประเภทนี้มีอิสระสูงมาก แต่ก็ทำให้ห่างเหินจากญาติ ซึ่งอาจทำให้เกิดความว้าเหวและขาดความอบอุ่นได้ในภายหลัง

2. ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย ครอบครัวเดี่ยวและญาติพี่น้อง ซึ่งอาจพักอาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกันหรืออยู่ในเขตบ้านเดียวกันหรืออาจอยู่ใกล้เคียงกันก็ได้ โดยมีพี่น้องที่สมรสแล้วหลายคู่ และมี ปู่ ย่า ตา ยาย รวมอยู่ด้วยซึ่งบางครอบครัวอาจมีสมาชิกถึง 20 คนก็ได้ ญาติพี่น้องต่างก็ช่วยกันเลี้ยงดูลูกหลาน ถือว่าครอบครัวประเภทนี้เป็นครอบครัวที่มีความรักความอบอุ่น สมาชิกอาวุโสสูงสุดจะเป็นหัวหน้าครอบครัวคอยควบคุมดูแลทุกข์สุข ของสมาชิกในครอบครัว

3. ครอบครัวที่มีสามีหนึ่งคนและภรรยาหลายคน (Polygamous Family) ครอบครัวประเภทนี้ เป็นครอบครัวเดี่ยว 2 ครอบครัวหรือมากกว่า โดยมีสามีและพ่อร่วมกัน

ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ (2545, หน้า 4-5) ได้อธิบายรูปแบบของครอบครัวที่เพิ่มเติมจาก 3 ประเภท เป็น 6 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) หมายถึง พ่อ แม่ และลูก ๆ อยู่ในบ้านเดียวกัน โดยไม่มีญาติคนอื่น ๆ อยู่ด้วย

2. คู่สมรสที่ไม่มีลูก (childless couple) หมายถึง คู่สามี และภรรยาที่อยู่บ้านเดียวกัน และไม่มีลูก

3. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (single – parent family) หมายถึง พ่อ หรือ แม่เพียงคนเดียวที่อยู่กับลูก และเลี้ยงดูลูกในกรณีนี้พ่อแม่มักจะแยกทางกัน หย่าจากกัน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิต เช่น แม่เลี้ยงดูลูกสาว 2 คน โดยไม่มีพ่ออยู่ด้วย ส่วนพ่อแยกไปแต่งงานใหม่ มีครอบครัวใหม่

4. ครอบครัวที่มีลูกบุญธรรม (adoptive family) หมายถึง พ่อ แม่ที่รับลูกบุญธรรมมาเลี้ยงดูเป็นลูกของตนเอง

5. ครอบครัวขยาย (extended family) หมายถึง พ่อ แม่ และลูกอยู่รวมบ้านเดียวกับเครือญาติคนอื่น ๆ ซึ่งมักจะเป็นปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ลุง ป้า น้า อา

6. ครอบครัวที่พ่อแม่มีการแต่งงานใหม่ หรือครอบครัวที่มีพ่อเลี้ยงแม่เลี้ยง (reconstituted or remarriage family or stepfamilies) หมายถึง ครอบครัวที่พ่อ และ/หรือ แม่เคยผ่านการแต่งงานหรือเคยมีครอบครัวมาก่อน ได้แก่ พ่อที่หย่าจากภรรยาคนแรกแล้วมาแต่งงานกับภรรยาคนที่ 2 และอาจมีลูกติดมาด้วย ก็จะมีความเป็นพ่อเลี้ยง หรือแม่เลี้ยง หรือ พ่อใหม่ แม่ใหม่ และมีความเป็นพ่อน้องต่างบิดา หรือต่างมารดา

ฟริตแมน (Friedman, 1986, p. 284) ได้ศึกษาประเภทต่าง ๆ ของครอบครัวในโลกตะวันตก ประกอบด้วย

1. ครอบครัวแบบดั้งเดิม

1.1 ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่มีคู่ สามี - ภรรยาและบุตรอยู่รวมในครัวเรือนเดียวกัน

1.2 ครอบครัวคู่สามี - ภรรยา (Nuclear Dyad) เป็นครอบครัวที่มีคู่สามี - ภรรยาอยู่รวมกันแต่ยังไม่มีบุตร

1.3 ครอบครัวที่มีบิดาหรือมารดาเพียงคนเดียว (Single – Parent Family) เป็นครอบครัวที่คู่สมรสหย่า หรือเป็นหม้าย

1.4 ครอบครัวที่มีคนโสดอยู่เพียงคนเดียว (Single Adult Living Alone) เป็นคนโสดที่ไม่ได้แต่งงาน และแยกออกจากครอบครัวเดิมอยู่เพียงลำพังคนเดียว

1.5 ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกทางด้านสามีหรือภรรยาอยู่รวมด้วย

1.6 ครอบครัวคู่ชรา (Elderly of Middle – Aged Couple) เป็นครอบครัวที่เหลือเพียงคู่สามี - ภรรยาเท่านั้นบุตรได้แยกออกไปจากครอบครัวหมดแล้ว

1.7 ครอบครัวเครือญาติ (Kin Network) เป็นครอบครัวที่สมาชิกที่ยังไม่แต่งงานอยู่ร่วมกันหรืออยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างกัน และมีการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. ครอบครัวที่แตกต่างจากแบบดั้งเดิม

2.1 ครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน (Commune Family) เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกันหลายครอบครัวในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีการแบ่งปันและใช้สิ่งจำเป็นต่าง ๆ ร่วมกันในกลุ่ม รวมทั้งมีการเลี้ยงดูเด็ก ๆ ของครอบครัวที่อยู่ร่วมกันด้วย

2.2. ครอบครัวที่บิดา - มารดาไม่ได้สมรส (Unmarried Parents and Child Family) เป็นครอบครัวที่บิดา - มารดาไม่ได้จดทะเบียนสมรส ซึ่งบิดา - มารดาอาจยังอยู่ร่วมกันหรือแยกกันอยู่ แต่ส่วนใหญ่มักพบว่าเป็นครอบครัวที่มารดาที่ไม่ได้สมรสเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง

2.3. คู่อยู่ร่วมกัน (Cohabiting Couple) เป็นการที่ชายหญิงอยู่ร่วมกัน โดยที่ยังไม่ได้ตัดสินใจว่าจะครองคู่ในอนาคต และยังมีได้สมรสกัน

2.4. กลุ่มรักร่วมเพศ (Homosexual Unions) เป็นบุคคลเพศเดียวกันอยู่ร่วมกันฉันท์สามี - ภรรยา

กล่าวโดยสรุปประเภทของครอบครัว ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยาย และ ครอบครัวที่อยู่ร่วมกัน 2 ครอบครัว หรือ มากกว่า ซึ่งรูปแบบและโครงสร้างของครอบครัวจะเปลี่ยนแปลงไปตามวงจรชีวิตของครอบครัว

ลักษณะครอบครัวไทย และทิศทางการพัฒนาสถาบันครอบครัว

ลักษณะครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ ตามนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว (สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว, 2542) ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการพุดจาให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
2. สมาชิกในครอบครัว มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และ รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
3. พ่อแม่ และ สมาชิกในครอบครัวมีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดและอดออม ร่วมกันเสริมสร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคง

4. พ่อ แม่ หรือ หัวหน้าครอบครัว ต้องทำตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ทำร้ายกันและกัน อบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ให้เป็นคนดี และมีประโยชน์ต่อสังคม ปฏิบัติตนตามหลักคุณธรรมของศาสนา

5. พ่อแม่ หัวหน้าครอบครัว หรือ ผู้ใหญ่ในครอบครัว ถ่ายทอดการเรียนรู้ และ ภูมิปัญญาแก่สมาชิก และ ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษา มีความสนใจใฝ่รู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ และรู้จักใช้เหตุผล

6. สมาชิกครอบครัวมีสุขภาพดี รู้จักดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง สถานที่อยู่อาศัยให้สะอาดถูกสุขลักษณะ และเป็นระเบียบเรียบร้อย

7. สมาชิกครอบครัวบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม มีส่วนร่วมในการทะนุบำรุง รักษา สิ่งแวดล้อม ศิลปะ และ วัฒนธรรมไทย

8. สมาชิกปฏิบัติตามครรลองประชาธิปไตยในครอบครัว เคารพกฎหมาย รู้จักใช้สิทธิ และปฏิบัติตามหน้าที่ พลเมืองดี มีความเชื่อมั่น และปฏิบัติตามส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

นอกจากนี้สำนักส่งเสริมสถาบันครอบครัว(2542) ยังได้ติดตาม ศึกษาและเฝ้าระวัง แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสถาบันครอบครัวในอนาคต คาดคะเนแนวโน้มของสถาบันครอบครัวในอนาคตได้ ดังนี้

1. ลักษณะครอบครัวเดี่ยวจะยังมีเพิ่มขึ้น และจะมีความหลากหลายของลักษณะครอบครัวเดี่ยว กล่าวคือ มี พ่อแม่และลูกหรือมีผู้สูงอายุกับหลาน (โดยที่บิดามารดาย้ายถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพ) หรือมีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวและลูก ๆ คือเป็นผู้ไว้คู่ต้องดูแล ๆ คนเดี่ยว เนื่องมาจากการทอดทิ้งหรือการแยกไปมีอาชีพของสามี ตลอดจนจนอาจมีเด็ก ๆ ที่ต้องอยู่กันตามลำพัง โดยไม่มีพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกครอบครัวจะเปลี่ยนไป ทั้งระหว่างหญิงชาย สามีภรรยา บิดามารดากับบุตร หรือญาติผู้ใหญ่กับบุตรหลาน โดยมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนจนมีการเคลื่อนย้ายถิ่นมากขึ้น การรัดตัวของการทำงานจะมีผลให้สมาชิกในครอบครัวมีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยลง

3. รูปแบบ วิธีการหาผู้มีหลากหลายกว่าแต่ก่อน การหย่าร้างมีเพิ่มขึ้น และสังคมยอมรับปัจจัยเหตุของการหย่าร้างมากขึ้น

4. คน โสดมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสตรี อันเนื่องจากการมีการศึกษาและการมีอาชีพมากขึ้น ประกอบกับการยอมรับสถานะความเป็นโสดของสตรีในสังคมไทย

5. หญิงและชายที่อยู่ร่วมกัน โดยมีได้จดทะเบียนสมรสจะมีมากขึ้น อันจะส่งผลให้กระทบกระเทือนต่อสถาบันครอบครัวและสถานภาพของลูก

6. จะมีการใช้เทคโนโลยีและสภาพเอื้อความสะดวกต่าง ๆ ในภารกิจดูแลครอบครัวมากขึ้น แต่สตรีก็ยังคงต้องรับผิดชอบครอบครัวพร้อม ๆ กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ บุรุษไม่เปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมมาช่วยแบ่งเบาภาระภายในบ้านให้มากขึ้น

7. สตรีจะมีการศึกษามากขึ้นและมีอาชีพนอกบ้าน โอกาสที่ทั้งสตรีและบุรุษจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครอบครัวก็จะมีมากขึ้นด้วย

8. คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้านสาธารณสุขจะส่งผลให้บุคคลมีอายุยืนมากขึ้น ซึ่งหมายถึงผู้สูงอายุในครอบครัวจะมีมากขึ้นด้วย

9. มีความจำเป็นในการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคม โดยเฉพาะในด้านสวัสดิการครอบครัวให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานะเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ของสังคมไทย ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของครอบครัวสถาบันสังคมอื่น ๆ และชุมชนเป็นหลัก

ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ (2545, หน้า 6-9) ได้อธิบายการเจริญเติบโต และพัฒนาการครอบครัวว่าการเปลี่ยนแปลงที่ครอบครัวทุกครอบครัวต้องประสบตามวันเวลาที่ผ่านไป แต่ละบุคคลก็มีการกิจแห่งการพัฒนาการ (developmental tasks) หรืองานที่ต้องทำตามวัยต่าง ๆ ซึ่งต้องปฏิบัติตามวงจรชีวิตของแต่ละบุคคล (individual life cycle) ในขณะที่บุคคลมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวโดยรวมก็จะมีพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามสมาชิกในครอบครัวไปด้วย จึงทำให้มีวงจรชีวิตครอบครัว (family life cycle) เกิดขึ้น ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) มีรูปแบบที่แน่นอน 2) เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ตามลำดับขั้น 3) มีความเป็นสากล วงจรนี้เกิดขึ้นกับทุกครอบครัวในทุกสังคมในโลกมนุษย์นี้ วงจรชีวิตครอบครัวเป็นพัฒนาการของครอบครัวในระยะยาว มีภารกิจตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ต้องทำให้สำเร็จ เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างเหมาะสม และมีบรรยากาศในครอบครัวที่สงบสุข โดยมีระยะต่าง ๆ ของวงจรชีวิตครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. คู่สมรสสร้างครอบครัวใหม่
2. ครอบครัวมีลูกเล็ก
3. ช่วงที่ลูกกำลังจะเข้าเรียน
4. ลูกเรียนชั้นอนุบาล และชั้นประถม
5. เมื่อลูกเป็นวัยรุ่น
6. เมื่อลูกเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ หรือแยก ไปจากครอบครัวเดิม
7. เมื่อพ่อแม่ย่างเข้าสู่วัยกลางคน

8. เมื่อพ่อแม่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ

สันติ บางอ้อ (2547) ได้ให้แนวทางการพัฒนาสถาบันครอบครัวแบบบูรณาการว่าอย่างน้อยควรให้ความสำคัญกับประเด็นดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในครอบครัวอย่างเป็นองค์รวม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา ภายใจสติปัญญา อารมณ์และสังคม เพื่อให้สมาชิกมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีจิตสำนึก ทักษะคติและพฤติกรรมที่ดีต่อสังคม

2. การสร้างหลักประกันคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบที่เหมาะสม ทั้งแก่ครอบครัวทั่วไป ครอบครัวเสี่ยงและครอบครัวในภาวะวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออม การประกันสุขภาพ หรือระบบประกันภัยแก่ครอบครัวให้พึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้

3. การสร้างระบบหรือกลไกการบริหารจัดการให้เกื้อหนุนการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็ง เช่น การใช้สื่อที่สร้างสรรค์ครอบครัว การปฏิรูปกฎหมาย การดำเนินมาตรการทางภาษีที่เอื้ออำนวย และการมีระบบข้อมูลเพื่อการติดตามประเมินผลการพัฒนาครอบครัว

4. การสนับสนุนบทบาทของสถาบันครอบครัวในการเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

สุริยะ สุขกิจ (2554) ผู้ช่วยรณรงค์วัฒนธรรม กล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ในครอบครัวไทย คือ 1.สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว 2.ทำกิจกรรมร่วมกันและใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ 3.พ่อแม่มีความรับผิดชอบเป็นตัวอย่างที่ดี 4.ถ่ายทอดการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อสมาชิกในครอบครัว 5.ส่งเสริมให้ครอบครัวมีการศึกษาและให้สมาชิกในครอบครัวไปรู้เพื่อพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง และมีความคิดสร้างสรรค์รู้จักใช้เหตุผล 6.ครอบครัวดูแลกัน สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพอนามัยที่ดี เพื่อไม่ให้เป็นการกระทบสมาชิกอื่น จัดสถานที่สะอาดสะอ้าน ที่อยู่อาศัยถูกสุขลักษณะ เป็นระเบียบเรียบร้อย 7.นำเพื่อประโยชน์ต่อสังคมร่วมกัน ร่วมทำนุบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมในวันหยุด 8.ปฏิบัติตามครรลองประชาธิปไตย พ่อแม่สอนลูกหลานให้รู้จักเคารพกฎหมาย รู้จักใช้สิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองดี เชื้อมั่นและปฏิบัติตนส่งเสริมการมีประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

รุจา ภูไพบูลย์ (2542) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันครอบครัว ซึ่งยังคงไปในทิศทาง การเป็นครอบครัว ที่มีลักษณะชุมชนเมืองมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก โครงสร้าง กับการเปลี่ยนแปลง จากภาคเกษตรกรรม เป็นภาคอุตสาหกรรม และบริการมีเพิ่มขึ้น ที่ดินทำกินมีจำนวนลดลง เมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือน เกษตรกร ประกอบกับสถานะเจริญพันธุ์ ที่มีระดับต่ำกว่าระดับทดแทน ทำให้มีสัดส่วนของประชากรวัยเด็ก ลดลงเหลือประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด (ก

ครอบครัวจะมีขนาดลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากความจำเป็น และปัญหาขาดแคลนตำแหน่งงาน ที่มีอัตราค่าตอบแทนเพียงพอต่อการดูแลสมาชิก ที่ต้องได้รับการดูแล หรือต้องพึ่งพาผู้อื่น อาจถูกทอดทิ้งมากขึ้น เนื่องจากสมาชิกมุ่งหาเงินหารายได้เลี้ยงชีพ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ และการขยายวงกว้างของการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ทำให้ครอบครัวมีโอกาสรับข้อมูลความรู้ และวัฒนธรรม จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ มากขึ้น ที่อาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบ การอบรมเลี้ยงดูบุตรในอนาคต ซึ่งการได้รับข้อมูลที่หลากหลาย มีข้อดี คือ สมาชิกครอบครัวสามารถพัฒนาตนเองให้มีความรู้กว้างไกล ในขณะที่เดียวกันข้อเสียอาจจะเกิดจาก การปรับตัววัฒนธรรมที่เน้นบริโภคนิยม เข้ามาในครอบครัวโดยไม่ตั้งใจ ทำให้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบ ที่ไม่เหมาะสม และมีผลทำให้วัฒนธรรมต่างชาติได้ ทำให้เด็กไทยมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากเดิม และเลียนแบบพฤติกรรมที่ข้ามวัฒนธรรมมากขึ้น

นอกจากนี้ รุจา ภูไพบูลย์ (2542) ยังสรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวว่า ภาพของวิวัฒนาการครอบครัวไทยในอดีต ถึงปัจจุบัน ยังแสดงการทำหน้าที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับ การดูแลสมาชิกใหม่ ให้เป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณภาพ ดังนั้น สถาบันครอบครัวจึงยังคงเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ที่จะมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของประชากรไทย โดยเน้นให้การดูแล ทั้งด้านพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ความคิด และศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ และสังคมในอนาคต แต่โครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการแตกแยกของครอบครัว ทำให้ครอบครัวจำนวนหนึ่ง เป็นครอบครัวที่มีภาวะเสี่ยงสูง ที่จะไม่สามารถทำหน้าที่ บทบาท ในการดูแล อบรม เด็ก และเยาวชน ในครอบครัวตนได้ดี ครอบครัวที่มารดา หรือบิดาทำงานหาเลี้ยงครอบครัวเพียงคนเดียว อาจมีปัญหาเศรษฐกิจที่จะเกื้อกูลบุตร การให้เวลาเพื่อดูแล อบรม สั่งสอน อาจไม่เพียงพอ และการที่ครอบครัวไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จะทำให้ไม่ได้รับการเกื้อหนุนเช่นเดียวกับครอบครัวไทยดั้งเดิม ที่เป็นครอบครัวขยาย การสนับสนุน จากสมาชิกครอบครัวรุ่นก่อน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ช่วยปลูกฝัง สืบทอดค่านิยมในการดำเนินชีวิต ร่วมกับผู้อื่น การเคารพ กตัญญูผู้ใหญ่ จะไม่ได้รับการสืบทอดดังแต่ก่อน ที่มีการเลี้ยงดูเด็ก ในครอบครัวที่มีญาติ และเครือญาติอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด สังคม และหน่วยงานต่างๆ จึงควรเกื้อกูลแก่ครอบครัว ที่มีปัญหา เพื่อป้องกันปัญหาสังคม ที่มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2547, หน้า 5 - 11) ได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547 - 2556 เพื่อใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัวอย่างเป็นองค์รวมครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว จำเป็นต้องคำนึงถึงแนวทางการดำเนินยุทธศาสตร์หลัก 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1. ยุทธศาสตร์หลักการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวแบบองค์รวม ประกอบด้วย

1.1 ยุทธศาสตร์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาครอบครัว

1.1.1 จัดการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวทุกรูปแบบทั้งใน และนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งการศึกษาตามอัธยาศัยที่เหมาะสม และอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถถ่ายทอดค่านิยม จริยธรรม และคุณธรรม รวมทั้งมีเจตคติที่ดีในการดำเนินชีวิต ครอบครัวที่มีสุข และพึ่งพาตนเองได้ ตระหนักรู้บทบาทหญิงชาย เคารพสิทธิกันและกัน มีค่านิยม ความเป็นครอบครัว และจริยธรรมทางเพศ ตลอดจนการสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยในครอบครัว

1.1.2 เตรียมความพร้อมก่อนสร้างครอบครัว โดยเฉพาะก่อนแต่งงาน และสำหรับ คู่สมรสให้มีการวางแผนการดำเนินชีวิตครอบครัว รู้คุณค่า และรับผิดชอบ ปฏิบัติบทบาทหน้าที่ ของตนตามสถานภาพของวงจรชีวิตในครอบครัว ในฐานะสามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูก ผู้ปกครอง ลุง ป้า น้า อา และ ปู่ ย่า ตา ยาย

1.1.3 พัฒนาทักษะการสื่อสาร เพื่อสร้าง และรักษาสัมพันธภาพที่ดี ดูแลเอื้ออาทร ต่อกัน และมีเวลาให้กับครอบครัว

1.1.4 อบรมเลี้ยงดูลูกหลานให้มีพัฒนาการสมดุครอบครัว และเหมาะสมตามวัย มีวินัยในตนเอง รู้จักใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหา เป็นผู้มีความคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งค่านิยมทางเพศ มีทักษะชีวิต ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว และพลเมืองดีที่สร้างสรรค์ รู้จักสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อ ห่วงใยสังคม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสังคมโลก

1.1.5 ส่งเสริม และสนับสนุนให้ครอบครัวมีความรู้ ทักษะ และสามารถเอาใจใส่ ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะที่เป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยเรื้อรังได้

1.2 ยุทธศาสตร์การสร้างสุขภาพของครอบครัว

1.2.1 ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวตระหนักในความสำคัญของการมีสุขภาพองค์รวมตลอดช่วงชีวิต ให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีการปรับตัวตามวัย และสภาวะสังคม

1.2.2 ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ชายซึ่ง มีบทบาทสำคัญในการสร้างสุขภาพครอบครัวด้วย ตั้งแต่ก่อนสมรส ระหว่างตั้งครรภ์ และการดูแลสุขภาพเด็กตามวัย และสุขภาพทางเพศ ทั้งในครอบครัว และในสังคมส่วนรวมด้วย

1.2.3 ให้สมาชิกในครอบครัว เข้าใจและรับผิดชอบต่อ บ่อนามัยเจริญพันธุ์ อันหมายรวมถึงเพศศึกษาตามวัย สุขภาพ พฤติกรรมทางเพศ การมีบุตร และการวางแผนครอบครัว

311795

1.2.4 จัดสภาพแวดล้อมรวมทั้งอนามัยสิ่งแวดล้อมและบริการด้านสังคมเชิงรับ และเชิงรุก ให้เอื้อต่อการพัฒนาครอบครัว และชีวิตครอบครัว

1.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัวเพื่อความมั่นคง

1.3.1 สร้างศักยภาพและความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของครอบครัวบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการทำมาหารายได้และจับจ่ายใช้สอยอย่างเหมาะสม รู้จักประหยัดและออม เพื่ออนาคต เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพ ไม่ตามกระแสบริโภคนิยม และช่วยให้ครอบครัวสามารถสร้างงาน และรายได้ได้อย่างซื่อสัตย์และรับผิดชอบ โดยให้พ่อแม่ และผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเด็ก และเยาวชน

1.3.2 ฝึกทักษะอาชีพและพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้ง การแนะแนวอาชีพโดยเฉพาะกับเยาวชนให้เกื้อกูลต่อการพึ่งตนเองและความมั่นคงของครอบครัว โดยให้รู้จักการสร้างงาน และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม รวมทั้ง ตระหนักถึงความสำคัญ และการเข้าถึงข้อมูล และสารสนเทศ การตลาด และทักษะการบริหารจัดการ

1.3.3 ส่งเสริมการพัฒนากฎมิตินโยบายไทยและเทคโนโลยีที่เหมาะสม รวมทั้ง การรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพ

2. ยุทธศาสตร์หลักการสร้างหลักประกันคุ้มครองทางสังคมของครอบครัว ประกอบด้วย

2.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนา การบังคับใช้กฎหมาย กฎ และระเบียบข้อบังคับ

2.1.1 ให้มีการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและบัญญัติกฎหมาย ให้สอดคล้องกับแนวคิดด้านสิทธิเด็ก สิทธิสตรี และสิทธิมนุษยชน-สากล

2.1.2 ให้มีมาตรการทางการเงินการคลังเพื่อส่งเสริมสนับสนุนครอบครัว เช่น การลดหย่อนภาษีในการเลี้ยงดูบุตรให้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้พิการและผู้สูงอายุ

2.1.3 สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือและ ให้บริการทางกฎหมายแก่ครอบครัวที่มีปัญหา และหรือกำลังมีปัญหา รวมทั้ง การให้ความรู้เบื้องต้นด้านกฎหมายแก่ครอบครัวทั่วไป

2.1.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปรับปรุงกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย

2.1.5 วางแผนประสานงานและทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง

2.1.6 บูรณาการความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไว้ในระบบการศึกษาทุกระบบ และทุกประเภท ตลอดจน การให้ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ครอบครัวตั้งวางและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

2.1.7 เผยแพร่กฎหมาย กฎ ระเบียบต่างๆ ที่ว่าด้วยครอบครัวอย่างกว้างขวาง

2.2 ยุทธศาสตร์การลดปัจจัยเสี่ยงด้านครอบครัว

2.2.1 จัดระบบสวัสดิการสังคมพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของครอบครัว รวมถึง การจัดการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในหน่วยงาน หรือสถานประกอบการ และศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน

2.2.2 ขยายบริการให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาที่จำเป็นแก่ครอบครัว รวมทั้ง บริการสุขภาพจิตและบริการแนะแนวแก่กลุ่มเสี่ยงต่าง ๆ

2.2.3 เสริมสร้างและสนับสนุนให้ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันในด้านศาสนา ศิลปะ ดนตรี กีฬา งานอดิเรก นันทนาการ และกิจกรรมชุมชนที่สร้างสรรค์อย่างสม่ำเสมอ

2.2.4 สนับสนุนให้หน่วยงาน และผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร หรือนายจ้าง ดำเนินถึงความสำคัญของครอบครัวของผู้ใต้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ พนักงานหรือลูกจ้าง และสนับสนุนคุณภาพชีวิตของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้โอกาสสมาชิกได้อยู่ร่วมกัน

2.2.5 สร้างระบบเฝ้าระวังเตือนภัยสำหรับครอบครัว และเด็กกลุ่มเสี่ยงประเภทต่าง ๆ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

2.3 ยุทธศาสตร์การช่วยเหลือและแก้ไขครอบครัวที่มีปัญหา

2.3.1 สร้างเครือข่ายการแจ้งเหตุสำหรับครอบครัว รวมทั้ง เด็กและเยาวชนที่ต้องการความช่วยเหลือ และจัดหาสถานที่พักฉุกเฉินชั่วคราวพร้อมบริการที่เข้าถึงได้ง่ายและทันทั่วถึง

2.3.2 จัดบริการช่วยเหลือขั้นพื้นฐานที่จำเป็น บริการแนะแนวเชิงจิตวิทยา และเชิงกฎหมาย รวมทั้งบริการในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยระบบเครือข่ายครอบครัว ระบบเครือข่าย และการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีทุกภาคส่วน

2.3.3 พัฒนาระบบการติดตามผลของการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ได้ต่อไป

2.3.4 กำหนดมาตรการจูงใจสำหรับอาสาสมัคร หรือผู้ดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ

2.4 ยุทธศาสตร์การป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว

2.4.1 สร้างเสริมความรู้และทักษะการสื่อสารในครอบครัว เพื่อป้องกันและแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว พร้อมทั้ง รู้จักจัดการกับปัญหา โดยหลีกเลี่ยงวิธีการรุนแรง แต่ใช้ เหตุผล และวิธีเชิงสันติ

2.4.2 ให้การศึกษากับสมาชิกครอบครัวและชุมชน เรื่องบทบาทหญิงชายและการ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อลด ละ เลิก การใช้ความรุนแรง และตระหนักถึงผลกระทบต่องานทุก ระดับของการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

2.4.3 ใช้เครือข่ายชุมชนในการเฝ้าระวังการกระทำความรุนแรงในครอบครัว ให้มี กลไกการประสานงานเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้คุ้มครอง โดยวิธีสหวิชาชีพอย่างครบวงจรแก่ ผู้ถูกกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็ก สตรี และผู้สูงอายุ และผู้กระทำ

2.4.4 สนับสนุนให้สื่อทุกประเภท เสนอเรื่องที่สร้างสรรค์และส่งเสริม ความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในครอบครัว และกำกับดูแลสื่อทุกชนิดไม่ให้นำเสนอสื่อที่มีลักษณะ ส่งเสริมความรุนแรง

2.4.5 รมรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างค่านิยมและเจตคติที่ถูกต้องแก่ ประชาชนทั่วไป และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว

2.4.6 ใช้กระบวนการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในการป้องกัน และแก้ไขปัญหอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการแก้กฎหมาย พัฒนาระบบการยุติธรรม และ การเสริมสร้างเจตคติที่ถูกต้องของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงในครอบครัว

2.4.7 รมรณรงค์ ลด ละ เลิก อบายมุขและยาเสพติด รวมทั้งปัจจัยด้านครอบครัว ซึ่ง เป็นต้นเหตุของความรุนแรง

3. ยุทธศาสตร์หลักการสร้างระบบกลไกบริหารจัดการให้เกื้อหนุนความเข้มแข็งของ ครอบครัวประกอบด้วย

3.1 ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการพัฒนาครอบครัว

3.1.1 ส่งเสริมและพัฒนาสื่อทุกประเภท รวมทั้ง สื่อมวลชนให้สร้างสรรค์ โดยให้ ครอบครัว เด็ก และเยาวชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้รวมถึงการให้ความรู้ชีวิต ครอบครัวตามวงจรชีวิตครอบครัวในแต่ละช่วง เช่น บทบาทการเป็นพ่อแม่ที่ดี การเป็นผู้บริโภคที่ดี ไม่ฟุ้งเฟ้อ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว การสร้างความตระหนักในคุณค่าของ ครอบครัวไทยและบทบาทหน้าที่ของครอบครัว การปรับเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง เกี่ยวกับครอบครัว และบทบาทหญิงชาย

3.1.2 สนับสนุนให้ครอบครัวและประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบสื่อ โดยเฉพาะสื่อที่สร้างปัจจัยเสี่ยง รู้จักเลือกรับเลือกใช้ รู้เท่าทันการโฆษณา และเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัว

3.1.3 กำกับดูแลและตรวจสอบสื่อทุกประเภท รวมทั้ง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ไม่ให้นำเสนอสื่อที่มีพิษภัย โดยเฉพาะต่อเด็กและเยาวชนในลักษณะกระตุ้นทางเพศ และสร้างความรุนแรงทั้งทางเพศร่างกาย วาจา และจิตใจ

3.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพบุคลากรเกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัว

3.2.1 สนับสนุนให้มีการผลิตบุคลากรที่ทำงานด้านครอบครัว โดยมีการศึกษาทั้งในระบบ และนอกระบบ โรงเรียน รวมทั้ง มีมาตรการประกันคุณภาพ

3.2.2 สร้างเสริมศักยภาพของบุคลากรที่ทำงานด้านครอบครัวอยู่แล้ว อันหมายรวมถึง ผู้ทำงานด้านเด็กปฐมวัย เด็ก เยาวชน ครอบครัว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ กลุ่มครอบครัวด้อยโอกาส และครอบครัวที่ประสบปัญหาทางสังคม ด้วยการให้การศึกษาอบรมทุกประเภทและทุกรูปแบบ ตลอดจนมีมาตรการประกันคุณภาพ

3.2.3 ส่งเสริมการผลิตบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ในรูปแบบและแขนงวิชาที่สัมพันธ์กับครอบครัวและการพัฒนาครอบครัว

3.2.4 สร้างความตระหนักเรื่องจริยธรรม คุณธรรม ระบบค่านิยม เจตคติที่ถูกต้องต่อการพัฒนาครอบครัวในกระบวนการผลิตและพัฒนาบุคลากร

3.2.5 จัดสรรทรัพยากรเพื่อการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านครอบครัว

3.2.6 ส่งเสริมสนับสนุนและสร้างเครือข่ายองค์กรวิชาชีพ และองค์กรอื่น ๆ ที่ทำงานสัมพันธ์กับการพัฒนาครอบครัว

3.3 ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการด้านครอบครัว

3.3.1 สร้างความเข้มแข็งของกลไกในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างแนวร่วมประสานความร่วมมือ และระดมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน รวมทั้ง องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรธุรกิจ สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว อาสาสมัคร องค์กรชุมชนและประชาชน

3.3.2 พัฒนาระบบข้อมูลและใช้ข้อมูลให้เกิดประโยชน์ในการวางแผน การประเมินผล และการพัฒนาครอบครัว เด็ก และเยาวชนในทุกระดับ

3.3.3 แสวงหาและจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3.4 พัฒนาตัวบ่งชี้ในทุกระดับ และใช้ตัวบ่งชี้ในการวางแผน ติดตามประเมินผล และพัฒนาครอบครัว โดยให้มีการประเมินตัวบ่งชี้เป็นระยะ ๆ

3.3.5 สร้างระบบติดตามงานและระบบประเมินผล โดยให้ประเมินนโยบายและแผนฉบับนี้เมื่อครบสองปีครั้ง และปลายปีที่ห้า

3.3.6 สนับสนุนกลไกระดับชาติ ให้ทำหน้าที่บริหารจัดการแผนยุทธศาสตร์นี้ให้บังเกิดผล และให้มีการรายงานสถานการณ์ครอบครัวต่อคณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนเป็นระยะ ๆ

3.4 ยุทธศาสตร์การศึกษาวิจัยพัฒนาองค์ความรู้เพื่อพัฒนาครอบครัว

3.4.1 ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเก็บและวิเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับครอบครัวที่สามารถใช้ประโยชน์ในทุกระดับ

3.4.2 สนับสนุนหน่วยงานวิชาการประสานเครือข่ายด้านวิจัย และเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาครอบครัว รวมทั้งเด็กและเยาวชน

3.4.3 สนับสนุนการวิจัยที่มีคุณภาพแบบสหวิทยาการ โดยให้เพิ่มการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และนำผลการวิจัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ

3.4.4 สนับสนุนให้มีการเผยแพร่ความรู้จากผลการวิจัยด้านครอบครัวที่เชื่อถือได้ให้แก่หน่วยงานทุกภาคส่วน และโดยเฉพาะสำหรับประชาชน เพื่อให้เข้าใจง่ายและนำไปใช้ในการพัฒนาครอบครัว

4. ยุทธศาสตร์หลักการพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัว ประกอบด้วย

4.1 ยุทธศาสตร์การสร้างครอบครัวเป็นสุข ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีคุณภาพ

4.1.1 ส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการสร้างความรักความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในครอบครัวและระหว่างครอบครัวกับชุมชน

4.1.2 สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาครอบครัวและชุมชน

4.1.3 สนับสนุนบทบาทการมีส่วนร่วมของครอบครัวในชุมชน และให้ครอบครัวและชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างครอบครัวและชุมชน

4.1.4 สนับสนุนชุมชนให้มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะด้านสวัสดิการครอบครัว

4.1.5 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อการพัฒนาครอบครัวอย่างต่อเนื่อง

4.1.6 สนับสนุนส่งเสริมให้ครอบครัวมีพลังในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพ

กล่าวโดยสรุปการพัฒนาสถาบันครอบครัวเพื่อไปบรรลุถึงครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ได้นั้นต้องอาศัยการบูรณาการจากทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ โดยมีภาคครอบครัวเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาอันประกอบด้วยสมาชิกครอบครัวทุกคนให้ความร่วมมือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

นักวิชาการหลากหลายแขนงทำการศึกษาเกี่ยวกับครอบครัว อันเนื่องมาจากครอบครัวเปรียบเสมือนพื้นฐานทั้งต่อบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และมวลมนุษยชาติ นักวิชาการหลายท่านจึงพยายามที่จะพัฒนาครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหา และเพิ่มพูนประสิทธิภาพในศาสตร์ของตน ทั้งนี้จึงได้นำเสนอผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครอบครัวในภาพรวม ดังต่อไปนี้

รัตจิ เปี้ยแก้ว (2545) ได้ทำการวิจัย ปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น เพื่อศึกษาเรื่องระดับความสามารถทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น และลักษณะของปัจจัยครอบครัวในด้านต่าง ๆ ตลอดจนปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ที่แตกต่างกันของวัยรุ่นตอนต้น จากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ความสามารถทางอารมณ์ของวัยรุ่นไม่ได้เกี่ยวข้องกับอายุ จำนวนรายได้ต่อเดือน จำนวนพี่/น้องที่แตกต่างกัน แต่กลุ่มวัยรุ่นที่มีเพศหญิงมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากกว่าเพศชาย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความสามารถทางด้านการสร้างแรงจูงใจมากกว่ากลุ่มที่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 วัยรุ่นที่พักอาศัยอยู่กับบุคคลอื่นจะสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้มากกว่ากลุ่มที่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ ในขณะที่วัยรุ่นที่ได้รับรายได้จากพ่อหรือแม่มีความสามารถในการเผชิญปัญหามากกว่าวัยรุ่นที่ได้รับรายได้จากปู่ ย่า ตา ยาย และวัยรุ่นที่นับถือศาสนาพุทธจะสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้มากกว่ากลุ่มตัววัยรุ่นที่นับถือศาสนาอิสลาม และจากการศึกษาปัจจัยทางครอบครัว พบว่า ปัจจัยด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือความผูกพันทางอารมณ์มีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ด้านการเผชิญปัญหา และการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ปัจจัยการอบรมเลี้ยงดูมีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ด้านการควบคุมตนเอง การเผชิญปัญหา และการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ปัจจัยด้านการใช้เวลาร่วมกันมีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ด้านการเผชิญปัญหา ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครอบครัวมีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ในด้านการตระหนักในตนเอง การควบคุมตนเอง การสื่อสารและสร้างสัมพันธภาพ การเผชิญปัญหาและการตัดสินใจแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เสนอว่า แม้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่นจะมีการ

เปลี่ยนแปลงตามวัย ทั้งร่างกาย และจิตใจ ในวัยรุ่นก็ยังคงต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ จากครอบครัวอย่างมาก

อำไพรัตน์ อักษรพรหม (2537) ได้ทำการศึกษา ความสัมพันธ์ในครอบครัวด้วยเครื่องมือชี้วัดความสัมพันธ์ของครอบครัว 7 ด้าน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดการทำหน้าที่ของครอบครัวไทย โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 1,188 ราย จากครอบครัวในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างทำหน้าที่ได้ดีเฉพาะด้านแก้ไขปัญหาเท่านั้น ส่วนด้านอื่น ๆ อีก 6 ด้าน ได้แก่ด้านการสื่อสารภายในครอบครัว ด้านการปฏิบัติตามบทบาทของสมาชิก ด้านความสนใจต่ออารมณ์ของสมาชิก ด้านความผูกพันรักใคร่ ด้านการควบคุมพฤติกรรม ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป ยังคงบกพร่อง ความแตกต่างของตัวแปรด้านเพศ อายุ ขนาดครอบครัว และอาชีพ ไม่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว แต่ประชากรที่มีการศึกษาดำมาจากครอบครัวที่บกพร่องในหน้าที่มากกว่าประชากรที่มีการศึกษาสูง โดยเฉพาะหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึก ประชากรที่มาจากครอบครัวที่บกพร่องในหน้าที่ที่มีความเสี่ยงต่อการมีสุขภาพจิตเสียมากกว่าประชากรที่มาจากครอบครัวที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี ส่วนประชากรที่มาจากครอบครัวที่ปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมีความเสี่ยงต่อการมีสุขภาพจิตเสียน้อยกว่าประชากรที่มาจากครอบครัวที่บกพร่องในหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ด้านใดทั้ง 7 ด้าน

สุภา เมทะนี (2544) ได้ทำการศึกษาบทบาทของครอบครัว ในการสนับสนุนการเรียน วิชาการจัดการในบ้าน โดยศึกษาบทบาทของครอบครัวในการสนับสนุนการเรียนวิชาการจัดการในบ้าน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ปกครองและนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวนอย่างละ 136 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีผลการเรียนวิชาการจัดการในบ้านอยู่ในระดับพอใช้ มีพฤติกรรมเรียนในด้านต่าง ๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สิ่งที่นักเรียนต้องการ คืออยากให้ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่เพิ่มขึ้นในการเรียนวิชาการจัดการในบ้าน เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่จะซักถามเฉพาะวิชาหลัก การจัดหาวัสดุสิ่งของประกอบการเรียนนักเรียนจะต้องจัดหาด้วยตนเอง ส่วนผู้ปกครองจะสนใจซักถามเฉพาะเกี่ยวกับคะแนนสอบมากกว่าความต้องการวัสดุประกอบการเรียน ซึ่งผู้วิจัยสรุปว่า การได้รับความสนใจจากผู้ปกครองจะมีอิทธิพลต่อผลการเรียนของนักเรียนเป็นอย่างมาก

ประไพศรี คำมุง (2543) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวบุญธรรม ซึ่งเป็นการศึกษาลักษณะภายในครอบครัวบุญธรรม ปัญหาอุปสรรคในการอบรมเลี้ยงดูบุตรบุญธรรม และในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวบุญธรรม จากการเก็บข้อมูลจากครอบครัวบุญธรรมชาวไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ดำเนินการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

ตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป จำนวนทั้งสิ้น 9 ครอบครัว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ภายใน ครอบครัวบุญธรรมมีการสื่อสารกันภายในครอบครัวดี สมาชิกในครอบครัวต่างมีเวลาเพียงพอที่จะพูดคุย สื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ร่วมกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลเอาใจใส่กัน ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ มีความรักใคร่ผูกพันกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน ส่วน ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูบุตรบุญธรรมพบว่า ครอบครัวบุญธรรมจะให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กหลาย ลักษณะ ได้แก่ แบบประชาธิปไตย แบบให้อิสระเชิงควบคุม แบบควบคุมเชิงละเอียด แบบไม่คงเส้นคงวา แบบปล่อยปละละเลยหรือทอดทิ้ง แบบให้ความคุ้มครองเด็กมากเกินไป ในด้านพัฒนาการ เด็กพบว่า บุตรบุญธรรมส่วนใหญ่จะมีพัฒนาการตามวัยที่ดีและเหมาะสม ใกล้เคียงกับเด็กทั่วไป เนื่องจากครอบครัวบุญธรรมล้วนมีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูเด็กมาก่อน ในด้านปัญหาอุปสรรค ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรบุญธรรม จะขึ้นอยู่กับลักษณะการเลี้ยงดูเป็นสำคัญ ปัญหาและอุปสรรคในด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ความเชื่อทางศาสนา และทัศนคติต่อการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

เอกสารเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว

ความหมายความเข้มแข็งของครอบครัว

นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวศึกษาได้ให้ความหมายในความเข้มแข็งของครอบครัว ดังนี้

กอดดาร์ด (Goddard, 1999) ได้ให้ความเห็นว่า ครอบครัวที่เข้มแข็ง คือ ครอบครัวที่ยังคงรักษาความสุข (Happy) และความแข็งแรง (Strong) ไว้ได้ท่ามกลางปัญหาอุปสรรคต่างๆ อันเกิดจากสมาชิกครอบครัวร่วมกันสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นในครอบครัว ได้แก่ การห่วงใยและการเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน การผูกพันอุทิศตัว การสื่อสาร การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การทำงานร่วมกัน การยืดหยุ่นและพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง

เดอเฟรนต์ (DeFraim, J. 1999, p. 6) กล่าวว่าครอบครัวที่เข้มแข็ง คือ ครอบครัวที่มีลักษณะเด่น โดยสมาชิกที่มีความเข้มแข็งของครอบครัวจะมีความเชื่อว่าพวกเขาสามารถปฏิบัติหน้าที่ที่มีต่อกัน ได้ดี และมีความพึงพอใจกับความสัมพันธ์ของพวกเขา โดยสมาชิกในครอบครัวให้การสนับสนุนทางบวกซึ่งกันและกัน สอนทักษะการแก้ปัญหาให้แก่กัน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และผลที่ได้กลับมาคือความยืดหยุ่นต่อความเครียด และความสามารถในการเผชิญหน้ากับวิกฤตการณ์

เทมส์และโทมาสัน. (Thames; & Thomason, 1999) ให้ความเห็นว่า ครอบครัวยุคใหม่เข้มแข็ง นั้น หมายถึง ครอบครัวยุคใหม่ที่มีความแข็งแรง (Strong) และสุขภาพดี (Healthy) โดยครอบครัวยุคใหม่ นี้ ต้องประกอบด้วย สัมพันธภาพในชีวิตสมรสที่น่าพึงพอใจ การบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม การสื่อสารในครอบครัวยุคใหม่ การยอมรับและเห็นคุณค่าต่อกัน การใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ การแก้ไข ความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ การถ่ายทอดจิตวิญญาณในครอบครัวยุคใหม่

มาลีย์รัตน์ โอฬารวัต (2548, หน้า 8-9) ได้ให้ความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัวยุคใหม่ ว่า หมายถึง การแสดงออกของสมาชิกครอบครัวยุคใหม่ที่มีต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวยุคใหม่ และการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของสมาชิกครอบครัวยุคใหม่เพื่อให้ครอบครัวยุคใหม่ดำเนินชีวิตร่วมกันได้ราบรื่น สงบสุข

ยุทธนา ไชยจุกุล, พรณี บุญประกอบ, มนัส บุญประกอบ, ทศนา ทองภักดี (2552, หน้า 167) ได้ศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวยุคใหม่ โดยสรุปความหมายไว้ว่า คือการที่สมาชิกของครอบครัวยุคใหม่ มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม เพื่อให้ครอบครัวยุคใหม่ทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุข และมีความมั่นคงแข็งแรง อันประกอบด้วย สมาชิกในครอบครัวยุคใหม่สามารถปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสื่อสารทาง บวก สมาชิกมีความใกล้ชิดผูกพันกัน สามัคคีปรองมวด พ่อแม่-ลูกมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน มีวิธีการรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเอาไว้ มีการใช้เวลา ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ มีการผูกพันอุทิศตัวต่อ ครอบครัวยุคใหม่ ห่วงใยและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน และ ให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก ภายในครอบครัวยุคใหม่มีบรรยากาศความอบอุ่น นอกจากนี้สมาชิกสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการถ่ายทอดด้านจิตวิญญาณ สามารถแก้ไขวิกฤติการณ์ หรือความเครียดได้อย่างสร้างสรรค์ สามารถยืดหยุ่น ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมใน ชุมชน และสามารถดำรงชีวิตด้วยความผาสุกร่วมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาของสมาชิกใน ครอบครัวยุคใหม่ได้อย่างเต็มศักยภาพ

นิตยา คชภักดี และคณะ, (2549 อ้างถึงใน ระพีพรรณ คำหอม, อภิญญา เวชยชัย, อัญมณี บุรณกานนท์, 2551, หน้า 2 - 35) ได้จัดทำมาตรฐานครอบครัวยุคใหม่เข้มแข็ง และให้นิยามครอบครัวยุคใหม่ เข้มแข็ง หมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเอง พร้อมทั้งจะเกื้อกูลสังคม และคนรอบข้าง ปรับตัวอย่าง สร้างสรรค์ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่สั่นคลอนกับปัญหาหรืออุปสรรค เมื่อต้องเผชิญปัญหา ก็สามารถร่วมกันแก้ไขจนคล่องไปได้ด้วยดี

ศิริรัตน์ แอดสกุล (2542, หน้า 60) ได้อธิบายถึงความหมายของความเข้มแข็งของครอบครัวโดยสรุปได้ดังนี้ ได้แก่ การเห็นความสำคัญของคนและกัน การร่วมทุกข์ร่วมสุข มีการปรับความเข้าใจกัน พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีต่อลูก พ่อแม่พร้อมที่จะรับฟังลูก พ่อแม่ควรสื่อภาษาเดียวกันกับลูก พ่อแม่มีเวลาให้ลูกเสมอ มีการรู้จักขอโทษและให้อภัยต่อกัน การรักษาน้ำใจต่อกัน มีสุขภาพจิตที่ดี

สายสุรี จุติกุล (2536, หน้า 5) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่มีความสุขซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นครอบครัวที่เข้มแข็งว่า ครอบครัวควรประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ดังนี้ ได้แก่ สุขภาพของสมาชิกแข็งแรง มีเวลาให้กัน มีการสื่อสารกันรู้เรื่อง มีการจัดการเรื่องเงินเหมาะสม มีการแบ่งความรับผิดชอบ มีความรักเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือกันทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข

ลักษณะของความเข้มแข็งของครอบครัว

ศูนย์ช่วยเหลือครอบครัวและเด็ก (Family & Children's Service, 2003, p. 1) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่มีความเข้มแข็งว่ามีสัญญาณ 9 ประการที่บ่งชี้ถึงความเข้มแข็งของครอบครัวได้แก่

1. สุขภาพ (Health) ซึ่งรวมสุขภาพกาย สุขภาพจิตและภาวะทางการเงิน
2. การให้เกียรติ (Respect)
3. การเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity)
4. การใช้เวลาร่วมกัน (Time together)
5. การสื่อสาร (Communication)
6. การเข้าถึงด้านจิตวิญญาณ (Spirituality)
7. การช่วยเหลือสนับสนุน (Support)
8. การแผ่ขยายครอบครัว (Extended family)
9. การมีวัฒนธรรมในครอบครัว (Cultural tradition)

สกินเนอร์ สไตน์ฮอลเลอร์และซานตาบารา (Skinner; Steinhauer; & Santa-Barbara.1995:1) ให้ความเห็นว่า ความเข้มแข็งและความอ่อนแอของครอบครัวสามารถตรวจวัดได้จากการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว อันประกอบด้วย ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของครอบครัว การแสดงบทบาท การสื่อสาร การแสดงออกทางอารมณ์ ความผูกพันทางอารมณ์ การควบคุมพฤติกรรม ค่านิยม

อิริค โฟรมม์ (อิริค โฟรมม์, อ้างถึงใน สายสุรี จุติกุล, 2546) มีแนวคิดว่าครอบครัวเข้มแข็งต้องมีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่

1. การเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน
2. การรู้จักสนิทสนมกันเป็นอย่างดี
3. การให้ความเคารพต่อกัน
4. การมีความรับผิดชอบ

คุษฎี โยเหลาและคนอื่นๆ (2545, หน้า 4) ได้กล่าวสรุปความสอดคล้องระหว่างข้อค้นพบของงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับครอบครัวว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวมีลักษณะดังนี้ได้แก่

1. การแสดงความรักและยอมรับระหว่างกัน
2. ความใกล้ชิดผูกพัน
3. การสื่อสารทางบวก
4. การกำหนดคุณค่ามาตรฐานพฤติกรรม และค่านิยมระหว่างสมาชิก
5. ความสามารถในการเผชิญและจัดการความเครียดและความขัดแย้งอย่างเหมาะสม

วิชัย เทียนถาวรและทัศนากรณ์ จำปบุญญา (2543:12) ได้กล่าวถึงครอบครัวที่เข้มแข็งว่ามีลักษณะ 12 ประการ ได้แก่

1. มีการสื่อสารสัมพันธ์ที่จริงใจและเปิดเผย มีความเชื่อใจ และเคารพซึ่งกันและกัน
2. มีความทะนุถนอม ห่วงใย เกื้อกูลต่อกัน
3. มีความสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน
4. มีความปลอดภัยจากความโหดร้ายทารุณต่างๆ
5. มีความยืดหยุ่นประนีประนอม
6. มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
7. มีความรับผิดชอบและตัดสินใจร่วมกัน
8. มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
9. มีความเกื้อกูลระหว่างสมาชิกทุกวัย
10. มีความสามารถในการจัดการแก้ไขปัญหาในภาวะคับขัน และขัดแย้ง
11. มีความเกื้อกูลแก่ครอบครัวอื่น และเพื่อน
12. มีการฉลองและแสดงความยินดีในโอกาสต่าง ๆ ร่วมกัน

จากการศึกษาของ ยุทธนา ไชยจูกุล และคณะ (2552, หน้า 167 – 168) สามารถสรุปลักษณะครอบครัวเข้มแข็งของไทยได้ว่า แนวคิดครอบครัวเข้มแข็งของไทยจะเน้นใน 2 ด้าน คือ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านความสัมพันธ์

1. ด้านบทบาทหน้าที่ แบ่งเป็น บทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว และต่อสังคม

1.1 บทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว ได้แก่

สมาชิกในครอบครัวร่วมกันสร้างและพัฒนาครอบครัว และสมาชิกทุกคนปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุด

บิดา มารดา และผู้ใหญ่ในครอบครัวร่วมกันอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน

สมาชิกในครอบครัวร่วมกันดูแลสุขอนามัยของกันและกัน และของที่อยู่อาศัย

1.2 บทบาทหน้าที่ต่อสังคม ได้แก่

สมาชิกในครอบครัวทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือปัญหาให้แก่สังคม

2. ด้านความสัมพันธ์ เป็นการปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในครอบครัวเพื่อสร้าง ส่งเสริม และรักษาความสัมพันธ์ แสดงให้เห็น โดยการแสดงความรัก ดูแลเอาใจใส่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยการสื่อสารทางบวก การสร้างความใกล้ชิดผูกพันด้วยการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน การสื่อสารสัมพันธ์ที่ซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน และการจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคลโดยวิธีการทางบวก รวมถึงเรื่องการนับถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ช่วยให้คนเรามี สติสัมปชัญญะ และความยับยั้งชั่งใจมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อการรักษาความสัมพันธ์โดยทางอ้อม

จากข้อมูลดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติต่อกันของสมาชิกครอบครัวอย่างเหมาะสมเพื่อทำให้ครอบครัวทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสุข และมีความมั่นคงแข็งแรง อันประกอบด้วยเรื่องเหล่านี้ ได้แก่ การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ในครอบครัว การสื่อสาร การใช้เวลาร่วมกัน การผูกพันอุทิศตัว การห่วงใยและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน การแสดงออกทางอารมณ์ การจัดการด้านการเงิน การถ่ายทอดด้านจิตวิญญาณ การแก้ไขความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ การยืดหยุ่นและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมในชุมชน

การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 -2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม ให้มีความมั่นคงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของคน รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น ควรมีแนวทางการพัฒนาหลัก ดังนี้

1. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของคนในครอบครัวและชุมชน โดย

1.1 การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

1.1.1 ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาในทุกระดับมากขึ้น โดยการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ชุมชนสามารถกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความพร้อมและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นภายใต้การกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานทางคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐอย่างเป็นระบบ

1.1.2 ปรับปรุงหลักสูตร ตำรา และอุปกรณ์การเรียนการสอนต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน ควบคู่กับการปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่นของตนและการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมสากล เช่น ความรู้ในภาษาต่างประเทศ ความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

1.1.3 สอดแทรกความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาและการเสริมสร้างทักษะชีวิตในหลักสูตรการเรียนการสอนทุกระดับ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างถูกต้องและสามารถถ่ายทอดความรู้ในวงกว้างได้

1.1.4 ส่งเสริมการวิจัย พัฒนา และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลป วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามเพื่อสร้างศักยภาพความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน

1.1.5 จัดเครือข่ายระดับชาติด้านวิชาการที่มีการทำงานเป็นอิสระโดยระดมความร่วมมือจากนักวิชาการและสถาบันต่างๆ ในการประสานแลกเปลี่ยนข้อมูล พัฒนาความรู้ และให้มีการเผยแพร่ผลงานเพื่อนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติ

1.1.6 ส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ด้านต่างๆ มาใช้ประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัว ชุมชนและสังคมส่วนรวม

1.2 การส่งเสริมการใช้สื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัวและชุมชน

1.2.1 สนับสนุนและกระตุ้นให้สื่อมวลชนเสนอสื่อที่สร้างสรรค์ชีวิตครอบครัวและชุมชน เช่น บทบาทของการเป็นพ่อแม่ลูกที่ดี รวมถึงการแบ่งภาระรับผิดชอบในครัวเรือน ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการตามวัย เป็นต้น

1.2.2 พัฒนาและเผยแพร่สื่อที่มีคุณภาพ ถูกต้องและทันสมัยในทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ ให้สามารถกระจายเข้าถึงชุมชนต่างๆ อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง

1.2.3 สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้รู้จักเลือกรับและกลั่นกรอง ข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่เข้ามาในชีวิตประจำวันเพื่อให้มีโลกทัศน์สากลควบคู่ไปกับการ รักษาคุณค่าความเป็นไทย โดยผ่านการศึกษาทั้งในและนอกระบบ โรงเรียน และการศึกษาตาม อุตสาหกรรมในรูปแบบต่างๆ

1.2.4 ส่งเสริมสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการ ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่พื้นฐานของตนและสังคมในการรับบริการสังคม กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และข่าวสารต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนและสังคม

1.3 การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบ

1.3.1 สนับสนุนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ระหว่างคน ในชุมชนเดียวกันและระหว่างองค์กรชุมชนด้วยกันในทุกรูปแบบโดยเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิ ปัญญาท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ และมีการรับรองวิทยฐานะของการเรียนรู้ ดังกล่าว

1.3.2 การดำเนินงานในลักษณะวิทยาลัยประชาคมที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาและฝึก อาชีพแก่ประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายตามความสนใจและ ความถนัดโดยไม่จำกัดพื้นฐานความรู้

1.3.3 ส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกฝ่าย เช่น สถาบันครอบครัวสถาบันทาง ศาสนา สื่อมวลชน สถาบันการศึกษาทั้งส่วนกลางและภูมิภาค ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของบ้าน วัด โรงเรียน

2. การส่งเสริมการรวมตัวของชุมชน โดย

2.1 การสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในทุกรูปแบบ

2.1.1 ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรวมตัวของชุมชนทั้งในเรื่องสิทธิ หน้าที่ บทบาทขององค์กรชุมชน รวมทั้งทักษะในการพัฒนาองค์กรให้สามารถดำเนินการได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เช่น การบริหารจัดการองค์กร การสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ ชุมชนและการบำรุงรักษาสาธารณสมบัติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น

2.1.2 สนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการ รวมตัวโดยสมัครใจในแต่ละพื้นที่มากกว่าการขึ้นมาจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวเพื่อ ดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนและการรวมตัวของกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ผู้สูงอายุ ฯลฯ

2.1.3 ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ระดับอุดมศึกษาใช้ความรู้และศักยภาพที่มีอยู่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมธุรกิจชุมชน และ

การส่งเสริมการเกษตรด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม การฝึกอบรมผู้นำและอาสาสมัครเพื่อพัฒนาครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

2.1.4 สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดตั้งกองทุนพัฒนาชุมชนที่รัฐสมทบเงินทุนในสัดส่วนที่เหมาะสม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการอย่างมีอิสระและสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

2.2 การสร้างเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง

2.2.1 สนับสนุนให้องค์กรชุมชนทั้งในพื้นที่ใกล้เคียง จังหวัด ภาค และระหว่างภาค ประสานเครือข่ายการพัฒนาและแลกเปลี่ยนความรู้และร่วมมือกันทำนุบำรุงศิลป-วัฒนธรรม รวมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนจัดการปัญหาของชุมชนร่วมกัน เช่น ปัญหาจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2.2 สร้างกลไกการประสานเครือข่ายการพัฒนาชุมชนระหว่างประชาชน องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลางอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสร้างเครือข่ายข้อมูลระหว่างองค์กรต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึงและเป็นจริง

2.2.3 สนับสนุนให้องค์กรชุมชนใช้กลไกทางสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นและเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน โดยให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม

3. การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัวและชุมชน โดย

3.1 การพัฒนาทักษะและโอกาสทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน

3.1.1 ส่งเสริมการฝึกอบรมฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในพื้นที่ โดยให้โอกาสแรงงานหญิงชายอย่างเท่าเทียมกัน และปรับปรุงระบบข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงาน ตลาดผลิตผลและข้อมูลอื่นๆ เช่น ข้อดีข้อเสียของอาชีพและการเดินทางไปทำงานต่างถิ่น กฎหมาย สัญญานิติกรรม เป็นต้น ให้มีความทันสมัยและกระจายไปถึงประชาชนในทุกพื้นที่อย่างกว้างขวาง

3.1.2 สนับสนุนอุตสาหกรรมครัวเรือนและอุตสาหกรรมชุมชนที่มีความสอดคล้องกับความพร้อมและความต้องการของแต่ละพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการประกอบอาชีพที่มีความมั่นคง มีรายได้ที่แน่นอน โดยไม่ทำลายบทบาทและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

3.2 ส่งเสริมให้ธุรกิจเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและชีวิตครอบครัว

3.2.1 รมรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้ประกอบการธุรกิจภาคเอกชน ในการปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารธุรกิจจากการมุ่งเน้นการสร้างกำไรในระยะสั้นเป็นหลักเพียงอย่างเดียวไปสู่การลงทุนเพื่อพัฒนาสังคมควบคู่กันไป

3.2.2 สร้างสิ่งจูงใจทางมาตรการการเงินและการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วย ฝึกอบรมฝีมือแรงงาน การผลิต การจำหน่าย และการจัดการตลาดอย่างเป็นระบบครบวงจร โดยเน้น การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการในทุกขั้นตอนและสามารถพัฒนาให้เป็นธุรกิจที่ ชุมชนเป็นเจ้าของได้ในที่สุด

3.2.3 สนับสนุนและกระตุ้นให้สถาบันการเงินเอกชนจัดระบบสินเชื่อเพื่อการ พัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนในรูปแบบต่างๆ

4. การสร้างหลักประกันความมั่นคงทางสังคมแก่ครอบครัวและชุมชน โดย

4.1 การจัดและพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

4.1.1 พัฒนาระบบประสานงานการให้บริการแก่ครอบครัวในรูปแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ ในแต่ละชุมชน เช่นการจัดบริการดูแลเด็ก และผู้สูงอายุ การ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมายและการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตการครองเรือน เป็นต้น

4.1.2 จัดและปรับปรุงบริการพื้นฐานเพื่อสร้างหลักประกันให้แก่ประชาชน ทุกคนได้มีโอกาสเข้าถึงบริการอย่างเท่าเทียมกันทั้งในเมืองและชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ จัดบริการเพื่อแก้ปัญหาชุมชนแออัด การบำบัดน้ำเสียและขยะ การแก้ปัญหาจราจร และความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

4.1.3 จัดสวัสดิการสงเคราะห์และบริการฟื้นฟู บำบัด และพัฒนาแก่กลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น ครอบครัวที่มีคนพิการ ครอบครัวที่มีผู้ป่วยเรื้อรังและทุพพลภาพ ครอบครัวมีแต่ผู้สูงอายุและเด็ก เป็นต้น โดยให้ความช่วยเหลือทางการเงินที่มีหลักเกณฑ์ชัดเจน

4.2 การส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดบริการสังคม

4.2.1 ส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดสวัสดิการชุมชนที่จะ ดูแลและเฝ้าระวังคนในครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้เสี่ยงและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เช่น ครอบครัวที่ยากจนและไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ ผู้ติดเชื่อเฮดส์ ผู้สูงอายุและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น

4.2.2 สร้างกลไกและระบบที่เอื้อต่อการส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการ ตรวจสอบเพื่อพัฒนาบริการสังคมให้ได้มาตรฐาน

4.2.3 สนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งศูนย์กลางในการพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน เช่น การจัดสวนสาธารณะ สนามกีฬาและบริการนันทนาการในชุมชน เพื่อให้สมาชิกมีกิจกรรมที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นต้น

5. การปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาครอบครัวและชุมชน โดย

5.1 การปรับปรุงระบบราชการให้สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของสถาบันครอบครัวและชุมชน

5.1.1 กระจายอำนาจการตัดสินใจและการบริหารงบประมาณจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการวางแผนพัฒนาและบริหารจัดการเรื่องต่างๆ ได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาศักยภาพและความต้องการของแต่ละพื้นที่ โดยรัฐเข้าไปให้ความช่วยเหลือในกรณีที่ชุมชนยังไม่เข้มแข็งเพียงพอ

5.1.2 เพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่น โดยปรับปรุงอัตราภาษีและค่าธรรมเนียมที่มุ่งเน้นการจัดสรรให้ท้องถิ่นนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น รวมทั้งพัฒนาแหล่งสินเชื่อเพื่อการพัฒนาอื่นๆ เช่น การจัดตั้งกองทุนพัฒนาเมือง กองทุนพัฒนาชนบท เป็นต้น

5.1.3 กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างเป็นองค์รวมร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีหน่วยงานวิชาการให้การสนับสนุนในเรื่องข้อมูลและความรู้ที่เป็นสหวิชาการทั้งในองค์ความรู้สากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น

5.1.4 พัฒนาเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม และความเข้าใจในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งทักษะในการนำทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนามากขึ้น

5.1.5 ศึกษาวิธีการจัดสรรงบประมาณให้เอื้ออำนวยต่อการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งจัดทำโครงการนำร่องที่เน้นวิธีการจัดสรรงบประมาณในลักษณะงบบุคลากรทั่วไปแก่หน่วยงานที่มีความพร้อมและได้รับการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อรองรับวิธีการดังกล่าว

5.1.6 ปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับให้เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ดำเนินงานตามบทบาทและสิทธิในการตัดสินใจบริหารจัดการกิจกรรมของชุมชน เช่น สิทธิในการตรวจสอบการจัดสรรที่ดินทำกินรวมทั้งสนับสนุนให้มีการเปิดกว้างทางข้อมูลข่าวสารสาธารณะ และสร้างวิถีประชาธิปไตยอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ใกล้ชิดขึ้น

5.1.7 สร้างระบบการติดตามประเมินผลด้านการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยที่องค์กรชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ต่อการวางแผนและการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.2 ส่งเสริมให้องค์กรทางสังคมทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

5.2.1 กำหนดนโยบายด้านการลงทุนทางสังคมให้ชัดเจน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยใช้มาตรการทางด้านกฎหมาย ภาษีอากร การส่งเสริมการลงทุนทางสังคม การจัดตั้งกองทุนและอื่นๆ

5.2.2 พิจารณาลดหย่อนภาษีสินค้าที่มีส่วนสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต เช่น ของเด็กเล่น อุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์กีฬาและสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็น เป็นต้น

5.2.3 ประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานเครือข่ายที่เป็นทางการของรัฐเข้ากับเครือข่ายการพัฒนาของชาวบ้าน

5.2.4 ส่งเสริมให้สื่อมวลชนทำหน้าที่รณรงค์เผยแพร่ค่านิยมที่เหมาะสมต่อสังคมในวงกว้างและต่อเนื่อง เช่น บทบาทความสัมพันธ์อันเหมาะสมระหว่างชายหญิง การขจัดอคติทางเพศและความรุนแรงในครอบครัว การป้องกันและแก้ไขปัญหาการกระทำทารุณทางเพศต่อเด็ก เป็นต้น

5.2.5 กำหนดกลไกที่จะเปิดโอกาสและให้อำนาจประชาชนและชุมชนเข้ามาตรวจสอบการทำงานของภาครัฐและนำข้อมูลต่างๆ ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ได้ด้วยตนเอง

สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, 2551, หน้า 3-12) ได้ทำการพัฒนาตัวชี้วัดมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง ซึ่งได้ให้ความหมายว่า มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง ข้อกำหนดที่ได้รับการยอมรับเพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติ เป็นเครื่องมือการประเมินผลและการเทียบเคียง เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัว ตลอดจนการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในทุกระดับเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่ความเข้มแข็งของครอบครัว โดยองค์ประกอบสำคัญต่อความเข้มแข็งของครอบครัว มี 5 มิติ ได้แก่

1. ด้านสัมพันธภาพ ประกอบด้วย

1.1 ด้านสัมพันธภาพระดับครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านสัมพันธภาพ โดยมีตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับครอบครัว 4 ตัวชี้วัด คือ

1.1.1 สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึงความรักและเอาใจใส่ระหว่างกัน ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

สมาชิกในครอบครัวแสดงกริยาท่าทางหรือทำที่ที่ดีต่อกัน เช่น การสัมผัสโอบกอดหรือให้กำลังใจ

สมาชิกในครอบครัวเอาใจใส่และเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในชีวิตประจำวัน

สมาชิกในครอบครัวดูแลเอาใจใส่เมื่อเจ็บป่วย / เมื่อมีปัญหา

สมาชิกในครอบครัวช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการงานในบ้านซึ่งกันและกัน

สมาชิกในครอบครัวทำ กิจกรรมประจำวันร่วมกัน เช่น รับประทานอาหาร เยี่ยมเยียนญาติมิตร พักผ่อนหย่อนใจ ออกกำลังกาย มีกิจกรรมในวันสำคัญของครอบครัว

1.1.2 สมาชิกในครอบครัวยอมรับ และเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

สมาชิกในครอบครัวพูดคุยและรับฟังกันและกัน

สมาชิกในครอบครัวยอมรับความเห็นที่แตกต่างกัน

สมาชิกในครอบครัวไว้วางใจที่จะเล่าเรื่องที่ไม่สบายใจให้ฟัง

สมาชิกในครอบครัวเคารพความเป็นส่วนตัว

สมาชิกในครอบครัวไม่ใช้อำนาจเหนือกันและกัน

1.1.3 สมาชิกในครอบครัวสื่อสารอย่างมีคุณภาพระหว่างกัน ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

สมาชิกในครอบครัวมีการสื่อสาร โดยใช้เหตุผล

สมาชิกในครอบครัวว่ากล่าวตักเตือนให้คำแนะนำอย่างสร้างสรรค์

สมาชิกในครอบครัวพูดจาดีต่อกัน โดยไม่เยาะเย้ย ถากถางหรือเสียดสี

สมาชิกในครอบครัวแสดงความชื่นชม เห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน

1.1.4 สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช่ความรุนแรง ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

มีส่วนร่วมแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล ไม่ใช่ความรุนแรง

สมาชิกในครอบครัวร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆ ด้วยกัน

สมาชิกในครอบครัวร่วมกันแก้ปัญหาข้อขัดแย้งด้วยเหตุผล
 เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีความเห็นไม่ตรงกัน สมาชิกไม่ใช่กำลังต่อกัน
 สมาชิกในครอบครัวไม่ทำร้ายร่างกายเมื่อมีความขัดแย้งต่อกัน
 สมาชิกในครอบครัวไม่ทำร้ายจิตใจเมื่อมีความขัดแย้งต่อกัน เช่น ละเลย

เพิกเฉย ทอดทิ้ง

1.2 ด้านสัมพันธภาพระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของ
 ครอบครัวในด้านสัมพันธภาพ โดยมีตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับชุมชน 2 ตัวชี้วัด คือ

**1.2.1 ชุมชนสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธภาพครอบครัว ซึ่งมี 6
 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้**

ชุมชนจัดพื้นที่ส่วนกลางทำกิจกรรมครอบครัว เช่น ลานกีฬา ห้องสมุด
 สวนสาธารณะ ศาสนสถาน โรงเรียน

ชุมชนสนับสนุนทรัพยากร (เงิน แรงงาน ทรัพยากรอื่นๆ) ในการทำกิจกรรม
 ครอบครัวร่วมกัน

ชุมชนจัดกิจกรรมครอบครัวในวาระและโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันเด็ก วัน
 ครอบครัว วันแม่แห่งชาติ วันยุติความรุนแรงในครอบครัว วันพ่อแห่งชาติ

ชุมชนรณรงค์ให้ครอบครัวตระหนักในบทบาทของตนเอง ชุมชนจัดกิจกรรม
 เพื่อสร้างแนวทางลด ละ เลิกอบายมุข เช่น เหล้า บุหรี่ หวย ลีोटเตอรี พนันบอล ดีโก้ กัดปลา เป็น
 ต้น

ชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชายในชุมชน โดยเริ่มจาก
 ครอบครัวเป็นฐาน

1.2.2 ชุมชนจัดการปัญหาความขัดแย้งของครอบครัว ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนมีที่ปรึกษาด้านครอบครัวในชุมชน เช่น ผู้อาวุโส /ผู้นำศาสนาสามารถ
 แก้ไขข้อขัดแย้งของครอบครัว

ชุมชนมีอาสาสมัครช่วยเฝ้าระวังและดูแลความรุนแรงของครอบครัวในชุมชน
 สมาชิกในชุมชนเคารพ และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

2. ด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของ
 ครอบครัว ในด้านการทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัว โดยมีตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับครอบครัว
 1 ตัวชี้วัด คือ ครอบครัวทำบทบาทหน้าที่ของตนต่อสมาชิก ซึ่งมี 7 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ครอบครัวทำบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายในครอบครัว

ครอบครัวดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวทุกรุ่นวัย

ครอบครัวอบรมเลี้ยงดูสมาชิกแต่ละช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

ครอบครัวดูแลความปลอดภัยของสมาชิกในครอบครัวทุกคน

ครอบครัวรักษาและสืบทอดธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ของครอบครัว

ครอบครัวใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต

ครอบครัวปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีกับคนในครอบครัว

ส่วนตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับชุมชน ไม่มี เนื่องจากเป็นการพิจารณาในประเด็นการทำบทบาทหน้าที่ในระดับครอบครัวเป็นสำคัญ

3. ด้านการพึ่งตนเอง หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัว ในด้านการพึ่งตนเอง โดยมีตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับครอบครัว ได้แก่

3.1 การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย

3.1.1 ด้านการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจระดับครอบครัว ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด คือ ครอบครัวพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มี 8 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ครอบครัวมีอาชีพที่มั่นคง

ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกหารายได้มาเลี้ยงดูครอบครัวได้เพียงพอ]

ครอบครัวไม่มีหนี้สิน

เมื่อครอบครัวมีหนี้สิน ครอบครัวสามารถชำระหนี้ได้

เมื่อมีความจำเป็นหรือฉุกเฉินครอบครัวสามารถหาบุคคลหรือแหล่งเงินที่สามารถช่วยเหลือได้

ครอบครัวมีการเสี่ยงโชคในรูปแบบต่างๆ เช่น หวย พนันบอล ล็อตเตอรี่ตีไก่ กัดปลา ฯลฯ

ครอบครัวมีการออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ออมเงิน ออมคั้น ไม้ ออมข้าว ออมทรัพย์ากร

ครอบครัวมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

3.1.2 ด้านการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจระดับชุมชน ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/

ตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด คือ ชุมชนสนับสนุนครอบครัวเพื่อ ฟังตนเองทางเศรษฐกิจ ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนส่งเสริมครอบครัวให้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะทางอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวจัดทำบัญชีครัวเรือน

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวออมทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ เช่น ออมเงิน ออมวัน

ละบาท ออมต้นไม้ ออมทรัพยากร เป็นต้น

ชุมชนสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือครอบครัวทางเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มร้านค้า กลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

3.2 การฟังตนเองด้านสุขภาพ ประกอบด้วย

3.2.1 การฟังตนเองด้านสุขภาพระดับครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการฟังตนเองด้านสุขภาพระดับครอบครัว ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด คือ ครอบครัวฟังตนเองด้านสุขภาพ ซึ่งมี 7 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ครอบครัวสามารถประเมินและดูแลสุขภาพเบื้องต้นของสมาชิกในครอบครัว ครอบครัวมีความรู้และเข้าถึงบริการด้านสุขภาพในสถานพยาบาลเมื่อจำเป็น ครอบครัวส่งเสริมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ เช่น ออกกำลังกาย กินอาหารสุกและสะอาด มีน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาด เป็นต้น

ครอบครัวหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงของสมาชิกในครอบครัว เช่น สารเสพติด งดบุหรี่ สุรา

ครอบครัวป้องกันความเสี่ยงจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

ครอบครัวสามารถดูแลสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิงสูง เช่น เด็กเล็ก ผู้ป่วยเรื้อรัง คนพิการ ผู้สูงอายุ

ครอบครัวสามารถจัดการค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ

3.2.2 การฟังตนเองด้านสุขภาพระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการฟังตนเองด้านสุขภาพระดับชุมชน ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด 2 ตัวชี้วัด คือ

3.2.2.1 ชุมชนสนับสนุนให้ครอบครัวมีทักษะการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวดูแลสุขภาพเบื้องต้นของสมาชิกในครอบครัว (กาย จิต สังคม)

ชุมชนเฝ้าระวังด้านสุขภาพในชุมชนอย่างเป็นระบบ

ชุมชนดูแลป้องกันปัญหาสุขภาพในชุมชนอย่างเป็นระบบ

ชุมชนแก้ไขปัญหาสุขภาพในชุมชนอย่างมีระบบ

ชุมชนสนับสนุนให้เครือข่ายจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ

3.2.2.2 ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีของครอบครัวในชุมชน ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนดูแลรักษาแหล่งน้ำดื่มน้ำใช้ให้สะอาดและปลอดภัย

ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สร้างเสริมการมีสุขภาพดีในชุมชน เช่น รักษาแหล่งอาหาร และทรัพยากรในชุมชน จัดให้มีป่าชุมชน สวนสมุนไพร ลานสุขภาพ

ชุมชนจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สร้างเสริมการมีสุขภาพดีในชุมชน เช่น จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน

3.3 การพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ ประกอบด้วย

3.3.1 การพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ระดับครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ระดับครอบครัว ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด 1 ตัวชี้วัด คือ ครอบครัวพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

สมาชิกในครอบครัวสามารถเข้าถึงข้อมูลจากช่องทางสื่อที่หลากหลาย อย่างน้อย 3 ช่องทาง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ เสียงตามสาย วิทยุชุมชน โทรทัศน์ เคเบิลทีวี อินเทอร์เน็ต

สมาชิกในครอบครัวแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างครอบครัวและชุมชน

สมาชิกในครอบครัวเข้าถึงการเรียนรู้ในเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับครอบครัว เช่น การเตรียมความพร้อมก่อนแต่งงาน การเตรียมตัวเป็นพ่อแม่ การเลี้ยงลูกในแต่ละช่วงวัย การเพิ่มทักษะชีวิต การปรับตัวในช่วงเกษียณอายุ การเข้าสู่วัยทองของชีวิต

สมาชิกในครอบครัวรู้จักนำ ข้อมูล ข่าวสาร/ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว

3.3.2 การพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวในการพึ่งตนเองด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้

ระดับชุมชน ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด 1 คือ ชุมชนสนับสนุนให้ครอบครัวพึ่งตนเองด้าน ข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้ ซึ่งมีตัวชี้วัด 7 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ แก่ครอบครัว เช่น ภูมิปัญญา ชาวบ้าน วัด โรงเรียน ฯลฯ

ชุมชนส่งเสริมการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครอบครัวกับชุมชน
ชุมชนส่งเสริมให้มีช่องทางการเรียนรู้กับครอบครัวเช่น สื่อบุคคล สื่อชุมชน
ประสบการณ์ระหว่างครอบครัว ห้องสมุด ชุมชน

ชุมชนดูแลและเฝ้าระวังสื่อที่มีเนื้อหาไม่เหมาะสมสำหรับครอบครัว

ชุมชนส่งเสริมครอบครัวให้เข้าถึงและกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถนำข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ไปใช้ประโยชน์
ในชีวิตประจำวัน

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวที่มีเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีได้รับการศึกษาอย่าง
ต่อเนื่อง

4. ด้านทุนทางสังคม ประกอบด้วย

4.1 ด้านทุนทางสังคมระดับครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็ง
ของครอบครัว โดยพิจารณาจากทุนทางสังคม อันหมายถึง ความเข้มแข็งของครอบครัว อัน
เนื่องมาจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม ชุมชน
และเครือข่ายทางสังคม ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับครอบครัว 1 ตัวชี้วัด คือ ทุนทาง
สังคมของแต่ละครอบครัวในการสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัว ซึ่งมี 6 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

สมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจกัน

สมาชิกในครอบครัวได้รับการปลูกฝังให้มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของตน

สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน

สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม
แม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ชุมชน ฯลฯ

สมาชิกในครอบครัวใช้บริการและใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน เช่น ศาลา
ประชาคม ห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สวนสาธารณะ ศาลาเอนกประสงค์ ฯลฯ

สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น
ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกำกับดูแล ร่วมประเมินผล

4.2 ด้านทุนทางสังคมระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวโดยพิจารณาจากทุนทางสังคม ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับชุมชน 3 ตัวชี้วัด คือ

4.2.1 ชุมชนสร้างกิจกรรมด้านครอบครัว ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนจัดทำแผนและโครงการด้านครอบครัว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว

ชุมชนจัดกิจกรรมต่างๆ สำหรับครอบครัว

ชุมชนจัดหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมครอบครัว

ชุมชนจัดพื้นที่ที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์สำหรับครอบครัว

ชุมชนส่งเสริม สืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว

4.2.2 ชุมชนส่งเสริมให้นำหลักคิคุคุณธรรมมาใช้ในครอบครัว ซึ่งมี 2 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวนำหลักคิคุคุณธรรมมาใช้ปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต

ชุมชนส่งเสริมให้เกิดตัวอย่างครอบครัวคุณธรรมในชุมชน

4.2.3 ชุมชนสร้างเครือข่ายการสนับสนุนทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนจัดให้มีสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะศาสนาสถาน โรงเรียน สมาคมหรือหน่วยงานทางสังคมอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ชุมชนมีเครือข่ายทางสังคมสนับสนุนกิจกรรมด้านครอบครัวในชุมชน

ชุมชนส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านครอบครัวระหว่างเครือข่าย

ชุมชนส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัว มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เช่นการเป็นอาสาสมัครในพื้นที่ด้านความปลอดภัย

5. ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ประกอบด้วย

5.1 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากระดับ

ครอบครัว หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัว โดยพิจารณาจากความสามารถหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับครอบครัว 1 ตัวชี้วัด คือ ครอบครัวหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ซึ่งมี 6 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครรภ์ในวัยเรียน ฯลฯ

ครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาภัยพิบัติต่างๆ เช่น การเตือนภัยพายุฤดูร้อน น้ำท่วม ภัยแล้ง พายุฝนฟ้าคะนอง คลื่นพายุซัดฝั่ง แผ่นดินไหว แผ่นดินถล่ม ไฟป่า คลื่นยักษ์ (สึนามิ) ฯลฯ

ครอบครัวมีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงได้

ครอบครัวมีความพร้อมและปรับตัวได้เมื่อเกิดภาวะวิกฤติ

ครอบครัวให้กำลังใจและร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เมื่อเกิดภาวะวิกฤติ

ครอบครัวสามารถเข้าถึงแหล่งสนับสนุนทางสังคม เช่น สถานพยาบาล

สถานศึกษา สถานฝึกอาชีพ ศูนย์บริการต่างๆ ได้

5.2 ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบากระดับชุมชน หมายถึง ข้อกำหนดที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัว โดยพิจารณาจากความสามารถหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัดในระดับชุมชน 4 ตัวชี้วัด คือ

5.2.1 ชุมชนดูแลพื้นที่ในชุมชนเพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของครอบครัว ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนดูแลและเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงในชุมชน เช่น ร้านเกมส์ ผับ บาร์ คาราโอเกะ

ชุมชนจัดอาสาสมัครดูแลและเฝ้าระวังพื้นที่ในชุมชน

ชุมชนจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับคนในชุมชน,

ชุมชนปรับปรุงและลดการเกิดพื้นที่เสี่ยงในชุมชน เช่น การเปิดไฟ

5.2.2 ชุมชนสร้าง/แสวงหาทรัพยากรเพื่อดูแลครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูง ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถดูแลสมาชิกที่มีภาวะพึ่งพิงสูง (เด็กเล็ก คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย โรคเรื้อรัง ผู้ติดเชื่อ ผู้ติดสารเสพติด)

ชุมชนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อดูแลสมาชิกในครอบครัวที่มีภาวะพึ่งพิงสูง

ชุมชนส่งเสริมกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของครอบครัวในชุมชน

ชุมชนจัดให้ผู้อยู่ในภาวะยากลำบากสามารถใช้พื้นที่สาธารณะ

5.2.3 ชุมชนสร้างระบบป้องกันภัย/ความรุนแรงในชุมชน ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนจัดให้มีระบบการเฝ้าระวังการใช้ความรุนแรงในครอบครัว

ชุมชนส่งเสริมการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาสังคมที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัว เช่น การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การตั้งครรภ์ในวัยเรียน ฯลฯ

ชุมชนส่งเสริมการเฝ้าระวังและป้องกันภัยพิบัติ เช่น การเตือนภัยพายุฤดูร้อน น้ำท่วม ภัยแล้ง พายุฝนฟ้าคะนอง คลื่น พายุซัดฝั่ง แผ่นดินไหว แผ่นดินถล่ม ไฟป่า คลื่นยักษ์ (สึนามิ) ฯลฯ

5.2.4 ชุมชนส่งเสริมให้ครอบครัวมีทักษะในการเผชิญหน้า และการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก ซึ่งมี 3 ตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ชุมชนจัดกิจกรรมเพื่อสร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับครอบครัวในการเผชิญหน้า และปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

ชุมชนส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายที่ช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบภาวะยากลำบาก

ชุมชนมีการติดตามและให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบภาวะยากลำบาก ให้สามารถฟื้นตัวได้

นอกจากนี้ยังมี**มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งระดับประเทศ** ซึ่งเป็นมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จัดทำโดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็ก และครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดล (นิตยา คชภักดี และคณะ, 2549 อ้างอิงจาก ระพีพรรณ คำหอม และคณะ, 2551, หน้า 12-14) ซึ่งประกอบด้วย 7 มิติ 23 ตัวชี้วัด โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านสัมพันธภาพ หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการสร้างและคงความเป็นครอบครัวร่วมกัน มีความรัก ความผูกพันต่อกัน ซึ่งแสดงออกโดยการสื่อความหมาย ยกย่องรับฟัง ทำกิจกรรมร่วมกัน เอาใจใส่ ดูแลทุกข์สุขกันและกันอย่างสม่ำเสมอ มี 4 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

1.1 ร้อยละของอัตราการจดทะเบียนสมรสต่อ 1,000 คู่ครัวเรือน ในรอบปีเปรียบเทียบกับปีเป้าหมายที่มีอัตราการจดทะเบียนสมรสสูงที่สุด

1.2 ร้อยละของอัตราการจดทะเบียนหย่าต่อ 1,000 คู่ครัวเรือน ในรอบปีเปรียบเทียบกับปีเป้าหมายที่มีอัตราการจดทะเบียนหย่าต่ำที่สุด

1.3 ร้อยละของครัวเรือนที่มีความอบอุ่น มีการเอาใจใส่ ดูแล ช่วยเหลือ สนับสนุนซึ่งกันและกัน แสดงซึ่งความรัก และสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน (จปฐ.)

1.4 อัตราการลดลงของครัวเรือนที่มีผู้ถูกทอดทิ้ง/หนีออกจากบ้าน/ฆ่าตัวตายในแต่ละปีเมื่อเทียบกับปีเป้าหมาย

2. ด้านการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง ครอบครัวสามารถบริหารจัดการรายรับรายจ่าย ให้เกิดความมั่นคงในความเป็นอยู่และอาชีพ มี 4 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

- 2.1 ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่ายอย่างน้อย ร้อยละ 10 ต่อครัวเรือนทั้งหมด
- 2.2 ร้อยละของครัวเรือนที่มีการทำบัญชีรายรับ รายจ่าย
- 2.3 อัตราการลดลงของหนี้สินครัวเรือนในแต่ละปี เมื่อเทียบกับปีเป้าหมาย
- 2.4 ร้อยละของครอบครัวที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง

3. ด้านการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพ หมายถึง ครอบครัวสามารถส่งเสริมและดูแลสุขภาพของสมาชิกได้ มี 1 ตัวชี้วัด คือร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกมีสิทธิได้รับหลักประกันสุขภาพ

4. ด้านการพึ่งพาตนเองทางข้อมูลข่าวสารและโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนา หมายถึง ครอบครัวสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและมีโอกาสเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวได้ มี 5 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

- 4.1 ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์
- 4.2 สัดส่วนสื่อที่มีเนื้อหาสาระเอื้อต่อชีวิตครอบครัว
- 4.3 จำนวนปีเฉลี่ยของการศึกษาของประชากรที่มีอายุเกิน 15 ปี
- 4.4 สัดส่วนของครัวเรือนที่มีสมาชิกเข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอาชีพ หรือการศึกษาต่อเนื่อง
- 4.5 ร้อยละของหลักสูตรการศึกษาทุกระดับที่จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตและชีวิตครอบครัวศึกษา

5. ด้านทุนทางสังคม หมายถึง ครอบครัวมีความไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัย และภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน/สังคม มี 3 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

- 5.1 ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่มที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ
- 5.2 อัตราการลดลงของคดีอาชญากรรมเปรียบเทียบกับปีเป้าหมาย
- 5.3 ร้อยละของครัวเรือนที่สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวม/สาธารณประโยชน์ในรอบปีที่ผ่านมา

6. ด้านการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก หมายถึง ครอบครัวมีการติดตามรู้เท่าทันสถานการณ์ สามารถปรับตัวได้อย่างสร้างสรรค์ และฟื้นตัวได้เมื่อเผชิญกับภาวะยากลำบาก มี 3 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

- 6.1 สัดส่วนครอบครัวที่สามารถฟื้นตัวได้เมื่อประสบปัญหาและเหตุภัยพิบัติ
- 6.2 ประเทศมีระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยเตรียมพร้อมรับมือกับอันตรายที่มีต่อ

ครอบครัว

6.3 อัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนเงินต่อครัวเรือนของการทำประกันชีวิต ประกันภัย ประกันอุบัติเหตุเปรียบเทียบกับปีเป้าหมาย

7. ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง หมายถึง ครอบครัวสามารถป้องกัน/ปัญหา ทำให้ไม่ต้องเกิดปัญหาหรือตกอยู่ในภาวะเสี่ยง มี 3 ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

7.1 อัตราการลดลงของครัวเรือนที่สมาชิกเล่นการพนัน และคิดสิ่งเสพติด ได้แก่ สุรา บุหรี่ สารเสพติด เป็นต้น ในแต่ละปีเทียบกับปีเป้าหมาย

7.2 ร้อยละของพื้นที่ที่มีบริการปรึกษาแนะแนวแก่ครอบครัวในระดับท้องถิ่น

7.3 การลดลงของร้อยละของครัวเรือนที่มีพ่อหรือแม่ที่เลี้ยงลูกตามลำพัง

สตินเนทท์ (Stinnett, 1999) ได้ศึกษาการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ระบุว่าครอบครัวที่เข้มแข็งได้นั้นจำเป็นต้องมีมีคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความผูกพันในครอบครัว (COMMITMENT to the FAMILY) เป็นคุณลักษณะของครอบครัวที่สมาชิกทุกคนทุ่มเท ร่วมมือร่วมใจให้การส่งเสริมกิจกรรม และการสร้างความสุขของครอบครัว การมีความสามัคคีของครอบครัวในระดับสูง ซึ่งทำให้เกิดความผูกพันในครอบครัว

2. การแสดงออกถึงการชื่นชม (APPRECIATION) ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจะมีการชมเชย หรือมีความยินดี ต่อกันเป็นประจำ ก่อให้เกิดความรู้สึกทางบวก สมาชิกในครอบครัวจะแสดงความจริงใจออกมา ซึ่งเป็น การแสดงให้เห็นคุณค่าของกันและกัน ในครอบครัว

3. ทักษะในการสื่อสารเชิงบวก (POSITIVE COMMUNICATION SKILLS) การมีทักษะในการสื่อสารเชิงบวก คือการเปิดใจในเวลาที่มีพูดคุยกัน รวมถึงการเป็นผู้ฟังที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้การลดช่องว่าง และขจัดความขัดแย้ง ความขุ่นเคืองที่เกิดขึ้นในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีอิสระที่จะแสดงความรู้สึกของตน และสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็นที่จะใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวได้

4. การมีเวลาร่วมกัน (time together) คือการใช้เวลาจำนวนมากร่วมกันอย่างมีคุณภาพ ครอบครัวที่เข้มแข็งจะมีโครงสร้าง วิธีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวที่จะทำให้สมาชิกทุกคนมีกิจวัตรประจำวันร่วมกันเกิดขึ้น

5. การมีศรัทธาร่วมกัน (**SPIRITUAL WELL-BEING**) สมาชิกในครอบครัวที่มีความเข้มแข็งจะมีศรัทธาร่วมกันในระดับสูง การมีความมุ่งมั่นในการเดินตามเส้นทางชีวิตที่ตีร่วมกัน การนับถือศาสนาาร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดเป้าหมายในชีวิต และความเข้มแข็งในครอบครัว (have a high degree of **SPIRITUAL WELL-BEING**. They are committed to a spiritual life-style. Their belief in God gives them strength and purpose.

6. ความสามารถพิเศษเพื่อรับมือกับความเครียดและวิกฤต (SPECIAL ABILITY to COPE with STRESS and CRISES) คือ ครอบครัวที่สมาชิกสามารถเก็บความรู้สึกเพื่อรักษาความสมดุลในครอบครัว โดยเน้นไปที่ความคิดในเชิงบวกเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อยามที่สมาชิกคนใดในครอบครัวมีปัญหา สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวจะมีความสนใจ เข้าอกเข้าใจกัน และให้การสนับสนุนอย่างเข้มแข็งแก่สมาชิกที่อยู่ในภาวะวิกฤต เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นโอกาสสำหรับการเจริญเติบโต

จากชุดคุณลักษณะ 6 ประการของ สตินเนทท์ ทำให้เกิดการสนใจอย่างกว้างขวาง ซึ่งนักวิชาการจำนวนไม่น้อยสามารถนำเอาแนวคิดของเขามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว สอดคล้องกับ บากซ์เตอร์ (Baxter D., 2007) ซึ่งได้แสดงแนวทาง บั้นใด 6 ขึ้นในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย

1. การลำดับความสำคัญให้ครอบครัวของคุณ (Make Family Your Priority) ซึ่งหมายถึงมีความรับผิดชอบในครอบครัว สมาชิกควรให้ความสำคัญกับครอบครัวเป็นอันดับแรก ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ ดังต่อไปนี้

1.1 การลดกิจกรรมภายนอก เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวสามารถอุทิศเวลาและพลังงานในการทำกิจกรรมร่วมกันได้

1.2 หากมีกิจกรรมภายนอกที่จำเป็นต้องทำ สมาชิกในครอบครัวควรมีเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมภายนอกบ้าน

1.3 หาวันหยุดใหญ่ ๆ เพื่อที่จะสร้างเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัว ซึ่งจะมีความทรงจำที่มีความสุขมาก

1.4 พัฒนาวิสัยทัศน์ของครอบครัว เช่น การเขียนข้อความฝันของสมาชิกในครอบครัว เป็นต้น

2 การแสดงออกซึ่งความผูกพัน เอาใจใส่ (Express Appreciation and Affection) ซึ่งเป็น การแสดงออกด้วยคำพูด เป็นการเปิดเผยความจริงใจต่อกัน และสมาชิกทุกคนควรมองผ่านข้อเสีย ของแต่ละคน และสำรวจหาข้อดีในกันและกัน สามารถทำได้โดยดำเนินการดังนี้

2.1 จัดให้มีช่วงเวลาในการประสานความผูกพัน โดยมีสมาชิกในครอบครัวทุกคน เปิดเผยสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นได้

2.2 การเขียนหัวข้อ 10 หัวข้อในสิ่งที่ชอบในตัวสมาชิก

2.3 เป็นแบบอย่างที่ดี โดยกล่าวขอบคุณสมาชิกที่ร่วมกิจกรรม และให้เด็ก ๆ ได้ลอง ฝึกทำตาม

2.4 แสดงการยอมรับด้วยความชื่นชมอย่างสง่างาม

3 แบ่งปันการสื่อสารเชิงบวก (Share Positive Communication) ด้วยการพยายามพูดจาต่อกันในเชิงบวก ต่อด้านการพูดคำหยาบ และการสื่อสารในลักษณะที่เย้ยหยันต่อกัน ซึ่งจะ ทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ เรียนรู้ที่จะรู้สึกยอมรับมากขึ้น และส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของ สมาชิกในครอบครัว ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

3.1 ตรวจสอบว่าสมาชิก ไม่กีดกันผู้อื่นด้วยการรบกวน ปิดกั้นความคิดของตนเอง หรือ ยัดเยียดความคิดตนให้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำที่สุดในครอบครัว

3.2 เก็บบันทึกประจำวันในครอบครัว หรือจดบันทึกเหตุการณ์ เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น บันทึกพัฒนาการเจริญเติบโตของเด็ก ๆ เป็นต้น

4 ใช้เวลาร่วมกัน (**Spend Time Together**) ซึ่งบางครั้งก็มีความน่าเบื่อ แต่การใช้เวลาร่วมกัน ในครอบครัวเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการสร้างความสัมพันธ์กันในครอบครัว ซึ่งวิธีการเพิ่มปริมาณ และคุณภาพของเวลาที่ใช้ร่วมกัน สามารถปฏิบัติได้ดังต่อไปนี้

4.1 การวางแผนทำกิจกรรมกลุ่มในครอบครัว

4.2 ทำกิจกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่เคยทำ

สิ่งเหล่านี้จะเป็นการปลูกฝังความทรงจำที่เปี่ยมไปด้วยความสุขให้แก่สมาชิกในครอบครัวนั่นเอง

5. ปลูกฝังจิตสำนึกต่อความศรัทธาอย่างถูกต้อง (Nurture Spiritual Well-Being) ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะมีความกลมเกลียวกัน แต่สมาชิกในครอบครัวก็ต้องเปิดรับความต้องการของผู้อื่นภายนอกด้วย ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งควรมีความรู้สึกร่วม มีเหตุผลในการใช้ชีวิตมากกว่าการมีอยู่เพียงเพื่อจะถูกแค้น โจมตีจากคนอื่น ๆ ซึ่งสมาชิกในครอบครัวควรที่รู้ว่าจะให้ ความสำคัญกับสิ่งที่สำคัญจริง ๆ เช่น

5.1 การสวดมนต์ และนั่งสมาธิ อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวควรมีส่วนร่วมในความเชื่อ ความศรัทธา หรือการหาหรือเกี่ยวกับประเด็นทางศาสนาที่บ้าน การศึกษาวรรณกรรม และ ประวัติศาสตร์ทางศาสนา

5.2 สั่งสอนให้สมาชิกมีความรับผิดชอบ สมาชิกที่เป็นเด็กจะหลุดพ้นจากความเชื่อที่ มงายของตนเอง หากผู้ใหญ่ในครอบครัวเตือนพวกเขาให้รู้จักโลกภายนอก

6 เรียนรู้ที่จะรับมือกับความเครียด (Learn to Cope with Stress) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ครอบครัวที่เข้มแข็งจะร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหา ซึ่งสามารถปฏิบัติได้

6.1 อย่าทำให้เป็นความขัดแย้งส่วนตัว สมาชิกในครอบครัว สร้างความตระหนักว่า สมาชิกอาจแสดงความไม่เห็นด้วยได้ และไม่ควรเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนตัว

6.2 ควรมีการพักผ่อน และสร้างความผ่อนคลาย

6.4 รู้จักหัวเราะ มองหาอารมณ์ขันในสถานการณ์ปัญหา

6.4 จัดลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา ตั้งเป้าหมายของครอบครัว และแน่ใจว่าตรง ตามความต้องการ

มาลัยรัตน์ โอฬารวัต (2548, หน้า 9-10) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการพัฒนาความ เข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกครอบครัว หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่สมาชิก ครอบครัวแสดงออกเพื่อทำความรู้จักกันมากขึ้น ทำให้มีความใกล้ชิด เข้าใจกันมากขึ้น และกระชับ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ได้แก่

1.1 การพูดคุยปรึกษา และแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่าง ๆ ในแต่ละวันซึ่งกันและกัน

1.2 การรับรู้รับฟังความคิดเห็น ความรู้สึก และพฤติกรรมของสมาชิกครอบครัว

1.3 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาของครอบครัว

1.4 การแสดงความคิดเห็นร่วมกันอย่างอิสระ

1.5 การร่วมกันวางแผนการดำเนินชีวิตในอนาคตของครอบครัว

2. การสื่อสารระหว่างสมาชิกครอบครัว หมายถึง การแสดงออกด้านคำพูด และกิริยา ท่าทางที่ชัดเจน และสอดคล้องเหมาะสมระหว่างสมาชิกครอบครัว เพื่อให้สมาชิกได้รับรู้รับฟัง ความรู้สึก ความต้องการซึ่งกันและกัน ทำให้เข้าใจตรงกัน และรักษาความสัมพันธ์ที่ดีราบรื่นใน ครอบครัว ได้แก่

2.1 ใช้คำพูดที่ไม่เป็นการตำหนิ หรือวิพากษ์วิจารณ์

2.2 ไม่พูดแทรก ไม่พูดขัดคอขณะที่ผู้อื่นพูด และไม่พูดนอกเรื่อง

2.3 ขณะที่ถูกมีกิริยาท่าทางที่สภาพ ไม่ประชดประชัน ไม่เยินชา

2.4 ถ้าพูดเปิดเผยความรู้สึก ความต้องการของตนเองอย่างชัดเจน ไม่กำกวม ตรงไปตรงมา ไม่พูดหลีกเลียง หรือสยบยอม

2.5 คำพูด ท่าทาง และน้ำเสียงมีความสอดคล้องกับสิ่งที่พูด และมีความหมายชัดเจน

3. การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว หมายถึง การแสดงพฤติกรรมรับผิดชอบต่อ งานในบ้าน และกฎระเบียบของครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างมีความสุข ได้แก่

3.1 ในครอบครัวมีกฎระเบียบที่ชัดเจน

3.2 สมาชิกครอบครัวมีส่วนร่วมกำหนดงานบ้าน และระเบียบของครอบครัวเป็นแนว ปฏิบัติร่วมกัน

3.3 งานบ้าน และกฎระเบียบของบ้านมีความเหมาะสมกับสมาชิก

3.4 งานบ้าน และกฎระเบียบของบ้านมีความยืดหยุ่น หรือเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม ได้

3.5 กำหนดบทบาทโทสร่วมกันเมื่อไม่ปฏิบัติตามระเบียบ หรือไม่รับผิดชอบงานบ้าน ตามที่ตกลงกันได้

4. บทบาทของสมาชิกครอบครัว หมายถึง บิดา มารดา บุตร ธิดา มีความเข้าใจในฐานะ ตำแหน่งของตนเอง และปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกของครอบครัวได้ถูกต้อง เหมาะสมตามบทบาท ของตน ได้แก่

4.1 การร่วมกันกำหนดบทบาทของแต่ละคนให้ชัดเจน

4.2 การรับรู้ เข้าใจบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของครอบครัวได้

4.3 การปฏิบัติตามบทบาทของตนเองได้ถูกต้อง

4.4 การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้สอดคล้องกัน

4.5 การรู้จักยืดหยุ่น หรือปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้เหมาะสมกับสถานการณ์

5. ความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างสมาชิกครอบครัว หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัว แสดงออกทางอารมณ์ คำพูด หรือกิริยาท่าทางให้สมาชิกอื่นรับรู้ถึงความรัก ความห่วงใย ความ สนใจ และเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันในระดับที่เหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไป ได้แก่

5.1 ความรัก ความห่วงใยซึ่งกันและกัน

5.2 ความสนใจ ดูแล เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

5.3 การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

5.4 ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

5.5 ความเข้าใจซึ่งกันและกัน

5.6 การเคารพความเป็นส่วนตัวซึ่งกันและกัน

5.7 ความรู้สึกมีความสุข และภาคภูมิใจในครอบครัว และตนเอง

6. การมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว หมายถึง เมื่อมีเวลาว่าง สมาชิกครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความสุขใจของทุกคน ได้แก่

6.1 การรับประทานอาหารร่วมกันอย่างมีความสุข

6.2 การทำงานอดิเรกร่วมกันอย่างมีความสุข เช่น ดูโทรทัศน์ ร้องเพลง อ่านหนังสือ ปลูกต้นไม้ ประดิษฐ์ หรือซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้

6.3 การพบปะสังสรรค์กันในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น วันปีใหม่ วันพ่อ วันแม่ วันเกิด การไปพักผ่อน ท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ

6.4 การไปปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน

ทิพย์วัลย์ สุรินยา (2547, หน้า 102-104) ได้ศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งพบว่า ปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย

1. การติดต่อสื่อสารในครอบครัว ซึ่งหมายความว่าครอบครัวที่มีการติดต่อสื่อสารที่ดีจะมีความเข้มแข็งของครอบครัวสูงขึ้น เป็นผลจากบรรยากาศของความเป็นมิตร ความเข้าใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน ส่งผลต่อความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีความสามัคคี และความกลมเกลียว

2. ความเครียดในครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางลบต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ส่งผลทางสุขภาพจิตของครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารกันในครอบครัว ด้วยเหตุที่ความเครียดของครอบครัวเป็นปฏิกริยาของร่างกาย และจิตใจของสมาชิกในครอบครัวที่ตอบสนองต่อสิ่งที่มากระตุ้นจากภายนอก และภายในครอบครัว

3. ค่านิยมของครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านบทบาททางเพศที่สังคมกำหนด และค่านิยมของครอบครัวด้านบทบาทการทำงาน ครอบครัวที่มีค่านิยมในเรื่องบทบาททางเพศและการทำงานที่ไม่ยึดกรอบที่สังคมกำหนดตามธรรมเนียมปฏิบัติ ครอบครัวก็มีแนวโน้มที่จะเชื่อในความเท่าเทียมกันของหญิงและชาย การปฏิบัติต่อกัน โดยไม่มีอคติ หรือแม้แต่กิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัว

4. ความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งหมายถึง ครอบครัวที่มีความผูกพัน ความเกี่ยวข้อง ความสนิทสนมกลมเกลียวที่บุคคลในครอบครัวมีให้แก่กัน มีความรักใคร่ผูกพัน มีความเห็นอกเห็นใจ เป็นห่วงเป็นใย ทำให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ต่อกัน

5. การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ทิศทาง และการใช้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ได้ ซึ่งการสนับสนุนดังกล่าวมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวในทางที่ดี ระบบการสนับสนุนทางสังคมช่วยให้ครอบครัวหาหนทางที่เพิ่มการควบคุมอารมณ์ และการควบคุมความเครียด การให้ความช่วยเหลือในการแก้ปัญหา การพูดให้คำปรึกษา คำแนะนำ การให้ความรัก ความอบอุ่น

6. สุขภาพจิตของครอบครัว เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเข้มแข็งของครอบครัว โดยส่งผ่านความสัมพันธ์ในครอบครัว และการติดต่อสื่อสารในครอบครัว เนื่องจากสุขภาพจิตครอบครัวที่ดีทำให้สภาพจิตใจของสมาชิกในครอบครัวมีความสุข มีความสามารถที่จะปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี

คุษฎี โยเหลา และคนอื่นๆ (2545, หน้า 4 - 5) ได้นำเอาปัจจัยสาเหตุของลักษณะครอบครัวเข้มแข็ง นำมาปรับปรุงเป็นข้อเสนอแนะในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวดังต่อไปนี้

1. การแสดงความรักและการยอมรับกันและกัน

สมาชิก สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึงความรักและการยอมรับซึ่งกันและกัน แม้ในเวลาที่ทำหน้าที่ความผิดหรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน การแสดงความรักและการยอมรับ อาจทำได้โดยการเขียนข้อความสั้น ๆ หรือการพูด เช่น “แม่ภูมิใจในตัวลูกที่รู้จักช่วยกันทำงานบ้าน” การแสดงออกทางกายด้วยการกอด การแตะหลัง การโอบไหล่ การจับมือ การทำของขวัญจากการประดิษฐ์ของตนเองให้กับสมาชิกอื่น การถามความเห็นซึ่งกันและกัน การฟังข้อเสนอแนะ หลีกเลี่ยงการประณาม การพูดเสียดสี พูดไม่สุภาพ ทั้งหมดนี้เป็นวิธีการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว

2. ความใกล้ชิดผูกพัน

สมาชิกในครอบครัวควรใช้เวลาด้วยกัน พ่อแม่ควรจัดเวลาให้กับลูก โดยการรับประทานอาหารร่วมกัน พูดถึงกิจกรรมที่แต่ละคนได้ทำ ร่วมรับความสุขและความทุกข์ของกันและกัน ร่วมกันทำงานบ้าน นอกจากนี้ควรมีการใช้เวลาใกล้ชิดแบบหนึ่งต่อหนึ่งบ้าง เพื่อให้ความใกล้ชิดแบบแม่-ลูก พ่อ-ลูก หรือ พ่อ-แม่ ทั้งหมดนี้หมายความว่า ทุกครอบครัวต้องแสวงหาความเหมาะสม

และความพอดีของการใช้เวลาร่วมกัน เพราะครอบครัวที่ถูกขังเล็กอาจต้องการเวลาร่วมกันมากกว่า ครอบครัวที่ถูกเป็นวัยรุ่น ทั้งนี้เพราะลูกที่เป็นวัยรุ่นต้องการเวลากับกลุ่มเพื่อนด้วย

3. การสื่อสารทางบวก

ในครอบครัวเข้มแข็ง สมาชิก พูด เปิดเผยความรู้สึก ความคิด ความฝัน ความกลัว ความเศร้า ความสุข ความต้องการของตนเองกับสมาชิกอื่น มีการรับฟัง และสนองต่อความรู้สึก ความคิด ความต้องการของอีกฝ่าย สมาชิกในครอบครัวต้องเรียนรู้การพูดอย่างเปิดเผย ซื่อสัตย์ และคำนึงถึงความรู้สึกของอีกฝ่ายอย่างสมดุล รู้จักใช้การส่งสารแบบ “I – message” เพื่อแสดงถึงความรู้สึก และความคิดของตัวเองโดยหลีกเลี่ยงการกล่าวโทษผู้อื่น เช่น แทนการพูดว่า “ลูกนี่แย่มาก แม่กำลังพูดทำไมไม่ฟังแม่ ดูโทรทัศน์อยู่นั่นแหละ” ก็ให้ใช้การพูดว่า “แม่รู้สึกเสียใจที่ลูกไม่ฟังแม่เลย แม่คิดว่าเราควรพูดกันให้เข้าใจนะ” หรือการส่งสารแบบ “We – message” เพื่อแสดงถึงความรู้สึกความคิดเห็นเกี่ยวกับครอบครัว เช่น การพูดว่า “เราควรคิดถึงความต้องการของ พี่ น้อง พ่อ แม่ ว่าต้องการดูรายการอะไรในโทรทัศน์” เมื่อสมาชิกในครอบครัวแย่งกันดูรายการโทรทัศน์ที่ตัวเองชอบ

นอกจากการพูดแล้วสมาชิกควรเรียนรู้การเป็นผู้ฟังที่ดี คือ การพยายามทำความเข้าใจว่า ผู้พูดคิดอะไร และต้องการอะไร ให้ความสนใจกับการแสดงสีหน้า ท่าทางของผู้พูดที่กำลังมีอารมณ์ ความรู้สึกอย่างไร ในขณะที่ฟัง ควรหลีกเลี่ยงการสอน เช่น “เธอต้องทำอย่างนี้...” การกล่าวหา เช่น “เธอก็อ่านเอาอย่างนี้ละซิ...” การเล่าประสบการณ์ส่วนตัวแทรกขึ้นมา ละเลยความสำคัญของประเด็นที่กำลังพูด โดยการพูดว่า “มันก็เป็นเรื่องธรรมดาอะ ใคร ๆ ก็เป็นอย่างนี้...” ผู้ฟังควรแสดงออกถึงการรับรู้ความรู้สึกของผู้พูด เช่น “ดูเหมือนว่าเธอจะรู้สึกโกรธมากใช้ไหม เชิญชวนให้ผู้พูดเล่าต่อ เช่น “แล้วอย่างไรอีก... เล่าต่อซิ...” หรือผู้ฟังแสดงว่าเข้าใจว่าความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นความลึกซึ้งเฉพาะจริง ๆ เช่น “ฉันเดาไม่ออกจริงๆ ว่าเธอรู้สึกกลัวเพียงใด...”

4. การให้ความสำคัญกับคุณค่า และมาตรฐานพฤติกรรมของครอบครัว

ครอบครัวเข้มแข็งมีเอกลักษณ์ที่เกิดจากการนำค่านิยม ความเชื่อของสมาชิกเป็นพื้นฐาน ในการกำหนดบทบาท มาตรฐานพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว เช่น ในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ การแก้ไขปัญหาของครอบครัว ต้องให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีพ่อ-แม่เป็นผู้นำ บางครอบครัวกำหนดให้มีการพบปะพูดคุยเพื่อการแสดงความคิดเห็น การบ่น ชมเชย กำหนดเกณฑ์ความรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ครอบครัวสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก

5. การจัดการความเครียด และการจัดการกับความขัดแย้ง

การจัดการกับความเครียด และความขัดแย้งในครอบครัว อาศัยทักษะสำคัญ คือ การสื่อสาร การให้การสนับสนุนทางสังคม และการมองโลกทางบวก การสื่อสารเพื่อลดความเครียด และขจัดความขัดแย้ง ได้แก่ การสื่อสารทางบวก เช่น คุณเป็นคนสำคัญของฉัน แม่รักลูก ฉันเชื่อใจคุณ ฉันทำสิ่งนี้เพื่อคุณ การแสดงความชื่นชมนิยมนกย่อง การให้การสนับสนุนทางสังคมแก่คนในครอบครัว โดยการแสดงความเป็นห่วง เอื้ออาทร ช่วยเหลือด้านเงิน สามารถช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคนในครอบครัว และช่วยบรรเทาความเครียดของอีกฝ่ายหนึ่งได้ สุดท้ายคือ การคิดทางบวกและมองระยะยาวว่าทุกอย่างจะดีขึ้นถ้าเราทำวันนี้ให้ดีที่สุด

สำนักงานส่งเสริมสถาบันครอบครัว (2550, หน้า 27-28) ได้กล่าวถึงแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว เพื่อสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจภายในครอบครัว

- 1.1 มีความรัก ความเข้าใจ และดูแลเอาใจใส่กัน
- 1.2 เคารพนับถือ ให้เกียรติ จริงใจ และเห็นคุณค่ากันและกัน
- 1.3 มีสิทธิ เสรีภาพ มีการปรึกษาหารือกัน
- 1.4 รู้และปฏิบัติบทบาทหน้าที่ที่ควรมีต่อกัน
- 1.5 มีเวลาให้กันอย่างมีคุณค่า
- 1.6 มีความเสียสละ สามัคคี ให้อภัยกัน
- 1.7 มีการสื่อสารทางบวก
- 1.8 มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
- 1.9 ไม่มีปัญหาความขัดแย้งรุนแรง

2. การปลูกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อจะได้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง

2.1 เริ่มจากบทบาทของพ่อแม่

- 2.1.1 เป็นแบบอย่างที่ดี
- 2.1.2 ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนปลูกฝังสิ่งที่ดีให้แก่ลูก
- 2.1.3 เลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ส่งเสริมพัฒนาการ และวุฒิภาวะของลูก

2.2 ความสัมพันธ์

- 2.2.1 มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง
- 2.2.2 มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

2.3 ความเข้มแข็งของบุคคล/การพึ่งพาตนเอง

2.3.1 มีพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และจิตใจ

2.3.2 รู้จักเรียนรู้และปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ดี

2.3.3 มีความมั่นใจในชีวิตของตน

2.3.4 สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.4 สุขภาพร่างกาย

2.4.1 มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

2.5 แนวคิดในการดำเนินชีวิต

2.5.1 มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เช่น ศาสนา

2.5.2 ยึดหลักความพอเพียง

2.5.3 มองโลกในแง่ดี และมีวิธีการหาความสุขที่ดี

2.5.4 ละเว้นอบายมุข เช่น สุรา เที่ยวกลางคืน การพนัน คบคนชั่ว ชู้สาว ฯลฯ

3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม และมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา

3.1 ไม่มีพฤติกรรมต่อต้าน หรือทำความเดือดร้อนให้แก่สังคม

3.2 มีส่วนร่วมในการเกื้อหนุนสังคม/ช่วยแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม

3.3 มีความตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

สถาบันรักลูก (สุภาวดี หาญเมธี, 2550, หน้า 45 – 46) ได้สรุปดัชนีชี้วัดความเป็นครอบครัวเข้มแข็ง โดยพิจารณาหลัก 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. มีสัมพันธภาพภายในแน่นเหนียว มีความเป็นปึกแผ่น

มีความรู้สึกรักใคร่ และผูกพันทางใจต่อกัน ต่างคนต่างมีคุณค่าในใจของกันและกัน เข้าใจ เป็นห่วงเป็นใย มีทุกข์ร่วมทุกข์ มีสุขร่วมสุข ไม่ทอดทิ้งกัน ให้ความอบอุ่นต่อกัน สามารถให้อภัยกัน

2. มีหลักคคิคุณธรรมที่เข้มแข็ง

สมาชิกครอบครัวมีชีวิตที่มีเป้าหมาย ตระหนักในความสำคัญของชีวิต ครอบครัว สังคม มีหลักธรรมประจำใจ มีความชัดเจนในเรื่องผิด ชอบ ชั่ว ดี รู้ว่าอะไรคืออบายมุข หลบเลี่ยงหลีกเลี่ยงห่างได้ สามารถสั่งสอนอบรมลูกได้ หรือดูแลสมาชิกครอบครัวไปในทางที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และชุมชน

3. มีการเรียนรู้เพื่อท้าทายการเปลี่ยนแปลง

ครอบครัวเข้มแข็ง ควรมีความสามารถในการทำความเข้าใจกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เข้ามากระทบตน และสามารถจัดการกับสภาพของครอบครัวตนได้อย่างเป็นฝ่ายกระทำ ไม่ตกเป็นฝ่ายถูกกระทำ หรือตามกระแสไปโดยไม่รู้ไม่เข้าใจ

4. พึ่งตนเองได้

ครอบครัวเข้มแข็ง ควรมีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง มีทรัพยากรของตน ไม่ว่าจะเป็นทุนด้านใด ทุนด้านแรงงาน ทุนที่ดิน ทุนปัญญาความรู้ ทุนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทุนชุมชน ฯลฯ ดำรงชีพอยู่ได้ตามสมควร แม้ไม่ร่ำรวยแต่ก็ช่วยตนเองได้ ครอบครัวที่ยากจนขึ้นแค้น มีความพิการ ขาดทุนชีวิต หรือเต็มไปด้วยหนี้สิน คงยากที่จะพึ่งพาตน ถ้ามีลูก สามารถเลี้ยงลูกได้ดี ลูกที่มีพัฒนาการดีในแต่ละช่วงวัย ทั้งสุขภาพร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตใจแจ่มใส มีความสุข เข้ากับคนอื่นได้ดี เป็นที่รักใคร่ของคนอื่น และใฝ่เรียนรู้ ย่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ของความเข้มแข็งของพ่อแม่ครอบครัว

5. เกื้อกูลต่อสังคมรอบข้างตน

ครอบครัวเข้มแข็ง นอกจากจะช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ควรมีความสามารถที่จะเข้าใจคนอื่น และเห็นประโยชน์ของความเกื้อกูลที่มีต่อกันในชุมชน ดูแลคนอื่น ได้ตามสมควร

นอกจากนี้ ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โครงการครอบครัวเข้มแข็ง (สุภาวดี หาญเมธี, 2550, หน้า 48 – 49) ได้มีการวางยุทธศาสตร์ของการพัฒนาครอบครัวไทย จะต้องขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

1. พัฒนา รวบรวม สืบค้น สังเคราะห์ องค์ความรู้ว่าด้วยครอบครัว ทั้งที่มาจากสากล และที่ได้จากภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมาแต่โบราณ ค้นหาความหมาย และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละครอบครัวหรือชุมชน

2. นำความรู้ไปขับเคลื่อนให้เกิดเวทีเรียนรู้ สร้างกิจกรรมพัฒนาครอบครัวด้านต่าง ๆ ในชุมชน ให้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

3. เมื่อฐานด้านองค์ความรู้เรื่องครอบครัวมีความเข้มแข็งขึ้น นำไปสู่การเคลื่อนตัวด้านครอบครัวในชุมชนที่ต่อเนื่องที่สุดก็จะต้องผลักดันไปสู่การสร้างนโยบายด้านครอบครัวในทุกระดับ ตั้งแต่การผลักดัน อบต. หรือ เทศบาลในท้องถิ่น อบจ. หรือ ผู้ว่าราชการในระดับจังหวัด ไปจนถึงการผลักดันนโยบายของรัฐ และหน่วยงานภาครัฐในระดับประเทศต่อไป

จากที่ได้กล่าวมานั้น ทำให้เห็นภาพรวมจากความพยายามที่จะพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวจากหลายหน่วยงาน หลายองค์กร ที่มองเห็นความสำคัญในขับเคลื่อน ผลักดัน ให้เกิด

การพัฒนาจากการนำเอาความรู้ หาคะบวนการ สร้างการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว

นักวิจัยหลายท่านได้ทำงานวิจัยเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านจิตวิทยา ด้านการแพทย์ หรือการวิจัยเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ในระดับประเทศ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยเน้นไปที่การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งสามารถแสดงได้ดังต่อไปนี้

Zarinah Arshat และ Rozumah Baharudin (Arshat, Z., & Baharudin, R., 2009) ได้ทำการวิจัยในการหาความสัมพันธ์ของความเข้มแข็งของครอบครัว ในประเทศมาเลเซีย โดยวิธีการศึกษาลักษณะทางสังคม ประชากร และครอบครัว เกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว จาก พ่อ-แม่ จำนวน 200 ตัวอย่าง ซึ่งเลี้ยงดูเด็กอายุระหว่าง 7 – 12 ปี อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทของประเทศมาเลเซีย ซึ่งจากการวิจัยพบว่า สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย คุณภาพในชีวิตสมรส พื้นฐานของบิดามารดา พื้นฐานทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ และจำนวนของเด็ก เป็นปัจจัยพยากรณ์ที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยบ่งบอกว่าปัจจัยที่มีอยู่ภายในระบบนิเวศในครอบครัวนี้ มีบทบาทสำคัญในระดับที่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้วิจัยระบุอีกว่า ขณะนี้มีการศึกษาน้อยมากในประเทศมาเลเซีย ในการค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดโปรแกรมที่ครบวงจรเพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

Gutierrez-Jones, Carl (Gutierrez - Jones, C., 2008) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งครอบครัว จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความรุนแรงของเยาวชนในชายฝั่งทางตอนใต้ การวิเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อหาปัจจัยที่นำไปสู่การรวมกลุ่มของวัยรุ่นชาวลาตินในชุมชนท้องถิ่น ในเรื่องการป้องกันความรุนแรงของเยาวชน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นครอบครัวของวัยรุ่นชาวลาตินเหล่านี้ ไม่ได้มีความรุนแรงเป็นพื้นฐาน แต่เกิดจากการได้รับผลกระทบจากความยากลำบากทางเศรษฐกิจ และอาจจะเกิดจากการไม่ได้รับการสนับสนุนด้านสวัสดิการจากสถาบันในประเทศ งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมความคิดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 50 คน ประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหารโครงการ และผู้ให้บริการ โดยทุกคนได้เสนอความคิดของพวกเขาเกี่ยวกับวิธีการลดความรุนแรงระหว่างกลุ่มวัยรุ่น และวิธีการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับครอบครัวชาวลาติน การวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึง ผู้นำท้องถิ่นหลายคนทำงานใกล้ชิดกับชุมชนลาติน มีความเชื่อว่า การสร้างความเข้มแข็ง

ครอบครัวเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญสูงสุด การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวสามารถที่จะทำให้เกิดการป้องกันความรุนแรงของเยาวชน

ซิลเวีย (Sylvia, 1994) ได้ทำการศึกษาและวิจัย เรื่อง ความเข้มแข็ง และความอ่อนแอของครอบครัวของชนผิวดำในประเทศแอฟริกาใต้ โดยศึกษาองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ค่านิยม และบรรทัดฐานเกี่ยวกับการแต่งงาน และชีวิตครอบครัว 2) ประเพณี การสืบทอดของผู้มีอำนาจดั้งเดิม มาสู่ผู้ปกครอง และ 3) ทักษะการอบรมเลี้ยงดูของพ่อ – แม่ ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า จุดแข็ง หรือความเข้มแข็งของครอบครัวชนผิวดำในประเทศแอฟริกาใต้คือ ความเชื่อมั่นอย่างเข้มแข็งต่อความเป็นครอบครัว และการมีความยึดหยุ่นภายในตนภายใต้สถานการณ์ที่เลวร้าย รุนแรง ในขณะที่จุดอ่อนแอของครอบครัวที่น่าเป็นห่วงที่สุด คือ การลดลงของผู้มีอำนาจในการปกครอง และผู้ใหญ่ รวมถึง โครงสร้างที่อ่อนแอ และปัญหาทางกายภาพของผู้ปกครองหรือผู้ดูแล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังแนะนำว่า การดูแลเอาใจใส่ เป็นหลักในการกระชับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและเยาวชน

ทิพย์วัลย์ สุรินยา (2547) ซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย โดยเปรียบเทียบความเข้มแข็งของครอบครัวตามปัจจัยส่วนบุคคลแต่ละครอบครัวที่แตกต่างกัน และได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตครอบครัว ความสัมพันธ์ในครอบครัว การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว และความเข้มแข็งของครอบครัว และศึกษาปัจจัยที่สามารถร่วมทำนายความเข้มแข็งของครอบครัวในประเทศไทย โดยผลการวิจัยพบว่า ความแตกต่างด้านรายได้ครัวเรือนต่อเดือน จำนวนบุตร สภาพการเงินของครอบครัว ลักษณะบ้าน สภาพแวดล้อมรอบบ้าน และเครื่องใช้อำนวยความสะดวก มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสัมพันธ์ในครอบครัว การสนับสนุนด้านอารมณ์ การสนับสนุนด้านการประเมิน การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนด้านสิ่งของ และการสนับสนุนของสังคมโดยรวม ล้วนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นสุขภาพจิต

มาลี จิรวฒนานนท์ (2551) ได้ทำการวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว ซึ่งได้ศึกษาสภาพชีวิตครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว เพื่อวิเคราะห์ความต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาของครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว คือ ความยากลำบากทางเศรษฐกิจ อารมณ์ความรุนแรง และความเครียด แม่คนเดียวส่วนใหญ่ต้องการมีคู่ชีวิต และคาดหวังการเพิ่มวุฒิการศึกษา เพื่อให้สามารถมีอาชีพที่สร้างรายได้มากขึ้นสำหรับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัว โดยเฉพาะการเลี้ยงดูลูกให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ มีอนาคตที่ดี ในด้านความต้องการพัฒนาความเข้มแข็งของ

ครอบครัว และความต้องการการศึกษาของแม่คนเดียว พบว่าคุณลักษณะครอบครัวเข้มแข็งที่ครอบครัวแม่คนเดียวในสังคมไทยมีอยู่คือ ทุนทางสังคม และสัมพันธภาพ ส่วนที่เป็นปัญหาที่เด่นชัด คือ การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ และการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง เมื่อวิเคราะห์ความต้องการการศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระความรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งสำหรับครอบครัวแม่คนเดียวมี 5 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การรับบทบาทการเป็นพ่อและแม่ 2) จิตวิทยาและความรัก 3) การวางแผนชีวิตครอบครัว 4) การงานอาชีพและเศรษฐกิจครอบครัว และ 5) การเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่า แนวนโยบายที่ดำเนินการในปัจจุบันเอื้อต่อการปฏิบัติ แต่ควรพัฒนาความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการประสานเชื่อมโยงในการใช้ทรัพยากรและการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ประเด็นหลัก 5 ด้านที่เป็นความต้องการทางการศึกษาคควรได้รับการบรรจุเป็นเนื้อหาสาระความรู้สำหรับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวแม่คนเดียว ผู้ที่เป็นวิทยากรในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความรู้ เทคนิคและทักษะ การให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีการสร้างสัมพันธภาพก่อนเข้าสู่การเรียนการสอน รวมทั้งควรมีการสร้างสื่อการเรียนรู้ และนวัตกรรมที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มทางเลือกในการเรียนรู้แก่ครอบครัวแม่คนเดียว

มาถัยรัตน์ โอพารัต (2548) ได้ทำงานวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยการใช้การปรึกษาครอบครัวที่สร้างขึ้น ตามแนวประสบการณ์นิยม หรือ มนุษยนิยม ทฤษฎีโครงสร้างของครอบครัว และทฤษฎีระบบครอบครัว โดยใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษาแก่ครอบครัวของนักเรียนในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 5 ครอบครัว ประกอบด้วย บิดา จำนวน 5 คน มารดา จำนวน 5 คน และนักเรียน จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีบุตร 1-2 คน บิดามารดาอยู่ด้วยกัน และนักเรียนมีคะแนนความเข้มแข็งของครอบครัวตั้งแต่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความเข้มของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างขณะก่อน และหลังการให้คำปรึกษาครอบครัว บิดา มารดา และนักเรียนมีความเข้มแข็งของครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการให้คำปรึกษาครอบครัวสามารถนำมาใช้พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวของนักเรียนได้ โดยผู้วิจัยเสนอว่า เป็นเพราะว่าการให้คำปรึกษาครอบครัวเป็นวิธีการช่วยเหลือครอบครัว เพื่อช่วยให้ครอบครัวทราบแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาเกี่ยวกับการแสดงออกของสมาชิกครอบครัวที่มีผลต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว และการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้ราบรื่น มีความสุข

บุญเลิศ ชงสอาด และสมศักดิ์ บุญชูบ (มปป.) ได้ทำการศึกษา เรื่องรูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวเข้มแข็งและยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชน 3 แห่งใน จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน ศึกษาปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวเข้มแข็ง ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้สถาบันครอบครัวขาดความเข้มแข็งและยั่งยืนของ 3 ชุมชน ในจังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืน ในชุมชน 3 แห่งมีลักษณะที่เหมือนกัน ประกอบด้วย 1.มีโครงสร้างทางครอบครัวขนาดใหญ่ มีคนหลายวัย มีอิสระในการเลือกคู่ครอง การเลือกที่อยู่อาศัย มีการสืบทอดมรดกและสืบทอดวงศ์สกุล 2.มีความมั่นคงทางอาชีพรายได้ในการดำรงชีวิต 3.ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 4 มีการใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาต่างๆในครอบครัวร่วมกัน 5.มีการอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี 6. มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว 7.การสืบทอดสถาบันครอบครัวในอนาคต ปัจจัยที่ทำให้สถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชน เกิดจาก การมีที่อยู่อาศัยที่เป็นของตนเองและมั่นคง มีเศรษฐกิจที่ดี ครอบครัวทุกคนมีโอกาสทางการศึกษาที่ดีและเท่าเทียมกัน ครอบครัวยึดหลักศาสนาและความเชื่อในการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีการสาธารณสุขที่สมาชิกในครอบครัวรู้จักดูแลตนเอง ครอบครัวมีภาษาถิ่นและประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีสื่อสารท้องถิ่นที่สามารถนำไปใช้ในครอบครัวสมัยใหม่อย่างรู้เท่าทัน ครอบครัวมีกิจกรรมนันทนาการร่วมกัน มีระบบการเมืองท้องถิ่นและกฎหมายที่มีความยุติธรรมในชุมชน และปัจจัยอื่นๆ เช่น มีผู้นำชุมชนที่เสียสละ และสมาชิกในครอบครัวมีความซื่อสัตย์ ปัญหาและอุปสรรค ที่ทำให้ครอบครัวขาดความเข้มแข็ง คือ ปัญหาที่มีผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้น้อย ความยากจน ยาเสพติด การไม่ไว้วางใจกันและกันในครอบครัว การพนัน หนีสิน ปัญหาทางการเกษตร เช่น การใช้ปุ๋ยเคมี มีผลกระทบต่อดิน น้ำ สัตว์ต่างๆ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่ก้าวร้าว และสอนยาก โรคภัยที่น่ากลัว และรักษายากขึ้นล้วนเป็นตัวบั่นทอนให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอลง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า แนวทางที่จะสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่สถาบันครอบครัวก็คือ ครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และมีกิจกรรมร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปัญหาและกัน ในชุมชน

ยุทธนา ภาระนันท์ (2550) ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและการสร้างโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อศึกษา และสร้างโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครอบครัว บิดา หรือ มารดา และนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งจากการวิจัยสามารถวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบเชิงยืนยันของความเข้มแข็งของครอบครัว

ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข และด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว มีค่าสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ น้ำหนักองค์ประกอบแต่ละด้านมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านเป็นตัวบ่งชี้สำคัญในการพิจารณาความเข้มแข็งของครอบครัว นอกจากนี้ยังในผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดของความเข้มแข็งของครอบครัวแต่ละด้าน พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวเกี่ยวกับการให้เกียรติ มีคะแนนเฉลี่ยสูงเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาได้แก่ การเป็นเอกภาพ การผูกพันทางอารมณ์ การแก้ไขปัญหาอุปสรรค การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ การจัดระเบียบครอบครัว การสร้างเสริมพัฒนาการเรื่องสุขภาพและชีวิต การสื่อสารภายในครอบครัว และการใช้เวลาร่วมกันตามลำดับ นอกจากนี้จากการทดลองโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ซึ่งบูรณาการจากทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษาครอบครัว 5 ทฤษฎีได้แก่ ทฤษฎีที่เน้นโครงสร้างครอบครัว โมเดลมิลาน (Milan model) ทฤษฎีประสบการณ์นิยม ทฤษฎีเน้นการรู้จักและพฤติกรรม ทฤษฎีเน้นสร้างสรรค์นิยามทางสังคม และทฤษฎีการให้คำปรึกษากลุ่ม เมื่อวัดคะแนนความเข้มแข็งจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวก่อน และหลังการเข้าร่วมการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวมเพิ่มขึ้นร้อยละ 21.27

เอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation)

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (2552, หน้า 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า กระบวนการที่ประชาชน และผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสได้เข้าร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ ทำความเข้าใจ ร่วมแสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

ศิริพัฒน์ ลากิจิตร (2550, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์กร ในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการ และร่วมรับ

ผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

สรฤทธ จันสุข (2553) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง มีส่วนในการสนับสนุนที่เป็นไปในรูปของผู้เข้าร่วม มีส่วนกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วมมิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจ หรือผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมพัฒนา มิใช่กระทำถึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ได้จัดทำขึ้น และหมู่บ้านหรือชุมชนมีกิจกรรม และวิถีดำเนินงานของตนเองอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองได้ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสำหรับการกำหนดนโยบายการพัฒนาที่เป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนการพัฒนาชุมชนในส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตนเอง

ณัฐฤกษ์ ศรีมิชชัย (2547, หน้า 46) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ริ่จัดขึ้นเองโดยประชาชนหรือกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ได้จัดขึ้น โดยประชาชนเป็นผู้เข้าร่วม โดยการรับฟัง เสนอความคิดเห็น ซักถาม ตัดสินใจ ดำรวจปัญหา วางแผนปฏิบัติ ดำเนินงาน รับประโยชน์ตลอดจนติดตาม ประเมินผลกิจกรรม

ยุพาพร รูปงาม (2545, หน้า 5) การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีมากจนเกิด ความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้น ของการที่มีคนมารวมกันใดควร จะต้องมีการตระหนักว่าปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

อมรพรรณ ประจันตวิชัย (2550, หน้า 23) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการมีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนร่วมติดตามและประเมินผล รวมทั้งร่วมรับผิดชอบในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมหรือกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งของกลุ่มคนหรือองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม

จากเนื้อหาที่กล่าวมานั้น อาจสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่บุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรได้ร่วมกันคิดแก้ไขปัญหา ร่วมดำเนินการและทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยร่วมกัน

วางแผน ร่วมปฏิบัติงานและร่วมติดตามผลการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้หรือทำให้บุคคลได้ประโยชน์จากการกระทำสิ่งเหล่านั้น

หลักการ และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (2552, หน้า 7) ได้กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมไว้ว่า นับตั้งแต่ประเทศไทยได้มีรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา กระแสการเรียกร้องของประชาชนในการเข้ามามีส่วนรับรู้ และร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานของภาครัฐตามกรอบรัฐธรรมนูญได้มีมาอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐได้ทำการตอบสนองอย่างระมัดระวัง ที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจน ได้แก่ การออกพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 โดยเฉพาะในมาตรา 3/1 ที่กำหนดหลักการบริหารราชการแผ่นดินว่าต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และตอบสนองความต้องการของประชาชน และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 มาตรา 8 (3)(4) และ (5) ที่ต้องการปรับเปลี่ยนทิศทาง และวัฒนธรรมการทำงานของระบบราชการให้ยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน และก่อให้เกิดผลกระทบในทางที่ดีต่อการพัฒนาชีวิตของประชาชน เป็นที่ยอมรับว่าการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารราชการ หรือการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นความจำเป็นของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ ดังเห็นจากการกำหนดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ในกฎหมายสูงสุด รวมทั้งมีกฎหมายและมาตรการออกมารับรองสิทธิของประชาชน อย่างไรก็ตาม การนำหลักการนี้ไปสู่การปฏิบัติหรือการทำให้ระบบราชการเปิดรับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง เป็นความรับผิดชอบของข้าราชการ และพนักงานของรัฐทุกคน

วันชัย วัฒนศัพท์ (2546) ได้กล่าวถึงแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม ว่าเป็นกระบวนการที่จะกระจายอำนาจจากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้อำนาจเหนือ (power over หรือ power against) ตามทฤษฎีผู้ที่มีอำนาจจะชอบที่จะใช้อำนาจเหนือ เช่น แม่ซึ่งมีอำนาจมากกว่าลูก ก็มักจะใช้อำนาจเหนือลูก สั่งให้ลูกกลับบ้านก่อนค่ำ มาถึงวันหนึ่งลูกซึ่งโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ก็จะขอลับบ้านดึก เพราะจะไปงานวันเกิดเพื่อน แม่ก็ยังใช้อำนาจเหนือให้กลับบ้านภายในหกโมงเย็น ถามว่าลูกสาวจะยังเชื่อและปฏิบัติตามไหม ตามทฤษฎีแล้ว หากผู้ที่มีอำนาจยังใช้อิทธิพลเหนือไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ ก็จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่เรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างหรือที่เราใช้อำนาจเหนือเขานั้น เขามองว่าเราเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือหรือไม่ ซึ่งบางครั้งสำคัญกว่าด้วยซ้ำไป ฉะนั้นแทนที่แม่จะใช้อำนาจเหนือ หันมาใช้

อำนาจร่วมกับ (power with) ลงมาพูดคุยกับลูก หาทงออกที่ดีกว่าแทนการสั่งอย่างเดียว ลูกก็จะยินดีปฏิบัติและเชื่อฟังแม่ต่อไป

รูปแบบ และลักษณะของการมีส่วนร่วม

สหประชาชาติ (United Nation, 1981 อ้างใน เอี่ยมพร พูนขวัญ 2543, หน้า 13) ได้รวบรวมรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) เป็นโดยการอาสาสมัครหรือรวมตัวกันเองขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยเป็นการกระทำที่มีได้รับความช่วยเหลือจากภายนอกซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

2. การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือการสนับสนุนโดยรัฐบาล ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นลักษณะทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา 3. การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coercived) เป็นผู้มีส่วนร่วมภายใต้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือโดยการบังคับโดยตรง เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลในทันที แต่จะไม่ได้ผลในระยะยาวและมีผลเสียที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980, pp. 213 – 218 อ้างถึงใน สุภรกรรณ์ ธรรมชาติ, 2541, หน้า 16) แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือริเริ่มการตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจในการปฏิบัติ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางด้านสังคม หรือประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

เคลียว บุรีภักดี และคณะ (2545, หน้า 115) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้ดีกว่าอีกฝ่ายหนึ่งกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ดีกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (2552, หน้า 24-26) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องหาความชัดเจนก่อนการเปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม คือ การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมควรเป็นในระดับใด การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นคำที่มีความหมายกว้าง และมีหลายระดับ จากการมีส่วนร่วมน้อย ไปสู่การมีส่วนร่วมมาก นักวิชาการได้จัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เสนอ โดย International Association for Public Participation (IAP2) ซึ่งเป็นสถาบันฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมไว้ 5 ระดับดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ต่ำที่สุด บทบาทของประชาชนน้อยมาก เพียงแต่รับทราบว่าจะเกิดอะไร ที่ไหน ดังนั้นรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้อยู่ในลักษณะให้ข้อมูลทางเดียวจากรัฐสู่ประชาชน เช่น การจัดทำสื่อเผยแพร่ การทำวารสาร การจัดทำป้าย การพหามสถานที่จริง การใช้สื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ถึงแม้การให้ข้อมูลจะเป็นระดับการมีส่วนร่วมต่ำ แต่การให้ข้อมูลเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น เพราะถ้าประชาชนไม่ทราบข้อมูลที่ครบถ้วน การตัดสินใจที่สมเหตุผลก็ไม่เกิดขึ้น มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางแก้ไข ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัตยาบันกับประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าจะทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้อง

2. การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (Consult) เป็นลักษณะการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้สึก และความคิดเห็นประกอบการตัดสินใจ ดังนั้นประชาชนมีบทบาทในฐานะการให้ข้อมูล การตัดสินใจเป็นของหน่วยงานภาครัฐ รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ เช่น การสำรวจความคิดเห็น การประชุมสาธารณะ มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การได้รับข้อมูล และความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือก และแนวทางแก้ไข ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญาแก่ประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียว่า เราจะให้ข้อมูล ข่าวสารกับประชาชน รับฟังความคิดเห็น รวมทั้งตระหนักถึงข้อมูล และความคิดเห็นจากประชาชน ในการตัดสินใจ

3. การมีส่วนร่วมในระดับการเข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นลักษณะการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทำงาน ตลอดกระบวนการตัดสินใจ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และข้อมูลระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างจริงจัง และมีจุดมุ่งหมายชัดเจน ข้อมูลความคิดเห็นจะสะท้อนออกมาในทางเลือกต่าง ๆ รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระดับการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ใกล้เคียงกับการมีส่วนร่วมในระดับการร่วมมือ เพียงแต่รูปแบบการมีส่วนร่วมแบบร่วมมือมีลักษณะเป็นกิจกรรมถาวรมากกว่าการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การร่วมทำงานกับประชาชน เพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่า ความคิดเห็น และความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญาแก่ประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย ว่าเราจะทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็น และข้อมูลจากประชาชนสะท้อนในทางเลือก

4. การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (Collaboration) เป็นการให้บทบาทของประชาชนในระดับสูง โดยประชาชน และภาครัฐจะทำงานร่วมกันในกระบวนการของการตัดสินใจ ฉะนั้นความคิดเห็นของประชาชนจะสะท้อนออกมาในการตัดสินใจค่อนข้างสูง รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้ เช่น คณะกรรมการร่วมภาครัฐและภาคเอกชน และคณะที่ปรึกษาฝ่ายประชาชน มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือก และแนวทางการแก้ไข ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญาแก่ประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วน ได้ส่วนเสีย ว่าเราจะร่วมงานกับประชาชนเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะ และความคิดใหม่ รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจให้มากที่สุดที่จะทำได้

5. การมีส่วนร่วมในระดับให้อำนาจแก่ประชาชน (Empower) เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับที่สูงที่สุด เพราะให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ รัฐจะดำเนินการตามที่ตัดสินใจนั้น

รูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้รู้จักกันดี คือ การลงประชามติ และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยกระบวนการประชามตินั้นอยู่ในขั้นนี้ เพราะทั้ง 2 กรณี เป็นการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ และภาครัฐดำเนินการตามผลการตัดสินใจ ซึ่งประเด็นที่ทำให้ประชาชนตัดสินใจมักเป็นเรื่องที่ผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประโยชน์ของการตัดสินใจในขั้นนี้ คือ การสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ความเข้าใจ และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเอง หรือเพื่อภาครัฐปฏิบัติตาม ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญาแก่ประชาชน และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะปฏิบัติในสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจ

การตัดสินใจว่าการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับใด คงเป็นเรื่องของนโยบายของหน่วยงาน หรือผู้นำหน่วยงานต้องการกำหนดให้ชัดเจนตั้งแต่ต้น และต้องแจ้งให้ประชาชนทราบก่อนการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วม ประสบการณ์ที่ผ่านมาหลายครั้งในการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม ภาครัฐอาจต้องการกำหนดระดับการมีส่วนร่วมไว้แค่การให้ข้อมูลเท็จจริง (Inform) และการปรึกษาหารือ (Consult) ในขณะที่ประชาชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน คาดหวังว่าการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม หมายถึง มีอำนาจในการตัดสินใจ (Empower) ซึ่งถ้าไม่มีการสื่อสารสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัด และระดับการมีส่วนร่วมให้ชัดเจนตั้งแต่ต้น จะนำไปสู่ความขัดแย้งได้ การวางแผนการมีส่วนร่วมกับประชาชน โดยกำหนดระดับการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนจึงมีความจำเป็น

ไพรัตน์ เจริญรินทร์ (2527, หน้า 6 – 7) ได้กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหา สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายและแผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ทฤษฎี และเทคนิคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ศึกษาทฤษฎีการมีส่วนร่วมไว้หลายทฤษฎี ในที่นี้จะขอกล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

ทฤษฎีการกระทำทางสังคม (The Theory of Social Action)

รีดเดอร์ (Reeder, 1974 : 39 - 53) ได้กล่าวว่า การกระทำทางสังคม (Social Action) ประกอบด้วยกลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยหนึ่ง และได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่เรียกว่าความเชื่อหรือความไม่เชื่อ (Believes or Disbelieves) มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัย ดังกล่าวต่อไปนี้

1. เป้าหมาย (Goal)
2. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Believes Orientation)
3. ค่านิยมมาตรฐาน (Standard Values)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
5. ความคาดหวัง (Expectation)
6. ความผูกพัน (Commitments)
7. แรงเสริม (Reinforcement)
8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

และได้อธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมไว้ ดังนี้

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ

2. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งตัดสินใจเองได้ว่าสอดคล้อง หรือตรงกับปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ

3. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักที่แตกต่างกัน การเลือกเหตุผล หรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

5. เหตุผลในการตัดสินใจนั้น ไม่ใช่มาจากเหตุผลใด เหตุผลหนึ่ง

6. การตัดสินใจกลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส

7. กลุ่มของปัจจัย หรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้น ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง

8. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคม จะมีบ่อยครั้งที่มีทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่ตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น

9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

10. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

จากทฤษฎีดังกล่าวสรุปได้ว่า การเร้าให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมโดยต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี ทัศนคติของบุคคลการพัฒนาโดยใช้สิ่งเร้าที่เหมาะสมนำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการมีส่วนร่วมและสมัครใจ

ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology)

เป็นทฤษฎีที่มีความเชื่อระหว่างบุคคลกับการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ตั้งแต่แรกเริ่ม จนสิ้นชีวิต บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในขณะที่สังคมก็เป็นส่วนที่แสดงตัวตนของบุคคลนั้นเช่นกัน ดังที่ สมิท และ แม็กกี (Smith & Mackie, 2000, p. 3) ได้กล่าวว่า จิตวิทยาสังคม คือ การศึกษาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์จากผลกระทบในการมีปฏิสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางความคิดความเข้าใจของบุคคลสู่การรับรู้ อิทธิพลต่อบุคคล และส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่น

จากการศึกษาทฤษฎีจิตสังคมทำให้พบว่า มีส่วนประกอบที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ทางสังคม (Socialization)

जारอง เจนดี (2552, หน้า 28) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ทางสังคมไว้ว่า หากจะกล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลทั่วไปแล้ว ทุกสังคมย่อมต้องการบุคลากรที่มีพฤติกรรมที่สังคมพึงปรารถนา เช่น ต้องการให้เด็กนอนตื่นแต่เช้า มีระเบียบวินัยทางสังคม ขยันหมั่นเพียร และมีจริยธรรมสูง เป็นต้น ผลของพฤติกรรมดังกล่าวมานี้ กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการถ่ายทอดทางสังคม และเป็นการถ่ายทอดทางสังคมอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา เป็นต้น นักจิตวิทยา

สังคมเชื่อว่า การเรียนรู้ทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางร่างกาย และวุฒิภาวะทางจิตใจ หากขบวนการของพัฒนาการด้านร่างกาย และวุฒิภาวะปรากฏถึงพร้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอายุโดยตรง กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับบุคคล และสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ (Agent) กระบวนการเรียนรู้ (Process) ผู้ที่เกิดการเรียนรู้ทางสังคม (Target) และผลที่เกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม แหล่งของการเรียนรู้ทางสังคม ได้แก่

- 1.1 ครอบครัว (Family)
- 1.2 กลุ่มเพื่อน (Peer Group)
- 1.3 โรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา (School)
- 1.4 สื่อมวลชน (Mass Communication)

2. การรับรู้ทางสังคม (Social Perception)

การรับรู้คือกระบวนการที่อินทรีย์หรือสิ่งมีชีวิตพยายามทำให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมโดยผ่านประสาทสัมผัสกระบวนการนี้เริ่มจากการไขว่คว้าสัมผัสจากสิ่งเร้าและจัดระบบสิ่งเร้าใหม่ภายในระบบการคิดในสมอง ภายหลังจากนั้นจึงแปลความหมายว่าสิ่งเร้าที่รับสัมผัสเข้ามานั้นคืออะไร (Social Science, ม.ป.ป.)

3. เจตคติ (Attitudes)

คำว่า เจตคติ ต่อตนเอง (self attitude) หมายถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดที่บุคคลที่มีต่อตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจก็ได้ เจตคติต่อตนเองของแต่ละบุคคลก็ย่อมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบมากมาย เช่น การอบรมเลี้ยงดู ลักษณะนิสัย ความรู้ สภาพแวดล้อม และสถานการณ์ต่างๆ ที่ได้สะสมกันมาเป็นเวลานาน การที่คนเราจะมองตนเองว่าเขาเป็นอย่างไรนั้นถ้าพิจารณาแล้วจะมีอยู่หลายรูปแบบและเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน หากที่จะบอกได้ว่าทัศนคติต่อตนเองมีรูปแบบเป็นอย่างไร (Social Science, ม.ป.ป.)

4. แรงจูงใจ (Motivation)

มาสโลว์ (Maslow, 1954, p. 90) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้นถูกจำกัดลำดับขั้นของความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ซึ่งความต้องการพื้นฐานที่ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ 5 ประการ ค้ำยันและแยกออกเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Psychological Need) ถือเป็นความต้องการขั้นแรกสุด

2. ความต้องการปลอดภัย (Safety Need)

3. ความต้องการความรัก (Love or Belonging Need)

4. ความต้องการการยกย่องนับถือจากคนอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem Need)

5. ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self Actualization Need)

แรงจูงใจเป็นแรงผลักดันให้เกิดความร่วมมือในสังคม เพื่อให้เกิดการแสดงพฤติกรรม การกระทำ ตอบสนองความต้องการต่าง ๆ ตามระดับความสำคัญมากขึ้น ดังที่ สุปาณี สนธิรัตน์ และคณะ (2546 อ้างถึงใน จำรอง เงินดี, 2552, หน้า 111) ได้อธิบายขั้นตอนของการเกิดแรงจูงใจ 4 ขั้นตอนแห่งการเกิดแรงจูงใจ (The four stages of motivation) ไว้ว่า

1. ขั้นความต้องการ (Need Stage) เป็นภาวะการณ์ขาดสมดุลที่เกิดขึ้นทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ขาดไปนั้นอาจเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตมากน้อยแตกต่างกันออกไป

2. ขั้นแรงขับ (Drive stage) เป็นผลเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการ ซึ่งความต้องการจะกระตุ้นให้เกิดแรงขับ

3. ขั้นพฤติกรรม (Behavior Stage) เมื่อเกิดแรงขับขึ้นจะก่อให้เกิดภาวะกระวนกระวาย จะผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมา

4. ขั้นลดแรงขับ (Drive reduction stage) เป็นขั้นสุดท้าย เมื่อพฤติกรรมเกิดขึ้นหลัง และสามารถตอบสนองความต้องการได้แล้ว แรงขับจะลดลงเข้าสู่ภาวะปกติ

ประเภทของแรงจูงใจซึ่งมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมในสังคมภายใต้แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ มี 3 ประเภทใหญ่ ๆ ซึ่ง ถวิล ธาราโกชน (2532, หน้า 68-70) ได้อธิบายแรงจูงใจทางสังคม 3 ประเภทไว้ว่า

1.แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ (Affiliation Motive) การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขเป็นสิ่งจำเป็นที่มนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะให้เป็นไป การมีเงินทองใช้สอย มีสิ่งอำนวยความสะดวกและความสุขสบายอย่างครบครัน คงจะไม่ทำให้บุคคลมีความสุขอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความต้องการที่สำคัญอย่างหนึ่ง ได้แก่ การเป็นที่ยอมรับของคนอื่น การได้รับความนิยมนิยมชอบจากคนอื่น หรือความรักใคร่ชอบพอกจากคนอื่น

2. แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive) ลักษณะที่สำคัญของมนุษย์ประการหนึ่ง ได้แก่ ความต้องการที่จะได้มาซึ่งอิทธิพลที่เหนือคนอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งลักษณะอันนี้ทำให้บุคคล

แสวงหาอำนาจ กระทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ เพราะเกิดความรู้สึกว่าการกระทำอะไร
ได้เหนือคนอื่นเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งของคน จึงเป็นสาเหตุให้เกิดแรงจูงใจใฝ่อำนาจ

3. แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นแรงจูงใจ
ประเภทหนึ่งที่คุณเหมือนว่าจะกล่าวถึงมากกว่าแรงจูงใจทางสังคมประเภทอื่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นหลังจากการคาดหวังของบุคคล ซึ่งอาจจะได้พบหรือมีประสบการณ์จากสิ่ง
ใดสิ่งหนึ่งจนเป็นรอยประทับใจมาตั้งแต่เล็ก ๆ แล้วเขาก็พยายามที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จอันนั้น

5. อิทธิพลทางสังคม (Social Influences)

หมายถึง การกระทำโดยคนหนึ่งหรือหลายคนเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือ
ความคิดหรือความรู้สึกของคนอื่น อิทธิพลทางสังคมนี้แสดงออกมาได้หลายรูปแบบ แต่ที่นิยม
กล่าวถึงมีอยู่ 4 แบบคือ (Social Science, ม.ป.ป.)

4.1 การชักจูงใจ (Persuasion) คือการใช้การสื่อสารเพื่อประโยชน์เฉพาะในการเปลี่ยน
ใจหรือความคิดความเชื่อของบุคคล รวมตลอดไปจนถึงการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนด้วย ผู้ไปชัก
จูงใจคนอื่นต้องพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้ข้อคิดหรือข้อโต้แย้งที่เสนอไปมีเหตุผล หรือตรรกะที่
น่าเชื่อถือที่สุด แต่มักจะซ่อนความไม่ถูกต้องบางอย่าง ด้วยการชักจูงใจเป็นวิธีการใช้อิทธิพลต่อ
บุคคลอื่นแบบง่ายที่สุด และเราได้เห็นบ่อยที่สุด ซึ่งในแต่ละวันเราจะได้พบเห็นอยู่เสมอไม่ว่าจะ
เป็นการที่พ่อแม่ชักจูงใจลูก ครูชักจูงใจลูกศิษย์ หัวหน้าชักจูงใจลูกน้อง หนังสือพิมพ์ชักจูงใจคน
อ่าน เป็นต้น

4.2 การคล้อยตาม (Conformity) เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรมของ
ตนเองให้เข้ากับมาตรฐานหรือความเชื่อซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการ
คล้อยตามนั้นคือแรงกดดันจากกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างการที่ได้กัวยุ่นมั่งจะต้องคล้อยตาม
กลุ่มเพื่อนของตนเองเป็นอย่างมาก ยิ่งกลุ่มเพื่อนมีความคิดเหมือนกันมากเท่าไรยิ่งมีอิทธิพลทำให้
คนในกลุ่มนั้นต้องคิดคล้อยตามมากขึ้นเท่านั้น

4.3 การยอมทำตาม (Compliance) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการได้รับคำ
ขอร้องจากผู้อื่นให้กระทำ ทั้งที่ใจจริงไม่อยากจะทำแต่ปฏิเสธไม่ได้ จะด้วยความเกรงใจและรู้
ตนเองอยู่ตลอดเวลาหรือไม่ก็ตาม ดังตัวอย่างการทำประกันชีวิตที่กล่าวมาแล้ว หรือหลวมตัวไป
รับทำอย่างไม่รู้ตัวก็ได้ ดังที่ผู้ใหญ่หลายคนได้เคยหลวมตัวด้วยลูกไม้ของเด็กเล็ก ๆ เสมอ เพราะ
เรารู้ว่า ถ้าขอซื้อไอศกรีมอย่างเดียวตั้งแต่แรก มักจะถูกปฏิเสธจากผู้ใหญ่ แต่ถ้าขอเอาไว้
หลายๆ ให้ผู้ใหญ่ปฏิเสธเสียก่อนแล้วค่อยขออย่างที่เราต้องการจริงๆ เพียงอย่างเดียวมักจะ
ได้เสมอ

4.4 การเชื่อฟัง (Obedience) เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ตัวอย่างเช่น นักเรียนเชื่อฟังครู ลูกเชื่อฟังพ่อแม่ และลูกน้องเชื่อฟังเจ้านาย ฯลฯ เป็นต้น สามารถหาวิธีที่ทำให้คำสั่งที่ว่ามันบังเกิดผลในทางปฏิบัติให้ได้

เทคนิคการมีส่วนร่วม (Participation Techniques)

สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (2552, หน้า 29 – 30, 71 - 111) ได้สรุปตัวอย่างเทคนิคที่น่าสนใจ สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วม โดยแบ่ง 3 กลุ่มใหญ่ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่ประชาชน เป็นกลุ่มเทคนิคที่มีการสื่อสารทางเดียว เพื่อต้องการให้ประชาชนรับทราบข้อมูล ซึ่งอาจเป็นการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สื่อเอกสาร ยกตัวอย่างเช่น การจัดทำเอกสารข้อเท็จจริง จดหมายข่าว การจัดทำสื่อวีดิทัศน์ หรือศูนย์ข้อมูล นอกจากนี้ กลุ่มเทคนิคนี้ยังรวมรูปแบบการสื่อสารกับประชาชนประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ การแถลงข่าว การสัมมนาทางวิชาการให้กับสื่อมวลชน การชี้แจงข้อมูลในการประชุมของทางราชการ เป็นต้น กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลประกอบด้วย 13 เทคนิค คือ

- 1.1 เอกสารข้อเท็จจริง (Fact Sheet)
- 1.2 จดหมายข่าว (Newsletter)
- 1.3 รายงานการศึกษา (Report Study)
- 1.5 การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (News Repositories)
- 1.6 การแถลงข่าว (New Release)
- 1.7 เวทีนำเสนอข้อมูล (Briefing)
- 1.8 การสื่อผ่านวิทยุกระจายเสียง
- 1.9 การจัดสัมมนาวิชาการให้กับสื่อมวลชน
- 1.10 หอกระจายข่าวชุมชน (Village news announcement)
- 1.11 ทักษะศึกษา/การเยี่ยมชมโครงการ (Facility Tour / Site Visit)
- 1.13 การนำเสนอ (Presentation)

2. กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เน้นการรับฟังความคิดเห็น หลายเทคนิคในกลุ่มนี้ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง มีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นได้ แต่จุดเน้น หรือวัตถุประสงค์หลักของเทคนิคอยู่ที่การได้ข้อมูลและความคิดเห็นของประชาชน การสัมภาษณ์รายบุคคล ที่ผู้สัมภาษณ์ควรพูดคุยให้ข้อมูลหรือการจัดทำประชาพิจารณ์ เป็นต้น กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็นประกอบด้วย 6 เทคนิค คือ

- 2.1 การสัมภาษณ์รายบุคคล (Community Interview)
- 2.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)
- 2.3 การสำรวจความคิดเห็น (Surveys and Telephone Polls)
- 2.4 สายด่วน สายตรง (Hot line)
- 2.5 การรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ(ประชาพิจารณ์)
- 2.6 การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ (Interactive Website)

3. กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบปรึกษาหารือ เป็นรูปแบบที่เป็นการสื่อสารสองทาง มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล และแสดงความคิดเห็นในเนื้อหาของเทคนิคอย่างชัดเจน จึงเป็นกลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับค่อนข้างสูง กลุ่มเทคนิคการมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น ประกอบด้วย 5 เทคนิค คือ

- 3.1 เวทีสาธารณะ (Public meeting / Forum)
- 3.2 การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนแก่ชุมชน (Community outreach service)
- 3.3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work shop)
- 3.4 การพบปะแบบไม่ทางการ (Open house / informal meeting)
- 3.5 คณะที่ปรึกษา (Advisory Group)

เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)

สิทธิษฐ์ ประพุทธนิตินา (2545, หน้า 142-156) อธิบายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม PAR ไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตามแผนชุมชนที่ชุมชนดำเนินการได้เอง ทำทันที และทำอย่างต่อเนื่อง หมายถึงการประสานงานการเจรจาต่อรองกับหน่วยงาน องค์กรภายนอก เพื่อให้ได้มาซึ่งแผนงานและโครงการของหน่วยงานมาสนับสนุนแผนชุมชน จากนั้นจะมีการปฏิบัติตามแผนนี้อย่างต่อเนื่อง และหมายถึง การจัดการกับเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อรองด้วยเครือข่ายชุมชน ด้วยประชาคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและระบบที่เคยเป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหาของชุมชน มีความหมายมากกว่าการปฏิบัติตามแผน แล้วตามด้วยการประเมินผลที่เป็นรูปแบบตายตัว แต่เป็นเรื่องของทำไป คิดไป คิดแล้วทำต่อ วนเวียนเป็นวงจรหลายรอบตั้งแต่เริ่มต้น จน ได้ผลสุดท้าย ทำแบบธรรมชาติ ทำตามทุนเดิมและทุนใหม่ที่ถูกรสร้างในกระบวนการ PAR และเมื่อได้ผลสุดท้ายแล้วก็ต้องมาทบทวนว่าได้แก้ไขที่สาเหตุต่าง ๆ ได้ทำให้ปัญหาเบาบางลงบ้างไหม แล้วจึงเข้าสู่การคิดใหม่ในวงจรใหม่ ลักษณะนี้จึงเป็นการทำไป-คิดไป

แบบมีชีวิตชีวา โดยมีเดิมพันคือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ของคนในชุมชน และด้วยนัยยะนี้ จึงไม่ใช้คำว่า "ประเมินผล" ในภาคภาษาไทยของชื่อกระบวนการ PAE แต่ใช้คำว่า "ถอดประสบการณ์" ซึ่งเป็นคำที่เข้าใจง่ายและสะท้อนวงจรการทำไปคิด ไปแบบมีชีวิตชีวาดังกล่าว มากกว่าในแง่ของผลที่ได้รับจากการปฏิบัติตามแผน หากเป็นแผนงาน/โครงการพัฒนาทั่วไปมักจะมุ่งผลสำเร็จของแผนที่ต้องใช้วิธีการประเมินผลที่น่าเชื่อถือ เพื่อเจ้าของโครงการจะได้นำไปเป็นผลงานหรือไปปรับปรุงนโยบายต่อไป แต่ถ้าเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนการปฏิบัติและถอดประสบการณ์ (PAE) เป็นกระบวนการที่ให้ผลกับ 3 ฝ่าย คือ กับนักวิชาการ นักพัฒนาและคนในชุมชน

สุรียา วีรวงศ์ (2538, หน้า 49) เสนอว่า การทำวิจัยแบบ PAR มีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ ในการดำเนินการอยู่ 2 ขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ (Pre-Research Phase)

1.1 คัดเลือกชุมชน พื้นที่เป้าหมายและการเข้าสู่ชุมชน (Selecting and Entering Community) ข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจเลือกพื้นที่ดำเนินการ ข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลทุก ๆ ด้าน อาทิ สภาพชีวิตภาพ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี ฯ ในการรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ควรรวบรวมทั้งข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ สำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลจากพื้นที่ หรือหน่วยงานราชการ อาทิ กชช. 2 ค จปฐ. และข้อมูลองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องวิจัย และพัฒนาที่กำหนดไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการจัดเก็บเอง โดยการสำรวจชุมชน (Survey) มีการติดต่อกับผู้นำและบุคคลสำคัญในชุมชนเป็นเบื้องต้นไว้

1.2 การสร้างความสัมพันธ์ (Building-up Rapport) การเริ่มวางโครงการวิจัย และพัฒนาในชุมชนมิได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้วิจัยฝ่ายเดียว ย่อมต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยความพร้อมของชุมชนด้วย นักวิจัยจะต้องเริ่มดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านด้วยการแนะนำตนเอง ที่แจ้งวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งในรูปของการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการจัดประชุมกึ่งทางการรวมทั้งการประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับรู้

1.3 การไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้านเป็นวิธีสร้างความสัมพันธ์ขั้นต้นที่ดีที่สุด ประเด็นสำคัญ คือ การปฏิบัติตนของนักวิจัยต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่าง ของชุมชน โดยไม่แสดงความรังเกียจหรือไม่เต็มใจ การกระทำดังกล่าวเป็นเครื่องช่วยให้นักวิจัยเข้าใจ โลกทัศน์ของชาวบ้านได้เร็วขึ้น และพร้อมกันนั้นชาวบ้านก็ยอมรับนักวิจัยเป็นสมาชิกของชุมชนได้ โดยสนิทใจ เมื่อนักวิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับชาวบ้านแล้ว จะวางตัวเป็นคน

นอกไม่ยุ่งเกี่ยวกับชีวิต ของชุมชน ไม่ได้ เพราะชาวบ้านจะคาดหวังให้เข้ามามีส่วนร่วม ถ้าไม่ทำอะไรขาดความศรัทธา และ ไมตรี นักวิจัยต้องแสดงความเป็นผู้มีน้ำใจที่เอื้ออาทรต่อชาวบ้าน เช่น รับปาก ทำภารกิจที่ชาวบ้านขอร้อง รับฟังเรื่องราวทุกข์ร้อน ให้คำปรึกษาในเรื่องที่ชาวบ้านต้องการสิ่งเหล่านี้ช่วยโครงการพัฒนา ดำเนิน ไปด้วยดี แต่นักวิจัยก็ต้องระมัดระวังในสองเรื่องคือ ระวังมิให้ตนมี

1.4 ในบางกรณีนักวิจัยอาจสร้างความสนิทสนมกับคนในชุมชนคนใด คนหนึ่งเป็นพิเศษและให้คนนั้นเป็นกุญแจแนะนำคนอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งนักสังคมวิทยาเรียกวิธีการนี้ว่า Snow Ball Sampling Technique นั่นคือ การเริ่มจากคน ๆ หนึ่ง ไปสู่กลุ่มคนที่ศึกษาค่อย ๆ พอกพูนขึ้นเหมือนก้อนหิมะที่กลิ้งไปแล้วมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ การเข้ากลุ่มตามเพศและวัย เช่น กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มคนชรา กลุ่มสมาชิกสภาเทศบาล ก็ช่วยให้สร้างความสัมพันธ์ได้ดี และได้ข้อมูลที่ดี โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองในท้องถิ่น และ โครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนนั้น ๆ

2. ขั้นตอนการวิจัย(Research Phase)

2.1 การศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis) ในขั้นตอนนี้เป็นการเน้นเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education Participation-CEP) พร้อมๆกัน ไปโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ วิธีการจะเป็นการอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านทั้งที่เป็นการศึกษาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่ม เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Needs Assessment) พร้อมกัน กับการประเมินความเป็นไปได้เกี่ยวกับด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อจะได้นำทรัพยากรต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดทำโครงการต่อไป

2.2 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal and Identification) ตามที่โครงการ “PAR” เน้นย้ำให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการกำหนดปัญหาความต้องการของชุมชน การประเมินทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการตัดสินใจ การเจรจาต่อรอง และการจัดการเพื่อการทำโครงการใหม่ ดังนั้นเมื่อมีการวิเคราะห์โดยการประเมินจากความต้องการของชุมชนและจากการประเมินทรัพยากรชุมชนจะทำให้ชาวบ้านและนักวิจัยได้เกิดทางเลือกหรือโครงการที่ควรดำเนินการในเรื่องนี้ของทรัพยากรที่มีอยู่ อย่างไรก็ตามการหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ในความเป็น

จริงจะมีหลายแนวทาง เพราะปัญหาในชุมชนมักมีอยู่หลายปัญหาซ้อนกันอยู่ ซึ่งสภาพเช่นนี้เป็นสภาพปกติธรรมดาของปรากฏการณ์สังคม ชาวบ้านและนักวิจัยจึงจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันว่า ปัญหาใดเร่งด่วน กว่ากัน และวิธีแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีใดจึงจะเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับขนบธรรมเนียม ประเพณี ของชุมชน โครงการพัฒนาที่เหมาะสมกับปัญหาได้แต่ต้องลงทุนสูงมากก็อาจถือว่าเป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้น้อย โครงการที่ขัดต่อค่านิยมของชาวบ้านก็จะเป็นไปได้เล็กน้อยเช่นกัน การพิจารณาในขั้นนี้จึงเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ เงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่สำคัญมากคือ ชาวบ้านควรมีบทบาทเป็นตัวหลักในการเลือก กำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา แนวทางแก้ไข และกำหนด โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาที่จะทำ หน่วยงานใดก็ตามไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนที่ได้เข้ามาถึงหมู่บ้านจะพยายามชักจูงชาวบ้านให้ร่วมกิจกรรมพัฒนาที่หน่วยงานนั้นกำหนดไว้แล้ว โดยไม่สนใจกับปัญหาที่แท้จริง หรือความสอดคล้องกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ ไม่นับว่าเป็นโครงการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2.3 กำหนดแผนงาน โครงการและการจัดการ (Planning Phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะ เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการ และกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ ดังนั้นเพื่อความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือกมานั้นเป็นโครงการที่ประชากรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนั้นหลังจากที่มีการดำเนินการผ่านขั้นตอนที่ 1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องมีวิธีการที่จะกระตุ้นให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้นโดยการสนับสนุนและช่วยเหลือจากนักวิชาการ / นักปฏิบัติที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาที่กำหนดในโครงการ อาทิ นักพัฒนาด้านโภชนาการด้านการเกษตร ด้านการพัฒนาอาชีพ ฯลฯ และเพื่อที่นำไปสู่ การนำโครงการไปปฏิบัติได้ โดยจะต้องให้มีการตอบคำถามร่วมกันของกลุ่มผู้ดำเนินงาน ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันว่า โครงการนั้นเป็นโครงการที่มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นผู้ทำ และทำอย่างไร อาทิ จะต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในโครงการดังกล่าว เช่น การแสวงหางบประมาณ และหน่วยงานสนับสนุน จะต้องมีการกำหนดให้ชัดว่าใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเจรจาต่อรอง และดึงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกมาใช้ตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือโครงการ ในขั้นตอนนี้ควรให้ชาวบ้านจัดให้มีแกนนำเป็นกลุ่มทำงาน หรือ องค์กรเพื่อรองรับการทำโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาและมีการสร้างข้อตกลงระหว่างชาวบ้าน หรือกลุ่มทำงานองค์กรที่จะรองรับโครงการที่คัดเลือกในข้อ 3 อาจเป็นองค์กรที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้านหรือในพื้นที่ข้อเสนอแนะ คือพยายามใช้องค์กรที่มีอยู่แล้วในหลายพื้นที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ได้ทำบทบาทหน้าที่ทางด้านนี้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าพิจารณาจะเห็นว่าองค์กรที่มีอยู่แล้วไม่เหมาะสม กับวัตถุประสงค์และวิธีการทำงาน ก็อาจจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับงานที่จะทำ ให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นองค์กรใหม่หรือ

องค์กรเดิม รายละเอียดของการทำงานใน โครงการที่คัดเลือกในข้อ 3 จะต้องเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่ สมาชิก บทบาทของนักวิจัยและหรือนักพัฒนาในระยะนี้คือการชี้แจง รายละเอียดของ โครงการ และประสานงานให้ชาวบ้านตกลงกันให้ได้ว่าใครจะต้องรับผิดชอบในเรื่อง อะไรบ้าง กำหนด ข้อตกลงกันในรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในทุกขั้นตอน ให้ทุกคนรับรู้ความรับผิดชอบซึ่ง กันและกัน ข้อตกลงทุกเรื่องจะต้องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้

2.4 การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase) ขั้นตอนของการนำแผนไปปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งคำถามที่ผู้วิจัยจะต้องนำไปใช้ถามกันในกลุ่มหรือ คณะทำงานเพื่อการดำเนินงาน ในขั้นนี้ คือ ทำอะไร ที่ไหน ใครทำ ทำเมื่อไร และทำอย่างไร เนื่องจากขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจปฏิบัติงานตาม โครงการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ด้านการเงิน วัสดุ และเทคนิค ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าของโครงการ ตามที่ได้มีการติดต่อเจรจา ต่อรองขอมาเพื่อการทำโครงการขั้นตอนที่ 3 โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งนักวิจัย ชาวบ้าน / องค์กร ชุมชน และนักพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

2.5 การติดตามประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase) การติดตาม และประเมินผลโครงการ นับเป็นกิจกรรมที่จำเป็น และขาดไม่ได้ในกระบวนการวิจัยแบบ “PAR” การติดตามผล หมายถึง การตรวจสอบของชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้านตลอดเวลา ว่างานหรือ กิจกรรมที่ได้เริ่มทำไปในขั้นตอนที่ 4 นั้นสามารถดำเนินงานไปได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ ในการ ตรวจสอบผู้ติดตามประเมินผลควรใช้การตรวจสอบโดยคำถามชุดเดิม คือ ทำอะไร ใครทำ ทำ เมื่อไรทำที่ไหนและทำอย่างไร เพื่อตรวจสอบว่าในระยะหลังจากที่ได้เริ่มดำเนินงานแล้วงานได้ ดำเนินต่อไปอย่างเหมาะสมหรือมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีการจัดการแก้ไข หรือปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการณ์ สำหรับกลไกในการติดตามประเมินผลนั้น อาจจะเป็นทั้งลักษณะของการติดตามประเมินผลในรูปแบบที่มีการกำหนดระยะเวลา วิธีการ หรือมี แบบฟอร์มเพื่อใช้ในการตรวจสอบงานอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางให้ชาวบ้าน องค์กร ชาวบ้านนำไปใช้ได้ หรือเป็นการติดตามประเมินผล โดยการ จัดกลุ่มอภิปรายถึงกระบวนการของ การดำเนินโครงการเพื่อหาข้อบกพร่องจะได้แก้ไขได้ทันการณ์ และในขณะเดียวกันก็เพื่อจะหาข้อดี ซึ่งจะได้เป็นบทเรียนในการที่จะนำไปปฏิบัติในโครงการเดิมที่จะทำต่อไป หรือโครงการใหม่

จากเนื้อหาที่ได้กล่าวมานั้น อาจชี้ให้เห็นความสำคัญของการใช้ทฤษฎี และเทคนิคใน การดำเนินการตามหลักการมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการดำเนินงาน ซึ่ง ปัจจุบันมีการประยุกต์เทคนิคการมีส่วนร่วมลักษณะต่าง ๆ เมื่อมองจากภาพรวมทำให้เห็นได้ว่า ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชน เหมาะสมกับ **วัตถุประสงค์** ลักษณะของ

โครงการ ความพึงพอใจของ ศักยภาพ การใช้ทรัพยากร การใช้เวลา สามารถเข้าถึงกลุ่มประชาชนอย่างเหมาะสม มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์เพียงพอ มีบุคลากรที่มีทักษะในเทคนิคนั้น ๆ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม และชिरเดช ฉายอรุณ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ โดยศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนตามสิทธิ และหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และระดับความรู้ความเข้าใจในระบบการปกครองแบบกระจายอำนาจ ศึกษาความพร้อม แรงจูงใจ และทัศนคติของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ และการศึกษาถึงการปฏิบัติหรือบทบาทของประชาชนตามสิทธิ และหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 โดยการศึกษาจากเอกสาร และสำรวจกับกลุ่มตัวอย่างใน 8 จังหวัดของประเทศไทย จำนวน 240 คน และศึกษาจากการทำการสนทนากลุ่ม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ และการกระจายอำนาจอยู่ในระดับปานกลาง (59.0%) ในขณะที่ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องเดียวกันนั้นสูงกว่าเล็กน้อย (65.0%) การปฏิบัติตนในการมีส่วนร่วมแบบกระจายอำนาจค่อนข้างต่ำ (38.1%) ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติตนในการมีส่วนร่วมตามแบบกระจายอำนาจประกอบไปด้วย ระดับการศึกษา เพศ จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิก ปริมาณสื่อที่เปิดรับเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทัศนคติต่อรัฐธรรมนูญและการกระจายอำนาจ ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรส่งเสริมความรู้ความเข้าใจของประชาชนให้เข้าถึงได้ง่ายในระดับท้องถิ่น เช่น หอกระจายข่าว หรือสื่อของรัฐ และส่งเสริมสื่อประเภทบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ที่จะเผยแพร่ข่าวสารให้กับชาวบ้านทั่วไป นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ควรมีลักษณะเฉพาะเจาะจง เน้นเฉพาะเนื้อหาที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ควรรู้ จัดให้มีเวทีการเรียนรู้ของชุมชน จัดให้ความรู้แก่ประชาชน เดือนละ 1-3 ครั้ง ส่งเสริมการสร้างชุมชนต้นแบบ หาดูเด่น หรือปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดผลการดำเนินการที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างชุมชนอื่น ๆ เสริมสร้างเยาวชนประชาธิปไตยให้เกิดในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในลักษณะเชิงรุก ให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมาก ๆ และก่อให้เกิดเครือข่าย ควรทำการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

สิริพัฒน์ ลากจิตร (2550) ได้ทำการวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล จากการศึกษาประชาชนข้าราชการส่วนท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง จำนวน 861 คน และสัมภาษณ์ จำนวน 45 คน

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านชุมชน และปัจจัยด้านองค์การ (อบต.) มีความสัมพันธ์และมีผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน อบต. ซึ่งหากระดับการมีส่วนร่วมกิจกรรมใดสูงก็จะพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของกิจกรรมอื่นสูงตามกันด้วย การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่เป็นเพียงการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย และการตรวจสอบการดำเนินงานของ อบต. อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้ประชาชนตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมงานกับ อบต. พบว่า ปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ การเป็นหน้าที่ของประชาชน อาสาสมัครด้วยใจ มีความรู้ความสามารถ กล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็น เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มีทักษะและประสบการณ์ เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชน ส่วนปัจจัยด้านชุมชน ได้แก่ ชุมชนให้การสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม เลือกลงมือเป็นตัวแทน ชุมชนมีความสามัคคี และมีกลุ่มต่างๆ ที่สนับสนุนผลักดันการมีส่วนร่วม ส่วนปัจจัยด้านองค์การ ได้แก่ อบต. ดำเนินงานเป็นไปตามกฎระเบียบ เอาใจใส่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา มีประชาพิจารณาประชาคมหมู่บ้าน สำหรับตัวแบบการตัดสินใจ พบว่าทั้ง 3 กลุ่มมีการตัดสินใจแบบมีเหตุผล มีระดับความถี่มากที่สุด รองลงมา คือ การตัดสินใจแบบผสม การตัดสินใจแบบกลุ่ม ตัวแบบผู้นำ ตัวแบบสถาบัน ตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป และท้ายสุดเป็นตัวแบบถึงขยะ สาเหตุที่คนตัดสินใจไม่เข้ามามีส่วนร่วมเป็นปัจจัยด้านบุคคล คือ ในเรื่องการศึกษา ความรู้ทักษะ ประสบการณ์ ความคิดหรือปม (Stigmatizations) ของประชาชนที่คิดว่าตัวเองไม่สำคัญ ไม่ใช่หน้าที่ ไม่มีเวลา ขาดโอกาสการประกอบอาชีพ ส่วนปัจจัยด้านชุมชน เป็นปัญหาที่ชุมชนขาดความสามัคคี มีความขัดแย้งกัน ส่วนปัจจัยด้านองค์การ เป็นปัญหาความโปร่งใสและความเป็นธรรมาภิบาลของอบต. เมื่อวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) พบว่า การมีส่วนร่วมมีปัจจัยสำคัญ คือ ความมีหน้าตาสังคม จิตสาธารณะ การดำเนินงานของ อบต. และการเป็นเพศชาย

เนตรรุ่ง อยู่เจริญ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ประกอบด้วย บรรยากาศองค์กร และการติดต่อสื่อสาร ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา กลุ่มตัวอย่างเป็นครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 345 คน ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ว่า ตัวแปรปัจจัยทุกตัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุตามสมมติฐานที่สร้างขึ้น มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า มีค่าเท่ากับ .59 แสดงว่า ตัวแปรปัจจัยที่นำมาศึกษาใน โมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้ร้อยละ 59 อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า ตัวแปรการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาได้รับอิทธิพลทางตรงจากการติดต่อสื่อสาร เจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน ซึ่งมีขนาดอิทธิพล เท่ากับ .32, .46 และ .09 ตามลำดับ สำหรับอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาที่ได้รับจากตัวแปรบรรยากาศองค์กร ผ่านเจตคติต่อการมีส่วนร่วม และแรงจูงใจในการทำงาน มีขนาดอิทธิพล เท่ากับ .78 และ .80 ตามลำดับ

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษา และพัฒนา (Research and Development) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยการสร้างหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยการบูรณาการ การมีส่วนร่วมของชุมชน และครอบครัว เพื่อที่จะสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง และยั่งยืน ร่วมกับภาคี และเครือข่าย ผู้วิจัยได้ดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย
3. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย
 - 3.1 การศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัว
 - 3.2 การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยการใช้การฝึกอบรมเชิงจิตวิทยาและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
7. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ สมาชิกครอบครัวในครอบครัวภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และ บุตร เขตภาคตะวันออกเฉียง 8 จังหวัด ได้แก่ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ระยอง จันทบุรี และตราด เป็นประชากรที่ไม่สามารถระบุจำนวนได้

2. กลุ่มตัวอย่างได้แก่

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความเข้มแข็งครอบครัว คือ สมาชิกในครอบครัวในครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ บิดา หรือมารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบพื้นที่ (Area Sampling) ได้พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี จากนั้นทำการสุ่มจังหวัดละ 2 อำเภอ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางประมาณขนาดกลุ่ม

ตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (พวงรัตน์ ทวีรัตน์.2540: 284; อ้างอิงจาก Yamane. 1967: 886-887) ได้เป็นจำนวน 800 ครอบครัว รวม 1,600 คน

ตารางที่ 1 จำนวนตัวอย่างของการวิจัยขั้นตอนที่ 1

จังหวัด	จำนวนครอบครัว	จำนวนคน
ฉะเชิงเทรา	200	400
ชลบุรี	200	400
สระแก้ว	200	400
ระยอง	200	400
รวม	800	1,600

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว คือสมาชิกในครอบครัวในครอบครัวในภาคตะวันออก ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออก พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี ที่ผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้คัดเลือกโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ชุมชนละ 1 ครอบครัว ได้เป็นจำนวน 30 ครอบครัว รวม 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 2 หลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในส่วนที่ 1

1. ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มเกี่ยวกับองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้วิจัยดำเนินการโดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อหากรอบแนวคิดของความเข้มแข็งของครอบครัว

ขั้นที่ 2 สํารวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้คำถาม ปลายเปิดหาคํ่าประกอบเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว ว่าควรมีคุณลักษณะครอบครัวใน ด้านใดบ้าง

ขั้นที่ 3 ผู้วิจัยเขียนกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัว โดยนำข้อมูลที่ได้จากเอกสาร และผลการสํารวจในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 มาเขียนเป็นกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดําเนินการสนทนากลุ่ม

ขั้นที่ 4 ดําเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เกี่ยวกับองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการให้คําปรึกษา จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัว จำนวน 3 คน พ่อและแม่ตัวอย่างจากชุมชน จำนวน 2 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 7 คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในหัวข้อเรื่อง "ความเข้มแข็งของครอบครัว" ผู้วิจัยได้ดําเนิน การจัดสนทนากลุ่มโดยคํานึงถึงความ ถูกต้อง และความเชื่อถือได้ของการจัดสนทนากลุ่ม การจัดสนทนากลุ่มเป็นวิธีการหนึ่งของการเก็บข้อมูลในการศึกษาเชิงคุณภาพที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัย ประเมินทัศนคติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ หัวใจสําคัญของการสนทนา กลุ่มคือพลวัตกลุ่ม (Group dynamics) ดังนั้นความสำเร็จของการสนทนากลุ่มจึงอยู่ที่การจัดการให้ สมาชิกกลุ่มได้มีปฏิภริยาโต้ตอบต่อกัน ในเรื่องที่ยกมาเป็นประเด็นสนทนา ไม่ใช่การให้สมาชิก กลุ่มตอบคําถามของนักวิจัยเป็นรายคน ดังเช่นในการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว โดยนัยนี้ ข้อมูลที่ดี จากการสนทนากลุ่มควรจะมาจากการอภิปรายที่สมาชิกกลุ่มมีการโต้ตอบต่อกัน ในหัวข้อที่ ผู้ดําเนินการยกมาเป็นประเด็นในการสนทนา (ชาย โพธิสิตา.2552:208; อ้างอิงจาก Stewart;& Shamdasani.1990)

ขั้นที่ 5 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาดําเนินการสรุปวิเคราะห์ เพื่อเขียน นิยามศัพท์เฉพาะ ผลการสนทนากลุ่มสรุปได้ดังนี้

ลักษณะครอบครัวที่เข้มแข็งควรมีองค์ประกอบ 4 ด้านได้แก่ ด้านการทำหน้าที่ของ ครอบครัว ด้านการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว และ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

5.1 ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การปฏิบัติตัวตามบทบาทหน้าที่ของ สมาชิกครอบครัว ได้แก่ รู้จักบทบาทความรับผิดชอบในครอบครัว รู้บทบาทหน้าที่ มีการสื่อสาร เชื่อมโยงกันอยู่เสมอ กัน ทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในความคิด การตัดสินใจ การปฏิบัติ สอน ถูกให้มีธรรมชาติประจำใจ รู้จักพอเพียงไม่พุดจาหยาบคาย ควรให้เด็กได้ใช้ความคิด เป็นต้น

5.2 ด้านการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข หมายถึง การแสดงออกถึงความรักผูกพัน ยอมรับนับถือกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่ การให้เวลากัน ใช้ชีวิตร่วมกัน ให้ความรักกันและกัน เข้าใจกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน รับฟังกัน เมื่อผิดก็ยอมรับผิดได้ มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ผูกพันทางอารมณ์ความรู้สึก อยู่กับลูกเสียสละเวลาเพื่อดูแลลูกใกล้ชิด เป็นต้น

5.3 ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว หมายถึง การช่วยเหลือกันให้ครอบครัวอยู่รอด การร่วมทุกข์ร่วมสุขและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่ พ่อแม่มีรายได้พอเพียง ครอบครัวมีเป้าหมายทิศทาง มีการวางแผนเพื่ออนาคตไว้ด้วย ผูกพันปรองดองกัน พ่อแม่ที่มีตำแหน่งงานที่ดี ทำชื่อเสียงไว้ดี ครอบครัวกลับมารวมตัวกัน เป็นต้น

5.4 ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน หมายถึง การที่สมาชิกครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน และมีกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นในชุมชน มีการช่วยเหลือบุคคลในชุมชน มีกิจกรรมร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในชุมชนและสังคม

ขั้นที่ 6 นำผลจากการสรุป วิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 5 สร้างแบบสอบถามความเข้มแข็งครอบครัว และหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวต่อไป

2. สร้างแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว

แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและประมวลสาระจากการดำเนินการสนทนากลุ่มที่เกี่ยวกับองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัวมาดำเนินการสรุปวิเคราะห์ เพื่อเขียนนิยามศัพท์เฉพาะ

ขั้นที่ 2 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวตามนิยามศัพท์เฉพาะ ซึ่งลักษณะของแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ตามลักษณะการสร้างแบบวัด 5 ระดับ คือ จริงมาก จริง จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง ไม่จริง ไม่จริงที่สุด โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบเพียงระดับใดระดับหนึ่ง

ขั้นที่ 3 นำแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างเสร็จแล้ว ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน (ภาคผนวก ก) ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เพื่อคัดเลือกและปรับปรุงข้อความให้สอดคล้องกับนิยามที่กำหนดไว้ โดยข้อความทั้งหมดต้องมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับหรือมากกว่า 0.50

ขั้นที่ 4 นำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงแก้ไข และนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขไปสอบถามบิดาหรือมารดาและบุตร จำนวน 60 คน เพื่อเป็นการทดลองใช้เครื่องมือ (Try out) เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อกับคะแนนรวม (Item - Total Correlation) แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่เหมาะสม

ขั้นที่ 5 นำแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ได้คัดเลือกไว้แล้วในขั้นที่ 4 มาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) ได้เท่ากับ 0.89

ขั้นที่ 6 นำแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่คณะวิจัยสร้างขึ้นไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 800 ครอบครัว รวม 1600 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในส่วนที่ 2

การสร้างหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ขั้นที่ 1 นำองค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ที่ได้จากการศึกษาในส่วนที่ 1 มาสร้างกรอบแนวคิดในการสร้างหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ขั้นที่ 2 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของครอบครัว การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน

ขั้นที่ 3 บูรณาการทฤษฎีและเทคนิคต่าง ๆ จากทฤษฎี เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ขั้นที่ 4 ออกแบบนวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน โดยเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องตามขั้นตอนดังนี้

4.1 การจัดการสนทนากลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง 8 จังหวัด ได้แก่

4.1.1 ผู้นำชุมชนที่เป็นต้นแบบของการพัฒนาครอบครัว จำนวน 3 คน

4.1.2 ประชาชนจากครอบครัวที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเข้มแข็งของครอบครัว จังหวัดละ 1 ครอบครัว

การสนทนากลุ่มจะช่วยให้เกิดความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลซึ่งต้องคำนึงถึงหลัก 4 ประการ (เบญญา ยอดคำเนิน, แอ็ดดิทจ์และคณะ, 2541, หน้า 84) ดังนี้

1. ในการศึกษานี้ ควรเลือกบุคคลที่มีลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous Group) ซึ่งเป็นวิธีการในการศึกษาข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) ซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและทัศนคติของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยการจัดสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกกลุ่ม กลุ่มละ 8 คน ซึ่งผู้วิจัยจะจงใจเลือกมาเข้าร่วมกลุ่ม จะต้องมีคุณลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความรู้สึกสบายใจที่จะแสดงทัศนคติของตนในกลุ่ม

ลักษณะของแนวคำถามที่ถามถึงความรู้สึก ภูมิหลังในการคิด การตัดสินใจ การใช้เหตุผล แรงจูงใจ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความประทับใจในขณะสนทนากัน โดยความคิดเห็นของคน ๆ หนึ่งในกลุ่ม อาจจะไปกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา

2. ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) ต้องมีความสามารถในการตั้งคำถามและกำกับการสนทนาให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อที่จะศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงกับประเด็นที่จะศึกษาและละเอียดที่สุดภายในเวลาที่กำหนด สามารถที่จะควบคุมประเด็นการสนทนากลุ่มได้ สามารถชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามได้ว่ามีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร พร้อมทั้งสามารถคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ เพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นที่ได้รับคำตอบมาก่อน ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มจะเป็นผู้แยกประเด็นคำถามให้เป็นรายละเอียดที่จะซักถามและสร้างความต่อเนื่องในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสร้างบรรยากาศการสนทนากลุ่มให้เป็นกันเอง ไม่ตึงเครียด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรู้สึกเป็นอิสระที่จะแสดงความคิดเห็นและร่วมในการสนทนากลุ่มอย่างเต็มใจ ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเข้าใจและสามารถตอบคำถามได้ตรงประเด็น

3. สถานที่และบรรยากาศสำหรับการจัดสนทนากลุ่ม ควรเป็นสถานที่ที่สะดวกสำหรับสมาชิกทุกคนมากที่สุดและเป็นพื้นที่ที่สมาชิกกลุ่มคุ้นเคย บรรยากาศเงียบเป็นอิสระ ปราศจากการรบกวนจากภายนอก

4. ความเป็นกลางของผู้เก็บข้อมูลและผู้ให้ข้อมูล ผู้ที่จะทำหน้าที่ประเมินและวิเคราะห์ข้อมูล ได้ดีที่สุดที่นั่น ควรเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มหรือผู้ที่อยู่ร่วมในการสนทนากลุ่มอย่างใกล้ชิด มิฉะนั้นแล้วอาจอาจได้ข้อสรุปที่ขาดความถูกต้องแม่นยำ เพราะขาดความเข้าใจในเนื้อเรื่องและบรรยากาศในขณะการสนทนา

4.2 การจัดทำร่างหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน โดยเป็น หลักสูตรสำหรับฝึกอบรมอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ที่พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยา และ แนวคิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน และ ตัวแทนจากชุมชน

4.3 การตรวจสอบคุณภาพของร่างหลักสูตรการฝึกอบรมอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว ก

ขั้นที่ 5 การทดลองใช้นวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว ชุมชน โดยคัดเลือกผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน จากจังหวัดทั้ง 8 จังหวัด จำนวน 30 คน โดยวัดความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ของผู้เข้าร่วมอบรม ก่อนและหลังการอบรม

ขั้นที่ 6 ปรับปรุงหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งครอบครัวฉบับสมบูรณ์เพื่อนำมาเผยแพร่เพื่อนำไปใช้ต่อไป

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทำโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. วิเคราะห์สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว โดยการแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ
3. วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของแบบสอบถามเป็นรายข้อ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนทั้งฉบับ (Item-Total Correlation)
4. วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) ของครอนบัก (Cronbach)
5. วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบถาม จากความสัมพันธ์ของแบบสอบถามรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน
6. วิเคราะห์หาความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยการแสดงค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item – Objective Congruence) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวกับนิยามเชิงปฏิบัติการ และตรวจสอบโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative)
7. วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่ ก่อนและหลังเข้ารับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวผ่านโมเดลที่สร้างขึ้น โดยพิจารณาจากค่า t - test for Dependent Sample

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป โดยดำเนินการดังนี้

1. วิเคราะห์ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence) (บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. 2546 : 179)

$$IOC = \sum R / N$$

เมื่อ

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ

R แทน ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด

N แทน จำนวน

3. สถิติวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

การแสดงค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 227)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

α แทน ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อของแบบสอบถาม

S_i^2 แทน คะแนนความแปรปรวนเป็นรายข้อ

S^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของแบบสอบถาม

4. สถิติความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบสอบถาม

4.1 การแสดงค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation : r_{xy})

4.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อองค์ประกอบแต่ละด้านของแบบสอบถาม และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง โดยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป (Joreskog & Sorbom. 1999)

5. สถิติวิเคราะห์หลักสูตรการพัฒนาคำถามเข้มแข็งของครอบครัวและผลการเข้าร่วมหลักสูตรการพัฒนาคำถามเข้มแข็งของครอบครัว

5.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของความเข้มแข็งของครอบครัวก่อนและหลังเข้าร่วมหลักสูตรการพัฒนาคำถามเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้สูตร t - test for Dependent Sample (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2521 : 299)

$$t = \frac{\bar{D}}{S_{\bar{D}}}$$

เมื่อ $S_{\bar{D}} = \frac{S_D}{\sqrt{n}}$

df แทน $n - 1$

\bar{D} แทน ค่าเฉลี่ยของความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่

S_D แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความแตกต่างของ
คะแนนแต่ละคู่

n แทน จำนวนคู่

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

การวิเคราะห์ข้อมูลและแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

\bar{X}	แทน ค่าเฉลี่ย
SD	แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
N	แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
SS	แทน ผลบวกของคะแนนเบี่ยงเบนแต่ละตัวยกกำลังสอง
MS	แทน ค่าความแปรปรวน
df	แทน ระดับชั้นของคะแนน
F	แทน ระดับชั้นของความเป็นอิสระ
I	แทน ระยะของการทดลอง
G	แทน กลุ่ม
$I \times G$	แทน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะเวลาของการทดลอง
*	แทน ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 1 ข้อมูล และค่าสถิติพื้นฐานของครอบครัวในภาคตะวันออก

ส่วนที่ 2 ข้อมูล และค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของ

ครอบครัวในภาคตะวันออก

ขั้นตอนที่ 2 ผลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องความเข้มแข็งของ

ครอบครัวในระยะก่อนทดลอง และหลังทดลอง

ส่วนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะก่อนการทดลอง กับระยะหลังการทดลอง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียง การวิเคราะห์ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้นำคะแนนแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ได้รับการตอบกลับมาจำนวน 1,600 คนซึ่งมาจาก 800 ครอบครัว

ส่วนที่ 1 ข้อมูล และค่าสถิติพื้นฐานของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียง

ตารางที่ 1 จำนวน และร้อยละของข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (n = 1,600)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพในครอบครัว		
บิดา	404	25.25
มารดา	469	29.32
บุตร	727	45.43
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	371	23.18
มัธยมศึกษา	715	44.68
ปริญญาตรี	461	28.81
สูงกว่าปริญญาตรี	53	3.31
อาชีพ		
รับจ้าง	406	25.38
พนักงานบริษัท	129	8.06
ข้าราชการ	417	26.06
นักเรียน	440	27.5
ค้าขาย	140	8.75
อื่น ๆ เช่น แม่บ้าน	68	4.25

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
การมีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน		
ไม่เคยมีส่วนร่วม	965	60.31
ปีละ 1 ครั้ง	493	30.81
ปีละ 2 ครั้ง	136	8.50
มากกว่า 2 ครั้งต่อปี	6	0.38

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพในครอบครัวเป็นบุตร คิดเป็นร้อยละ 45.43 มารดา คิดเป็นร้อยละ 29.32 บิดา คิดเป็นร้อยละ 25.25 ตามลำดับ ในส่วนการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 44.68 ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 28.81 ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 23.18 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 3.31 ตามลำดับ ในส่วนการประกอบอาชีพ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 27.4 ประกอบอาชีพข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 26.06 ประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 25.38 ประกอบอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 8.75 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 8.06 และประกอบอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.25 ตามลำดับ ในส่วนของการมีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วนร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 60.31 มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนปีละ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30.81 มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนปีละ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.50 และ มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 0.38 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจำนวนสมาชิก และอายุของกลุ่มตัวอย่าง

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
จำนวนสมาชิกในครอบครัว	3.78	1.78
อายุ	29.89	11.60

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างอยู่ในครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 3.78 คน และมีอายุเฉลี่ย 29.89 ปี

ส่วนที่ 2 ข้อมูล และค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความเข้มแข็งของครอบครัว

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวแยกเป็นรายข้อ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. สมาชิกทุกคนในครอบครัวร่วมคิดและรับผิดชอบงานในบ้านของตน	2.50	1.134
2. ครอบครัวของฉันมีข้อกำหนดร่วมกันว่าห้ามทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน	2.21	1.137
3. ทุกคนในครอบครัวช่วยกันกำหนดกฎในครอบครัวและช่วยกันรักษากฎที่กำหนดขึ้น	2.28	1.127
4. กรณีที่มีเหตุการณ์ที่ตกลงกันไม่ได้ ผู้ใหญ่ในครอบครัวจะช่วยตัดสิน	2.39	1.261
5. ฉันและสมาชิกในครอบครัว จะไม่ให้เครื่องมือสื่อสารหรือวิทยุโทรทัศน์ มาขัดจังหวะการสนทนาพูดคุยซึ่งกันและกัน	2.43	1.178
6. ฉันสามารถพูดในสิ่งที่ฉันคิดหรือรู้สึกแก่บุคคลในครอบครัวได้	2.23	1.167
7. สมาชิกในครอบครัวของฉันมักพูดกัน โดยผ่านอีกคนหนึ่งแทนที่จะพูดกันตรง ๆ	2.20	1.229
8. ครอบครัวฉันให้ความสำคัญต่อความรู้สึกของกันและกัน	2.24	1.314
9. ในครอบครัวฉันมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นมากมาย	2.43	1.366
10. ผู้ใหญ่ในครอบครัวช่วยสอนให้สมาชิกคิดเป็นและทำเป็นตัวอย่างด้วย	2.63	1.260
11. ครอบครัวของฉันมักไปปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันในวันสำคัญทางศาสนา	2.27	1.283

ตารางที่ 3 (ต่อ)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
12. การออกกำลังกายเป็นสิ่งที่ทุกคนในครอบครัวของฉันทัน ปฏิบัติด้วยกันเป็นประจำ	2.31	1.257
13. สมาชิกในครอบครัวของฉันทันจะใส่ใจและสนใจให้ คำแนะนำเรื่องอาหารและการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน	2.40	1.276
14. สมาชิกในครอบครัวจะแบ่งปันข้อมูลข่าวสารหรือ ความรู้สึกดีดีให้กันเสมอ	2.45	1.219
15. ครอบครัวของฉันทันมีเพื่อนบ้านที่ดีที่คอยช่วยเหลือทั้งใน ยามทุกข์และสุข	2.06	1.108

จากตารางที่ 3 พบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการทำหน้าที่ครอบครัวแยกเป็นราย
ข้อ โดยสามอันดับแรกที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 10 ผู้ใหญ่ในครอบครัวช่วยสอนให้สมาชิกคิด
เป็นและทำเป็นตัวอย่างด้วย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ข้อ 1 สมาชิกทุกคนในครอบครัวร่วม
คิดและรับผิดชอบงานในบ้านของตน และข้อ 14 สมาชิกในครอบครัวจะแบ่งปันข้อมูลข่าวสารหรือ
ความรู้สึกดีดีให้กันเสมอ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.63 , 2.50 และ 2.45 ตามลำดับ

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความพึงพอใจใน
การใช้ชีวิตครอบครัวแยกรายข้อ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1 ครอบครัวของฉันทันแสดงออกถึงความรักใคร่เอ็นดูต่อกัน โดยการสัมผัสโอบกอด	2.24	1.239
2 เมื่อนั้นระบายเรื่องทุกข์ใจ สมาชิกในครอบครัวจะรับฟัง อย่างเต็มใจ	2.28	1.116
3 เวลานั้นอยู่บ้าน ไม่ค่อยมีใครสนใจฉันทัน	2.44	1.147

ตารางที่ 4 (ต่อ)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
4 ฉันปลอบและให้กำลังใจสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว เมื่อเขาทำผิดพลาด	2.54	1.183
5 สมาชิกในครอบครัวจะสนใจในสิ่งที่ฉันพูด ต่อเมื่อสิ่ง นั้นสำคัญและเกี่ยวข้องกับเขา	2.45	1.219
6 ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่สำคัญในครอบครัว ของฉัน	2.15	1.160
7 เมื่อญาติผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียน ฉันจะแสดงความเคารพ ผู้ใหญ่และทักทายพี่น้องความไว้วางใจซึ่งกันและกัน	2.51	1.256
8 แม้สมาชิกในครอบครัวบางคนทำผิดพลาดหลายอย่างใน ชีวิต แต่ฉันก็ยังมองเห็นข้อดีบางอย่างในตัวเขา	2.38	1.137
9 ฉันเห็นคุณค่าของปู่ย่า ตา ยาย แม้ว่าขณะนี้ท่านจะ ช่วยเหลืออะไรครอบครัวไม่ได้มาก แต่เขาก็เป็นส่วนหนึ่ง ของครอบครัวเช่นกัน	2.47	1.081
10 ในครอบครัวของฉัน การนอกใจกันและกันจะต้องไม่ เกิดขึ้น	2.16	1.111
11 แม้ว่าแต่ละคนจะมีงานยุ่งเพียงใด แต่ทุกคนจะหาเวลาใน การทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ	2.27	1.148
12 ทุกคนในครอบครัวของฉันมีความสำคัญ เราจะขาดคน ใดคนหนึ่งไปไม่ได้เลย	2.56	1.207
13 เมื่อถึงวันหยุด ครอบครัวของฉันจะไปเที่ยวพักผ่อน ด้วยกันเป็นประจำ	2.29	1.170
14 หากฉันขอให้คนในครอบครัวทำสิ่งใดให้ ฉันไม่มั่นใจ ว่าเขาจะทำให้หรือไม่	2.65	1.145
15 สมาชิกในครอบครัวของฉันกล่าวชื่นชมกันและกันเสมอ	2.42	1.245

จากตารางที่ 4 พบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิต ครอบครัวแยกเป็นรายข้อ โดยสามอันดับแรกที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ข้อ 14 หากฉันขอให้คนในครอบครัวทำอะไร ฉันไม่มั่นใจว่าเขาจะทำให้หรือไม่ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ข้อ 12 ทุกคนในครอบครัวของฉันมีความสำคัญ เราจะขาดคนใดคนหนึ่งไปไม่ได้เลย และ ข้อ 4 ฉันปลอบและให้กำลังใจสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวเมื่อเขาทำผิดพลาด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.65 , 2.56 และ 2.54 ตามลำดับ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความมั่นคงของครอบครัวแยกรายข้อ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
1. ทุกคนในครอบครัวของฉันประกอบอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้	2.47	1.276
2. การจัดการกับการเงินในครอบครัว เป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	2.55	1.276
3. ครอบครัวของฉันไม่เคยขาดสิ่งที่จำเป็น เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ค่าเล่าเรียน เป็นต้น	2.56	1.324
4. สมาชิกในครอบครัวจะพูดคุยกันเรื่องค่าใช้จ่ายในบ้าน	2.54	1.302
5. ทุกคนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ร่วมกัน ในขณะที่ช่วยกันจัดการปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว	2.57	1.234
6. เมื่อเกิดปัญหาฉุกเฉินขึ้น สมาชิกในครอบครัวของฉันมักจะสับสน และ ต่างคนต่างแก้ไขตามวิถีทางความคิดของตนเอง	2.62	1.081
7. ในยามตกทุกข์ได้ยาก ครอบครัวของฉันสามารถพึ่งพาซึ่งกันและกันได้	2.49	1.239

ตารางที่ 5 (ต่อ)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
8. ในบ้านของฉันทันยังมีเรื่องบางอย่างที่ไม่สบายใจหรือการแก้ไขอยู่	2.30	1.221
9. หากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวเจ็บป่วย สมาชิกคนอื่น ยินดีที่จะทำงานแทนคนนั้น	2.62	1.281
10. ครอบครัวของฉันทันจะมีการพูดคุยกันเสมอ ว่าต้องการเห็น ครอบครัวของเราเป็นอย่างไร	2.66	1.206
11. ในทุก ๆ ปี ครอบครัวของฉันทันจะมีวันรวมญาติ ทุกคนจะได้อยู่ พร้อมหน้าพร้อมตากัน	2.63	1.140
12. แม้ว่าครอบครัวของเราจะไม่ค่อยมีเวลา แต่ครอบครัวของฉันทัน ก็ให้ความสำคัญต่อวันสำคัญของครอบครัว	2.65	1.208
13. การตกลงเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว บางครั้งก็เป็นเรื่องยากที่ จะตกลงกันได้	2.54	1.268
14. เพื่อความมั่นคงของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวของฉันทัน ตระหนักดีว่าเราต้องช่วยกันประหยัด	2.67	1.344
15. การขาดแคลนสิ่งของที่จำเป็นในชีวิต น้อยมากที่จะเกิด ขึ้นกับครอบครัวของฉันทัน	2.69	1.334
16. สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันทำมาหากิน เพื่อความ อยู่รอดของครอบครัว	2.56	1.270
17. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวมักปรึกษากันว่าจะ แก้ไขปัญหายังไง	2.55	1.299

จากตารางที่ 5 พบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวด้านความมั่นคงของครอบครัวแยกเป็นรายข้อ โดยสามอันดับแรกที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อ 15 การขาดแคลนสิ่งของที่จำเป็นในชีวิต น้อยมากที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวของฉันทัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ข้อ 14 เพื่อความมั่นคงของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวของฉันทันตระหนักดีว่าเราต้องช่วยกันประหยัด และ ข้อ 10 ครอบครัวของฉันทันจะมีการพูดคุยกันเสมอ ว่าต้องการเห็นครอบครัวของเราเป็นอย่างไร โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 , 2.67 และ 2.66 ตามลำดับ

**ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการมีส่วนร่วมของ
ครอบครัว และชุมชนแยกเป็นรายข้อ**

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
1. ในยามที่ชุมชนเดือดร้อน มีเหตุให้ช่วยเหลือ ครอบครัว ของฉันยินดีให้ความช่วยเหลือทุกเมื่อ	2.42	1.276
2. ฉันและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเสมอ	2.51	1.316
3. สมาชิกในครอบครัวของฉันมีน้ำใจให้กับชุมชน	2.62	1.357
4. ชุมชนของฉันต่างคนต่างอยู่	2.30	1.318
5. ครอบครัวของฉันมีการพูดคุยกันว่า จะช่วยเหลือชุมชน ของเราอย่างไร	2.38	1.247
6. ในวันงานสำคัญของชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนจะชื่นชม ครอบครัวของฉันและมักเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ภาคภูมิใจ	2.57	1.297
7. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในครอบครัว บางครั้งฉันต้องการความ ช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน หรือผู้ใหญ่ในชุมชน	2.50	1.308
8. ฉันเชื่อว่าการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและครอบครัวจะ ช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้	2.55	1.337
9. เมื่อครอบครัวฉันเดือดร้อน เพื่อนบ้านในชุมชนให้ความ ช่วยเหลือเป็นอย่างดี	2.25	1.278
10. ถ้าเป็นไปได้ ฉันอยากให้มีกิจกรรมการรวมพลังกันใน ครอบครัวและชุมชน	2.62	1.260

จากตารางที่ 6 พบว่าความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนแยกเป็นรายข้อ โดยสามอันดับแรกที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ข้อมีค่าเฉลี่ยสูงสุดมี 2 หัวข้อ คือ ข้อ 3 สมาชิกในครอบครัวของฉันมีน้ำใจให้กับชุมชน และ ข้อ 10 ถ้าเป็นไปได้ ฉันอยากให้มีกิจกรรมการรวมพลังกันในครอบครัวและชุมชน รองลงมาได้แก่ ข้อ 6 ในวันงานสำคัญของชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนจะชื่นชมครอบครัวของฉันและมักเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ภาคภูมิใจ และ ข้อ 8 ฉันเชื่อว่าการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและครอบครัวจะช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62, 2.57 และ 2.55 ตามลำดับ

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวรายด้าน และโดยรวม
(n = 1,600)

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน
ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม	2.44	.63
1 ด้านการทำหน้าที่ครอบครัว	2.33	.81
2 ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว	2.39	.74
3 ด้านความมั่นคงของครอบครัว	2.57	.83
4 ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน	2.47	.91

จากตารางที่ 7 พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม อยู่ในระดับ ปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.44 เมื่อทำการเปรียบเทียบเป็นรายด้าน พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความมั่นคงของครอบครัว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน และด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.57 , 2.47 และ 2.39 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียง

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวจำแนกตามอาชีพ

ความเข้มแข็งของ ครอบครัว	นักเรียน		รับจ้าง		ค้าขาย		พนักงาน บริษัท		ข้าราชการ	
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
1 ด้านการทำหน้าที่ ครอบครัว	2.29	.84	2.31	.62	2.39	.83	2.33	.84	2.38	.75
2 ด้านความพึงพอใจใน การใช้ชีวิตครอบครัว	2.35	.83	2.36	.60	2.42	.76	2.40	.67	2.39	.73
3 ด้านความมั่นคงของ ครอบครัว	2.51	.82	2.50	.67	2.60	.72	2.57	.93	2.63	.81
4 ด้านการมีส่วนร่วม ของครอบครัวและ ชุมชน	2.43	.79	2.53	.67	2.46	.73	2.47	1.08	2.57	1.19
ความเข้มแข็งของ ครอบครัวโดยรวม	2.40	.65	2.42	.53	2.47	.58	2.44	.67	2.49	.66

จากตารางที่ 8 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.39 คะแนน รองลงมาได้แก่ข้าราชการ และพนักงานบริษัท มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.38 และ 2.33 ตามลำดับ ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว พบว่า ผู้ประกอบอาชีพค้าขายมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.42 รองลงมาได้แก่ พนักงานบริษัท และข้าราชการ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.40 และ 2.39 ตามลำดับ ด้านความมั่นคงของครอบครัว พบว่า ข้าราชการมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.63 คะแนน รองลงมาได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย และพนักงานบริษัท มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.60 และ 2.57 ตามลำดับ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.57 คะแนน รองลงมาได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง และพนักงานบริษัท มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.53 และ 2.47 ตามลำดับ และคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว โดยรวม พบว่า ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการมีคะแนนมากที่สุด เท่ากับ 2.49 รองลงมาได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย และพนักงานบริษัท มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.47 และ 2.44 ตามลำดับ

ตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างที่อาชีพต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	ss	df	ms	F	p.
ระหว่างกลุ่ม	1.71	4	.42	1.08	.36
ภายในกลุ่ม	613.34	1546	.39		
รวม	615.06	1550			

* $p < .05$

จากตารางที่ 9 พบว่าผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างที่ประกอบอาชีพต่างกันพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวอำเภอตามจังหวัด

ความเข้มแข็งของ ครอบครัว	ฉะเชิงเทรา		ชลบุรี		ระยอง		สระแก้ว	
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
1 ด้านการทำหน้าที่ ครอบครัว	2.48	.67	2.35	.81	2.24	.80	2.25	.91
2 ด้านความพึงพอใจใน การใช้ชีวิตครอบครัว	2.47	.65	2.48	.79	2.28	.68	2.29	.78
3 ด้านความมั่นคงของ ครอบครัว	2.58	.73	2.48	.81	2.75	.90	2.44	.82
4 ด้านการมีส่วนร่วมของ ครอบครัวและชุมชน	2.55	.87	2.36	.78	2.57	1.0	2.39	.93
ความเข้มแข็งของ ครอบครัวโดยรวม	2.52	.62	2.42	.71	2.46	.63	2.34	.52

จากตารางที่ 10 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว จังหวัดฉะเชิงเทรามีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.48 รองลงมาได้แก่ จังหวัดชลบุรี และจังหวัดสระแก้ว มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.25 และ 2.24 ตามลำดับ ด้านความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว พบว่า จังหวัดชลบุรีมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.48 รองลงมาได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสระแก้ว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.47 และ 2.29 ตามลำดับ ด้านความมั่นคงของครอบครัว พบว่า จังหวัดระยองมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.75 คะแนน รองลงมาได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดชลบุรี คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.58 และ 2.48 ตามลำดับ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน จังหวัดระยองมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.57 คะแนน รองลงมาได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดสระแก้ว มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.55 และ 2.39 ตามลำดับ และคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม พบว่า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีคะแนนมากที่สุด เท่ากับ 2.52 รองลงมาได้แก่ จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.46 และ 2.42 ตามลำดับ

**ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว
ระหว่างจังหวัด**

แหล่งความแปรปรวน	ss	df	ms	F	p.
ระหว่างกลุ่ม	6.72	3	2.24	5.69	.001
ภายในกลุ่ม	637.15	1619	.39		
รวม	643.87	1622			

* $p < .05$

จากตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 จังหวัดพบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

**ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวรายคู่ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง
แต่ละจังหวัดด้วยวิธีการทดสอบแบบนิวแมน-คูลส์ (Newman-Keuls method)**

จังหวัด	ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี	ระยอง
ชลบุรี	.09*		
ระยอง	.09	-.09	
สระแก้ว	.05*	-.04	.05*

* $p < .05$

จากตารางที่ 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างจังหวัดฉะเชิงเทรากับจังหวัดชลบุรี ความต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ .09 ค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรากับจังหวัดสระแก้ว ความต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ .05 ค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวจังหวัดระยองกับจังหวัดสระแก้ว ความต่างของคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ .05

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเข้มแข็งของครอบครัวจำแนกตามระดับการศึกษา

ความเข้มแข็งของครอบครัว	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี	
	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
1 ด้านการทำหน้าที่ครอบครัว	2.36	.81	2.33	.77	2.28	.84	2.53	1.01
2 ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว	2.40	.65	2.40	.75	2.33	.76	2.44	.67
3 ด้านความมั่นคงของครอบครัว	2.55	.77	2.56	.82	2.57	.87	2.64	.87
4 ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน	2.42	.78	2.47	.90	2.50	1.0	2.51	.94
ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม	2.44	.56	2.44	.62	2.42	.68	2.54	.68

จากตารางที่ 13 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.53 รองลงมา ได้แก่ ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากับ 2.36 และ 2.33 ตามลำดับ ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.44 รองลงมา ได้แก่ ผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ย เท่ากัน คือ 2.40 ด้านความมั่นคงของครอบครัว พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.64 รองลงมา ได้แก่ ระดับปริญญาตรี และระดับมัธยมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.57 และ 2.56 ตามลำดับ ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน ผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด เท่ากับ 2.51 รองลงมา ได้แก่ ระดับปริญญาตรี และระดับมัธยมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.50 และ 2.47 ตามลำดับ และคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 2.54 รองลงมา ได้แก่ ระดับปริญญาตรี และระดับประถมศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 2.44

**ตารางที่ 14 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน**

แหล่งความแปรปรวน	ss	df	ms	F	p.
ระหว่างกลุ่ม	1.747	5	.349	.880	.494
ภายในกลุ่ม	642.126	1617	.397		
รวม	643.873	1622			

* $p < .05$

จากตารางที่ 14 พบว่าผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน พบว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นตอนที่ 2 ผลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ส่วนที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลคะแนนเฉลี่ยความรู้ ความเข้าใจ ทักษะในการปฏิบัติในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวของอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ในระยะก่อนทดลอง และ หลังทดลอง

ตารางที่ 15 คะแนนความรู้ ความเข้าใจ และ ทักษะในการปฏิบัติในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวของผู้นำชุมชน อาสาสมัครชุมชน

แหล่งความแปรปรวน	\bar{X}	N	SD
ก่อนการอบรมหลักสูตรเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัว	82.40	30	11.72
หลังการอบรมหลักสูตรเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัว	128.60	30	6.46

จากตารางที่ 15 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวใน
ระยะก่อนอบรมหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เท่ากับ 82.40 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เท่ากับ 11.72 ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวหลังอบรมหลักสูตรพัฒนาความ
เข้มแข็งของครอบครัว เท่ากับ 128.60 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.46

**ตารางที่ 16 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ ความเข้าใจ และ ทักษะการปฏิบัติในการ
พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวของผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครในระยะก่อนการ
อบรมหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตรพัฒนา
ความเข้มแข็งของครอบครัว**

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย ในระยะก่อนการทดลอง – หลังการทดลอง	ความต่างของ คะแนนเฉลี่ย	SD	t	df	Sig.
ความรู้ ความเข้าใจ แล ทักษะในการปฏิบัติ ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยรวม	46.20	16.29	15.53	29	.001

จากตารางที่ 16 พบว่า ความรู้ ความเข้าใจ และ ทักษะในการปฏิบัติในการพัฒนาความ
เข้มแข็งของครอบครัวของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครในระยะก่อนการอบรมหลักสูตรเสริมสร้าง
ความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวมีความ
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

**ส่วนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะก่อนการทดลอง กับ
ระยะหลังการทดลอง**

**ตารางที่ 17 คะแนนความเข้มแข็งของครอบครัวที่แสดงให้เห็นค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ในระยะก่อนการได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังได้รับการ
พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวโดยอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน**

แหล่งความแปรปรวน	\bar{X}	<i>N</i>	<i>SD</i>
ก่อนได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว	164.27	30	31.87
หลังการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว	225.53	30	6.75

จากตารางที่ 17 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะก่อนได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว จาก อาสาสมัคร และผู้นำชุมชน เท่ากับ 164.21 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 31.87 ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวหลังการได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เท่ากับ 225.53 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 6.75

**ตารางที่ 18 แสดงผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะก่อน
การได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังการได้รับการพัฒนา
ความเข้มแข็งของครอบครัว**

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย ในระยะก่อนการทดลอง – หลังการทดลอง	ความต่าง ของคะแนน เฉลี่ย	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>Sig.</i>
ความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว	13.00	10.12	7.03	29	.000
ความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว	16.16	10.48	8.44	29	.000

ตารางที่ 18 (ต่อ)

การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ย ในระยะก่อนการทดลอง – หลังการทดลอง	ความต่าง ของคะแนน เฉลี่ย	SD	t	df	Sig.
ความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความมั่นคงของครอบครัว	16.10	9.18	9.60	29	.000
ความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน	16.00	4.41	19.87	29	.000
ความเข้มแข็งของครอบครัวโดยรวม	61.26	31.20	10.75	29	.000

จากตารางที่ 18 พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวของกลุ่มทดลองในระยะก่อนการได้รับการพัฒนาตามหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว และหลังได้รับการพัฒนาตามหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการสัมภาษณ์อาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ภายหลังจากฝึกอบรมหลักสูตรฯ และ ภายหลังจากนำหลักสูตรไปใช้ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

1. ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน จำนวน 30 คน ภายหลังจากฝึกอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ข้อสรุป และ ข้อคิดเห็น ดังต่อไปนี้
 1. ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าหลักสูตรที่ได้รับการอบรมทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความคิด อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และความสามารถ ในการประเมินและให้การช่วยเหลือครอบครัวได้เป็นอย่างดี
 2. ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึก เช่น ความสนใจทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ไปในทิศทางที่ดีขึ้น มีความมั่นใจในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือชุมชนและครอบครัวได้ดีขึ้น
 3. ผู้เข้ารับการอบรมเชื่อว่าตนเองจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการประพฤติปฏิบัติในการช่วยเหลือครอบครัวให้เข้มแข็งเพิ่มมากขึ้นได้เป็นอย่างดี

4. ผู้เข้ารับการอบรมแสดงความคิดเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของตนเองจะเป็นจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงในการใส่ใจและให้การช่วยเหลือครอบครัวอย่างยั่งยืนได้

5. ผู้เข้ารับการอบรมมีความคิดเห็นว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมใช้เวลาได้อย่างเหมาะสม เนื้อหาไม่มากไม่มากรหรือน้อยจนเกินไป วิทยากรอธิบายได้อย่างเข้าใจ ใช้ภาษาในการสื่อสารไม่เป็นวิชาการมาก มีเทคนิคที่ทำให้มองเห็นถึงการช่วยเหลือและการปฏิบัติได้จริง เข้าถึงประชาชน และนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรมแต่อาจจะต้องใช้เวลา และ ใช้บุคลากรในการที่จะนำไปช่วยเหลือครอบครัวจำนวนมาก ซึ่งความเป็นจริงจะเป็นอย่างไรนั้น ภายหลังจากการนำไปใช้จะสามารถบอกถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อการนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้เป็นอย่างดี

2. ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน จำนวน 30 คน ภายหลังจากการนำหลักสูตรไปใช้ ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

อาสาสมัครและผู้นำชุมชนที่นำหลักสูตรไปใช้ ได้ให้ข้อสรุปและข้อคิดเห็นดังนี้

เมื่ออาสาสมัครใช้วิธีการตามหลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ได้อบรมไปแล้ว โดยเริ่มต้นจากการใช้เทคนิคการเปิดเผยตนเอง (Self disclosure) ทำให้สมาชิกในครอบครัวที่อาสาสมัครเข้าไปทดลองใช้หลักสูตรฯ พุคความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในครอบครัว และ กฎระเบียบของครอบครัว แล้วทำให้บิดา และ ลูกชาย ได้เปิดเผยความรู้สึกรู้สึกที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ในการใช้เวลาว่างของลูกชาย บิดามีความคิดเห็นในลักษณะหนึ่ง ส่วนลูกชายมีความคิดเห็นในอีกลักษณะหนึ่ง อาสาสมัครจึงให้พูดถึงความต้องการของแต่ละคนอย่างตรงไปตรงมา และ เมื่อสื่อสารกันผ่านไปได้สักครู่ อาสาสมัครได้ใช้เทคนิคการปรับเปลี่ยนความคิด (Cognitive restructuring) ช่วยให้ลูกชายปรับเปลี่ยนความคิดให้เหมาะสมและยอมรับความคิดของบิดา ในที่สุดบิดากับลูกชายก็สามารถตกลงกันได้

ปัจจัยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ที่อาสาสมัครเห็นว่าสำคัญที่สุดคือในเรื่อง การสื่อสารภายในครอบครัว การเปิดเผยต่อกัน (Disclosure) การได้รับการยอมรับ (Acceptance) การเข้าใจอย่างรู้ (Insight) อาสาสมัครคนหนึ่งกล่าวว่า “ก่อนที่จะเข้ารับการอบรมหลักสูตรนี้ มีความคิดว่า เรื่องสื่อสารเป็นเรื่องง่าย ๆ แต่พอลุคคุยกันก็จบ แต่พอเกิดสถานการณ์จริงในครอบครัวที่ตนเองไปทำหน้าที่เป็นผู้ประสาน จึงได้รับรู้ว่า การสื่อสารเป็นเรื่องของศิลปะ การเข้าใจ และ การยอมรับ ซึ่งกันและกัน เมื่ออาสาสมัครเรียนรู้ในหลักสูตรฯ ที่วิทยากรสาธิตและเปิดโอกาสให้อาสาสมัครใช้เทคนิคการ แสดงตัวตนอย่างสุภาพ (I statement) และ อาสาสมัครได้นำเทคนิคนี้ไปใช้กับครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวสื่อสารความต้องการของตนได้อย่างตรงกับความรู้สึก ไม่ตำหนิหรือปรักปรำ ทำให้สมาชิกในครอบครัวเข้าใจกันได้เพิ่มมากขึ้น

เมื่อผู้นำชุมชน และ อาสาสมัคร ได้ใช้เทคนิคตามหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะมีการแสดงออกถึงการผูกพันทางอารมณ์ การให้เกียรติ การใช้เวลาร่วมกัน โดยผู้นำชุมชน และ อาสาสมัคร ได้ซาบซึ้งและเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มใช้เทคนิคการลงมือแสดง (Enactment) โดยให้สมาชิกในครอบครัวแสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันในเทศกาลต่าง ๆ ที่สำคัญ ทำให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความรู้สึกซาบซึ้ง เห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ทำให้ทุกคนในครอบครัวเห็นความสำคัญและแสดงออกในการให้เกียรติเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ในประเด็นของการใช้เวลาาร่วมกัน สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น และ ตัดสินใจร่วมกัน เสนอความคิดเห็นได้อย่างเหมาะสมภายใต้บริบทสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มองเห็นประโยชน์ของการแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจร่วมกัน ในขณะที่บางทีสมาชิกในครอบครัวก็ละเลยการใส่ใจในความคิดเห็นของกันและกัน และ ขาดโอกาสในการตัดสินใจร่วมกัน

สิ่งที่ผู้นำชุมชน และ อาสาสมัคร ได้รับเมื่ออยู่ในฐานะของผู้เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนที่ตนเองรับผิดชอบ ผู้นำชุมชน และ อาสาสมัคร รู้สึกภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าในตนเอง และประทับใจที่ตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือครอบครัว รู้สึกมั่นใจ และ เรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ ในการทำงานกับชุมชนและครอบครัวได้มากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น อาสาสมัครและผู้นำชุมชน ยังได้รับประโยชน์โดยตรงกับตนเอง ในการที่จะเรียนรู้ครอบครัวผู้อื่น สะท้อนถึงการมองตน และ ปรับเปลี่ยนมุมมองการปฏิบัติตนภายในครอบครัวของตนเองอีกด้วย

3. ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครอบครัวที่เข้าร่วมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวใน

หลักสูตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ตัวอย่างครอบครัวที่เข้าร่วมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกว่า

นายมีด และ นางสมปอง (นามสมมติ) มีลูกชายอายุ 15 ขวบ และลูกสาวอายุ 8 ปี ในการเข้าร่วมหลักสูตรฯ ครั้งแรก ผู้นำชุมชน ได้มาพูดคุย และ แจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าร่วมฯ ระยะเวลา สถานที่ในพบปะ และทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าร่วมหลักสูตร ผู้นำชุมชน จะใช้เทคนิควิธีที่เขาได้รับการอบรมมา ที่จะช่วยให้ตนเอง และ ครอบครัวเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ผู้นำชุมชน หรือ อาสาสมัคร จะพยายามช่วยให้แต่ละคนในครอบครัวได้แสดงความคิด ความรู้สึก สร้างบรรยากาศในการพบปะพูดคุยกับครอบครัวให้มีความเข้าใจกันและกันมากขึ้น มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง สมาชิกครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ใน ครั้งแรก ตนเองและครอบครัว ยังไม่คุ้นกับการที่ต้องแสดงความคิด ความรู้สึก และแสดงความคิดเห็น จึงรู้สึกเขิน ครั้งที่ 2 3 และ 4 จึงรู้สึกคุ้นเคยและดีขึ้นเรื่อย ๆ รู้จักการชื่นชม และกอดลูกชาย จากที่ไม่เคยทำมานานตั้งแต่ลูกชายเริ่มโต นายมีด บอกว่าแต่ก่อนคิดว่าการแสดงออก การแสดงอารมณ์ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพราะ ตนเองก็

เดิบโตมาแบบที่พ่อแม่ไม่ได้สนิทกับเรามากแต่เมื่อได้เข้าร่วมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวทำให้เข้าใจความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัว และใส่ใจความรู้สึกของทุกคนในครอบครัวมากขึ้น มองเห็นถึงสิ่งที่ส่งผลต่อคนในครอบครัว

ครอบครัวที่สอง กล่าวว่า รู้สึกดี ที่ได้เข้าร่วมหลักสูตรฯ รู้สึกว่าสมาชิกในครอบครัวเปิดใจคุยกันมากขึ้น แต่ก่อนสามีไม่เคยทราบว่าตนรู้สึกอย่างไรเวลาที่สามีไม่ค่อยสนใจลูก พอหลังได้เข้าร่วมหลักสูตรกับอาสาสมัคร สามีก็หันมาสนใจลูกมากขึ้น สนใจและใส่ใจเรามากขึ้น

ครอบครัวที่สาม กล่าวว่า รู้สึกดีที่ภรรยาบ่นลูกน้อยลง สามีก็ดีขึ้นไม่ค่อยตามใจลูก ทำให้เวลาเราดูลูกเวลาลูกคือ เราสามารถจัดการร่วมกันได้ง่ายกว่าเดิม

ครอบครัวอื่นๆ จะมีความคิดเห็นในแง่บวกที่ใกล้เคียงกัน สมาชิกครอบครัว กล่าวว่า รู้สึกดี เมื่อเราได้ทราบความรู้สึกของอีกฝ่ายเวลาที่เราจะทำอะไร เราจะนึกถึงสิ่งที่อีกฝ่ายเคยกล่าวถึงความรู้สึกไว้ เข้าใจอีกฝ่ายมากขึ้น นึกถึงใจเขาใจเรา พยายามเข้าใจความรู้สึกลูก นึกถึงตอนที่เรายูท่าลูกสิ่งที่พ่อแม่ทำบ้างครั้งเราก็ต่อต้านคำสั่งบ้าง คือบ้าง พอได้มาเป็นพ่อเป็นแม่ก็จะพยายามใช้เหตุใช้ผลเวลาคุยกับลูก ลดการใช้อารมณ์ นำสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมหลักสูตรฯ ไปปรับใช้ได้หลายอย่าง รู้สึกว่าเรารักกันมากขึ้น

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาและพัฒนาวัตกรรมการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออก โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก ใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็น บิดา หรือ มารดา และบุตร ในเขตภาคตะวันออก ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบพื้นที่ (Area Sampling) ได้พื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี จากนั้นทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จังหวัดละ 2 อำเภอ กำหนดขนาดตัวอย่างจากตารางประมาณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (Yamane, 1967, pp. 886 - 887) ได้เป็นจำนวน 800 ครอบครัว รวม 1,600 คน ทำการสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัว เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อทราบถึงความเข้มแข็งของครอบครัวในพื้นที่เขตภาคตะวันออก ซึ่งสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว จากการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และได้ฝึกอบรมให้แก่ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัคร ในพื้นที่ภาคตะวันออก 4 จังหวัด คือ จังหวัดสระแก้ว จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดระยอง และจังหวัดชลบุรี จำนวน 30 ชุมชน จากนั้นอาสาสมัครที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ของตน ได้แก่ บิดา หรือ มารดา และบุตร โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ชุมชนละ 1 ครอบครัว ได้เป็นจำนวน 30 ครอบครัว รวม 60 คน

กลุ่มตัวอย่างได้รับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวจากหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน โดยผู้วิจัยจัดอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น เป็นระยะเวลา 3 วัน หลังจากนั้นอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน จะดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามหลักสูตรฯ กับครอบครัวจำนวน 1 ครอบครัว ต่อคน เป็นระยะเวลา 6 ครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง และกลุ่มตัวอย่างจะได้รับการประเมินความเข้มแข็งของครอบครัว 2 ครั้ง คือ ระยะเวลาก่อนการ

ทดลอง ระยะหลังการทดลอง หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์หาความแปรปรวนแบบ วิชา ประเภทหนึ่งตัวแปรระหว่างกลุ่มและหนึ่งตัวแปรภายในกลุ่ม (Repeated - measures Analysis of Variance: One Between - subjects Variable and One Within - Subjects Variable) (Howell, 2007, pp. 449 - 460) และเมื่อพบความแตกต่าง ทำการทดสอบความแตกต่าง ด้วยวิธี ทดสอบรายคู่แบบ นิวแมนคูลส์ (Newman - Keuls Procedure)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ด้วยหลักสูตรพัฒนา ความเข้มแข็งของครอบครัว จากการบูรณาการการมีส่วนร่วมของชุมชน และครอบครัว เพื่อที่จะ เสริมสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งและยั่งยืน ร่วมกับภาคี และเครือข่าย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ของครอบครัวและชุมชน สำหรับผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน
3. เพื่อศึกษาผลของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้ กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ของผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้ เสนอผลการวิจัยเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลสรุปจากการสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียง เพื่อ ศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียง มีดังนี้

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพในครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นบุตร ร้อยละ 45.2 เป็นมารดา ร้อยละ 29.4 เป็นบิดา ร้อยละ 25.4 ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 44.5 ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 28.9 ระดับประถมศึกษา คิด เป็นร้อยละ 23.4 และระดับสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 3.3 การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ยังเป็น นักเรียน คิดเป็นร้อยละ 27.4 ประกอบอาชีพข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 25.9 ประกอบอาชีพ รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 25.2 ประกอบอาชีพค้าขาย คิดเป็นร้อยละ 8.9 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 8.2 และประกอบอาชีพอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 4.4 ครอบครัวส่วนใหญ่ไม่เคยมีส่วน ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 59.9 มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนปีละ 1 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 30.9 มีกิจกรรมกับเพื่อนบ้าน ในชุมชนปีละ 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 8.9 และมี

กิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชนมากกว่า 2 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 0.4 ครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 3.78 คน และมีอายุเฉลี่ย 29.89 ปี

1.2 ระดับความเข้มแข็งของครอบครัว ครอบครัวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับปานกลาง องค์ประกอบด้านความมั่นคงของครอบครัว มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน องค์ประกอบด้านด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิต และ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัวรายด้าน พบว่า

1.2.1 องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความมั่นคงของครอบครัว สมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่า ครอบครัวของตนเองไม่ขาดแคลนสิ่งของที่จำเป็นในชีวิต รองลงมา ได้แก่ การที่สมาชิกในครอบครัวตระหนักว่า ต้องร่วมมือช่วยกันประหยัด เพื่อความมั่นคงของครอบครัว และการที่ครอบครัวมีการพูดคุยกันเสมอ ว่าต้องการเห็นครอบครัวเป็นอย่างไร

1.2.2 องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ส่วนใหญ่สมาชิกครอบครัวมีความคิดเห็นว่า สมาชิกในครอบครัวมีน้ำใจให้กับชุมชน ถ้าเป็นไปได้อยากให้มีกิจกรรมการรวมพลังกันในครอบครัว และชุมชน รองลงมาได้แก่ ในวันงานสำคัญของชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนจะชื่นชมครอบครัว และ มักเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ภาคภูมิใจ และ เชื่อว่าการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และครอบครัวจะช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้

1.2.3 องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านการทำหน้าที่ครอบครัว ส่วนใหญ่สมาชิกครอบครัวมีความคิดเห็นว่า ผู้ใหญ่ในครอบครัวช่วยสอนให้สมาชิกคิดเป็นปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างด้วย รองลงมาได้แก่ สมาชิกทุกคนในครอบครัว ร่วมคิด และรับผิดชอบงานในบ้านของตน และสมาชิกในครอบครัวจะแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้สึกดีๆ ให้กันเสมอ

1.2.4 องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว ด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิต ครอบครัว ส่วนใหญ่สมาชิกครอบครัวมีความคิดเห็นว่า ไม่มั่นใจว่าสมาชิกในครอบครัวจะทำสิ่งที่ต้องการให้หรือไม่ รองลงมาได้แก่ ทุกคนในครอบครัวมีความสำคัญ จะขาดคนใดคนหนึ่งไปไม่ได้เลย และ สมาชิกในครอบครัวพลอบและให้กำลังใจสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวเมื่อเขาทำผิดพลาด

1.3 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัว พบว่า การประกอบอาชีพ และ ระดับการศึกษา ไม่มีผลต่อความเข้มแข็งของครอบครัว แต่เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวระหว่างกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 จังหวัด พบว่า ครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี มีคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวสูงกว่าครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ในขณะที่ครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว มีคะแนนเฉลี่ยความเข้มแข็งของครอบครัวสูงกว่าครอบครัวที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดระยอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ส่วนที่ 2 ผลสรุปจากการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก โดยศึกษาผลของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ของผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน พบว่า ครอบครัวที่ได้รับการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัว และ ชุมชน มีความเข้มแข็งของครอบครัวในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

ส่วนที่ 1 การศึกษาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก

1. ผลการสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก พบว่า ความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาดังกล่าวอาจเกิดจากการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลาย เช่น พื้นที่ หรือ ภูมิสำเนาของครอบครัว ลักษณะครอบครัว ความห่างของอายุระหว่างสมาชิก การให้การสนับสนุนจากชุมชน ดังที่ บุญเลิศ ชงสอาด และ สมศักดิ์ บุญชูบ (ม.ป.ป.) ซึ่งได้ศึกษารูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง และยั่งยืน พบว่า รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง และยั่งยืนมีลักษณะที่ประกอบด้วย การมีโครงสร้างทางครอบครัวขนาดใหญ่ เช่น มีคนหลายวัยอย่างน้อย 3-5 คนขึ้นไป การสร้างครอบครัวควรมีการวางแผนการสมรส มีการเลี้ยงดูบุตรให้ช่วยเหลือตนเองได้ มีการวางแผนด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัย และการมีบุตรก่อนแต่งงาน มีอิสระในการเลือกคู่ครอง การเลือกที่อยู่อาศัย และเสมอภาคในการรับมรดกและสืบทอดวงศ์สกุล เป็นต้น การมีความมั่นคงทางอาชีพรายได้ในการดำรงชีวิต เห็นว่ารายได้ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงเข้มแข็งปานกลาง สมาชิกในครอบครัวช่วยกันหารายได้เพื่อการดำรงชีวิต มีหนี้สินพอประมาณ และสามารถสร้างอาชีพให้แก่ครอบครัวได้หลังการ

แต่งงาน เป็นต้น ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เช่น คู่สมรสมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันพอปานกลาง มีความรักความห่วงใยกันและกัน สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน รับประทานอาหาร ชมการแสดง การเล่นเกมกีฬา พอปานกลาง เป็นต้น มีการใช้อำนาจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว เช่น การตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เท่าเทียมกัน พ่อ แม่ ลูก มีบทบาทในการจัดซื้อจัดเลี้ยงในครอบครัว และผู้มีอำนาจในครอบครัวมีความเสมอภาคกัน เป็นต้น มีการอบรมเลี้ยงดูและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย มีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูบุตร หลาน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันกับสมาชิกในครอบครัว และเครือญาติ มีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน การทะเลาะเบาะแว้ง และการหย่าร้างมีน้อย มีการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว เช่น ครอบครัวได้รับการดูแลเอาใจใส่ต่อกัน เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วย ไม่ถูกทอดทิ้ง สมาชิกในครอบครัวมีกิจกรรมการออกกำลังกายเป็นประจำ มีความเข้มแข็งพอปานกลาง เป็นต้น การสืบทอดสถาบันครอบครัวในอนาคต เช่น ครอบครัวมีความเข้มแข็งสถาบันในชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมคุณธรรมและศีลธรรมแก่ครอบครัว เช่น บ้าน วัด โรงเรียน และทุกคนมีส่วนร่วมในการทำให้ครอบครัวเข้มแข็ง ในอนาคตครอบครัวต้องมีความรักความเอื้ออาทรต่อกัน และมีการผสมผสานการรับเอาวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งเหล่านี้มีผลปฏิสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของครอบครัวทั้งทางตรง และทางอ้อม

ผลการศึกษารายละเอียดประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัว ได้ 4 ด้าน ได้แก่

1.1 องค์ประกอบด้านความมั่นคงของครอบครัว ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะ

ครอบครัวที่ไม่ขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นในชีวิต สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี มีส่วนร่วมรับผิดชอบในภาระของครอบครัว มีการร่วมมือเพื่อพัฒนาครอบครัวที่สมบูรณ์ ตระหนักถึงเสถียรภาพของครอบครัว สามารถพึ่งพาตนเองได้จะเป็นครอบครัวที่มีความมั่นคง ดังที่ โสภานิชปีลมันน์ (2534) ได้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองในประเทศไทย ในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงในครอบครัวทำให้ทราบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความมั่นคงในครอบครัว ประกอบด้วย ความเข้าใจกันระหว่างสามีและภรรยา (ร้อยละ 81.7) เงิน (ร้อยละ 70.4) บ้าน และที่ดิน (ร้อยละ 61.8) ความรักของพ่อแม่ และลูก (ร้อยละ 6.09) ตำแหน่งหน้าที่การงาน (ร้อยละ 49.6) และการช่วยเหลือดูแลของญาติ (ร้อยละ 24.9) ในขณะที่ สิรินันท์ กิตติสุขสถิต (ม.ป.ป.) ซึ่งศึกษาผลของวิกฤตความมั่นคงของครอบครัวแม่หรือพ่อคนเดียวที่หลีกเลี่ยงได้ โดยเสนอว่า แรกเริ่มนั้นครอบครัวแม่ หรือพ่อคนเดียวต้องยอมรับว่าตนเองมีความเคารพ และเชื่อมั่น ในตัวเองเพิ่มมากกว่าเดิม ต้องฝึกทักษะในการมีเหตุมีผล และฟังความคิดเห็นของลูก ไม่ทำโทษลูกด้วยการตีหรือทำร้ายทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ต้องยอมรับว่า

สิ่งที่ลูกชอบคือสิ่งสำคัญที่ต้องให้ความสนใจ และแสดงให้เห็นว่าตัวเองกำลังโกรธลูกด้วยเหตุใด ในขณะเดียวกัน เด็กที่เจริญเติบโตในครอบครัวแม่หรือพ่อคนเดียว เริ่มมีการปรับตัว และปรับวิถีชีวิตของการเป็นลูกในครอบครัวแม่หรือพ่อคนเดียว ตลอดจนได้มีการเจริญเติบโตภายใต้ นโยบายครอบครัวที่เข้มแข็ง ทั้งการส่งเสริม และสนับสนุนสวัสดิการทางการศึกษา และสังคมที่พร้อม และพอเพียง นโยบาย และการปฏิบัติเหล่านี้ ทำให้เด็กได้รับผลกระทบน้อยมากในการเจริญเติบโต ภายใต้ครอบครัวแม่หรือพ่อคนเดียว จึงกล่าวได้ว่า แม่หรือพ่อคนเดียว ต้องมีการบริหารจัดการ เกี่ยวกับวิกฤตความมั่นคงในครอบครัวลักษณะเช่นนี้ด้วยตนเอง และต้องอาศัยการสนับสนุนจาก นโยบายหรือมาตรการการคุ้มครองของรัฐ หรือของชุมชนประกอบกันด้วย

1.2 องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน เป็นลักษณะของ ครอบครัวที่ สมาชิกในครอบครัวมีน้ำใจให้กับชุมชน มีกิจกรรมการรวมพลังกันในครอบครัว มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างครอบครัวกับชุมชน ในวันงานสำคัญ และความเชื่อที่ว่า การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และครอบครัวมีส่วนร่วมในแก้ปัญหาได้ เป็นต้น ดังที่ ยูทนา ไชยจุกุล และคณะ (2552) ได้ทำการศึกษาความพร้อมของชุมชนในการพัฒนาเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้ทราบว่า โมเดลการวัดความพร้อมของชุมชนประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันได้แก่ ความผูกพันกับ ชุมชน (Community attachment) คือ ความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ และทางจิตใจที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนนั้นมีต่อชุมชนของตนเอง การคิดริเริ่ม (Initiative) คือ ความกระตือรือร้นของสมาชิกในชุมชนต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การรับรู้ความสามารถ (Efficacy) คือ การประสบความสำเร็จที่ผ่านมาในอดีตของสมาชิกในชุมชนในการร่วมกันแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้า ภาวะผู้นำ (Leadership) คือ ความมีประสิทธิภาพ และทักษะการสร้าง ความสอดคล้องในชุมชนของผู้นำชุมชน

1.3 องค์ประกอบด้านการทำหน้าที่ครอบครัว มีลักษณะ คือ ผู้นำครอบครัว หรือ ผู้ใหญ่ในครอบครัวสามารถสั่งสอน และเป็นตัวอย่างแก่สมาชิกคนอื่น ๆ สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำหน้าที่ของตน มีรับผิดชอบต่อการงานในบ้านของตน และสมาชิกในครอบครัวจะแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้สึกดี ๆ ให้กันเสมอ เป็นต้น ดังเช่น แนวคิดของ สกินเนอร์ สไตน์ฮาวน์ และ ซานตา - บาบารา (Skinner, Steinhauer, & Santa - Barbara, 1995, p. 1) กล่าวว่า การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัว เป็น รูปแบบที่สมาชิกในครอบครัว ปฏิบัติต่อกันเป็นประจำ ซึ่งเกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ตามโครงสร้างของครอบครัว ขึ้นอยู่กับ ความสำเร็จในการปฏิบัติภาระหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง การที่ครอบครัวสามารถปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักของครอบครัวตามวัตถุประสงค์จะต้องกระทำ

เพื่อให้สมาชิกสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น การจัดหาที่อยู่อาศัยให้สมาชิก การดูแลให้มีอาหาร และ เครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสม รวมทั้งการดูแลด้านสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย เป็นต้น ครอบครัว จะต้องพัฒนาไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ของชีวิต การที่จะพัฒนาไปด้วยดี ครอบครัวจะต้องปฏิบัติ ภารกิจหลายประการ เช่น การสร้างเอกลักษณ์ในครอบครัว การสร้างขอบเขตที่ชัดเจน การมี ทิศทางในการพัฒนาครอบครัว เป็นต้น การจัดการวิกฤตการณ์ในครอบครัวที่เกิดขึ้นมากมาย เช่น การตกงาน การเจ็บป่วย การเสียชีวิต ซึ่งมีผลกระทบต่อสมาชิกครอบครัวโดยรวม ครอบครัวจะต้อง ปรับตัว และแก้ไขวิกฤตการณ์เพื่อให้สมาชิกครอบครัวอยู่ได้อย่างสมดุล เป็นต้น สมาชิกใน ครอบครัวควรมีแบบแผนพฤติกรรมในการปฏิบัติต่อกัน เพื่อให้ครอบครัวปฏิบัติภารกิจของ ครอบครัวได้บรรลุความสำเร็จให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข และการสื่อสารการแลกเปลี่ยน ข้อมูลซึ่งกันและกัน อาจแบ่งเป็นการสื่อสาร โดยใช้คำพูด และ การสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด แต่จะ เน้นที่ประสิทธิภาพการสื่อสาร ชัดเจน ไม่คลุมเครือ สื่อสารตรงต่อบุคคลเป้าหมาย ไม่อ้อมค้อมผ่าน ผู้อื่น โดยให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร การแสดงออกทางอารมณ์ต่อกันอย่าง เหมาะสม สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการสื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าเขารู้สึกอย่างไร และ แสดงออกทางอารมณ์ทั้งเชิงบวก และลบได้อย่างเหมาะสม มีความผูกพันทางอารมณ์ ความผูกพัน ห่วงใยที่สมาชิกมีต่อกัน รวมทั้งการแสดงออกซึ่งความสนใจ และการเห็นคุณค่าของกันและกัน สมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ในการจัดการกับพฤติกรรมสมาชิกในครอบครัว การควบคุมพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สมาชิกประพฤติตนอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่ทำให้เกิด ความเดือดร้อนต่อตนเอง และ ผู้อื่น และการที่สมาชิกแต่ละครอบครัวจะมีความเชื่อ และค่านิยม ของสมาชิกครอบครัวแต่ละครอบครัวนั้น ๆ ร่วมกัน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พร็อมพันท์ คุ่มเนตร (2546) ซึ่งได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาการ ทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของวัยรุ่นที่ติดสารแอมเฟตามีน ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของวัยรุ่นที่ติดสารแอมเฟตามีน โดยรวมอยู่ในระดับดี พอควร และการทำหน้าที่ของครอบครัวรายด้านที่อยู่ในระดับดีพอควรมี 6 ด้าน คือ การแก้ปัญหา การสื่อสาร บทบาท การตอบสนองทางอารมณ์ การควบคุมพฤติกรรม และการปฏิบัติหน้าที่ทั่วไป ส่วนการทำหน้าที่ด้านความผูกพันทางอารมณ์อยู่ในระดับดีเล็กน้อย และเมื่อพิจารณาในรายข้อแต่ ละด้านของการทำหน้าที่ครอบครัว ด้านการแก้ปัญหาพบว่า มากกว่าหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่าง จะมีปัญหาด้านการปรึกษาถึงการแก้ปัญหา ในขณะที่ด้านการสื่อสาร(ร้อยละ 21.7) ของกลุ่ม ตัวอย่างจะประสบปัญหาการแสดงออกถึงสิ่งที่คิดหรือรู้สึก และด้านความผูกพันทางอารมณ์ (ร้อยละ 45.8) ของกลุ่มตัวอย่างจะถูกควบคุมพฤติกรรม ซึ่งการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นความตระหนัก

ในความสำเร็จของการทำหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งสะท้อนพลังความเข้มแข็งของครอบครัว โดยเฉพาะการเสริมสร้างศักยภาพการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านความผูกพันทางอารมณ์รวมทั้ง การเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัวเพื่อให้การทำหน้าที่ของครอบครัวมีประสิทธิภาพ

1.4 องค์ประกอบด้านความพึงพอใจในการใช้ชีวิตครอบครัว แม้การศึกษาจะทำให้ทราบว่า ครอบครัวประมาณ 1 ใน 3 ไม่มั่นใจว่าสมาชิกในครอบครัวจะตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องการได้ แต่ครอบครัวก็เชื่อว่าทุกคนในครอบครัวมีความสำคัญ จะขาดคนใดคนหนึ่งไปไม่ได้เลย ครอบครัวคอยช่วยเหลือให้การสนับสนุน ให้กำลังใจแก่สมาชิกในยามที่ต้องเผชิญปัญหา หรือข้อผิดพลาด ดังที่ อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ และชัยพร ภัทรวารีกุล (2549) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนจากครอบครัวและองค์การ กับความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว และความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของชีวิต ได้กล่าวว่า การที่บุคคลได้รับการสนับสนุน ทั้งจากครอบครัวและสังคม ซึ่งเป็นความเข้าใจ การยอมรับ และเกื้อหนุนซึ่งกันและกันนี้ มีผลอย่างมากต่อความพึงพอใจในการใช้ชีวิตในครอบครัว ทั้งทางตรง และทางอ้อม บุคคลย่อมต้องการความรักและยอมรับจากสังคม ซึ่งการสนับสนุนจากครอบครัวที่เป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมที่บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์ เป็นสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้บุคคลรู้สึกถึงการยอมรับ และรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง ฉะนั้นจึงไม่แปลกที่การสนับสนุนจากครอบครัวจะส่งผลไปยังความพึงพอใจในครอบครัว และชีวิตโดยรวม

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงหทัย คชเสนี (2549) ซึ่งศึกษาความพึงพอใจในชีวิต และความขัดแย้งระหว่างงาน กับครอบครัวของกลุ่มสตรีที่ทำงานในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสตรีที่มีความพึงพอใจในชีวิตสูงจะมีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวน้อย ทั้งในรูปแบบงานก้ำก๋าย ครอบครัว และครอบครัวก้ำก๋ายงาน ในขณะที่บางกลุ่มมีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวในระดับ ปานกลาง ทั้งในงานก้ำก๋ายครอบครัว และครอบครัวก้ำก๋ายงาน กลุ่มผู้หญิงมีความขัดแย้ง ระหว่างงานกับครอบครัวในรูปแบบงานก้ำก๋ายครอบครัวที่มีสาเหตุจากความเครียดมากกว่า กลุ่มผู้ชาย ในกลุ่มที่มีบุตรผู้หญิงมีความพึงพอใจในชีวิตน้อยกว่ากลุ่มผู้ชาย กลุ่มที่อยู่ในช่วงอายุเฉลี่ย 32.38 ปี มีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวในรูปแบบงานก้ำก๋ายครอบครัวที่มีสาเหตุจากเวลา และจากความเครียดมากกว่าผู้ที่อยู่ในช่วงอายุเฉลี่ย 39.45 ปี กลุ่มที่มีบุตร 1 คน มีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวในรูปแบบงานก้ำก๋ายครอบครัวที่มีสาเหตุจากเวลา ความเครียด และพฤติกรรม และในรูปแบบครอบครัวก้ำก๋ายงานที่มีสาเหตุจากความเครียด และพฤติกรรมมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีบุตร กลุ่มที่มีบุตรอายุช่วงแรกเกิด - 5 ปี มีความขัดแย้งระหว่าง งาน

กับครอบครัวในรูปแบบงานก้าวก่ายครอบครัวที่มีสาเหตุจากความเครียด และในรูปแบบครอบครัวก้าวก่ายงานที่มีสาเหตุจากเวลามากกว่าผู้ที่มีบุตรอายุช่วง 6-11 ปี และมีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวในรูปแบบครอบครัวก้าวก่ายงานที่มีสาเหตุจากพฤติกรรมมากกว่ากลุ่มผู้ที่มีบุตรอายุช่วง 12-15 ปี กลุ่มที่ไม่มีผู้ช่วยในครัวเรือนมีความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวในรูปแบบครอบครัวก้าวก่ายงานที่มีสาเหตุจากความเครียดมากกว่ากลุ่มที่มีผู้ช่วยในครัวเรือน ในกลุ่มที่มีบุตรที่ไม่มีผู้ช่วยในครัวเรือนมีความขัดแย้งในรูปแบบงานก้าวก่ายครอบครัว และครอบครัวก้าวก่ายงานที่มีสาเหตุจากความเครียด และพฤติกรรม มากกว่าผู้ที่มีผู้ช่วยในครัวเรือน ความพึงพอใจในชีวิตมีความสัมพันธ์ทางลบกับความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว ทั้งในด้านรูปแบบของความขัดแย้งและสาเหตุของความขัดแย้ง ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับรูปแบบของความขัดแย้ง และสาเหตุของความขัดแย้ง

ส่วนที่ 2 ผลสรุปการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก โดยศึกษาผลของการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ของผู้นำชุมชน อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน

2.1 ผลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวในภาคตะวันออก โดยการใช้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน พบว่า ครอบครัวที่ได้รับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวโดยอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน หรือ ผู้นำชุมชนที่ผ่านการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว สมาชิกครอบครัวมีระดับคะแนนความเข้มแข็งของครอบครัว ในระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้วิจัยพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ใช้หลักการและแนวคิดทางจิตวิทยาผสมผสานกับแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและครอบครัว ตลอดจนบูรณาการทฤษฎีและเทคนิคทางการให้การปรึกษาครอบครัว หลักสูตรนี้ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ และได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า ระดับความเข้มแข็งของครอบครัวในทุกองค์ประกอบของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

ช่วยในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของดิงค์เมเยอร์ (Dinkmeyer. 1968 : 36) ที่กล่าวว่า การบูรณาการแนวคิดทางจิตวิทยา โดยให้การช่วยเหลือบุคคล เป็นกลุ่มย่อยเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งแต่ละคนในกลุ่มจะมีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ร่วมกันสำรวจปัญหา ความรู้สึก ทศนคติและค่านิยมที่จะทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ได้ดี ยิ่งไปกว่านั้น คอเรย์ (Corey. 2008) ยังได้กล่าวถึง การช่วยเหลือบุคคลโดยอาศัยกระบวนการระหว่างบุคคลที่ให้ความสำคัญกับความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม บรรยากาศกลุ่มทำให้สมาชิกที่อยู่ในครอบครัวมีความเห็นอกเห็นใจ มีความไว้วางใจ ทำให้เกิดการพัฒนาทักษะในการจัดการกับปัญหาภายในครอบครัวได้ดี

จุดเด่นของหลักสูตรที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว มีดังนี้

1. หลักสูตรเน้นหนักในบทบาทของผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ในชุมชนซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเอื้ออำนวยให้ครอบครัว สมาชิกในครอบครัว มีความเข้มแข็งภายในครอบครัวมากขึ้น การสรรหาผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ในชุมชน เป็นประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำให้ครอบครัวสามารถสร้างความเข้าใจ และ มีความเข้มแข็งในครอบครัวมากขึ้น การได้มาซึ่งผู้นำชุมชนและอาสาสมัครที่มีความตั้งใจอันดี ความเข้มแข็งของอาสาสมัคร ประสบการณ์ในการลงพื้นที่ในการช่วยเหลือ เมื่อผนวกรวมกับองค์ความรู้ที่ได้รับจากหลักสูตร ทำให้ ผู้นำชุมชนสามารถที่จะพัฒนาตนเอง รับรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินการ และ เรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนการติดตามและกลวิธีในการช่วยเหลือครอบครัว สอดคล้องกับ คอเรย์ (Corey.2008) ที่กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการให้การช่วยเหลือ ฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่า ความสำเร็จของหลักสูตรประการหนึ่ง ขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้นำชุมชน อาสาสมัคร บทบาทที่ชัดเจนในการดูแลช่วยเหลือครอบครัวของบุคคลในชุมชนของตนเอง

2. ความสามารถในการพัฒนาตนเองของผู้นำชุมชน หรือ อาสาสมัคร มีความจำเป็นเป็นอย่างยิ่ง การคัดเลือกผู้นำที่เหมาะสม การจดจำและเรียนรู้วิธีการสร้างความไว้วางใจ และ ความรู้สึกปลอดภัยให้กับสมาชิกในหมู่บ้านของตน การเรียนรู้ในการใช้ทักษะต่าง ๆ ทางจิตวิทยา เช่น ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ การแสดงออกถึงความใส่ใจกับสมาชิก ทักษะการถาม การที่สมาชิกภายในครอบครัว ได้รับรู้ถึงบรรยากาศอบอุ่น ปลอดภัย สมาชิกครอบครัวที่ได้รับการพัฒนาจะเริ่มไว้วางใจสามารถเปิดเผยตนเองและช่วยเหลือกันและกันได้เป็นอย่างดี

3. การบูรณาการหลักการแนวคิดทฤษฎีและเทคนิคทางด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา เข้าด้วยกัน อย่างกลมกลืน มีส่วนสำคัญที่ทำให้ครอบครัวสามารถสร้างความเข้าใจ กับบุคคลที่ไว้วางใจ ได้อย่างดี ทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4 สมาชิกครอบครัวที่อยู่ในหมู่บ้าน ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จ บรรยากาศในครอบครัวมีความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งสมาชิกครอบครัว ตลอดจนผู้นำชุมชน อาสาสมัคร ที่เข้าร่วมการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวครั้งนี้ มีความสมัครใจ ซึ่งก่อนการวิจัย ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สมาชิกก่อน เพื่อสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมการวิจัย ซึ่งเป็นข้อตกลงพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่าง เพราะหากสมาชิกถูกบังคับหรือไม่สมัครใจ ก็จะทำให้สมาชิกเหล่านั้นเกิดความลังเลใจ ไม่แน่ใจในหลักสูตร และ กระบวนการที่เกิดขึ้นว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ในทางตรงกันข้าม หากสมาชิกมีความสมัครใจเข้ากลุ่ม สมาชิกก็จะได้รับประโยชน์ และประสบความสำเร็จมากกว่า

5 การจัดขนาดกลุ่มในการอบรมหลักสูตรเป็นกลุ่มเล็ก พอที่จะเปิดโอกาสให้ผู้นำหรือ อาสาสมัคร มีโอกาสที่จะพูดคุย ซักถาม เรียนรู้ และ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเต็มที่ ดังคำกล่าวของ เฮนเซน และคนอื่น (Hensen et al. 1980 : 477) ได้เสนอว่า ส่วนใหญ่ขนาดของกลุ่มให้คำปรึกษาควรมีสมาชิกประมาณ 7-8 คน และมีขอบเขตระหว่าง 5-10 คน สอดคล้องกับคำกล่าวของ จาคอบส์ แมนสันและฮาร์วิล (Jacobbb; Mansson & Harvill. 2002 : 40) ที่กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มที่อบรม จะมีผลทำให้ผู้เข้าอบรม ได้มีโอกาสเรียนรู้เพื่อที่จะรู้จักตนเอง จากปฏิกิริยาของสมาชิกที่มีต่อตนเอง การได้รับข้อมูลย้อนกลับจากสมาชิกคนอื่น และวิทยากร

จากจุดเด่นของหลักสูตรที่กล่าวข้างต้น ทำให้หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว กระบวนการทางจิตวิทยาภายในหลักสูตร ประกอบกับความสามารถของผู้นำชุมชน จะสามารถทำให้ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสามารถนำองค์ความรู้มาใช้กับประชาชนในชุมชน และสามารถให้การช่วยเหลือครอบครัวในชุมชนให้สามารถเผชิญชีวิตในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี สามารถปฏิบัติตัวตามบทบาทที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว พุดคุย แลกเปลี่ยนสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตของตน และครอบครัวต่อกันอย่างเปิดเผย เข้าใจความหมายสิ่งที่สื่อสารได้ตรงกัน เสริมสร้างการใช้สัมพันธภาพในครอบครัวแก้ไขปัญหาอย่างร่วมมือร่วมใจ มีความผูกพัน มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกาย และจิตใจ วุฒิภาวะทางอารมณ์ สติปัญญา จิตวิญญาณ และภาระหน้าที่ทางสังคม เป็นต้น ดังที่ ยูทรินา ภาระนันท์ (2550, หน้า 73-75) ทำให้เห็นผลการศึกษาร่วมกันของความเข้มแข็งของครอบครัวว่า ลักษณะครอบครัวที่เข้มแข็งควรมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ได้แก่ การจัดระเบียบครอบครัว

เช่น การร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก การออกกฎระเบียบในครอบครัว การกำหนดขอบเขต และโครงสร้างการดูแล การได้รับผลจากการกระทำทั้งเรื่องบวกและเรื่องลบ เป็นต้น การสื่อสารภายในครอบครัว เช่น การพูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตและครอบครัว การสื่อสารกันได้อย่างชัดเจนและตรงไปตรงมาด้วยคำพูดและภาษาท่าทาง การสื่อสารที่สอดคล้องรับกันอย่างเหมาะสมกับวัย การเข้าใจความหมายสิ่งที่สื่อสารได้ตรงกัน เป็นต้น การสร้างเสริมพัฒนาการเรื่องสุขภาพและชีวิต เช่น การดูแลเรื่องอาหารที่เหมาะสมกับวัย การออกกำลังกาย การรับรู้ภาวะอารมณ์ซึ่งกันและกัน การประคับประคองอารมณ์ความรู้สึกของกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันในครอบครัว การฝึกคิดให้แตกต่างหลากหลาย การถ่ายทอดค่านิยมและคุณธรรม การปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันอย่างเข้าใจความหมาย การอาสาช่วยเหลือสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน ในด้านที่ 2 คือ ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข ได้แก่ การผูกพันทางอารมณ์ เช่น การกอดสัมผัสหรือลูบหัวลูบหลังด้วยความรักใคร่ การไต่ถามรับฟังด้วยความห่วงใย การแสดงความชื่นชม และให้กำลังใจแก่กัน เป็นต้น การให้เกียรติ หมายถึง การแสดงออกอันสื่อถึงการยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่ การให้ความเคารพนับถือ การซื่อสัตย์ไว้วางใจต่อกัน การตระหนักถึงคุณค่าของกันและกัน เป็นต้น การใช้เวลาร่วมกัน เช่น การจัดเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว การออกไปพักผ่อนด้วยกัน เป็นต้น ด้านที่ 3 คือ การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว ได้แก่ การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเองได้ การปรึกษาเพื่อจัดการรายได้ร่วมกัน การจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว เป็นต้น การแก้ไขปัญหาอุปสรรค เช่น การปรึกษาเพื่อหาทางออกสำหรับปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน การร่วมกันเรียนรู้ผ่านปัญหาอุปสรรค การสามารถรับมือได้กับปัญหาในภาวะคับขัน เป็นต้น การเป็นเอกภาพ เช่น การเกื้อกูลกันยามทุกข์ยาก การอุทิศตัวเพื่อครอบครัววงศ์ตระกูล การรวมตัวกันของเครือญาติอย่างพร้อมหน้า การรำลึกประวัติวงศ์ตระกูลร่วมกัน เป็นต้น สำหรับกระบวนการของหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทำให้เกิดผลภายใต้การทำงานขององค์ประกอบใน 4 ด้าน คือ ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว และด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน โดยอธิบายตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว กระบวนการของการอบรมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการปฏิบัติตัวตามบทบาทที่มีต่อกัน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้ตามปกติ ประกอบด้วย การจัดระเบียบครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัว และการสร้างเสริมพัฒนาการ

2.1.1 การจัดระเบียบครอบครัว จากกระบวนการทำให้ผู้ผ่านการอบรมสามารถจัดสรรบทบาทหน้าที่ กำหนดขอบเขต โครงสร้างการดูแลกันและกัน เรียนรู้ถึงผลจากการกระทำ ภาระหน้าที่ที่เกิดขึ้น ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกครอบครัว ได้ทั้งด้านบวก และด้านลบ ดังที่ สายสุรี จุติกุล (คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2545, หน้า 22 - 23) กล่าวถึงการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ต่างคนต่างก็มี บทบาท และหน้าที่ ตั้งแต่บทบาท และหน้าที่ต่อตนเอง และต่อสมาชิกครอบครัว บทบาท และหน้าที่เหล่านี้เกิดจากความคาดหวังของตนเอง และความคาดหวังของแต่ละคนในครอบครัว บ่อเกิดของปัญหา คือ ความคาดหวังไม่ตรงกัน เช่น แม่คิดว่าพ่อควรมีหน้าที่ช่วยดูแลลูก และสวัสดิการสวัสดิภาพของครอบครัว แต่พ่ออาจนึกว่าเป็นหน้าที่ของแม่ต่างหากเป็นส่วนใหญ่ หรือแม่คิดว่าพ่อน่าจะต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว แต่พ่อกลับคิดว่าแม่ต้องแบกภาระด้วย อย่างนี้เป็นต้น ในโลกสมัยนี้ เนื่องจากการหาคนงานมาช่วยในบ้านมีน้อยลง และหายาก หลาย ๆ ครอบครัวจึงต้องช่วยกันดูแลครอบครัวเอง บทบาทผู้ชาย หรือพ่อในการเลี้ยงดูเด็ก และช่วยงานบ้านเป็นการปกติ เพราะผู้หญิงก็ออกไปทำมาหาเลี้ยงชีพนอกบ้านเป็นการช่วยพ่ออยู่แล้ว พ่อบางคน สามีบางคนคิดว่าตนเอง ไม่สำคัญสำหรับลูก ทรายใจที่มีแม่อยู่แล้ว ความคิดนี้เป็นความคิดที่ไม่ถูกต้อง และไม่สมัยนิยมแล้ว แท้ที่จริงพ่อเป็นคนสำคัญมากในชีวิตของลูก เป็นทั้งพึ่งพาทางปัญหา และเป็นทั้งพึ่งพาทางใจ ได้ไม่น้อยกว่าพึ่งแม่

2.1.2 การสื่อสารภายในครอบครัว โดยการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันของสมาชิกครอบครัว พูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และครอบครัว การให้ผู้เข้าอบรมเปิดใจสื่อสารกัน ได้อย่างชัดเจนตรงไปตรงมาผ่านทางภาษา และอวัจนภาษา ทำให้ครอบครัวเข้าใจความหมายสิ่งที่สื่อสารได้ตรงกัน ดังที่ ชงยุทธ วงศ์ภิรมย์สานต์ (คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ, 2545, หน้า 32 - 33) ได้กล่าวว่า การใช้การสื่อสารที่เปิดเผยต่อกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจกัน และนำไปสู่การเพิ่มความรักความผูกพันที่มีต่อกัน ในมุมกลับกัน การสื่อสารที่ไม่ชัดเจนก็จะได้รับการตอบสนองที่ไม่เป็นไปตามความประสงค์ นำไปสู่ความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันและกัน และนำไปสู่ความขัดแย้งมากขึ้นเรื่อย ๆ การสื่อสารเพื่อแสดงความต้องการเป็นเรื่องในชีวิตประจำวัน ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่ทุกครอบครัวควรเรียนรู้ และสามารถนำมาใช้ได้โดยไม่ยาก คือ การบอกความรู้สึกนึกคิดของตนเอง หรือ I message ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ทำให้อีกฝ่ายเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องว่าเรามีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร การถาม และรับฟังความคิดเห็นของอีกฝ่าย การบอกความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นการสื่อสารจากเราไปยังอีกคนหนึ่ง แต่การสื่อสารที่ดีนั้นจะต้องมีการสื่อสารสองทาง ดังนั้น การเป็นผู้ที่สามารถรับฟังให้เข้าใจว่าอีกฝ่ายมีความรู้สึกนึกคิดอย่างไร จึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน หัวใจของการฟังก็คือ ภาษา

ท่าทาง เช่น ท่าที่รับฟัง สบตา พยักหน้า เป็นต้น เมื่อฟังแล้วมีความคิดเห็นอย่างไรก็สามารถแลกเปลี่ยนกันได้ และใช้การถามเมื่อเกิดความไม่เข้าใจในสิ่งที่รับฟัง การแสดงความชื่นชม และขอบคุณ แม้ความหวานชื่นในชีวิตจะต้องลดลงไป เมื่อคนเรายู่ด้วยกันไปนาน ๆ แต่สัมพันธภาพที่ดีก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งทักษะการสื่อสารที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การแสดงความชื่นชม และขอบคุณ องค์ประกอบของการสื่อสารเมื่อมีความรู้สึกนึกคิดไม่ตรงกันว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ บอกความรู้สึกของตนเอง ระบุพฤติกรรมที่ตน ไม่ชอบหรือไม่เห็นด้วย และการขอร้องหรือถามความคิดเห็นเพื่อหาทางออกร่วมกัน

2.1.3 การสร้างเสริมพัฒนาการด้านสุขภาพ และชีวิต เป็นการพัฒนาสมาชิก

ครอบครัวด้านสุขภาพกาย อารมณ์ สติปัญญา จิตวิญญาณ และด้านสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สังคม สุภรัตนกุล และ คุณฎี อายุวัฒน์ (2552) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงด้านสุขภาพครอบครัว ซึ่งการดูแลสุขภาพเป็นภูมิปัญญาที่ความคาดหวังที่จะให้มีสุขภาพดีครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีการตัดสินใจที่เหมาะสม และมีพัฒนาการแนวคิดจนสามารถสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ซึ่งนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนถึงคุณภาพของประชาชน ผลการวิจัยทำให้พบว่า องค์ประกอบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงด้านสุขภาพครอบครัว มีอยู่ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปัจจัยภายในครอบครัว ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ศักยภาพของครอบครัวด้านสุขภาพ ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับญาติ กลุ่มปัจจัยภายในชุมชนประกอบด้วย กลุ่มองค์กรในชุมชน ความสัมพันธ์ของครอบครัวกับชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน และกลุ่มปัจจัยภายนอกชุมชน ประกอบด้วย ระบบบริการสุขภาพสุขภาพของรัฐ การส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมสุขภาพผ่านเครือข่ายชุมชน กลุ่มปัจจัยทั้งหมดนี้รวมเรียกว่า ทูตทางสังคม สามารถพยากรณ์ความมั่นคงด้านสุขภาพครอบครัว ได้ร้อยละ 57.0 ($R^2=0.57$) ดังนั้นการดำเนินงานด้านสุขภาพควรคำนึงถึงทูตทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบทอย่างครอบคลุม ผู้ทำวิจัยเสนอแนะว่า ควรสร้างแนวนโยบายส่งเสริมสุขภาพในมิติทางสังคมให้มากขึ้น โดยเฉพาะในระดับครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด เมื่อมีอาการไม่สบายจะดูแลกันได้ด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในชุมชน และควรส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครอบครัวกับชุมชนในการดำเนินงานด้านสุขภาพต่อไป โดยสนับสนุนให้เกิดการสนับสนุนกันระหว่างเพื่อนบ้าน ให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด ควรสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในระบบชุมชนให้ดำเนินต่อไป เพื่อที่จะให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมในระนาบเดียวกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ควรจัดบริการสุขภาพของรัฐควรมีมาตรฐานการบริการเพื่อรองรับการรักษาพยาบาลเมื่อมีความ

จำเป็นต้องเข้ารับการรักษา ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าความมั่นคงด้านสุขภาพในครอบครัวอาจจะต้องอาศัยการขับเคลื่อนด้วยสุขภาพในมิติทางปัญญา เพื่อให้เกิดการผสมผสานทุนทางสังคมได้อย่างเหมาะสม และสามารถสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพให้กับครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และครอบคลุม

2.2 ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข การอบรมตามหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ทำให้เกิดลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงความรักผูกพัน การยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวน่าอยู่น่าพึงพอใจ การแสดงออกอันสื่อถึงความรักใคร่ห่วงใยที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว เช่นการ สัมผัสทางร่างกาย ด้วยความห่วงใยรักใคร่ การได้ถามรับฟัง การแสดงความชื่นชม และให้กำลังใจแก่กัน การแสดงออกเหล่านี้ทำให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ในครอบครัว การให้ความเคารพนับถือ การซื่อสัตย์ไว้วางใจต่อกัน การตระหนักถึงคุณค่าของกันและกัน ถือเป็น การแสดงออกอันสื่อถึงการยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว การจัดเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว การออกไปพักผ่อนด้วยกัน และการใช้เวลาร่วมกัน คือ การจัดสรรเวลาเพื่อปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกครอบครัว ดังคำกล่าวของ ฝนแสงสิงห์แก้ว (2499) ได้กล่าวว่า ความผูกพันรักใคร่ในครอบครัว เป็นรากฐานของความสุขแห่งชีวิต เป็นรากฐานของความเป็นปึกแผ่นแห่งสังคม ของประเทศชาติบ้านเมือง และของโลกในที่สุด ชีวิตสังคมย่อมตั้งต้นมาจากครอบครัว ถ้าครอบครัวแตกแยก หรือครอบครัวขาดความรักใคร่ต่อกันชีวิตในสังคมจะแตกแยกประจุเงาตามตัว ผลตามของสังคมแตกแยกนั้นเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว เช่น เรื่องของโรคจิตโรคประสาท และเรื่องของอาชญากรรม เรื่องของเด็กเกเรต่างๆ เป็นต้น ในทางวิชาการของการศึกษาในปัจจุบันนี้ ได้พิจารณาเรื่องความผูกพันในครอบครัวเป็นเรื่องใหญ่ของทุกๆ สาขาแห่งวิทยาการแพทย์ เพราะเกี่ยวกับเรื่องสมรรถนะแห่งโรคภัยไข้เจ็บทุกประเภท ถ้าครอบครัวเป็นสุข ความอบอุ่นในบ้านก็ต้องมีความเข้าใจระหว่างสมาชิกในครอบครัวที่ดี การเชื่อฟัง การศึกษาและการร่วมมือในการป้องกันโรคตลอดการส่งเสริมสุขภาพแห่งบุคคลในครอบครัวก็ต้องดี ในทางตรงข้าม ถ้าหากครอบครัวไม่สงบสุข และอารมณ์ของตนในครอบครัวก็ไม่เป็นสุขแล้ว ณ ที่นั้นความอบอุ่น และความพอใจในชีวิตจะไม่มี จะมีแต่ความหงุดหงิดฉุนเฉียวไม่พึงใจในการรักษาตัว และรักษาอนามัยของตน ถึงจะรู้ว่าควรปฏิบัติตัวอย่างไร แต่ก็หาพอใจกระทำไม่ ดังนี้ สุขภาพของบุคคลทุกด้านทั้งร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนการทำงานต่าง ๆ ที่ตามมาจะปรวนแปรไปในทางไม่ดีไม่มีปัญหา ในวิชาการทางสุขภาพจิตนั้น ได้ถือว่าปัญหานี้ยิ่งใหญ่ต่อการศึกษามานานแล้ว โดยเฉพาะในแง่การป้องกันโรคจิตแก่ประชาชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลำเจียก คำธร (2553) ซึ่งได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง ความผูกพันในครอบครัว ความเชื่อที่ไร้เหตุผล และภาวะซึมเศร้าของเด็กและเยาวชน โดยพบว่า ความผูกพันในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับความเชื่อที่ไร้เหตุผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($r = -.172$) ความผูกพันในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางลบกับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ($r = -.461$) และความเชื่อที่ไร้เหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะซึมเศร้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ($r = .483$) ผู้วิจัยอธิบายได้ว่าความผูกพันในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่จะกำหนดรูปแบบความคิด ความเชื่อ ทศนคติ อารมณ์ และพฤติกรรมของเด็ก และเยาวชน จากการศึกษาพบว่าเด็ก และเยาวชนส่วนใหญ่มีความผูกพันในครอบครัวในระดับปานกลาง และระดับต่ำ ซึ่งความผูกพันในครอบครัวระดับต่ำถือว่าเป็นภาวะวิกฤตในระยะเริ่มแรกของชีวิตมีผลต่อการกำหนดรูปแบบของความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของเด็กและเยาวชนในทางลบ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างไร้เหตุผล ไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกทุกข์ใจ กังของใจ ขมขื่น และความเกลียดชังขึ้น ถ้าเด็ก และเยาวชนมีความผูกพันในครอบครัว มีความรู้สึกว่ามีคนมารดรัก ได้รับความสนใจ และความเอาใจใส่ จะทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ มีความคิดที่ดีต่อตนเอง และครอบครัว รับรู้ว่าคุณค่า ผลการเรียนนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว และการปรับเปลี่ยนความเชื่อที่ไร้เหตุผลในเด็ก และเยาวชน

2.3 ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว คือการจัดกระทำที่แสดงถึงการช่วยเหลือกันให้อยู่รอด การร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ผู้ผ่านการอบรมทำให้เข้าใจถึงการร่วมกันรับผิดชอบดูแลครอบครัวให้มีพอเพียงในการเป็นอยู่ สามารถพึ่งพาตนเองได้ เช่น ประกอบอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเอง การปรึกษาเพื่อจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจในครอบครัวร่วมกัน จัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัวได้ ผ่านทางการร่วมมือร่วมใจกันในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค เกื้อกูลกันยามทุกข์ยาก สามารถรับมือได้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในภาวะคับขันได้ ดังที่ ดร.จรรยา สุวรรณทัต (2539) กล่าวว่า ความมั่นคง หรือ เสถียรภาพของสถาบันหลักทางสังคม อันได้แก่ครอบครัว ได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก จากการเปลี่ยนแปลง และวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และจริยธรรม วิกฤตการณ์เหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงที่ผ่านมา วิกฤตการณ์จากสังคมภายนอกร่วมกับวิกฤตการณ์ภายในสังคมไทยของเราเอง ทำให้สมาชิกของครอบครัวไทยต่างต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับความคิดต่าง ๆ ภายในครอบครัว และภายนอกครอบครัวมากขึ้น ตามลำดับ ครอบครัวก็สามารถทำได้เนื่องจาก ปัจจัยหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ พื้นฐานที่แข็งแรง

ทางบุคลิกภาพของผู้นำ และสมาชิกในครอบครัว แต่บางครอบครัวก็ไม่อาจกระทำได้ เด็กและเยาวชนที่ตกอยู่ในสภาพครอบครัวเหล่านี้จึงเป็นผู้ได้รับความกระทบกระเทือนจากปัจจัยการขาดเสถียรภาพของครอบครัวอย่างมาก อีกทั้งในหลายกรณีเด็ก และเยาวชนก็ยังคงเป็นปัจจัยสนับสนุนเพิ่มให้เกิดความเครียด หรืออ่อนคลายต่อปัญหาการปรับตัวของ ครอบครัวได้อย่างสำคัญด้วย เช่นเดียวกับ กาญจนา ลูศนันท์ และ ญาดา อรุณเวช (มปป.) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการในครอบครัวว่า การดำเนินชีวิตครอบครัวในปัจจุบันมีความลำบากมากขึ้น เนื่องจากสภาวะทางเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป ต้องอาศัยการจัดการทรัพยากรครอบครัวอย่างชาญฉลาดจึงจะทำให้การดำเนินชีวิตครอบครัวอยู่รอด และบรรลุเป้าหมาย ความสำคัญของการจัดการทรัพยากรครอบครัว จะช่วยให้ครอบครัวปรับตัวได้ตามสภาวะแวดล้อม ครอบครัวเกิดความมั่นคง หลักการจัดการจะต้องมีการวางแผนกำหนดการใช้ทรัพยากรให้เหมาะสม ควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดเหมาะสมกับสถานการณ์ และต้องมีการประเมินผลเพื่อคู่อคติข้อเสียที่เกิดขึ้น องค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการครอบครัวได้แก่ มาตรฐานการครองชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ บทบาทสมาชิกในครอบครัว รายได้ของครอบครัว ขนาดของครอบครัว วัฏจักรครอบครัว และการหารายได้เสริม สมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องมีการจัดการเวลา จะต้องคำนึงถึงเวลาในการทำงาน เวลาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว และต้องมีการจัดเวลาให้เหมาะสม เช่น สิ่งใดต้องทำก่อนสิ่งใดต้องทำหลัง เวลาในการทำกิจกรรม นอกจากนี้อาจใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยด้วยก็ได้ ในครอบครัวจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรทุกอย่างของสมาชิกในครอบครัว อันได้แก่ ความรู้ความชำนาญ ทักษะ ทักษะ ความสามารถส่วนบุคคล และแรงงานมาผสมผสานกันเพื่อทำงาน จึงจะทำให้กิจกรรมของครอบครัวดำเนินไปได้ด้วยดี และมีการจัดการด้านเงินทองของครอบครัว เพราะเงินถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ และเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิตของครอบครัว ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการให้เหมาะสมรู้จักการใช้ และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งปัญหามักจะเกิดจาก ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พฤติกรรมของสามี และภรรยา ในทางที่ไม่ดี การสูญเสียของบุคคลในครอบครัว การปรับตัว เรื่องของญาติพี่น้อง ความคาดหวังในตัวของคนและกันสูงเกินไป และปัญหาจากบุตร เมื่อปัญหาครอบครัวเกิดขึ้นแล้วก็ต้องหาหนทางในการแก้ไขให้ลุล่วง ซึ่งวิธีการในการแก้ปัญหาก็มีหลากหลายออกไป เช่น การยอมรับปัญหา และพร้อมเผชิญกับปัญหา การยอมรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น และพร้อมจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เตรียมพร้อมรับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดหมาย

สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณี แกมเกตุ (2546) ได้ตรวจสอบความตรง หรือความสอดคล้องของโมเดลตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ของครอบครัว และชุมชน

ชนบท ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว และ
 ชุมชนชนบท ศึกษารูปแบบ และกระบวนการ ในการพึ่งตนเองของครอบครัว และชุมชนชนบทที่
 สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งผลการวิจัยที่สามารถสรุปส่วนสำคัญสรุปได้ว่า โมเดลตัวบ่งชี้
 ความสามารถในการพึ่งตนเองที่พัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดของการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูล
 เชิงประจักษ์ โดยองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญในการบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเอง
 ของครอบครัว เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ องค์ประกอบความสามารถในการพึ่งตนเองด้าน
 สังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคโนโลยี ด้านจิตใจ ด้านสาธารณสุข และด้าน
 ทรัพยากรธรรมชาติตามลำดับ ผลจากการพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของ
 ครอบครัว และชุมชน พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่มีความสามารถในการพึ่งตนเองโดยรวม และ
 ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านจิตใจ และ
 ด้านสังคมวัฒนธรรม อยู่ในระดับปกติ นั่นคือมีความสามารถในการพึ่งตนเองต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ยกเว้น
 ด้านสาธารณสุขเพียงด้านเดียวเท่านั้นที่ครอบครัวส่วนใหญ่มีความสามารถในการพึ่งตนเองอยู่ใน
 ระดับสูง นั่นคือสูงกว่าค่าเฉลี่ย ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัว และบริบทของ
 ครอบครัวที่สามารถจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม
 ได้แก่ ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวนผู้พึ่งพิง
 ในครอบครัว ขนาดครอบครัว รายได้ต่อปีของหัวหน้าครอบครัว ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว
 และการได้รับความรู้ฝึกอบรมด้านเทคโนโลยีของสมาชิกในครอบครัว ตามลำดับ โดยตัวแปรส่วน
 ใหญ่มีผลทางบวก ยกเว้นตัวแปรร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา
 หรือต่ำกว่า และจำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัวที่มีผลทางลบ ฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์
 ครอบครัวได้ถูกต้องตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 68.1 สำหรับปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของ
 ผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนที่สามารถจำแนกกลุ่มตามระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของ
 ชุมชนโดยรวม ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า เฉลี่ยต่อครอบครัว
 รองลงมาคือจำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว ตามลำดับ ฟังก์ชันการจำแนกที่ได้สามารถพยากรณ์
 ชุมชนได้ถูกต้องตรงตามสภาพที่เป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 63.2 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณใน
 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน พบว่า ปัจจัย
 เกี่ยวกับภูมิหลังของหัวหน้าครอบครัว และบริบทของครอบครัวที่มีผลต่อความสามารถในการ
 พึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวม มี 6 ตัวแปร ได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว ร้อยละของ
 สมาชิกในครอบครัวที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวนผู้พึ่งพิงในครอบครัว ขนาด
 ครอบครัว ร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพราชการหรือค้าขาย และภูมิภานาเดิม

ของหัวหน้าครอบครัว ตามลำดับ โดยตัวแปรที่มีผลในทางบวก ได้แก่ ขนาดที่ดินทำกินของครอบครัว ขนาดครอบครัว และร้อยละของสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย ส่วนตัวแปรที่มีผลในทางลบ ตัวแปรชุดดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวโดยรวมได้ประมาณร้อยละ 10.6 สำหรับปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้นำชุมชนและบริบทของชุมชนที่มีผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยรวมมี 5 ตัวแปร เรียงตามลำดับค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ร้อยละของผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่าเฉลี่ยต่อครอบครัว จำนวนผู้พึ่งพิงเฉลี่ยต่อครอบครัว จำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน จำนวนผู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขายตามลำดับ โดยจำนวนกลุ่มกิจกรรม/องค์กรที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอยู่ในปัจจุบัน และสัดส่วนของหัวหน้าครอบครัวที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือค้าขาย มีผลในทางบวกส่วนตัวแปรที่เหลือมีผลในทางลบ ตัวแปรชุดดังกล่าวนี้สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนโดยรวมได้ประมาณร้อยละ 52.6 ผลการศึกษารูปแบบ และกระบวนการในการพึ่งตนเองของครอบครัว และชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พบว่า ครอบครัวที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองได้ของครอบครัว 5 ประการ ประกอบด้วย การศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของตนเอง การสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ครอบครัว การลดรายจ่ายของครอบครัว การรวมกลุ่มทำกิจกรรมการออม และกิจกรรมด้านอาชีพเสริม และมีกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง สำหรับชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้นั้น มีรูปแบบกิจกรรมหลักที่ใช้ในการพัฒนาสู่การพึ่งตนเองได้ของชุมชน 9 ประการ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัญหาและการเรียนรู้ตนเอง การสร้างวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ในการพัฒนา การแสวงหาแหล่งทุนเพื่อการพัฒนา การสร้างกลุ่มเพื่อใช้กระบวนการกลุ่มสร้างคน การจัดตั้งกลุ่มอาชีพและหาแนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ มีกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การจัดระบบการบริหารหมู่บ้าน การสร้างจิตสำนึกในการพึ่งตนเองและการขอรับการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งนี้ ครอบครัวและชุมชนมีกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมหลักที่แตกต่างกันไป ภายใต้อำนาจเดียวกันคือ การพึ่งตนเองได้ของครอบครัวและชุมชน

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน กระบวนการของหลักสูตรการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเริ่มจากการจัดอบรมแก่ผู้นำชุมชนในเกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และนำเอาหลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวนี้ไปใช้กับประชาชนทั่วไปได้ การมีส่วนร่วมของครอบครัว

และชุมชน จึงเป็นปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ด้วยการทำให้สมาชิกครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างบุคคลในชุมชน มีกิจกรรมร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่ดีในชุมชน และสังคม ครอบครัวมีความต้องการร่วมกระทำกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมในชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลบุคคลในชุมชน ในขณะที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือครอบครัวด้วยเช่นกัน ดังที่ หัสชัย สิทธิรักษ์ (2552) กล่าวว่า ในการพัฒนาประเทศเรื่องหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญเป็นอย่างมากก็คือการทำให้ชุมชนเข้มแข็ง การจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้ต้องมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่เข้มแข็งด้วย หรืออาจรวมอยู่ในการทำให้ชุมชนเข้มแข็งอยู่แล้ว ถ้าชุมชนเข้มแข็งแล้วครอบครัวก็จะเข้มแข็งไปด้วย เช่นเดียวกับมองว่าถ้าครอบครัวเข้มแข็งแล้วชุมชนจะเข้มแข็งไปด้วย แต่ไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตามที่มีส่วนในการเสริมกันและกันได้ อย่างไรก็ตาม ครอบครัวเข้มแข็งน่าจะเป็นพื้นฐานไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ฉะนั้นการศึกษาให้ชุมชนเข้มแข็งนั้นก็ควรมานั้นไปที่การศึกษาให้ครอบครัวเข้มแข็งเสียก่อน ทำอย่างไรให้คุณภาพชีวิตในระดับครอบครัวดีแล้ว คุณภาพชีวิตของชุมชน ก็จะดีตามขึ้นมาเอง ความยากจนก็จะลดน้อยลงได้ และจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนกว่า ส่วนจะทำอย่างไรนั้น คงต้องแก่ที่การศึกษาอย่างเป็นระบบ ที่ทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือ สำหรับประเทศไทยนับเป็นความล้มเหลวอย่างหนึ่ง ที่การศึกษาไม่ได้ช่วยให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้น แต่กลับทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความแปลกแยกมากขึ้น จากการทำพ่อแม่ต่างก็ต้องทำงานนอกบ้านเพื่อสร้างฐานะ มุ่งไปที่รายได้อันเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จมากเกินไป ที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย เด็กขาดการอบรมเลี้ยงดูที่ดี ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งมากขึ้น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เคยมีต่อกัน มีน้ำใจต่อกันก็ลดน้อยถอยลงไป ปัญหาความยากจนก็ยังคงมีอยู่ การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม อันเนื่องจากการพัฒนาที่ไม่ได้แก้ปัญหอย่างแท้จริง ดังนั้นเราจึงควรที่จะหันกลับมาให้ความสำคัญกับครอบครัวให้เข้มแข็ง ทำอย่างไรให้ครอบครัวมีรายได้พอเพียงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสวัสดิการสังคมที่ช่วยเหลือผู้ว่างงาน ช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยที่จะส่งผลให้ครอบครัวเข้มแข็งที่จะหันไปมีส่วนร่วมให้ชุมชนเข้มแข็งได้

สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ นุชนาฏ รัชนี และ นิตยา คชภักดี (2551) ซึ่งจัดทำโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเด็ก และครอบครัว โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่ครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมเสริมศักยภาพของเครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ส่วนท้องถิ่น ครอบครัว และเด็ก ผลจากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า เด็กในกลุ่มครอบครัวนำร่องมีภาวะพัฒนาการสมวัยมากกว่าเด็กกลุ่มเด็กอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการนำร่องที่พบพัฒนาการสมวัยเมื่อเปรียบเทียบเด็กในกลุ่มครอบครัวนำร่องด้วยกันพบว่าเด็กมีพัฒนาการช้าลง เป็นไปได้ว่า

ในการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กของครอบครัว และชุมชนในกลุ่มครอบครัวนำร่องส่งผลกระทบต่อพัฒนาการเด็กที่ดีขึ้น ในด้านภาวะสุขภาพการเจ็บป่วย ภาวะโภชนาการในเด็กในกลุ่มครอบครัวนำร่องดีกว่าเด็กกลุ่มอื่นที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการนำร่อง และพบว่าภาวะโภชนาการทั้งน้ำหนัก และส่วนสูงมีผลกระทบต่อภาวะพัฒนาการ และระดับสติปัญญา ในเด็กที่มีน้ำหนัก และส่วนสูงน้อยทำให้เด็กมีพัฒนาการล่าช้า และมีคะแนนเขาวนปัญญาน้อยด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว หรือหน่วยงานที่สนใจ สามารถนำหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวตามองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว ด้านการใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข ด้านการรักษาเสถียรภาพของครอบครัว ด้านการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน ใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อใช้ในการพัฒนาสถาบันครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปได้

1.2 ผู้ที่มีความสนใจในการพัฒนาแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว สามารถนำเอาแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัวมาประยุกต์ใช้ต่อไปเพื่อใช้ในการประเมินครอบครัวได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิกครอบครัวที่เข้าร่วมการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวมากยิ่งขึ้น ควรให้มีการประเมินครอบครัว ในระยะก่อน หลัง และติดตามผล เพื่อให้ทราบถึงความเสถียรของหลักสูตรการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 เพื่อให้การศึกษาและพัฒนาหลักสูตรความเข้มแข็งของครอบครัวครอบคลุมไปยังกลุ่มบุคคลที่กว้างขวางยิ่งขึ้น ควรมีการศึกษากับครอบครัวที่มีลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ครอบครัวที่มีสมาชิกครอบครัวมีความบกพร่องทางด้านร่างกายหรือจิตใจ ครอบครัวที่ไม่มีบุตร ครอบครัวที่มีลูกเล็ก ครอบครัวที่มีปัญหาเด็กติดเกมส์ หรือปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ตลอดจนครอบครัวที่สามีภรรยาอยู่ในช่วงบั้นปลายของชีวิต เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา ลุคนันทน์ และ ญาติ อรุณเวช (ม.ป.ป.). วัฏจักรครอบครัว. วันที่สืบค้น 30 เมษายน, เข้าถึงได้จาก <http://pirun.ku.ac.th/~agrpct/lesson4/role3.html>
- โกวิท พวงงาม และ ชีรเดช ฉายอรุณ. (2543). รายงานการวิจัยเรื่องความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติ ของประชาชนในการมีส่วนร่วมต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- _____. (2554). "พระบรมฯตรัส "วันครอบครัว". วันที่สืบค้น 14 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROcIIXUXdNVEUwTURRMU5BPT0=§ionid=TURNeE5BPT0=&day=TWpBeE1TMHdOQzB4TkE9PQ==
- ข่าวสดออนไลน์. (2554). มาร์ค ส่งสารวันครอบครัว 14 เม.ย. แนะนำครอบครัวเข้มแข็ง สังคมยั่งยืน. วันที่สืบค้น 14 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRNd01qYzBPVGsxTWc9PQ==
- จรรยา สุวรรณทัต. (2539). มุมมองใหม่ของครอบครัวไทย. วันที่สืบค้นข้อมูล 29 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://cyberclass.msu.ac.th/cyberclass/cyberclass-uploads/lib/document/p06_854a.pdf
- จํารอง เงินดี (2552, หน้า 28) จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- เฉลียว บุรีภักดี และคณะ. (2545). ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. นนทบุรี : สำนักมาตรฐานการศึกษา.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2553). ความเปลี่ยนแปลงในครอบครัวไทย. วันที่สืบค้น 15 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaireform.in.th/multi-dimensional-reform/issues-various-reform-dimensions/strong-communities/item/4541--53-21-11-12-2553-.html>
- ชิต นิลพานิช และกฤษณ ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3), หน่วยที่ 8. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ณัฐลักษณ์ ศรีมีชัย. (2547). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการเรียนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น 3 ของนักศึกษาผู้ใหญ่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษานอกระบบโรงเรียน, กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ดวงหทัย คชเสนี. (2549). ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว และความพึงพอใจในชีวิต
ของคู่สมรสที่ทำงานในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
คณะจิตวิทยา, สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คุณฤดี โยเหลา, งามตา วนินทานนท์, ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา และ ทศนา ทองภักดี. (2545). ความเข้มแข็ง
ของครอบครัว : ครอบครัวสุขภาพดี. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 8(1), 1 - 10.
- ถวิล ธาราโกชน. (2532). จิตวิทยาสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- ทรงธรรม ชีระกุล. (2548). การสื่อสาร : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จขององค์กร. วารสารชาติ
มหาวิทยาลัยทักษิณ, 18(1), 51 - 61.
- ทิพย์วัลย์ สุรินยา. (2547). ปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวไทย. วารสารนโยบาย และ
แผนสาธารณสุข, 7(1-4), 93 - 106.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2543). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นุชนาฏ รักษ์ และ แพทย์หญิงนิตยา คชภักดี. (2551). โครงการพัฒนาเด็กและครอบครัวโดยชุมชน
มีส่วนร่วม. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก [http://www.cf.mahidol.ac.th/
autopage/file/WedJuly2008-22-58-53-15article-015.pdf](http://www.cf.mahidol.ac.th/autopage/file/WedJuly2008-22-58-53-15article-015.pdf)
- เนตรรุ่ง อยู่เจริญ. (2553). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพ
การศึกษาของครูสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในเขต
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยและสถิติ
ทางการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเลิศ ชงสอาด และสมศักดิ์ บุญชู. (มปป.). รูปแบบความเป็นสถาบันครอบครัวเข้มแข็ง
และยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชน 3 แห่งใน จังหวัดอุบลราชธานี. วันที่สืบค้น
11 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก www.ubonratchathani.m-society.go.th/c_3.pdf
- ประไพศรี คำมุง. (2543). การศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวบุญธรรม.
วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์.(2529). การแนะแนวและการให้คำปรึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา.
กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์.

- ฝน แสงสิงแก้ว. (2499). ความผูกพันรักใคร่ในครอบครัว. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 1(1), 1-10.
- พรรณพิมล หล่อตระกูล และ จันทร์ชนก โยชินชัชวาล. (2542). พฤติกรรมของคู่สมรสไทยในเรื่องการทำหน้าที่ในครอบครัว. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย, 44(4), 320 - 328.
- พร้อมพันธ์ คู่มเนตร. (2546). การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของวัยรุ่นที่ติดสารแอมเฟตามีน ในจังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พูนสุข ช่วยทอง. (2548). ครอบครัว และคุณภาพเด็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิบูลย์การปก.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2527). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน. ใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ), การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: โสภการพิมพ์.
- มติชนออนไลน์. (2553). ครอบครัวไทย"สอบตก ความเข้มแข็งไม่ผ่านถึง 57% สถิติการหย่าร้างพุ่งขึ้น ถึง 1 ใน 3. วันที่สืบค้น 1 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1282204929&gripid=&catid=04
- มัลลิกา คณานุกัษ. (2547). จิตวิทยาการสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- มาลัยรัตน์ โอพารัต. (2548). การศึกษาและพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์; สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว, บัณฑิตมหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มาลี จิรวัดนานนท์. (2551). แนวทางการส่งเสริมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวพ่อหรือแม่คนเดียว. คุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรคุษฎีบัณฑิต, ครุศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา ไชยจุกุล, พรรณี บุญประกอบ, มนัส บุญประกอบ, ทศนา ทองภักดี. (2552). การวิจัยและพัฒนาครอบครัวเข้มแข็งโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบล. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 15(1), 162 - 184.
- ยุทธนา ภาระนันท์. (2550). การศึกษา และการสร้างโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อศึกษา และสร้างโมเดลการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว. คุษฎีนิพนธ์การศึกษาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ยุพาพร รูปงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณ ในการปฏิรูประบบราชการ*. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ระพีพรรณ คำหอม, อภิญญา เวชยชัย, อัญมณี บูรณกานนท์. (2551). *รายงานโครงการพัฒนามาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ : เจปรีนซ์.
- ระวีวรรณ ประกอบผล. (2540). *องค์ประกอบและกระบวนการของการสื่อสาร*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา หลักและทฤษฎีการสื่อสาร (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. หน่วยที่ 1 – 8. หน้า 134 – 140. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา.
- รัศมี เปี้ยแก้ว. (2545). *ปัจจัยทางครอบครัวที่มีผลต่อความสามารถทางอารมณ์ของวัยรุ่นตอนต้น*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค.
- รจนา ภูไพบูลย์. (2542). *ครอบครัว สถาบันสังคมพื้นฐาน พัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนไทย*. วันที่สืบค้น 19 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก <http://advisor.anamai.moph.go.th/224/22402.html>
- ลัดดา เหมาะสุวรรณ และคณะ. (2547). *เด็กไทยวันนี้ เป็นอยู่อย่างไร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ลำเจียก คำธ. (2553). *ความผูกพันในครอบครัว ความเชื่อที่ไร้เหตุผล และภาวะซึมเศร้าของเด็กและเยาวชนในศูนย์ฝึก และอบรมเด็กและเยาวชน*. *พยาบาลสาร*, 34(1), 88 – 100.
- วรรณิ์ แกมเกตุ. (2547). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัว และชุมชนชนบท*. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 17(1), 65 – 105.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2546). *การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร*. ใน *การสัมมนาชายจ้าง และลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ วันที่ 6-8 มีนาคม 2546 โรงแรมพญาพิมรินทร์ จังหวัดชลบุรี*. กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน.
- วิชัย เทียนถาวร และ ทศนาภรณ์ จำปอญญา. (2543). *การพัฒนาครอบครัว (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ : สำนักส่งเสริมสุขภาพ.
- ศิริพันธ์ กิตติสุขสถิต. (ม.ป.ป.). *ครอบครัวแม่หรือพ่อคนเดียว: วิกฤตความมั่นคงที่หลีกเลี่ยงได้*. วันที่สืบค้น 16 เมษายน 2554, เข้าถึงได้ใน <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/IPSR/AnnualConference/ConferenceII/Article/Article15.htm>

- ศิริรัตน์ คุปติวุฒิ. (2545). *ครอบครัวบำบัด และการให้คำปรึกษา*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2542). *ครอบครัว: สารน่ารู้*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิวพร ปกป้อง. (2553). *สถานการณ์สุขภาพครอบครัวไทย*. วันที่สืบค้น 15 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaireform.in.th/multi-dimensional-reform/issues-various-reform->
- ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ. (2541). *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง*. กรณีศึกษาอำเภอละงู จังหวัดสตูล. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สวนดุสิตโพล. (2553). “วันสงกรานต์” “วันครอบครัว” ในทัศนะของประชาชน. วันที่สืบค้น 15 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://dusitpoll.dusit.ac.th/pollidata/2553/2553_039.html
- สรฤทธ จันสุข. (2553). *การมีส่วนร่วม*. วันที่สืบค้น 16 มีนาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://gotoknow.org/blog/530116/328530>
- สังคม สุภรัตนกุล และ คุษฎี आयวัฒน์. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความมั่นคงด้านสุขภาพของครอบครัวชนบท. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 9(4), 83 – 89.
- สันติ บางอ้อ. (2547). *ครอบครัวศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัวแบบบูรณาการ*. วันที่สืบค้น 18 มีนาคม 2554, เข้าถึงได้จาก intranet.nesdb.go.th/General_menu/meetingNesdb/.../1-47/part4-1.doc
- สายจรี จุติกุล. (2546). *ความรักความอบอุ่นในครอบครัว*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการสตรีและครอบครัว.
- _____ . (2536). *ความสุขในครอบครัว*. *วารสารประชาสงเคราะห์*, 36 (5), 5 – 7.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2554). “รัก”ในบ้านสร้างสุขครอบครัว. วันที่สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/20742>
- สำนักงานกิจการสตรี และสถาบันครอบครัว. (2547). *นโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547 – 2556 (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ. (2540). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (2545). *การพัฒนาครอบครัว*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ

- สำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน. (2552). *คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน กรมชลประทาน*. กรุงเทพฯ : บม คัลเลอร์ไลน์.
- สำนักงานส่งเสริมสถาบันครอบครัว. (2550). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว. *วารสารสตรี และครอบครัว*, 3, 27 – 28.
- _____. (2542). *นโยบาย และแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินิต. (2545). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. เชียงใหม่ : วนิดา เพรส.
- สิริพัฒน์ ลาภจิตร. (2550). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงาน องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. (2540). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภา เมทะนี. (2544). *บทบาทของครอบครัว ในการสนับสนุนการเรียนวิชาการจัดการในบ้าน*, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาอาชีวศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุภาวดี หาญเมธี. (2550). *เส้นทางครอบครัวเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์จัดการความรู้เพื่อครอบครัวเข้มแข็ง.
- สุริยะ สุขกิจ. (2554). *รักในบ้านสร้างสุขครอบครัว*. วันที่สืบค้น 21 มีนาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaihealth.or.th/healthcontent/article/20742>
- สุริยา วีรวงศ์. (2538). *การศึกษาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- โสภณ ชาติมันน์. (2534). *รูปแบบครอบครัวไทยที่พึงประสงค์ในสังคมเมืองในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- หัสชัย สิทธิรักษ์. (2552). *ครอบครัวเข้มแข็ง*. วันที่ค้นข้อมูล 30 เมษายน 2554, เข้าถึงได้จาก http://race.nstru.ac.th/home/e-weblog/member/hussachai/index.php?entry_id=691
- อकिन รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคม และวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สักดิ์โสภณการพิมพ์.

- อมรพรรณ ประจันตวนิชย์. (2550). *ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงานและปัจจัยส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. ปรินญานิพนธ์การวิจัยและสถิติทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อานนท์ สักดีวีรวิชัย และ ชัยพร ภัทรวารีกุล. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนจากครอบครัว และองค์การ ความขัดแย้งระหว่างงานกับครอบครัว และความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของชีวิต*, ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 44. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อำไพรัตน์ อักษรพรหม. (2537). *การศึกษาความสัมพันธ์ในครอบครัวไทยด้วยเครื่องมือชีวิตความสัมพันธ์ของครอบครัว*. ใน ที่ประชุมวิชาการกระทรวงสาธารณสุข ครั้งที่ 3 วันที่ 24 - 26 สิงหาคม พ.ศ. 2537, โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้าพระยา กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544) *จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว = Family therapy and family counseling* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอี่ยมพร พูนขวัญ. (2543). *การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม ภูมิศึกษา องค์พระปฐมเจดีย์ : จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, ศึกษาศาสตร์, สาขาสังแวดล้อมศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Arshat, Z, & Baharudin, R. (2009). Correlates of Family Strength in Malaysia. *European Journal of Social Sciences*, 10(1), 13 – 24.
- Baxter, D. (2007). 6 Step to a strong family. Retrieved April 12, 2011, From <http://forum.psychlinks.ca/parenting/902-six-steps-to-a-stronger-family.html>
- Britannica Concise Encyclopedia. (2007). *Family*. Retrieved March 18, 2011, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/201237/family>
- DeFrain, J. (1999). Strong families around the world. *Family Matters*, 53 (Winter), 6-13.
- Family & Children's Service. (2003). *How Can I Make My Family Even Stronger? Family Strengths Toolkit*. Minneapolis : MN.
- Friedman, M.M. (1986). *Family nursing theory and assessment* (2nd e.d.) Connecticut : Appleton-Century-Crofts.

- Goddard, H.W. (1999). *Building Family Strengths*. Department of Family and Child Development, Auburn University.
- Goode, W.J. (1982). *The Family*. Englewood Cliffs. NJ : Prentice Hall Inc.
- Gutierrez - Jones, C. (2008). *Strengthening Families: A Preliminary Report Regarding Youth Violence on the South Coast*. Strengthening Families Report, Chicano Studies Institute, UC Santa Barbara.
- Kristin, A.M., Camille, W. & Akemi K., (2009) *Exploring the links between family strengths and adolescent outcomes*. Washington, DC: Child Trends.
- Maslow, M. A. (1954). *Motivation and Personality*. New York : Harper and Row.
- Reeder, W. W. (1974). *Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State*. New York : Cornell University.
- Rogers, E. M. (1973). *Communication strategies for family planning*. New York: Free Press.
- Skinner, H.A., Steinhauer, P.D., & Santa-Barbara, J. (1995), *Family Assessment Measure – III Manual*. Toronto : Multi Health Systems.
- Smith, E. R., & Mackie, D. M. (2000). *Social psychology* (2nd ed.). New York: Philadelphia. SocialScience. (ม.ป.ป.). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม. วันที่สืบค้น 16 มีนาคม 2554, เข้าถึงได้จาก <http://socialscience.igetweb.com/index.php?mo=3&art=580929>
- Stinnett, D. (1999). *Fantastic Families/6 Proven Steps to Building a Strong Family*. West Monroe : L.A., Howard Publishing.
- Sylvia, V. (1994). *Strengths and Weaknesses in the family life of black South African*. Co-operative Research Programme on Marriage and Family life. HSRC, Pretoria.
- Thames, B., & Thomason, D. (1999). *Building family strengths*. Clemson : SC.
- Yamane, T. (1967). *Statistics An Introductory Analysis*. New York : Harper and Row.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว

แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว

หมายเหตุ : แบบสอบถามฉบับนี้ไม่มีถูกหรือผิด ขอให้ท่านตอบตามความรู้สึกที่แท้จริงของท่าน

คำชี้แจง : ข้อความข้างล่างนี้ เป็นข้อมูลส่วนตัวของท่าน กรุณาอ่านแต่ละข้อความ และ กรุณาทำ

เครื่องหมาย ✓ หรือ ✗ ในแต่ละข้อ และเติมข้อมูลในช่องว่างให้ครบถ้วน เพื่อแสดงสถานะ

ของตัวท่าน

ส่วนที่ 1

ข้อมูลทั่วไป

อายุ _____ ปี

สถานภาพในครอบครัว บิดา มารดา บุตร

จำนวนสมาชิกในครอบครัว _____ คน

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพ

- รับจ้าง
- พนักงานบริษัท
- ข้าราชการ
- นักเรียน
- ค้าขาย
- อื่น ๆ โปรดระบุ _____

ข้อมูลทั่วไป

การมีกิจกรรมกับเพื่อนบ้านในชุมชน

- ไม่เคยมีส่วนร่วม
 ปีละ 1 ครั้ง
 ปีละ 2 ครั้ง
 มากกว่า 2 ครั้งต่อปี

ส่วนที่ 2 คำชี้แจง : ข้อความต่อไปนี้ เป็นข้อความที่ระบุถึงการปฏิบัติต่อกันและกันของสมาชิกครอบครัว ของท่าน โปรดอ่านข้อความแต่ละข้ออย่างละเอียด และ เลือกคำตอบ โดยกาเครื่องหมาย X ในช่องที่ตรงกับสภาพการปฏิบัติของตัวท่านและครอบครัวมากที่สุด เพียงช่องเดียว

คำถาม	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
1. สมาชิกทุกคนในครอบครัวร่วมคิดและรับผิดชอบงานในบ้านของตน					
2. ครอบครัวของฉันมีข้อกำหนดร่วมกันว่าห้ามทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน					
3. ทุกคนในครอบครัวช่วยกันกำหนดกฎในครอบครัวและช่วยกันรักษากฎที่กำหนดขึ้น					
4. กรณีที่มีเหตุการณ์ที่ตกลงกันไม่ได้ ผู้ใหญ่ในครอบครัวจะช่วยตัดสิน					
5. ฉันและสมาชิกในครอบครัว จะไม่ให้เครื่องมือสื่อสารหรือวิทยุโทรทัศน์ มาขัดจังหวะการสนทนาพูดคุยซึ่งกันและกัน					
6. ฉันสามารถพูดในสิ่งที่ฉันคิดหรือรู้สึกแก่บุคคลในครอบครัวได้					
7. สมาชิกในครอบครัวของฉันมักพูดกัน โดยผ่านอีกคนหนึ่งแทนที่จะพูดกันตรง ๆ					

คำถาม	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
8. ครอบครัวฉันให้ความสำคัญต่อความรู้สึกของกัน และกัน					
9. ในครอบครัวฉันมีสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นมากมาย					
10. ผู้ใหญ่ในครอบครัวช่วยสอนให้สมาชิกคิดเป็นและ ทำเป็นตัวอย่างด้วย					
11. ครอบครัวของฉันมักไปปฏิบัติศาสนกิจร่วมกันใน วันสำคัญทางศาสนา					
12. การออกกำลังกายเป็นสิ่งที่ทุกคนในครอบครัวของ ฉันปฏิบัติด้วยกันเป็นประจำ					
13. สมาชิกในครอบครัวของฉันจะใส่ใจและสนใจให้ คำแนะนำเรื่องอาหารและการดูแลสุขภาพซึ่งกันและกัน					
14. สมาชิกในครอบครัวจะแบ่งปันข้อมูลข่าวสารหรือ ความรู้สึกดีดีให้กันเสมอ					
15. ครอบครัวของฉันมีเพื่อนบ้านที่ดีที่คอยช่วยเหลือทั้ง ในยามทุกข์และสุข					
16. ครอบครัวของฉันแสดงออกถึงความรักใคร่เอ็นดู ต่อกันโดยการสัมผัสโอบกอด					
17. เมื่อนั้นระบายเรื่องทุกข์ใจ สมาชิกในครอบครัวจะรับ ฟังอย่างเต็มใจ					
18. เวลานั้นอยู่บ้าน ไม่ค่อยมีใครสนใจฉัน					
19. ฉันปลอบและให้กำลังใจสมาชิกคนอื่น ๆ ใน ครอบครัวเมื่อเขาทำผิดพลาด					
20. สมาชิกในครอบครัวจะสนใจในสิ่งที่ฉันพูด ต่อเมื่อ สิ่งนั้นสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับเขา					

คำถาม	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
21. ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่สำคัญในครอบครัวของฉัน					
22. เมื่อญาติผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียน ฉันจะแสดงความเคารพผู้ใหญ่และทักทายพี่น้อง					
23. แม้สมาชิกในครอบครัวบางคนทำผิดพลาดหลายอย่างในชีวิต แต่ฉันก็ยังมองเห็นข้อดีบางอย่างในตัวเขา					
24. ฉันเห็นคุณค่าของปู่ย่า ตายาย แม้ว่าขณะนี้ท่านจะช่วยเหลืออะไรครอบครัวไม่ได้มาก แต่เขาก็เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวเช่นกัน					
25. ในครอบครัวของฉัน การนอกใจกันและกันจะต้องไม่เกิดขึ้น					
26. แม้ว่าแต่ละคนจะมีงานยุ่งเพียงใด แต่ทุกคนจะหาเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันอยู่เสมอ					
27. ทุกคนในครอบครัวของฉันมีความสำคัญ เราจะขาดคนใดคนหนึ่งไปไม่ได้เลย					
28. เมื่อถึงวันหยุด ครอบครัวของฉันจะไปเที่ยวพักผ่อนด้วยกันเป็นประจำ					
29. หากฉันขอให้คนในครอบครัวทำอะไรให้ ฉันไม่มั่นใจว่าเขาจะทำให้หรือไม่					
30. สมาชิกในครอบครัวของฉันกล่าวชื่นชมกันและกันเสมอ					
31. ทุกคนในครอบครัวของฉันประกอบอาชีพที่สามารถเลี้ยงตนเองได้					
32. การจัดการกับการเงินในครอบครัว เป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ					

คำถาม	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
33. ครอบครัวของฉันไม่เคยขาดสิ่งที่เป็น เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ค่าเล่าเรียน เป็นต้น					
34. สมาชิกในครอบครัวจะพูดคุยกันเรื่องค่าใช้จ่ายในบ้าน					
35. ทุกคนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ร่วมกัน ในขณะที่ช่วยกันจัดการปัญหาต่าง ๆ ในครอบครัว					
36. เมื่อเกิดปัญหาฉุกเฉินขึ้น สมาชิกในครอบครัวของฉันมักจะสับสน และ ต่างคนต่างแก้ไขตามวิถีทางความคิดของตนเอง					
37. ในยามตกทุกข์ได้ยาก ครอบครัวของฉันสามารถพึ่งพาซึ่งกันและกันได้					
38. ในบ้านของฉัน ยังมีเรื่องบางอย่างที่ไม่สบายใจรอการแก้ไขอยู่					
39. หากสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวเจ็บป่วย สมาชิกคนอื่นยินดีที่จะทำงานแทนคนนั้น					
40. ครอบครัวของฉันจะมีการพูดคุยกันเสมอ ว่าต้องการเห็นครอบครัวของเราเป็นอย่างไร					
41. ในทุก ๆ ปี ครอบครัวของฉันจะมีวันรวมญาติ ทุกคนจะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน					
42. แม้ว่าครอบครัวของเราจะไม่ค่อยมีเวลา แต่ครอบครัวของฉันก็ให้ความสำคัญต่อวันสำคัญของครอบครัว					
43. การตกลงเรื่องต่าง ๆ ในครอบครัว บางครั้งก็เป็นเรื่องยากที่จะตกลงกันได้					
44. เพื่อความมั่นคงของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวของฉันตระหนักดีว่าเราต้องช่วยกันประหยัด					

คำถาม	จริง ที่สุด	จริง	จริง บ้างไม่ จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
45. การขาดแคลนสิ่งของที่จำเป็นในชีวิต น้อยมากที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัวของฉัน					
46. สมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องช่วยกันทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว					
47. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น สมาชิกในครอบครัวมักปรึกษากันว่าจะแก้ไขปัญหอย่างไร					
48. ในยามที่ชุมชนเดือดร้อน มีเหตุให้ช่วยเหลือ ครอบครัวของฉันยินดีให้ความช่วยเหลือทุกเมื่อ					
49. ฉันและครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเสมอ					
50. สมาชิกในครอบครัวของฉันมีน้ำใจให้กับชุมชน					
51. ชุมชนของฉันต่างคนต่างอยู่					
52. ครอบครัวของฉันมีการพูดคุยกันว่าจะช่วยเหลือชุมชนของเราอย่างไร					
53. ในวันงานสำคัญของชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนจะชื่นชมครอบครัวของฉันและมักเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ภาคภูมิใจ					
54. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ในครอบครัว บางครั้งฉันต้องการความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน หรือผู้ใหญ่ในชุมชน					
55. ฉันเชื่อว่าการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและครอบครัวจะช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้					
56. เมื่อครอบครัวฉันเดือดร้อน เพื่อนบ้านในชุมชนให้ความช่วยเหลือเป็นอย่างดี					
57. ถ้าเป็นไปได้ ฉันอยากให้มีกิจกรรมการรวมพลังกันในครอบครัวและชุมชน					

ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถามฉบับนี้

ภาคผนวก ข

หลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ความเข้มแข็งของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม เป็นจุดเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาทุกช่วงอายุของการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมาย หรือทางสายโลหิต ผูกพันอยู่ร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน มีภาระหน้าที่ในการดำเนินชีวิต มีความรับผิดชอบร่วมกันในกรอบธรรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีระเบียบวินัย อยู่ในแบบแผนของขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม ครอบครัวที่เข้มแข็งจะรักษาความสุข ความแข็งแรง ท่ามกลางปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ โดยสมาชิกจะมีความเชื่อว่าพวกเขาสามารถปฏิบัติหน้าที่ และมีความพึงพอใจกับความสัมพันธ์ สนับสนุนทางบวกซึ่งกันและกัน และความสามารถในการเผชิญหน้ากับภาวะวิกฤตร่วมมือกันทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสุข

ส่วนประกอบของความเข้มแข็งของครอบครัว

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว จำเป็นต้องมีความร่วมมือกันทั้งจากภายใน (ครอบครัว) และภายนอก (สังคม) เพื่อให้เกิดการรับรู้ความคิดในการตระหนักถึงความสำคัญ ความรู้สึกรับผิดชอบ และการแสดงออกในภาระหน้าที่ที่พึงปฏิบัติ ด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง คือ

ด้านที่ 1 การทำหน้าที่ของครอบครัว

เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากภายในครอบครัว โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทุกคน เป็นการปฏิบัติตัวตามบทบาทที่มีต่อกัน เพื่อให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างมีความสุข และเป็นจุดเริ่มต้นที่มั่นคงที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย ตัวแปร 3 ประการสำคัญ คือ

⊗ **การจัดระเบียบครอบครัว** หมายถึง การจัดสรรบทบาทหน้าที่ การออกกฎระเบียบ และการกำหนดขอบเขต โครงสร้างการดูแลกันและกันของสมาชิกครอบครัว ได้แก่ การร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก ทั้งบทบาทหน้าที่ต่อครอบครัว และต่อสังคม

สมาชิกในครอบครัวต้องร่วมกันกำหนดบทบาทของครอบครัว และปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง อย่างดีที่สุด

๐ **การสื่อสารภายในครอบครัว** เป็นดั่งพื้นฐาน และตัวแปรในการเชื่อมโยงกับ องค์ประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญความสามารถในการสื่อสารจะเป็นปัจจัยทางบวกที่พัฒนา และ คิดตัวบุคคลนั้นไปตลอด บุคคลที่มีความสามารถในการสื่อสารสามารถใช้เป็นประโยชน์ใน การดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ได้อย่างดี ในขณะที่ด้านครอบครัวนั้น การสื่อสารภายใน ครอบครัวจะช่วยให้การปฏิบัติต่อกันของสมาชิกในครอบครัว ส่งเสริม และรักษา ความสัมพันธ์ แสดงให้เห็นความรัก ดูแลเอาใจใส่ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี ต่อกัน

๐ **การสร้างเสริมพัฒนาการด้านสุขภาพและชีวิต** เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการ พัฒนาร่างกาย และจิตใจของสมาชิกครอบครัว การมีสุขภาพกายแข็งแรง วุฒิภาวะทาง อารมณ์มั่นคง สติปัญญา และจิตวิญญาณ เปรียบเป็นวัตถุดิบสำคัญที่ทำให้เกิดพัฒนาการใน ครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวแปรพื้นฐาน 3 ประการเป็นส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ของครอบครัว ซึ่งสัมพันธ์กัน จนขาดเสียไม่ได้ การมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี จะสามารถทำให้สมาชิกพร้อมที่จะสื่อสารกัน ในครอบครัว ในขณะที่การสื่อสารที่ดีจะเอื้อให้เกิดสุขภาวะที่ดีในครอบครัวด้วยเช่นกัน

ปัจจัยด้านการทำหน้าที่ของครอบครัวนั้นเกิดขึ้นจากภายใน เป็นส่วนร่วมของสมาชิกใน ครอบครัวแต่ละคนโดยตรง กระนั้นชุมชนอาจไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยตรง แต่ชุมชนเอง ก็มีความจำเป็นในการช่วยเหลือครอบครัวทางอ้อมได้ เช่นการจัดการส่งเสริมองค์ความเข้มแข็งของ ครอบครัวในด้านการทำหน้าที่ของครอบครัว การจัดโครงสร้างครอบครัว การย้าให้เห็นถึง ความสำคัญของการกำหนดขอบเขตหน้าที่ของสมาชิกให้เป็นส่วนหนึ่งในการทำกิจกรรมที่ชุมชน จัดขึ้นได้ เช่น การให้คำปรึกษาครอบครัว การจัดอบรมครอบครัว เป็นต้น

ด้านที่ 2 การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข

เป็นองค์ประกอบที่เป็นลักษณะจิต ลักษณะพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความรัก ความผูกพัน การยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวนำอยู่น่าพึงพอใจ ประกอบด้วย ตัวแปรที่สำคัญด้านจิตวิทยาต่าง ๆ

⊗ **ความผูกพันทางอารมณ์** เป็นตัวแปรที่สำคัญในการแสดงออกอันสื่อถึงความรักใคร่ ห่วงใย ที่สมาชิกครอบครัวจำเป็นต้องมีให้ต่อกันในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เราอาจสำรวจตัวเองได้ด้วย การสังเกตว่าเราทำพฤติกรรมเหล่านี้หรือไม่

“การกอดสัมผัส หรือลูบหัว ลูบหลังด้วยความรักใคร่”

“การได้ถามพุดถึงเรื่องต่าง ๆ ด้วยกันอย่างจริงจัง”

“รับฟังปัญหาของสมาชิกในครอบครัวด้วยความห่วงใย”

การแสดงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วยการเปิดเผย เปิดใจ เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความผูกพันที่ตัวเรามีต่อสมาชิกในครอบครัว เราอาจหลงลืมไปว่าเราได้ทำพฤติกรรมเหล่านี้เป็นประจำแล้ว แต่เราไม่ได้ทำพฤติกรรมเหล่านี้กับสมาชิกในครอบครัวทุกคน ดังนั้นความผูกพันทางอารมณ์จะเกิดขึ้นได้จากการแสดงออกของตนเอง และควรเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวทุก ๆ คน

⊗ **การให้เกียรติ** เป็นสิ่งจำเป็นในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การแสดงออกอันสื่อถึงการยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว เกิดขึ้นจากการสื่อสาร และการถ่ายทอดความรู้จักเกียรติ – ศักดิ์ศรีอันสมควรจากผู้อาวุโส ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว พ่อ แม่สามารถปลูกฝังลูก ๆ สอนให้ตระหนักถึงการเคารพนับถือ เป็นแบบอย่างในครอบครัว ยอมรับความเห็นที่แตกต่างกัน การซื่อสัตย์ไว้วางใจต่อกัน

⊗ **การใช้เวลาร่วมกัน** สร้างความใกล้ชิดผูกพันด้วยการใช้เวลาทำกิจกรรมร่วมกัน สื่อสัมพันธ์ที่ซื่อสัตย์ จริงใจต่อกัน เป็นปัจจัยที่มีคุณค่ายิ่ง คุณประโยชน์ที่ได้จากการใช้เวลาร่วมกันในครอบครัวนั้นมีมากนัก ยิ่งใช้เวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำก็จะสร้างคุณประโยชน์เป็นมากเท่าพันทวี สามารถทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพในครอบครัว การจัดการปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ผ่อนคลายความเครียดที่สะสมเป็นเวลานาน และเป็นการสร้างทักษะการอยู่ร่วมกันอีกด้วย

การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข เป็นสิ่งสำคัญที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของทุกคนในครอบครัว ในขณะที่สังคมเองก็มีอิทธิพลต่อครอบครัวในการเป็นแบบอย่างแก่บุคคล สังคมควรมีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในชุมชน การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ให้เกียรติซึ่งกันและกัน หรือจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ให้เด็ก และเยาวชนสามารถแสดงความรัก ความเคารพต่อพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ อีกทั้งเป็นการจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งครอบครัว กับชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

ด้านที่ 3 การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว

ขึ้นอยู่กับความมั่นคงภายใน และภายนอก ทั้งครอบครัว และสังคมต่างมีส่วนร่วมในการรักษาเสถียรภาพให้มั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นการช่วยเหลือกันให้อยู่รอด การร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว และปฏิสัมพันธ์ที่ครอบครัวมีต่อสังคม เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล

⊗ การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ ครอบครัว ลองพิจารณาว่า

“สมาชิกในครอบครัวมีอาชีพที่มั่นคงพึ่งพาตนเองได้หรือไม่?”

“สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เพียงพอกับความต้องการหรือไม่?”

“ครอบครัวมีเงินเก็บ เงินออม หรือไม่?”

ในขณะที่ตัวแทนจากชุมชนลองพิจารณาว่า

“ชุมชนสามารถที่จะให้การปรึกษาช่วยเหลือครอบครัวในการรักษาเสถียรภาพหรือไม่?”

“ชุมชนสามารถจัดหาทรัพยากรในการรองรับความต้องการของครอบครัวหรือไม่?”

“ชุมชนมีการสนับสนุนความมั่นคงของครอบครัวในชุมชนอย่างไรบ้าง?”

⊗ การแก้ไขปัญหาอุปสรรค แม้ว่าทุกคนในครอบครัวมีความตั้งใจในการพัฒนา

ความเข้มแข็งของครอบครัว แต่เราควรเข้าใจว่าไม่มีใครสามารถที่จะกำหนดได้ว่าเราจะไม่ต้องเผชิญหน้ากับปัญหา เนื่องจากปัญหาสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทั้งจากปัจจัยภายในครอบครัว หรือปัจจัยภายนอก ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมนำมาซึ่งผลทางลบ และการสูญเสียไม่ว่าใดก็ตาม กระนั้นเราก็สามารถที่จะหลีกเลี่ยงสภาวะปัญหา ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และร่วมกันรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับเพื่อนหาทางออกสำหรับปัญหาร่วมกัน และสามารถ

ปรับตัวได้ในยามที่ปัญหาเกิดขึ้น ในขณะที่ผู้มีส่วนร่วมในชุมชนเองต้องตระหนักรู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อให้แก่ชุมชนของตน ดังนั้นสังคมควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น จัดสภาพแวดล้อมให้หลีกเลี่ยงจากสถานะเสี่ยงต่าง ๆ อีกทั้งการจัดเตรียมรองรับผลกระทบในยามที่มีปัญหาเกิดขึ้น จะทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

บทบาทของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว กับชุมชน มีส่วนอย่างยิ่งในการกำหนดความมีเสถียรภาพของครอบครัว ดังนั้น ความมั่นคงของครอบครัวก็เป็นส่วนสะท้อนให้เห็นเสถียรภาพของสังคมด้วยเช่นกัน ผู้มีส่วนร่วมชุมชนต้องไม่เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นปัญหาของครอบครัวเพียงอย่างเดียว เมื่อยามที่ปัญหาลุกลามทวีความรุนแรงเกิดขึ้น การแก้ไขก็ยากขึ้นไปเป็นเงาตามตัว ส่งผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นเป็นแผลใหญ่ที่แก้ไขอย่างยากเย็น ดังนั้นผู้มีส่วนร่วมในครอบครัว และชุมชนจึงต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุกด้าน ทุกเวลา สามารถแก้ไขได้อย่างทันท่วงที และมีประสิทธิภาพ

ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน

ไม่มีครอบครัวใดอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพหากขาดการสนับสนุนจากชุมชน และไม่มีชุมชนโดยอยู่ได้หากขาดครอบครัวที่เข้มแข็ง ดังนั้นในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นสิ่งที่ครอบครัว และชุมชนต้องร่วมมือร่วมใจกัน

โดยเฉพาะผู้มีส่วนร่วมในชุมชน ควรเปิดโอกาสให้มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างครอบครัว เพื่อให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัว ซึ่งสามารถทำได้ทุก ๆ ด้าน เช่นกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ การจัดอบรมทางวิชาการ กิจกรรมทางศาสนา หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น การส่งเสริมโอกาสในการร่วมกิจกรรมระหว่างครอบครัวเหล่านี้สามารถสอดแทรกองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เกิดพัฒนาการไปได้อย่างเป็นองค์รวม ชุมชนสามารถมองเห็นเค้าโครงในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว และผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน และครอบครัวในการพัฒนาความเข้มแข็งของ ครอบครัว

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของ ชุมชน
การทำหน้าที่ของ ครอบครัว	จัดระเบียบครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ร่วมกันกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้ชัดเจน ❖ ทำบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมายในครอบครัวอย่างถูกต้อง และสอดคล้องกัน ❖ รู้จักยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาชิกในครอบครัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดกิจกรรมเสริมองค์ความรู้ต่าง ๆ สำหรับครอบครัว ▪ ส่งเสริมให้ครอบครัวนำหลักคิดคุณธรรมมาใช้ปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ▪ หนุนแรงค์ให้ครอบครัวตระหนักในบทบาทของตนเอง
	การสื่อสารภายใน ครอบครัว	<ul style="list-style-type: none"> ❖ พูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตและครอบครัว ❖ สื่อสารกันด้วยความชัดเจนและตรงไปตรงมา ❖ พยายามเข้าใจถึงความหมายสิ่งที่สื่อสารให้ตรงกัน 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ สนับสนุนให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสัมพันธภาพครอบครัว
	การสร้างเสริม พัฒนาการด้าน สุขภาพและชีวิต	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ดูแลสุขอนามัยที่เหมาะสมกับวัย ❖ ออกกำลังกาย ร่วมกันทำสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดพื้นที่ สุขอนามัย ให้เพียงพอต่อความต้องการให้ชุมชน

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
		<ul style="list-style-type: none"> ❖ รับรู้ภาวะอารมณ์ซึ่งกันและกัน ❖ ฝึกคิดให้แตกต่างหลากหลาย ❖ ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวทุกรุ่นวัย ❖ อบรมเลี้ยงดูสมาชิกแต่อย่างเหมาะสม ❖ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ❖ ดูแลความปลอดภัยของสมาชิก ❖ รักษาและสืบทอดธรรมเนียมปฏิบัติต่าง ๆ ❖ ใช้คุณธรรมสำคัญในการดำเนินชีวิต 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดให้มีการอบรมทางสุขภาพจิตแก่ครอบครัว
การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข	การผูกพันทางอารมณ์	<ul style="list-style-type: none"> ❖ กอดสัมผัสหรือลูบหัวลูบหลังด้วยความรักใคร่ ❖ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ❖ ให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ❖ เคารพความเป็นส่วนตัว ❖ มีความสุข และความภาคภูมิใจในครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริม สืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านการอบรมสมาชิกในครอบครัว ▪ ส่งเสริมกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของครอบครัว
	การให้เกียรติ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ยอมรับนับถือต่อกันของ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ปลุกฝังให้

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
		สมาชิกครอบครัว ❖ พูดยุขและรับฟังกันและกัน ❖ ตระหนักถึงคุณค่าของกันและกัน ❖ ยอมรับความเห็นที่แตกต่างกัน ❖ ซื่อสัตย์ไว้วางใจ ❖ เล่าเรื่องที่ไม่สบายใจให้ฟัง ❖ ให้ความเคารพความเป็นส่วนตัว ❖ ไม่ใช่อำนาจเหนือกันและกัน	ชาวชนมีจิตสำนึกในการดูแลบุคคลในครอบครัว ■ ส่งเสริมให้เกิดตัวอย่างครอบครัวคุณธรรมในชุมชน ■ สมาชิกในชุมชนเคารพ และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
	การใช้เวลาร่วมกัน	❖ จัดเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว ❖ ออกไปพักผ่อนท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ❖ รับประทานอาหารร่วมกันอย่างมีความสุข ❖ ทำงานอดิเรกร่วมกัน เช่น ดูโทรทัศน์ ร้องเพลง อ่านหนังสือ ปลูกต้นไม้ ❖ พบปะสังสรรค์กันในโอกาสพิเศษต่าง ๆ ❖ ไปปฏิบัติกิจกรรมทาง	■ ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ■ จัดพื้นที่ส่วนกลางเพื่อให้ครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกัน

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
		ศาสนาด้วยกัน	
การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว	การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ มีอาชีพที่มั่นคง ❖ สร้างที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ❖ ช่วยกันหารายได้ให้เพียงพอสำหรับครอบครัว ❖ ไม่สร้างหนี้สิน ❖ หากมีหนี้สิน สมาชิกต้องช่วยกันชำระหนี้ ❖ ต่อบุคคล หรือแหล่งเงิน เมื่อมีความจำเป็นหรือฉุกเฉินเพื่อให้ความช่วยเหลือ ❖ เก็บออมทรัพย์ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริมครอบครัวให้ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ▪ จัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะทางอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว ▪ ส่งเสริมให้ครอบครัวจัดทำบัญชีครัวเรือน ▪ ส่งเสริมให้ครอบครัวออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ ▪ สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือครอบครัวทางเศรษฐกิจ
	ต้นทุนทางสังคม	<ul style="list-style-type: none"> ❖ สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากเพื่อนบ้าน ❖ ปลูกฝังความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ❖ ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสหกรณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ จัดทำงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมครอบครัว ▪ สนับสนุนทรัพยากรให้แก่ครอบครัวในชุมชน ▪ มีเครือข่ายทาง

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
		<p>ชุมชน ฯลฯ</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ ใช้บริการและใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน เช่น ศาลาประชาคม ห้องสมุด/ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สวนสาธารณะ ศาลาอเนกประสงค์ ฯลฯ ❖ มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมกำกับดูแล ร่วมประเมินผล 	<p>ตั้งคมนับสนุนกิจกรรมด้านครอบครัวในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานด้านครอบครัวระหว่างเครือข่าย
	การหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยง	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ร่วมกันจัดการไม่ให้สมาชิกมีความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ ❖ เตรียมความพร้อมล่วงหน้าก่อนการเกิดเหตุการณ์เลวร้าย ❖ เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาสังคม ❖ ร่วมกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาภัยพิบัติต่าง ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ดูแล และเฝ้าระวังพื้นที่เสี่ยงในชุมชน ▪ จัดอาสาสมัครครอบครัวในการดูแล และเฝ้าระวังพื้นที่ในชุมชน ▪ ปรับปรุงและลดการเกิดพื้นที่เสี่ยงในชุมชน ▪ สร้างระบบป้องกันภัย
การแก้ไขปัญหา	การปรับตัวในภาวะ	❖ ให้กำลังใจ เกื้อกูล และ	▪ สร้าง และ

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
อุปสรรค	ยากลำบาก	<p>ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา เมื่อเกิดภาวะวิกฤติ</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ อุทิศตัวเพื่อส่วนรวมของครอบครัว ❖ เข้าถึงแหล่งสนับสนุนทางสังคม เช่น สถานพยาบาล สถานศึกษา สถานฝึกอาชีพ ศูนย์บริการ ❖ สร้างทักษะที่จำเป็นสำหรับครอบครัวในการเผชิญหน้า และปรับตัวในภาวะยากลำบาก 	<p>แสวงหาทรัพยากรเพื่อดูแลครอบครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำครอบครัวสามารถดูแลสมาชิกในครอบครัว ▪ จัดพื้นที่สาธารณะสำหรับดูแลให้ผู้อยู่ในภาวะยากลำบาก ▪ จัดให้มีศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ▪ สร้างเครือข่ายช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบภาวะยากลำบาก ▪ มีการติดตามและให้ความช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบภาวะยากลำบากให้สามารถฟื้นตัวได้
การมีส่วนร่วมใน		❖ ทำกิจกรรมร่วมกันกับ	▪ จัดทำแผนและ

องค์ประกอบความเข้มแข็งของครอบครัว		การมีส่วนร่วมของครอบครัว	การมีส่วนร่วมของชุมชน
ครอบครัวและชุมชน		<p>เพื่อนบ้าน</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ ช่วยเหลือบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน ❖ ทำกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมในชุมชนร่วมกัน 	<p>โครงการด้านครอบครัวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ▪ จัดกิจกรรมในวาระและโอกาสสำคัญต่าง ๆ ▪ จัดให้มี และเข้าถึงสถาบันทางสังคมอย่างครบถ้วน

**หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว
สำหรับ
ผู้นำชุมชน และอาสาสมัครชุมชน**

ครั้งที่ 1

กิจกรรม “ปฐมนิเทศสถานสายใยสื่อสัมพันธ์”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสัมพันธภาพซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ที่จะใช้หลักสูตรในการสร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกครอบครัวรู้สึกอบอุ่น มีความไว้วางใจ การร่วมมือ และสามารถเปิดเผยตนเอง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาในครอบครัวตนเอง และสามารถพัฒนาความเข้มแข็งภายในครอบครัวได้อย่างยั่งยืน
2. เพื่อกำหนดข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครประจำหมู่บ้าน กับสมาชิกครอบครัวในชุมชน ทำให้เกิดการรักษาความลับ ความไว้วางใจ และร่วมมือในการพัฒนาครอบครัวโดยกระบวนการมีส่วนร่วม
3. เพื่อให้ครอบครัวทราบรายละเอียด และขั้นตอนการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว
4. เพื่อสำรวจปัญหาเบื้องต้นของครอบครัว โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

สาระสำคัญ

1. การสร้างสัมพันธภาพเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในบทบาทของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ นำหรับการนำใช้หลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อให้สมาชิกครอบครัวรู้สึกอบอุ่น ไว้วางใจ ให้ความร่วมมือ และสามารถเปิดเผยตนเองออกมาได้ นำไปสู่การดำเนินการในขั้นตอนต่อไป สำหรับแก้ไขปัญหาในครอบครัวตนเอง และสามารถพัฒนาความเข้มแข็งภายในครอบครัวได้อย่างยั่งยืน
2. การพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวประกอบด้วยการพัฒนา 4 องค์ประกอบได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัว การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างมีความสุข การรักษาเสถียรภาพของครอบครัว และการมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน

อุปกรณ์

1. แบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว
2. บันทึกข้อตกลงการเข้าร่วมหลักสูตรฯ

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

1.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ทำการสร้างสัมพันธภาพ โดยการ กล่าวทักทาย แนะนำตัวอย่างเป็นกันเอง จากนั้นแนะนำผู้นำกลุ่มย่อย หรือผู้มีส่วนร่วม และให้สมาชิก ผู้เข้าร่วมแต่ละครอบครัวได้แนะนำตัว และเปิดโอกาสให้มีการซักถาม พูดคุยสร้างความรู้จักกันใน กลุ่มให้มากขึ้น ด้วยความสมัครใจของครอบครัวนั้น โดยไม่ซักถามด้วยคำถามปลายปิด หรือทำให้ เกิดบรรยากาศกดดันแก่ครอบครัว โดยใช้เวลาประมาณคนละ 3-5 นาที

2. ขั้นดำเนินการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และความสำคัญของการเข้าร่วม หลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ให้ครอบครัวทำแบบประเมินความเข้มแข็งของ ครอบครัว และผู้นำกลุ่มย่อยสัมภาษณ์ครอบครัวเพิ่มเติม

2.3 ผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครฯ ให้ครอบครัวสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเข้าร่วม หลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อกำหนดกรอบกฎเกณฑ์ที่ใช้ร่วมกัน

2.4 ผู้นำกลุ่มย่อยเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยกันในกลุ่มย่อย เพื่อทำความรู้จัก การ สืบหาปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวเบื้องต้น

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้นำกลุ่มย่อยให้ครอบครัวช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมครั้งนี้

3.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ สรุปประเด็นที่สำคัญ

การประเมินผล

1. ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้นำกลุ่ม ผู้นำ กลุ่มย่อย ครอบครัว และผู้เข้าร่วมทุกคน

2. ครอบครัวมีความสนใจ สามารถตั้งข้อซักถาม ให้ความร่วมมือ และแสดงความคิดเห็น ในการเข้าร่วมในหลักสูตรการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

3. ผู้นำชุมชนหรืออาสาสมัครฯ ทราบปัญหาเบื้องต้นของครอบครัว

สัมพันธภาพ : สื่อใจสายใยสัมพันธ์

คนเราทุกคนมีความแตกต่างกัน ความเชื่อ ความคิด ความต้องการ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่คนเราประสบพบเจอมาแตกต่างกัน ในบางครั้ง แม้ว่าเราจะเรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน มองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น หรือรับรู้รสสัมผัสเหมือน ๆ กัน แต่เราอาจตีความออกไปแตกต่างกัน เช่น บางคนเห็นสีแดงแล้วนึกถึงเลือด แต่สำหรับบางคนทำให้นึกถึงดวงอาทิตย์ เป็นต้น

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัว หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอก การสร้างสัมพันธภาพ และคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์นั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวด สำหรับในด้านการจัดกิจกรรมแล้ว บางครั้งสมาชิกผู้เข้าร่วมอาจได้ฟัง ได้เรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน แต่ก็อาจเข้าใจแตกต่างกัน ในขณะที่คนหนึ่งเชื่อถือ บางคนอาจไม่ไว้วางใจ ไม่รับฟัง หรือเฉย ๆ ไม่รวมมือก็เป็นได้ จากที่กล่าวมานี้การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จึงต้องอาศัยสัมพันธภาพที่ดีต่อการสร้างสัมพันธภาพเป็นพื้นฐานสำคัญในการเริ่มต้นในการจัดกิจกรรม อีกทั้งยังเป็นจุดเชื่อมโยงสัมพันธ์ต่อการดำเนินงานด้านต่าง ๆ อีกด้วย เรียกได้ว่า หากเริ่มต้นได้ดี การดำเนินงานย่อมเป็นไปอย่างลื่นไหล มีระบบระเบียบเรียบร้อยอย่างดีเลยก็ว่าได้ เนื่องจากสัมพันธภาพอันดีกับผู้อื่น เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไว้วางใจ ความไว้นื้อเชื่อใจ ในการเชื่อฟัง ปฏิบัติตาม นอกจากนี้สัมพันธภาพอันดีซึ่งสามารถทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความเอาใจใส่สนใจเกิดขึ้นระหว่างกันและกัน สัมพันธภาพเป็นทักษะอันจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันอีกด้วย

คุณลักษณะที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพ

เราสามารถสำรวจตัวเองได้ง่าย ๆ จากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อเกิดการสื่อสารกับใครซักคน ลองสำรวจตนเองดูว่า เราสามารถให้เขาเข้าใจความหมายที่สื่อไปหรือไม่ มีความสนใจหรือไม่ หรืออาจพิจารณาได้จากตัวอย่างเหล่านี้

เป็นคนเปิดเผย จริงใจ ไม่เสแสร้ง หรือแอบแฝงสิ่งใด

เป็นคนสื่อสารได้อย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน ไม่บิดเบือน

สามารถเข้าใจสิ่งที่คนอื่นสื่อสารมา ทั้งการพูด หรือการแสดงท่าทาง

เป็นคนยอมรับในการมีคุณค่าของผู้อื่น ในเกียรติคนรอบข้าง

เป็นคนมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

แสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้รวมถึงการแสดงความเชื่อ
ทัศนคติ ความเชื่อ ความคิด ความรู้สึกของคุณสามารถแสดงออกมาได้อย่างจริงใจ

เทคนิคการสร้างสัมพันธภาพ

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างพันธภาพ ทำให้เกิดการเปิดเข้าหากัน ทำให้การเรียนรู้เป็นไปได้
อย่างเต็มที่ สมาชิกที่มีสัมพันธภาพกับเราจะสามารถแสดงออกซึ่งการยอมรับ และเข้าใจ เมื่อมี
ปัญหาที่กล้าที่จะซักถาม มีความต้องการให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ ทั้งต่อเรา และสมาชิกด้วยกันอีก
ด้วย ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพให้เกิดขึ้นได้ ย่อมมีผลกระทบทางลบต่อ
การจัดทำกิจกรรม อย่างมาก เราต้องตระหนักให้ดีว่าคนที่ไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
ได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยว แปรลกแยก ไม่เข้าใจ เป็นส่วนเกิน ไร้ซึ่งความหมาย ทำให้เขาไม่
ต้องการร่วมมือ ท้อแท้ ไม่อยากอยู่ในที่ตรงนี้ และจากไปในที่สุด

ดังนั้นสิ่งจำเป็นในการสร้างสัมพันธภาพที่ควรทราบเกิดขึ้นด้วยความพยายามดังต่อไปนี้

- หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ~ ความขัดแย้งเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้าง
สัมพันธภาพ ความสัมพันธ์จะขาดสะบั้นลงไปได้เมื่อความขัดแย้งทวีความ
รุนแรงขึ้น ไม่ว่าจะกับครอบครัว หรือบุคคลภายนอก เพราะฉะนั้นการหลีกเลี่ยง
ความขัดแย้งจึงเป็นผลดีที่สุดในการสร้างสัมพันธภาพ เราต้องมีความรู้ และ
เข้าใจในการพยายามยุติความขัดแย้งนั้น โดยการใช้เหตุผล ไม่ใช่ความรุนแรง
- สร้างบรรยากาศที่ดีต่อกัน ~ สถานที่ที่ใช้ในการสร้างสัมพันธภาพนั้นควรเปิด
กว้าง อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีความกดดันต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้สึก
สบาย สงบ ผ่อนคลาย และตัวแปรทางบุคคล อย่างเช่น การมีอารมณ์ขัน คำพูด
ที่จริงใจ เสริมด้วยการมีกิจกรรมเพื่อละลายพฤติกรรม เล่นเกม ร้องเพลง ผ่อน
คลายอารมณ์บ้าง และสิ่งสำคัญคือทำด้วยการแสดงออกที่สื่อถึงความรู้สึกที่ดี
ต่อกันและกัน
- ยอมรับความแตกต่างทางความคิดเห็นของสมาชิก ~ ยอมรับว่าทุกคนมี
ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้ความเชื่อ ความคิดเห็นนั้นแตกต่างกัน แม้เราจะ
เห็นว่าความคิดเห็นนั้นถูกต้อง หรือผิดไป ก็ไม่ควรที่จะตัดสินใจในความคิดของ
ผู้อื่น ควรรับฟังเอาไว้ และพิจารณาว่า ความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันของ
สมาชิกนั้น ส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาของครอบครัวหรือไม่

- สนใจดูแลเอาใจใส่ความรู้สึก และความต้องการ ~ การดูแลเอาใจใส่ต่อกันทำให้เกิดความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างกัน ความผูกพันนั้นอธิบายด้วยคำพูดค่อนข้างยาก เพราะว่าการผูกพันเป็นตัวแปรที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ การแสดงออกได้ถึงความรู้สึกห่วงใย ต้องการรับรู้ถึงปัญหา ต้องการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่อกัน การอยากให้อีกคนมีความสุข ซึ่งความรู้สึกเช่นนี้มีขึ้นเป็นตัวแปรทางบวกที่จะทำให้การกระทำต่าง ๆ ไปเป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ
- รับฟังความคิดเห็นของเขา ~ การแสดงความคิดเห็นทำให้เห็นความต้องการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ดังนั้นเราจึงไม่ควรละเลยต่อความคิดเห็นที่มีผู้แสดงออกมา ไม่ว่าจะความคิดเห็นนั้นสอดคล้อง หรือขัดแย้งกับความคิดของเราก็ตาม ความคิดเห็นใด ๆ นั้นไม่ใช่สิ่งไร้สาระ แต่เป็นการแสดงออกอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งความต้องการแสดงออกของเขาจะถูกสอดแทรกจากการแสดงความคิดเห็นได้ทั้งทางตรงหรือทางอ้อม การฟังอย่างใส่ใจ การสังเกต การยอมรับความแตกต่าง จึงเป็นทักษะสำคัญที่จะทำให้มองเห็นความจริงที่อาจถูกซ่อนไว้ในความคิดเห็นของเขาก็เป็นได้
- มีความเป็นตัวของตัวเอง ~ การเป็นตัวของตัวเองในที่นี้คือการมีจุดยืนที่มั่นคงสามารถยืดหยุ่นได้ แต่จะไม่หลุดหลงไปท่ามกลางความขัดแย้ง เราจะรับฟังปัญหาของสมาชิก แต่เราจะไม่เอาตัวเราเข้าไปอยู่ท่ามกลางปัญหานั้น เพื่อไม่ให้เกิดสถานะพึ่งพาที่เกินขอบเขตเกินไป ระดับของความสัมพันธ์ต่อกันนั้นจึงควรเป็นไปอย่างเหมาะสม ไม่ใกล้ชิดกันมากเกินไป และไม่ห่างเหินออกจากกันมากด้วยเช่นกัน

ข้อตกลงการเข้าร่วมหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....มีบทบาทในครอบครัว

เป็น.....อยู่บ้านเลขที่.....

.....ยินดีเข้าร่วมหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

และเข้าใจว่าข้าพเจ้า และครอบครัวมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้เป็น

อย่างดี โดยข้าพเจ้าขอให้พันธสัญญากับชุมชน ดังต่อไปนี้

1. ข้าพเจ้า ยินดีให้ความร่วมมือการเข้าร่วมหลักสูตรพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวตามที่ชุมชนนัดหมาย

2. ข้าพเจ้ายินดีให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน และการปฏิบัติตามคำแนะนำผู้นำชุมชน

3. ข้าพเจ้าจะตระหนักเสมอว่าปัญหาเรื่องครอบครัวสำคัญที่สุด และครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน และประเทศชาติ

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่...../...../.....

ครั้งที่ 2

กิจกรรม “ครอบครัวนำรู้”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ครอบครัวมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ในการกำหนดโครงสร้าง และบทบาทหน้าที่ของครอบครัว
2. เพื่อสำรวจสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในของครอบครัว
3. เพื่อให้ครอบครัวทราบความก้าวหน้าในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว
4. เพื่อพัฒนาศักยภาพของครอบครัวในบทบาทการทำหน้าที่ของครอบครัว

สาระสำคัญ

การทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว การปฏิบัติตัวตามบทบาทที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว ทำให้ครอบครัวสามารถดำเนินไปได้ อย่างเป็นปกติสุข การจัดระเบียบครอบครัว และการสื่อสารภายในครอบครัว ทำให้เกิดการพัฒนา ความเข้มแข็งของครอบครัวได้

การจัดระเบียบครอบครัว คือ การจัดสรรบทบาทหน้าที่ การออกกฎระเบียบ และการ กำหนดขอบเขต โครงสร้างการดูแลกันและกันของสมาชิกครอบครัว เช่น การร่วมกันกำหนด บทบาทหน้าที่ของสมาชิก การออกกฎระเบียบในครอบครัว การกำหนดขอบเขต และโครงสร้าง การดูแล การได้รับผลจากการกระทำทั้งด้านบวก และด้านลบ เป็นต้น

การสื่อสารภายในครอบครัว คือ การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันของสมาชิกครอบครัว เช่น การพูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และครอบครัว การสื่อสารกันได้อย่างชัดเจน และ ตรงไปตรงมาด้วยภาษาพูด และภาษาท่าทาง การสื่อสารที่สอดคล้องรับกันอย่างเหมาะสมกับวัย การเข้าใจความหมายสิ่งที่สื่อสารได้ตรงกัน

อุปกรณ์

1. Power point เรื่อง การความเข้มแข็งของครอบครัว
2. ใบงานสำรวจบทบาทหน้าที่ในครอบครัว
3. ใบงานสำรวจกฎระเบียบในครอบครัว

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

1.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวทักทาย แนะนำตัว และให้ครอบครัวแนะนำตัว

1.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ พูดยุทธศาสตร์ถึงเอกสารที่เคยได้รับไปในครั้งที่ 1

2. ขั้นดำเนินการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ชี้แจงวัตถุประสงค์ และกติกาในการเข้ากลุ่ม

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวถึงหลักการการสร้างความเข้มแข็งของ

ครอบครัว

2.3 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ชี้แจงความก้าวหน้าในการเสริมสร้างเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัวให้แต่ละครอบครัวทราบ และเปิดโอกาสให้ครอบครัวซักถาม

2.4 แบ่งสมาชิก เป็นกลุ่มย่อย โดยมี กลุ่มบุตร และกลุ่มผู้ปกครอง แยกกัน มีผู้นำกลุ่มย่อยประจำ กลุ่มละ 1 คน ให้สมาชิกร่วมกันระดมสมองในกลุ่มในหัวข้อบทบาทหน้าที่ในครอบครัว ดังนี้

“ท่านมีบทบาทหน้าที่อะไรในครอบครัวบ้าง”

“ท่านรู้สึกอย่างไรกับบทบาทหน้าที่ดังกล่าว”

“บทบาทหน้าที่ดังกล่าวมีความหมายอย่างไรต่อครอบครัวบ้าง”

2.5 ให้แต่ละคนกลับคืนสู่ครอบครัว แล้วบุตรธิดาเริ่มพูดก่อนถึงสิ่งที่ได้จากการระดมสมอง (เสร็จแล้วค่อยด้วยผู้ปกครอง) จากนั้นถามสมาชิกครอบครัวแต่ละท่าน โดยใช้เทคนิคการเปิดเผยตนเอง (Self disclosure) ซึ่งเป็นการพูดแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนให้แก่ผู้อื่น ทำให้เพิ่มความตระหนักรู้และเข้าใจในตนเองและให้แก่ผู้อื่น ดังนี้

“ท่านรู้สึกอย่างไรกับสิ่งที่ท่านพูด”

“ท่านมีอะไรที่อยากให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมบ้าง”

2.6 ให้แต่ละคนได้บอกถึงความรู้สึก สิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้เรียนรู้และร่วมอภิปรายว่าท่านจะปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมอะไรในบทบาทหน้าที่ของตนกับครอบครัวบ้าง

2.7 แบ่งสมาชิก เป็นกลุ่มย่อย โดยมี กลุ่มบุตร และกลุ่มผู้ปกครอง แยกกัน มีผู้นำกลุ่มย่อยประจำ กลุ่มละ 1 คน ให้สมาชิกร่วมกันระดมสมองในกลุ่มในหัวข้อกฎระเบียบในครอบครัว ดังนี้

“กฎระเบียบของครอบครัวมีอะไรบ้างที่เข้าทำและไม่เข้าทำ”

“ท่านรู้สึกอย่างไรกับกฎระเบียบดังกล่าว”

“กฎระเบียบดังกล่าวส่งผลดีและผลกระทบอย่างไรต่อครอบครัวบ้าง”

2.8 ให้แต่ละคนกลับคืนสู่ครอบครัว แล้วร่วมกันอภิปรายในครอบครัวว่า

“กฎระเบียบอะไรที่ส่งผลดีต่อครอบครัวบ้าง”

“กฎระเบียบอะไรที่หากปรับเปลี่ยนได้จะดีทีเดียว”

“กฎระเบียบอะไรที่ควรมีเพิ่ม จะเกิดประโยชน์ต่อครอบครัวได้มากยิ่งขึ้น”

2.9 ให้แต่ละคนได้บอกถึงความรู้สึก สิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้เรียนรู้และร่วมอภิปรายว่า ครอบครัวของท่านจะปรับเปลี่ยนกฎระเบียบอะไรบ้างในครอบครัว

2.10 ผู้นำกลุ่มย่อย สํารวจสภาพปัญหาของแต่ละครอบครัวเพิ่มเติม (กระทำเป็นกลุ่ม/รายครอบครัวแล้วแต่ความเหมาะสม)

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ชื่นชมในสิ่งที่ครอบครัวทำได้ดี ให้กำลังใจในส่วนที่ครอบครัวขาด และยินดีที่ครอบครัวมาเข้ากลุ่มในวันนี้ และคาดหวังว่าครอบครัวจะมาร่วมพัฒนาศักยภาพในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป

3.2 จากนั้นร่วมกันสรุปความรู้เกี่ยวกับความเข้มแข็งครอบครัว

3.3 นัดหมายเกี่ยวกับการให้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. ครอบครัวมีความเข้าใจ สามารถตั้งข้อซักถาม ให้ความร่วมมือ และแสดงความคิดเห็นในการอภิปรายการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว

2. ผู้เข้าร่วมการอบรมหลักสูตรฯ สามารถเปิดเผยตนเอง ร่วมใจในการระดมสมอง และแสดงออกถึงความเข้าใจโครงสร้างครอบครัวผ่านกระบวนการของกิจกรรม

* บทบาท / หน้าที่ ที่เรามีในครอบครัว *

ทำไมเราต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของในครอบครัว ?

การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวที่มีประสิทธิภาพเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการพัฒนาครอบครัว และการเสริมสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง ครอบครัวที่มีการกำหนดขอบเขตหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้เกิดคุณลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น คือ

- สมาชิกมีบทบาทตามที่ได้รับมอบหมาย
- ทำให้เกิดโครงสร้างด้านอำนาจในขอบเขตของแต่ละคน
- มีกฎระเบียบเฉพาะที่เกิดจากข้อกำหนดในครอบครัว
- มีรูปแบบของการติดต่อสื่อสารในทางบวก
- มีแบบแผนการเจรจาต่อรอง
- มีวิธีแก้ปัญหาภายในครอบครัวของตนเอง

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของครอบครัวมีผลอย่างไรต่อเรา ?

การกำหนดบทบาทหน้าที่ของครอบครัว ทำให้เราทราบว่าเราสามารถที่จะทำอะไร มีวิธีการปฏิบัติหน้าที่ต่อกันในครอบครัวอย่างไร เพื่อที่จะให้ภารกิจหลาย ๆ ด้านของครอบครัวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มองเห็นลักษณะที่ชัดเจนขึ้น จึงขอแยกออกเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

- ครอบครัวมีขอบเขตที่เหมาะสม ทั้งขอบเขตส่วนบุคคล ขอบเขตระหว่างสมาชิกในครอบครัว และขอบเขตระหว่างครอบครัวกับชุมชน
- เกิดความผูกพันกันอย่างเหมาะสม ไม่ห่างกันจนเกินไป และไม่ใกล้ชิดกันจนเกินไป มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างสมเหตุสมผล
- ครอบครัวสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ให้ยืดหยุ่น ทันสมัย เหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวัน

- การจัดลำดับอำนาจ ทำให้เกิดผู้นำที่มีความเหมาะสม สมาชิกคนอื่น ๆ มีบทบาทที่ชัดเจน ทำให้เกิดระบบภายในครอบครัว สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างสอดคล้องประสานกันได้
- ทำให้แก้ไขความขัดแย้งภายในครอบครัว และปัญหาภายนอกได้อย่างรวดเร็ว มีระบบขั้นตอน ทำให้เกิดประสิทธิผลในการแก้ปัญหาได้มากยิ่งขึ้น
- เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
- ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมที่ดี รวมทั้งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวเดิม
- ครอบครัวมีกิจกรรมร่วมกันทำให้เกิดสัมพันธ์ภายในครอบครัว

เราจะกำหนดบทบาทหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างไร ?

การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวว่าเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวกระทำ เพื่อประโยชน์ของการอยู่รอดของครอบครัว ซึ่งหน้าที่ของครอบครัวแต่ละครอบครัวมีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของแต่ละครอบครัว ครอบครัวจะปฏิบัติหน้าที่ได้ดีหรือไม่เป็นผลมาจากลักษณะโครงสร้างของครอบครัวแต่ละครอบครัว ถ้าโครงสร้างของครอบครัวเหมาะสม มันคง จะทำให้ครอบครัวปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกครอบครัวจะประกอบด้วย การดูแลให้ความรักความเอาใจใส่ การอบรมเลี้ยงดูสมาชิก การผลิตสมาชิกใหม่ การเผชิญปัญหาภายในครอบครัว การจัดหาทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และการจัดหาสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกายภาพสำหรับสมาชิก การกำหนดบทบาทของสมาชิกครอบครัวจะแสดงพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในฐานะสมาชิกครอบครัว เพื่อที่จะทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้อย่างมีความสุข มีความเข้าใจอันดี จากการปฏิบัติต่อไปนี้

- เราต้องวางโครงสร้างครอบครัว ด้วยการกำหนดภารกิจที่สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบตามบทบาท เช่น การจัดหาสิ่งจำเป็นในครอบครัว การปฏิบัติงานบ้าน การลงโทษ การให้รางวัล เป็นต้น
- ทุกคนในครอบครัว มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เสนอ โต้แย้ง สนับสนุน และยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการไม่กระทำตามข้อกำหนดนั้น
- สมาชิกในครอบครัวต้องทำหน้าที่ที่ได้รับ ปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน และปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันของครอบครัว

- เราต้องมีการสื่อสารระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพราะการสนทนาระหว่างสมาชิกในครอบครัว อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือน ไม่คลุมเครือ ทั้งภาษาถ้อยคำ และ ภาษาท่าทาง ทำให้สมาชิกในครอบครัวสามารถเข้าใจความหมายในสิ่งที่สนทนาได้ตรงกัน
- เราแสดงออกถึงความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นการกระทำที่สมาชิกในครอบครัว กระทำเพื่อให้สมาชิกคนอื่น รับรู้ถึงความเอาใจใส่ ห่วงใย รักใคร่ ระหว่างกันและกัน
- สมาชิกในครอบครัวให้ความช่วยเหลือ และ เอื้อเฟื้อ เพื่อเผื่อซึ่งกันและกัน แสดงความร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุน พึงพา และแสดงน้ำใจต่อกันและกัน
- เราต้องร่วมกันวางแผนทางแก้ปัญหา และความขัดแย้ง มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การรับรู้ การซักถาม และลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ปัญหา และความขัดแย้งลดลง
- ใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเราควรจัดเวลาว่างในการทำกิจกรรมที่ตรงกัน ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม มีความยินดี และเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกิจกรรมที่กำหนด มีความพึงพอใจภายหลังการทำกิจกรรมร่วมกัน

รากฐานของความเข้มแข็งของครอบครัวที่อยู่ร่วมกันได้ บนพื้นฐานของความรัก ความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เรามีความรู้สึกร่วมกันกับคนในครอบครัว เมื่อสมาชิกคนหนึ่งคนใดในครอบครัวได้รับความทุกข์ ประสบความเดือดร้อน สมาชิกคนอื่นก็จะรู้สึกถึงผลกระทบ จะรู้สึกทุกข์ และเดือดร้อนใจร่วมด้วย

ครั้งที่ 3

กิจกรรม “เสียงใส ๆ ด้วยความห่วงใย”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจปัญหาของครอบครัวในการดูแลสมาชิกครอบครัว สามารถวางแผน กำหนดบทบาท กฎระเบียบของครอบครัว นำปัญหามาวางแผนในการแก้ไข ได้อย่างต่อเนื่อง
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้การปรึกษาในครอบครัวเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดูแลสมาชิกในครอบครัว
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพของครอบครัวเข้มแข็งโดยการสื่อสารในสร้างสัมพันธ์ภาพแก่สมาชิกครอบครัว

สาระสำคัญ

การดูแลห่วงใยสมาชิกในครอบครัว เป็นพฤติกรรมสำคัญที่แสดงถึงความรักผูกพัน การยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว ทำให้ครอบครัวน่าอยู่ น่าพึงพอใจ ประกอบด้วย การผูกพันทางอารมณ์ การให้เกียรติ และการใช้เวลาาร่วมกัน เป็นต้น

การผูกพันทางอารมณ์ เป็นการแสดงออกอันสื่อถึงความรักใคร่ ห่วงใยที่มีต่อกันของสมาชิกครอบครัว เช่น การกอดสัมผัสหรือลูบหัวลูบหลังด้วยความรักใคร่ การไต่ถาม สนใจรับฟังด้วยความห่วงใย การแสดงความชื่นชมและให้กำลังใจแก่กัน

การให้เกียรติ เป็นการแสดงออกอันสื่อถึงการยอมรับนับถือต่อกันของสมาชิกครอบครัว เช่น การให้ความเคารพนับถือ ซื่อสัตย์ไว้วางใจ การตระหนักถึงคุณค่าของกันและกัน

การใช้เวลาาร่วมกัน เป็นการจัดสรรเวลาเพื่อปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันของสมาชิกครอบครัว เช่น การจัดเวลาเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันของครอบครัว การออกไปพักผ่อนด้วยกัน เป็นต้น

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

1.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ รวมถึงผู้นำกลุ่มย่อย ศึกษาข้อมูลของสมาชิกผู้เข้าร่วมและครอบครัวจากโปรแกรมครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เพื่อเตรียมความพร้อมของตนเองโดย

1.2 การทบทวนทักษะในการให้การศึกษา

2. ขั้นตอนการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวทักทายครอบครัว และแนะนำตัวเอง

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ บอกวัตถุประสงค์รวมถึงข้อตกลงเบื้องต้น กฎ กติกาในการเข้าร่วมหลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในวันนี้

2.3 ผู้นำกลุ่ม หรืออาสาสมัครฯ สาธิตการให้การศึกษาโดยจำลองสถานการณ์การปรึกษากับสมาชิกในครอบครัวจำนวน 2 ครั้ง จากนั้นวิทยากรให้ผู้นำชุมชนปฏิบัติตาม และประเมินผล

2.4 ให้แต่ละครอบครัวเลือก 1 หัวข้อ แล้วระดมสมอง ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

“เหตุการณ์ใดในครอบครัวที่ท่านรู้สึกว่าถูกก้าวล่วงในความเป็นส่วนตัวมากเกินไป”

“เหตุการณ์ใดในครอบครัวที่ท่านต้องการให้ใครมาช่วยเหลือคลี่คลาย ไม่ใช่ปล่อยให้ท่านทำเอง”

“เหตุการณ์ใดในครอบครัวที่ท่านรู้สึกว่าเป็นการออกคำสั่งหรือเข้มงวดมากเกินไป”

“เหตุการณ์ใดในครอบครัวที่ท่านรู้สึกว่าตกลงกันไม่ได้ ไม่มีใครยอมใคร ไม่มีกรรมการตัดสิน”

2.5 ผู้นำกลุ่มย่อยจัดสถานการณ์จำลอง โดย แบ่งครอบครัวออกเป็นกลุ่ม จากการสุ่มคละกัน ให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวอยู่กลุ่มเดียวกัน จัดรูปแบบตามกระบวนการให้คำปรึกษา ให้ครอบครัวให้แสดงเหตุการณ์ดังกล่าวที่ได้เลือกไว้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีต่อกัน พร้อมกันนั้นผู้นำกลุ่มย่อยใช้เทคนิคการสร้างขอบเขต (Making boundary) ซึ่งเป็นการช่วยครอบครัวให้ตั้งกฎระเบียบ บทบาทหน้าที่และโครงสร้างการปกครองดูแลขึ้นใหม่ให้เหมาะสม โดยถามคำถามเหล่านี้

“ท่านและครอบครัวรู้สึกอย่างไรกับเหตุการณ์นี้”

“ถ้าเปลี่ยนได้ ท่านและครอบครัวอยากให้เหตุการณ์นี้เป็นอย่างไร”

2.6 สมาชิกร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์ และข้อมูลเสริมเพื่อการมีขอบเขตและโครงสร้างปกครองดูแลที่เหมาะสมในครอบครัว ขอบเขตที่เหมาะสมจะชัดเจน ไม่ซ้อนทับและมีความยืดหยุ่นเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกครอบครัว โครงสร้างปกครองดูแลที่เหมาะสมจะกำหนดชัดเจนว่าใครมีสิทธิอำนาจเหนือใคร ไม่ซ้ำซ้อนและผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแลต้องนบอบเชื่อฟังเพื่อโครงสร้างจะก่อประโยชน์ได้จริง

2.7 จากนั้นให้แต่ละครอบครัวอภิปรายร่วมกันว่า

“ท่านและครอบครัวรู้สึกอย่างไรกับเหตุการณ์ที่ได้จากการระดมสมอง”

“ถ้าเปลี่ยนได้ ท่านและครอบครัวอยากให้เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างไร”

จากนั้นแสดงเหตุการณ์นี้ใหม่ตามที่ท่านและครอบครัวอยากให้ เป็น แล้วแลกเปลี่ยน
ความรู้สึกและความคิดเห็นต่อกันและกัน

2.8 ก่อนยุติการให้คำปรึกษาให้แต่ละคนได้บอกถึงความรู้สึก สิ่งที่เกิดขึ้น สิ่งที่ได้
เรียนรู้ ผ่านการร่วมอภิปรายว่า

“ท่านและครอบครัวจะดูแลสมาชิกในครอบครัวอย่างไรจึงจะเหมาะสมสำหรับ
ครอบครัวมากที่สุด”

2.9 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ อภิปรายสรุปเรื่อง การดูแลเอาใจใส่ห่วงใยใน
ครอบครัว การสื่อสาร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเข้าใจถึงปัจจัยในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวมาก
ยิ่งขึ้น

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ร่วมสรุปและอภิปรายผลที่ได้จากการอบรมหลักสูตร
ครั้งนี้ พร้อมเสนอวิธีประยุกต์ใช้กระบวนการให้คำปรึกษา ให้เหมาะสมกับสมาชิกในการใช้ปรึกษา
สื่อสารกันอย่างจริงใจเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัว

3.2 หลังจากจบโปรแกรมในครั้งที่ 3 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ นำข้อมูล
รวบรวมได้ทั้งหมด มาทำการระดมสมอง กล่าวสรุป ตอบคำถามแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและเก็บข้อมูล
ที่ได้เพื่อสร้างแผนที่ครอบครัว และกำหนดการวางแผนกิจกรรมในครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. ครอบครัวเข้าใจถึงการดูแลเอาใจใส่ครอบครัว การสำรวจปัญหา การสื่อสารอย่างถูก
วิธี ผ่านทางกระบวนการปรึกษา

2. ครอบครัวสามารถประยุกต์ใช้การปรึกษาครอบครัวในชีวิตประจำวันได้

สร้างสุขในครอบครัว

ความสุขของสมาชิกในครอบครัวจะดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่นจะต้องเริ่มต้นด้วย บทบาท และหน้าที่ของแต่ละบุคคลในครอบครัว ถ้าสมาชิกแต่ละคนสามารถทำตามบทบาทและหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม ก็จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ราบรื่น สัมพันธภาพที่มีในบ้านเราจะขยายตัวเพิ่มขึ้น เป็นการสื่อสารที่มีต่อกัน เมื่อมีการสื่อสารที่เพิ่มขึ้น เปิดใจ เข้าใจ กันมากขึ้น ก็จะขยายกลายเป็นความห่วงใย ต้องการที่จะดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว และการร่วมแรงร่วมใจ เป็นหนึ่งเดียวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อครอบครัวสามารถลดปัญหา หรือป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้นั้น ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวมีความสุขเพิ่มขึ้น

ในการสร้างครอบครัวให้มีความสุข บทบาทของพ่อแม่มีส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ต้องเสียสละตนเองเพื่อครอบครัว รวมทั้งรู้จักแบ่งปันความสุขร่วมกัน ถ้าพ่อ หรือแม่ สามารถปฏิบัติพันธกิจตามบทบาทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของคุณพ่อ ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีพันธกิจในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่เดียวกัน ก็มีบทบาทในฐานะคุณพ่อที่ติดต่อกับลูก คอยช่วยคุณแม่เลี้ยงดู สั่งสอนคุณลูก เป็นต้น โดยคำนึงถึงประโยชน์ หรือความสุขของ คู่ครอง ของลูก ๆ และคนในบ้าน

“การสร้างความสุขในครอบครัว เริ่มจากการรู้จักช่วยเหลือ
แบ่งปันกันทั้งยามสุข และยามทุกข์ โดยพ่อแม่มีหน้าที่ช่วยเหลือ และ
เสียสละความสุขส่วนตัวในการดูแลลูก ๆ ดูแลบ้านให้เป็นบ้านที่อบอุ่น
และน่าอยู่”

สร้างสุขระหว่าง พ่อ แม่ ลูก

☐ "หัวเราะ" ไปด้วยกัน	☐ ลด "กังวล"
☐ "ขอบคุณ" กันและกัน	☐ "แบ่งปัน" ความสุขให้ลูกบ้าง
☐ "สุข" อย่างพอเพียง	☐ "มารยาท" เพิ่มสุข ☐ "ปรับ" บ้านให้มีกฎ
☐ "เชื่อมั่น" กันและกัน	☐ "ชื่นชม" มากกว่าติเตียน ☐ "ช่วยเหลือ" กันและกัน

ข้อมูลเพิ่มเติม <http://www.thewebaholic.com/news/readnews.php?id=135>

การให้คำปรึกษาครอบครัวเบื้องต้น

การปรึกษา เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ครอบครัว ทั้งครอบครัว ทำให้ผู้ให้การปรึกษารับรู้ถึงสภาพที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว สภาพปัญหา ความขัดแย้ง ที่อาจถูกปิดบัง หรือบิดเบือนเอาไว้ แต่กระบวนการปรึกษาที่ถูกรวบรวมนั้น จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคเฉพาะทาง และการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ถูกต้องครบถ้วน กระบวนการของการปรึกษาจึงเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน การเรียนรู้อย่างไม่ถูกต้อง หรือความด้อยประสิทธิภาพอาจทำให้เกิดผลเสียแก่ผู้รับการปรึกษาอย่างมาก

คุณลักษณะที่พึงมีในตัวของผู้ให้การปรึกษา

ก่อนการนำกระบวนการปรึกษาทางจิตวิทยามาใช้ผู้ให้การปรึกษาควรเรียนรู้ในกระบวนการปรึกษาอย่างครบถ้วน เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบแก่ผู้รับการปรึกษา ซึ่งเบื้องต้นเราควรพิจารณาคุณสมบัติในตัวของเราที่จำเป็นต่อการปรึกษาเสียก่อน ดังนี้

1. มีความรู้ทางจิตวิทยา
2. ผ่านการอบรมการปรึกษาเบื้องต้น หรือการให้คำปรึกษาครอบครัวเบื้องต้น
3. มีบุคลิกภาพที่พึงประสงค์
 - 3.1 มีความเป็นมิตร มีสัมพันธภาพอันอบอุ่นกับผู้รับการปรึกษา
 - 3.2 มีความจริงใจ ไม่เสแสร้ง
 - 3.3 ยอมรับผู้รับการปรึกษาโดยปราศจากเงื่อนไข
 - 3.4 รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 3.5 มีความเข้าใจ เห็นใจผู้อื่น
 - 3.6 ให้เกียรติ เคารพในคุณค่าของความเป็นคน
 - 3.7 มีความสุขุม และมีความมั่นคงทางจิตใจ
 - 3.8 มีความยืดหยุ่น ใจกว้าง เปิดเผยตนเอง ยอมรับประสบการณ์ใหม่ๆ
 - 3.9 มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นที่จะให้ความช่วยเหลือ
 - 3.10 มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ
 - 3.11 มีความมั่นใจในตนเอง
 - 3.12 รักษาความลับอย่างสำคัญ

คุณสมบัติเหล่านี้เป็นเพียงคุณสมบัติเริ่มต้นของการเป็นผู้ให้การศึกษา หากเราลองสำรวจตนเองแล้วพบว่าขาดหายไปของคุณลักษณะใด ควรศึกษาเรียนรู้ในสิ่งที่ขาดหายไปนั้นก่อนที่จะเริ่มต้นการเป็นผู้ให้การศึกษา

ขั้นตอนการศึกษามือต้น

กระบวนการศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดผลในการช่วยเหลือครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการศึกษามือต้นมีขั้นตอนที่ไม่ยุ่งยาก ใช้เวลาที่พอเหมาะสม และมีความสอดคล้องกันไหล ไม่เกิดการสะดุด ซึ่งสามารถแยกออกเป็นระยะต่าง ๆ ได้ดังนี้

- ระยะแรกของการให้คำปรึกษา สร้างสัมพันธภาพกับสมาชิกใน ครอบครัว แนะนำให้สมาชิกในครอบครัวทราบถึงวัตถุประสงค์ของการปรึกษารอบครัว ประโยชน์ในการปรึกษารอบครัว ตลอดจนระยะเวลา และสถานที่ในการให้คำปรึกษารอบครัว จุดมุ่งหมายของขั้นตอนนี้เพื่อสร้างสัมพันธภาพ รับฟังความคิด ความรู้สึกของสมาชิกแต่ละคน ผู้ให้การศึกษาสามารถใช้เทคนิคเบื้องต้นในการปรึกษา เช่น การฟังอย่างใส่ใจ การใช้คำถามปลายปิด คำถามปลายเปิด การสะท้อนความรู้สึก การทวนความ การเรียบ การให้กำลังใจ การตีความ และการสรุปความ ผู้ให้การศึกษาต้องสังเกต ปฏิกริยา และบรรยากาศที่เกิดขึ้นกับสมาชิก และสภาพโดยรวม รวบรวมเรื่องราวที่สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนเล่าให้ฟัง แล้วนำมาวางแผนเพื่อการช่วยเหลือครอบครัวต่อไปให้สอดคล้องกับทิศทางแก้ไขปัญหาของครอบครัวให้ตรงประเด็น
- ระยะกลางของการปรึกษา ในระยะกลางของการให้คำปรึกษา เป็นระยะที่ผู้ให้การศึกษาใช้เทคนิคต่าง ๆ กับครอบครัว จุดประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ครอบครัวทุกครอบครัวมีการร่วมมือกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งไว้ ผู้ให้การศึกษาครอบครัว จะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวได้แสดงความคิด ความรู้สึก และมีความเข้าใจกันและกันมากยิ่งขึ้น กระตุ้นให้สมาชิกครอบครัวมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง และครอบครัว ส่งเสริมให้สมาชิกครอบครัวกล้าที่จะกระทำพฤติกรรมใหม่ ๆ ผู้ให้การศึกษาจะมีบทบาทที่กระตือรือร้น ให้การแนะนำ ส่งเสริมให้ครอบครัวมีแหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนที่เหมาะสม
- ระยะสุดท้าย การยุติการปรึกษารอบครัว เกิดขึ้นเมื่อมีสภาพปัญหาในครอบครัว และเมื่อปัญหานั้นได้รับการแก้ไข หรือได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น สมาชิกครอบครัวมีความพึงพอใจ สมาชิกเข้าใจพฤติกรรม การกระทำ ของตนเอง และ ครอบครัวมากขึ้น

เรียนรู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ และ ทำอย่างไรที่จะไม่ให้เกิดสภาพปัญหานี้ ขึ้นมาอีก และสมาชิกครอบครัวควรจะสามารถพัฒนา เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างกันและกันให้ดีขึ้นด้วย ในระยะสุดท้ายนี้ ผู้ให้การปรึกษาต้องวางแผนร่วมกันกับครอบครัวถึงการยุติการให้คำปรึกษา การเตรียมการที่จะยุติการให้คำปรึกษาทำได้โดยลดความถี่ของการพบกันลง และการยุติควรจะประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ การกล่าวถึง การยุติการให้คำปรึกษา การสรุปผลการปรึกษา อภิปรายถึงเป้าหมายระยะยาว ทำนาย และหาทางป้องกันแก้ไขที่จะไม่ให้ปัญหาถลกลับมาอีกในอนาคต และติดตามผลการปรึกษาอยู่เป็นระยะ ๆ ถึงแม้การปรึกษาจะยุติไปแล้ว

เทคนิคที่สามารถนำมาใช้ได้

กระบวนการปรึกษาจำเป็นต้องมีเทคนิคต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการปรึกษา เทคนิคเหล่านี้ผู้ใช้ต้องมีความชำนาญ โดยเฉพาะ ซึ่งผู้ใช้ทั่วไปหากไม่มีความเข้าใจในเทคนิคนั้น ๆ จะทำให้เกิดผลเสียใหญ่หลวงแก่ผู้รับการปรึกษา อย่างไรก็ตาม ยังมีเทคนิคพื้นฐานที่สำคัญ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุก ๆ ระยะของกระบวนการให้การปรึกษารอบครัว ได้แก่

- ▽ การฟังอย่างตั้งใจ เทคนิคนี้เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้ให้การปรึกษา เพราะการฟังเป็นการรับสารส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในกระบวนการ การฟังอย่างตั้งใจทำให้ผู้ให้การปรึกษารับรู้ถึงประเด็นปัญหาที่แท้จริง ท่ามกลางการบิดเบือน หรือข้อมูลจากการสื่อสารที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง โดยเฉพาะการปรึกษารอบครัวในลักษณะกลุ่ม ผู้รับการปรึกษาส่วนใหญ่ไม่สื่อออกมาทางคำพูดอย่างตรงไปตรงมา แต่จะซ่อนนัยสำคัญเอาไว้ผ่านคำพูดปกติที่พูดออกมาดังนั้นเทคนิคการฟังจึงเป็นเทคนิคพื้นฐานที่ผู้ให้การปรึกษาทุกคนควรมี
- ▽ การตั้งคำถามปลายเปิด ลักษณะคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ตอบได้เลือกตอบอย่างอิสระ ไม่ถูกกดดัน ลักษณะของคำถามปลายเปิดจะทำให้ผู้ตอบสามารถเปิดเผยตนเองได้มากกว่าคำถามปลายปิด ซึ่งเป็นการตอบได้เพียง 2 คำตอบ คือ “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” คำถามลักษณะนี้ผู้ตอบอาจไม่ต้องการตอบตามความจริง ทำให้ข้อมูลที่ได้ถูกบิดเบือนไป ดังนั้นควรตั้งคำถามปลายเปิดให้ผู้ตอบสามารถที่จะมีโอกาสใช้ความคิดไตร่ตรอง หรือตอบในสิ่งที่ตนต้องการได้
- ▽ การสะท้อนความรู้สึก ความรู้สึกเป็นสิ่งสำคัญ บางครั้งผู้รับการปรึกษาอาจไม่รับรู้ถึงความรู้สึกที่แท้จริง หรือถูกปิดบังด้วยความหวาดระแวงต่าง ๆ การที่เราระท้อนความรู้สึกของผู้รับการปรึกษาออกไป เป็นการช่วยเหลือให้เกิดความ

ตระหนักถึงความรู้สึกที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ผู้รับการปรึกษาสามารถสำรวจ คิด ไตร่ตรอง ถึงความต้องการของตน หรือสมาชิกในครอบครัว และในบางกรณี การที่สมาชิกในครอบครัวได้รับรู้ถึงความรู้สึกที่แท้จริงของสมาชิกคนอื่น อาจทำให้เกิดความเข้าใจได้มากกว่าคำพูดที่อาจทำให้เข้าใจผิดไม่ตรงกันได้ ดังนั้นผู้ให้การปรึกษาควรรู้ว่าควรจะสะท้อนความรู้สึกของผู้รับการปรึกษาคอนไหน มีความจำเป็นที่ต้องใช้เทคนิคนี้หรือไม่ และรู้ว่าเมื่อสะท้อนความรู้สึกแล้วจะทำให้เกิดผลอย่างไรบ้าง

- ▽ การทวนคำ หรือข้อความ เทคนิคนี้เป็นการเน้นย้ำถึงประเด็นที่พูดออกมา หากใช้ได้ดีจะทำให้เรารู้ถึงข้อเท็จจริงที่ถูกสอดแทรกมาทางคำพูด บางทีคำพูดที่ยาวแสนยาว อาจมีข้อเท็จจริงที่ถูกซ่อนเพียงเล็กน้อย ข้อเท็จจริงนั้นอาจเป็นประเด็นสำคัญที่แม้แต่ผู้พูดนั้นหลงลืมไป ดังนั้นในบางกรณีการทวนคำ หรือข้อความก็เป็นการกระตุ้นให้ผู้รับการปรึกษาได้ตระหนักถึงความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และข้อเท็จจริงของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการกำหนดประเด็นสำคัญ ไม่ให้ผู้ให้การปรึกษาออกนอกเหนือขอบเขตในการปรึกษาได้อีกด้วย
- ▽ การให้กำลังใจ ผู้ให้การปรึกษาที่ดีต้องมีความจริงใจ เปิดเผย การให้กำลังใจต้องออกมาจากจิตใจที่แท้จริงของผู้ให้การปรึกษา เพราะกำลังใจนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่กระตุ้นให้กระบวนการปรึกษาต่อเนื่องไปได้ เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในครอบครัวรู้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ใช่สิ่งที่แก้ไขไม่ได้ คนทุกคนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา เพียงแต่บางครั้งทางออกของปัญหานั้นยังหาไม่พบเท่านั้น การให้กำลังใจจึงเป็นสิ่งสำคัญในหลาย ๆ ด้าน และมีผลต่อสมาชิกครอบครัวทั้งทางตรง และทางอ้อม
- ▽ การตีความเพื่อให้กระจ่างในปัญหา เป็นการสกัดประเด็นปัญหาออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นประโยชน์มากในกระบวนการปรึกษา เนื่องจากจุดประสงค์ในการปรึกษาคือการให้สมาชิกค้นพบแนวทางแก้ไขปัญหา หรือสามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้ บุคคลส่วนมากเป็นทุกข์เพราะมองปัญหาที่แท้จริงไม่พบ การตีความทำให้เกิดความกระจ่างชัด เมื่อปัญหาถูกเปิดเผยออกมาได้อย่างชัดเจน เราก็จะสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง
- ▽ การแสดงบทบาทสมมติ เป็นเทคนิคที่ต้องอาศัยความชำนาญเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการจำลองบทบาทที่ทำให้ปัญหาเกิดขึ้น บทบาทที่ถูกแสดงออกมามีหลายลักษณะ การแทนตัวเอง การแทนบทบาทของสมาชิกในครอบครัวคนอื่น

ๆ ล้วนแต่มีจุดประสงค์ให้ผู้แสดงบทบาทรับรู้ถึงความรู้สึก ความนึกคิดของบุคคลที่ถูกแสดง ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจ หรือเสริมสร้างความผูกพันกันระหว่างการใช้เทคนิคของสมาชิกในครอบครัวได้ ทั้งนี้หากผู้ใช้เทคนิคยังไม่มีความชำนาญ อาจทำให้บทบาทที่แสดงออกมาติดขัด ทำให้เกิดความขัดแย้ง หรือไม่เข้าใจบทบาทที่แสดงออกมาได้ด้วยเช่นกัน

▽ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สำคัญยิ่งในการปรึกษาครอบครัว การสื่อสารกับคน ๆ เดียวอาจง่ายกว่า แต่หากต้องสื่อสารกับสมาชิกหลาย ๆ คนที่ร่วมอยู่ในกระบวนการปรึกษา เราต้องทราบว่าทำอย่างไรจึงจะสื่อสารได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องไปด้วยกันทั้งหมดได้ ซึ่งผู้ให้การปรึกษาจำเป็นต้องกำหนดสรรพนามแทนตัวเอง และสมาชิกให้เหมาะสม เช่น “ฉัน” หรือ “ชื่อเล่น” หรือ “ชื่อตนเอง” เพื่อแสดงความรับผิดชอบในคำพูดของตน และได้สัมผัสคำพูดของตนเองได้

▽ การสรุปความ ผู้ให้การปรึกษาจำเป็นต้องมีการสรุปการสนทนา บางครั้งการสรุปในขั้นยุติการปรึกษาอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ เราอาจต้องเรียนรู้ว่า เมื่อใดควรมีการสรุปการสนทนา อาจจะเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมการสนทนามีความอึดตัว หรือออกไปจากขอบเขตการให้การศึกษา หรือการสรุปสาระสำคัญ ๆ ที่ได้จากการสนทนา และนำสาระสำคัญนั้นมาสรุปในขั้นยุติการปรึกษาในแต่ละครั้ง การสรุปความนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นจากการปรึกษาได้เป็นอย่างดี

เทคนิคการปรึกษาเหล่านี้เป็นเทคนิคพื้นฐานที่สามารถฝึกฝนได้ เพื่อให้เกิดความชำนาญ เทคนิคเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ เพื่อเป็นตัวกำหนดประสิทธิภาพในการให้การปรึกษารอบคร้วนั่นเอง

ครั้งที่ 4

กิจกรรม “ครอบครัวสวดใจด้วยใจสัมพันธ์”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัว
2. เพื่อประเมินศักยภาพของครอบครัว
3. เพื่อประเมินปัญหาและสัมพันธ์ภาพภายในครอบครัว
4. เพื่อวางแผนและสร้างเป้าหมายในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการรักษาเสถียรภาพในครอบครัว

สาระสำคัญ

การรักษาเสถียรภาพของครอบครัวเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกด้านหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นการกระทำที่แสดงถึงการช่วยเหลือกันให้อยู่รอด การร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล สามารถพึ่งพาตนเอง แก้ไขปัญหาอุปสรรค มีความเป็นเอกภาพ สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาในยามวิกฤติได้ ซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจเกี่ยวกับ อารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนเอง เป็นแรงผลักดัน การที่สมาชิกในครอบครัวได้รับกำลังใจ การยอมรับ การให้เกียรติกัน และการสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากบุคคลในครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวได้อย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน ดังนั้นควรให้การช่วยเหลือในการเสริมพลังให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งในการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยสามารถประเมินปัญหา และความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว จากการเขียนแผนภูมิครอบครัว (Genogram) และสร้างพลังครอบครัวในการการแก้ปัญหา ควบคู่กับการปรึกษาแบบมุ่งทางออก (Solution focused brief therapy: SFBT) เช่น การตั้งคำถามแบบปาฏิหาริย์ การท้าทาย การให้ทำการบ้าน เป็นต้น

อุปกรณ์ที่ใช้

1. กระดาษ A4
2. ดินสอ
3. ใบงาน สายใยรักจากครอบครัว
4. ใบความรู้ เรื่องการเขียนแผนภูมิครอบครัว (Genogram)

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

1.1 เตรียมทำแผนที่ครอบครัว (Genogram) ให้แต่ละครอบครัวที่เข้าร่วมในการอบรม หลักสูตรเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวครั้งนี้ล่วงหน้า โดยใช้ข้อมูลจากการประเมิน ครอบครัวครั้งที่ 1 - 3 และตรวจสอบความถูกต้องก่อนที่ครอบครัวจะเข้ากลุ่ม

1.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวทักทายครอบครัว แนะนำตัวเอง แนะนำผู้นำกลุ่มย่อย และให้ครอบครัวแนะนำตัวเอง

2. ขั้นดำเนินการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ บอกวัตถุประสงค์ และกติกาในการเข้าร่วมวันนี้

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ประเมินความก้าวหน้าของศักยภาพของครอบครัว โดยการสอบถาม การสังเกต และการร่วมแสดงความคิดเห็นของครอบครัว กล่าวชื่นชม และขอบคุณครอบครัวที่ให้ความร่วมมือ เปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมกันแบ่งปันความรู้สึกที่มีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ครั้งที่ 1 มาจนถึงครั้งนี้

2.3 ให้สมาชิกแต่ละคนเลือก 1 หัวข้อเพื่ออภิปรายในกลุ่มย่อย ดังนี้

“การปฏิบัติตามกฎระเบียบในครอบครัวส่งผลดีอย่างไรต่อสมาชิกครอบครัวในปัจจุบัน และอนาคตบ้าง”

“เหตุการณ์ใดบ้างที่ท่านเห็นว่าเมื่อกระทำแล้วครอบครัวแล้วเกิดผลเสียตามมา”

“อะไรที่อยากให้สมาชิกปฏิบัติ และไม่อยากให้สมาชิกปฏิบัติ จะปรับปรุงอย่างไร”

2.4 ผู้นำกลุ่มย่อยจัดสถานการณ์จำลอง โดยแบ่งครอบครัวออกเป็นกลุ่ม จากการสุ่มคละกัน ให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวอยู่กลุ่มเดียวกัน จัดรูปแบบตามกระบวนการให้คำปรึกษา ให้ครอบครัวให้แสดงเหตุการณ์ดังกล่าวที่ได้เลือกไว้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่มีต่อกัน พร้อมกันนั้นผู้นำกลุ่มย่อยใช้เทคนิคการปรับเปลี่ยนความคิด (Cognitive restructuring) ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้สังเกตความคิดมุมมองของกันและกันในแต่ละเรื่อง และได้เสริมสร้างกันผ่านข้อเสนอแนะในขณะนั้น ๆ โดยถามสมาชิกกลุ่มคนอื่นๆ ดังนี้

“ท่านคิดอย่างไรกับสิ่งที่สมาชิกกลุ่มได้นำเสนอ”

“ท่านมีสิ่งใดที่เห็นแตกต่างไปจากที่สมาชิกกลุ่มได้นำเสนอ”

“ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมให้แก่สมาชิกกลุ่มดังกล่าวบ้าง”

ผู้นำกลุ่มย่อย และสมาชิกร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์ และข้อมูลเสริมเพื่อตระหนักถึงผลดี และผลเสียของการกระทำหน้าที่กิจวัตรประจำวันร่วมกันที่เหมาะสม รู้จักการวางแผน มีระเบียบวินัย และรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และมีความอดทน รับผิดชอบ เป็นต้น

2.5 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ใช้เทคนิคการตั้งคำถามเวียนต่อสมาชิกในกลุ่มทุกคนว่า “ถ้ามีปาฏิหาริย์เกิดขึ้นอย่างหนึ่งในชีวิตคุณ คุณอยากให้มันเกิดอะไรขึ้น มันจะทำให้ชีวิตคุณ และครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร คุณจะรู้สึกอย่างไร ” (ถามทีละคำถาม) เมื่อครอบครัวตอบคำถามจบแล้ว กระตุ้นให้ครอบครัวอื่นมีส่วนร่วมให้กำลังใจซึ่งกันและกัน จากนั้นผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ จึงสรุป และเสริมสร้างพลังให้ครอบครัวด้วยประโยคที่ว่า “ กระผม / ดิฉันเชื่อว่า การที่คุณยังมีความรักความผูกพันต่อสมาชิกในครอบครัว และสมาชิกทุกคนในครอบครัวก็มีความรัก ความผูกพันต่อคุณเช่นเดียวกัน คุณจะประสบความสำเร็จ ความรักมีปาฏิหาริย์เสมอ”

2.6 พูดย้ำให้กำลังใจว่า “จากกำลังใจที่ได้รับจากครอบครัวซึ่งกันและกันครั้งนี้ จะเป็นพลังให้ครอบครัวพัฒนาความเข้มแข็งต่อไป” จากนั้นผู้นำกลุ่มย่อยทำการยุติกลุ่ม

2.7 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ แจกใบความรู้เรื่อง การเขียนแผนภูมิครอบครัว (Genogram) และอธิบายประกอบเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเกิดความเข้าใจ

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ให้ครอบครัวสรุปความรู้สึกที่ดีที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมในครั้งนี้ และบอกครอบครัวว่าเราจะเล่าความรู้สึกดี ๆ ของครอบครัวให้สมาชิกได้รับรู้

3.2 ก่อนเลิกกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ มอบหมายการบ้านให้แก่ครอบครัว โดยให้ครอบครัวเลือกที่จะเขียนจดหมาย พุดถึงความรู้สึกที่ดีที่มีต่อสมาชิก หรือวาดภาพที่มีความหมาย หรืออัครเทปเสียง หรือหาสิ่งของที่มีความหมายแทนความรู้สึกเพื่อให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว อาจเป็นจดหมาย ภาพ ที่ปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันทั้งครอบครัว เพื่อมอบให้กันและกัน ในครั้งที่ 6

การประเมินผล

1. ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กับครอบครัวมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ดูจากการสังเกต สีหน้า ท่าทาง ผ่านกระบวนการปรึกษา

2. ครอบครัวมีการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว สังเกตจากการใส่ใจ มาเข้าร่วมกิจกรรม การแสดงความคิดเห็น

3. ครอบครัวสามารถบอกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวพร้อมทั้งแนวทางแก้ไขได้

4. ครอบครัวสามารถนำการปรึกษามาประยุกต์ใช้กับครอบครัวในชีวิตประจำวันได้

สายใยรัก.....(ครอบครัว)

A large rectangular box with a double-line border, containing 25 horizontal dotted lines for writing. The lines are evenly spaced and extend across the width of the box.

การเขียนแผนภูมิกครอบครัว (Genogram)

✓ ความหมายในการเขียนแผนภูมิกครอบครัว

แผนภูมิกครอบครัว (Genogram) หมายถึง วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลของครอบครัวที่สนใจ ด้วยการวาดผังสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระจ่างชัดในทันทีที่ได้รับข้อมูล โครงสร้างหลักของแผนภูมิกครอบครัวจะประกอบด้วย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเจ็บป่วยทางกาย โรคทางพันธุกรรม นิสัยและพฤติกรรม ฐานะทางสังคม การศึกษา ศาสนา รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวนั้นๆ

✓ องค์ประกอบของแผนภูมิกครอบครัว

1. วาดข้อมูลครอบครัวอย่างน้อย 3 ชั่วอายุคน
2. ใส่ชื่อของสมาชิกทุกคนในครอบครัว
3. ใส่อายุ (หรือปีเกิด) ของสมาชิกทุกคนในครอบครัว
4. ใส่อายุและสาเหตุการตายของสมาชิกในครอบครัว ถ้ามี
5. ระบุโรคหรือปัญหาความเจ็บป่วยที่สำคัญของสมาชิกในครอบครัว
6. วาดวงล้อมรอบสมาชิกที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน พร้อมทั้งผู้ป่วยอยู่ที่ตำแหน่งใดของแผนภูมิ
7. ระบุวันที่ของการแต่งงานหรือหย่าร้างของสมาชิกในครอบครัว
8. เรียงสมาชิกที่เกิดตามลำดับก่อนหลัง จากซ้ายไปขวา
9. ถ้าทราบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ให้วาดสัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ด้วย พร้อมทั้งคำอธิบายสัญลักษณ์ที่ซับซ้อน
10. วันเดือนปีที่เขียนหรือปรับปรุงแผนภูมิกครอบครัว

✓ การอ่านแผนภูมิครอบครัว

1. โครงสร้าง (Structure) หมายถึงองค์ประกอบของครอบครัวของผู้ป่วยหลักที่เราสนใจ สถานภาพสมรส (โสด แต่งงาน แยกกันอยู่ หย่าร้าง และหม้าย) และ บทบาทการเป็นพ่อแม่ (ไม่มีบุตร หรือ มีบุตรของตนเอง บุตรบุญธรรม บุตรของสามีหรือภรรยา) โดยในการอ่านต้องบอก โครงสร้างชนิดต่างๆของครอบครัวได้ ซึ่งได้แก่ คนโสด (single adult) บิดาหรือมารดาเลี้ยงดูบุตร โดยลำพัง (single parent) คู่สมรสที่ไม่มีบุตร (childless couple) ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ครอบครัวขยาย (extended family) ทั้งหมดที่บางแบบที่ต่างออกไป เช่นบุคคลอยู่ด้วยกันโดยไม่ได้สมรส หรือไม่ได้มีความผูกพันเป็นครอบครัว

2. ข้อมูลทั่วไปของครอบครัว (Family Demographic Information) ประกอบไปด้วยเชื้อชาติ การศึกษา และอาชีพ โดยผู้อ่านควรมีการเปรียบเทียบข้อมูลทั้ง 3 ปัจจัยนี้ระหว่างผู้ป่วยหลักที่เราสนใจกับสมาชิกคนอื่นๆในครอบครัว

3. เหตุการณ์ของครอบครัว (Family Life Event) ได้แก่ การแต่งงาน การแยกกันอยู่ การหย่าร้าง การเกิด การตาย ปัญหาด้านสังคมและสุขภาพ นอกจากนี้ยังควรบันทึกเหตุการณ์อื่นที่น่าสนใจเช่น การออกจากโรงเรียน การเปลี่ยนงาน การหนีออกจากบ้าน โดยควรระบุเวลา เพื่อให้เห็นลำดับขั้นของเหตุการณ์ และสามารถเห็นผลที่ตามมาของเหตุการณ์ได้

4. ปัญหาทางสังคมและสุขภาพ (Social and Health Problems) ผู้อ่านแผนภูมิครอบครัว ควรระบุทั้งชนิด และจำนวนของปัญหาที่พบ และพิจารณาว่ามีการเกิดซ้ำๆ ในสมาชิกของครอบครัวหรือไม่

✓ สัญลักษณ์แสดงความสัมพันธ์ในครอบครัว

ชาย

หญิง

ชายติดยาเสพติด

หญิงติดยาเสพติด

ใกล้ชิดผูกพันหรือรักกันมากๆ

ใกล้ชิด

รักมากแต่ทะเลาะกัน

ขัดแย้งกัน ทะเลาะกัน

ห่างเหินกัน

อยู่ด้วยกันแต่ห่างเหิน

M

แต่งงาน

S

แยก/หย่า

= เสียชีวิตแล้ว (ระบุ พ.ศ.หรืออายุ.....)

= คู่สมรสที่แยกกันอยู่ (ระบุ..... พ.ศ.)

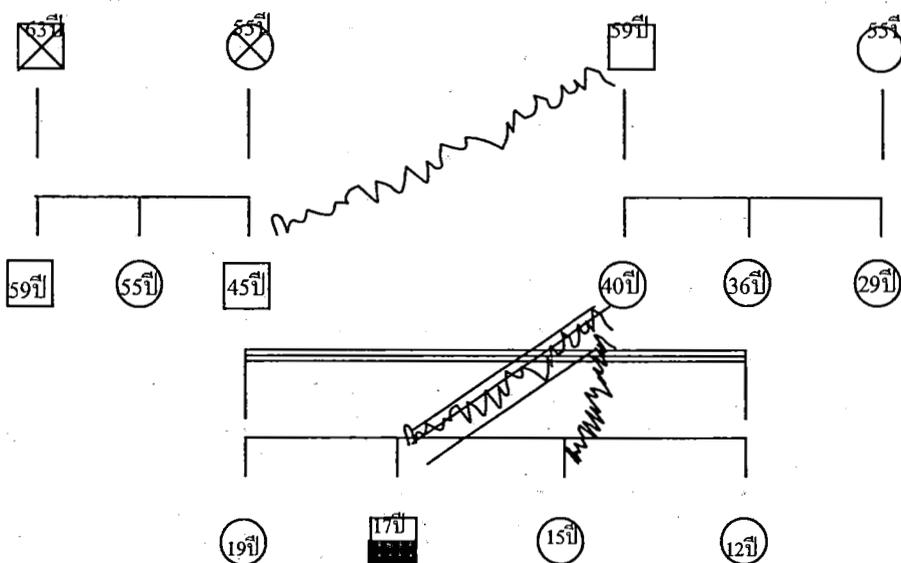
= คู่สมรสที่หย่าขาด (ระบุ.....พ.ศ.)

✓ ตัวอย่างการอ่านแผนภูมิกครอบครัว

ผู้ป่วยชายคิดยาบ้าอายุ 17 ปี มีพี่น้องทั้งหมด 4 คนผู้ป่วยเป็นคนที่ 2 ซึ่งเป็นลูกชายคนเดียวของครอบครัวมารดา รักมากแต่ทะเลาะกันบ่อย มีพี่สาวอายุ 19 ปี มีน้องสาว 2 คนคนแรกอายุ 15 ปี ทะเลาะกับมารดาทุกวัน น้องสาวคนที่ 2 อายุ 12 ปี

บิดาผู้ป่วยอายุ 45 ปี มารดาอายุ 36 ปี แต่งงานกันมานาน 20 ปี รักใคร่กันดี แต่บิดามีเรื่องขัดแย้งกับตาของผู้ป่วยซึ่งอายุ 59 ปี ยายอายุ 55 ปี ส่วนปู่และย่าของผู้ป่วยเสียชีวิตแล้วตอนอายุ 63 ปี และ 55 ปีตามลำดับ

บิดาผู้ป่วยมีพี่น้องทั้งหมด 3 คนพี่ชายอายุ 59 ปี พี่สาวอายุ 55 ปี ส่วนบิดาเป็นคนสุดท้าย มารดาผู้ป่วยมีพี่น้องทั้งหมด 3 คนเป็นผู้หญิงทั้งหมด 3 คน พี่สาวอายุ 40 ปี น้องสาวอายุ 29 ปี

ครั้งที่ 5

กิจกรรม “...เราช่วยกันหาคำ...”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว
2. เพื่อให้ครอบครัวทราบถึงความต้องการของสมาชิกในครอบครัว
3. เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวมีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารเชิงบวก

สาระสำคัญ

กระบวนการติดต่อ สัมพันธ์ ถ่ายทอดข้อมูล ความคิด ความรู้สึก ทักษะ และค่านิยมระหว่างบุคคล เป็นสิ่งที่แสดงออก เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ การสื่อสารที่ดีกลายเป็นทักษะติดตัวในชีวิตประจำวัน สามารถนำไปใช้ในหลาย ๆ ด้าน ทั้งครอบครัว การให้คำปรึกษา การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารทางบวก เป็นทั้งรูปแบบ และเทคนิคการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ สร้างความรู้สึกสัมพันธ์ที่ดี เกิดความเข้าใจ จูงใจให้ร่วมมือ ยอมรับ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องสื่อสารกับสมาชิกซึ่งมักมีปัญหาในการพูดคุย สอน ดักเตือน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สร้างความผูกพันทางอารมณ์ขึ้นมา ในครอบครัว ถ้าบุคคลในครอบครัวมีการแสดงออกที่เหมาะสม ผูกพันกันอย่างมีความเข้าใจอกเข้าใจ สนใจอีกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจความต้องการของอีกฝ่าย จะเป็นพลังในการเสริมสร้างความรู้สึกมีคุณค่าซึ่งกันและกัน

อุปกรณ์

1. ข้อมูลของครอบครัว รวบรวมจากทุกครั้งที่ผ่านมา
2. แบบบันทึกการปรึกษา (ใช้ในกรณีครอบครัวยินยอมให้บันทึกการสนทนา)

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

- 1.1 เตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ผู้นำกลุ่มย่อย
- 1.2 เปิดโอกาสให้ซักถามเกี่ยวกับ การบ้าน, แบบฝึกหัด ที่ผู้เข้าร่วมนำกลับไปทำในครั้งที่แล้ว (ครั้งที่ 4) ซึ่งบางสิ่งต้องนำมาในครั้งหน้า (ครั้งที่ 6) และการบ้านบ้างอย่างต้องส่งในครั้งนี้ (ครั้งที่ 5)

1.3 เตรียมข้อมูลของครอบครัว และสมาชิก อุปกรณ์ และทดลองอุปกรณ์ให้พร้อมใช้ เตรียมสถานที่ ห้อง ในการดำเนินการ

2. ขั้นตอนการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวทักทายครอบครัว และแจ้งจุดประสงค์ของกิจกรรมครั้งนี้ รวมถึงทำข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างกลุ่ม

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ สาธิตวิธีการให้การปรึกษาครอบครัว เพื่อเสริมศักยภาพในการดูแลสมาชิกในครอบครัว การวางแผนการให้การปรึกษาครอบครัว การถาม – ตอบ ด้วยคำถามเชิงบวก คำพูดที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี เสียงหัวเราะขณะพูดคุย การตอบรับของสมาชิก หลังจากนั้น ผู้นำกลุ่มย่อยจะสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด เพื่อประกอบการวางแผนการให้การเพิ่มศักยภาพครอบครัว และการวางแผนในการให้การปรึกษาครอบครัว

2.3 ผู้นำกลุ่มย่อยจัดสถานการณ์จำลอง โดยแบ่งครอบครัวออกเป็นกลุ่ม จากการสุ่มละกัน ให้สมาชิกในแต่ละครอบครัวอยู่กลุ่มเดียวกัน จัดรูปแบบตามกระบวนการให้คำปรึกษา ฝึกให้สมาชิกสามารถใช้การถาม - ตอบ การพูดเชิงบวก พูดอย่างเปิดเผย แสดงความห่วงใย ให้สมาชิกมีความคิดเชิงบวกเกิดขึ้น ดังนี้

“อะไรที่คุณเห็นว่า เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น คุณรู้สึกอย่างไร ?”

“คุณมีความคาดหวังที่จะให้เปลี่ยนแปลงอะไรอีก ?”

“คุณต้องการที่จะบอกสิ่งที่คุณคาดหวัง หรือสิ่งที่คุณรู้สึกให้สมาชิกทราบได้อย่างไร ?”

“คุณได้วางแผนที่จะบอกสิ่งที่บอกกับเขาแล้ว เขาจะรู้สึกอย่างไร ?”

2.4 สลับบทบาทให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้ตอบ หรือแสดงความรู้สึกด้วย

“คุณรู้สึกอย่างไรบ้างคะ กับคำพูดที่ลูกของคุณแม่ (ลูก/สามี) ได้พูดออกมา”

“จากคำพูดเหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า คุณมีความสำคัญ ต่อเขามาก”

“ในวันสำคัญ พิเศษ คุณเคยให้ของขวัญอะไรแก่สมาชิกบ้าง”

2.5 ผู้นำกลุ่มย่อยให้แต่ละครอบครัวแยกกันลองใช้ทักษะที่ได้ด้วยตนเอง โดยผู้นำกลุ่มย่อยเป็นผู้สังเกตการณ์และจดบันทึกลงในแบบบันทึกการปรึกษา

2.6 ก่อนยุติการให้คำปรึกษา ผู้นำกลุ่มย่อยให้สมาชิกทุกคนสรุปและระดมสมองจากสิ่งที่ได้เน้นย้ำการสร้างสัมพันธภาพ การสื่อสารเชิงบวก ซึ่งเป็นจุดแรกเริ่มสำคัญในการดำเนินการแก้ไขปัญหาในครอบครัว และเป็นตัวเชื่อมในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวในด้านต่าง ๆ ให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นอีกด้วย

3. ขั้นสรุป

3.1 พุดคุยกันภายในกลุ่ม ถามสมาชิกว่า ครอบครัวยังมีความรู้สึกอย่างไร พุดคุยกับสมาชิกให้รับรู้ถึงความรู้สึกของครอบครัว เพื่อวางแผนการพัฒนาเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวร่วมกัน

3.2 พุดชื่นชมให้กำลังใจที่บุคคลในครอบครัวให้ความร่วมมือ

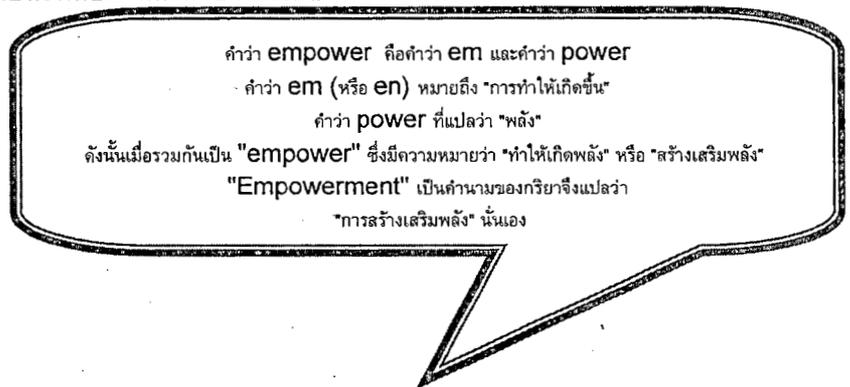
3.3 ย้ำเตือน หมายกำหนดการในครั้งหน้า (ครั้งที่ 6) ซึ่งให้ผู้ปกครองเตรียมของขวัญที่พิเศษที่สุด 1 ชิ้นให้แก่บุตร ถ้าคิดไม่ออกว่าจะเตรียมอะไร ให้ปรึกษากับผู้นำชุมชน หรือ อาสาสมัครได้

3.4 ผู้นำชุมชน หรือ อาสาสมัครฯ สืบหาข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด เพื่อประกอบกับการวางแผนการพัฒนาหลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในครั้งต่อไป

การประเมินผล

1. ผู้เข้าร่วมสามารถใช้การตอบคำถามเชิงบวก การตั้งคำถามเชิงบวก คำพูดที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี เสียงหัวเราะขณะพุดคุย การตอบรับ โดยแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน

2. ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ รวมถึงผู้นำกลุ่มย่อยสามารถสังเกตความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และประเมินได้ว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นไปในด้านบวก หรือด้านลบ

ตัวอย่างประโยคในการเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment)

นอกจากปัญหานี้แล้ว ยังมีปัญหาอื่น ๆ ที่ยังไม่สามารถจัดการได้และต้องการให้ช่วยเหลือ สามารถเล่าให้ฟังได้นะคะ/ค่ะ

คุณคือบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับครอบครัว เนื่องจากสมาชิกทุกคนรู้ว่าคุณเป็นกำลังใจ และแรงยึดเหนี่ยวที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นของครอบครัว

แม้ว่าคุณจะเคยบอกสมาชิกว่าจะไม่ใส่ใจเขาอีกแล้ว แต่เมื่อเกิดปัญหาขึ้น คุณก็ยังเป็นคนที่คุณแลสมาชิกเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้คนในครอบครัวรู้สึกซาบซึ้งใจอย่างยิ่ง

ผลกระทบ/ดิฉันรู้สึกประทับใจคุณอย่างมากต่อการให้ความร่วมมือในการร่วมวางแผนดูแล
คนในครอบครัว

แม้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวคุณ ในครั้งนี้จะดูยุ่งยากซับซ้อนอย่างมากแต่เชื่อมั่นว่า
คนในครอบครัวคุณ ลูกของคุณ/คุณจะสามารถจัดการได้/ คุณ และลูกของคุณสามารถแก้ปัญหา
เหล่านั้นได้อย่างแน่นอนเพียงแต่คุณ และสมาชิกในครอบครัวของคุณ เป็นกำลังใจซึ่งกันและกัน
ช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

“ในเมื่อคนรักของคุณคือคนสำคัญของคุณ คุณจึงควรปฏิบัติต่อคนรักของคุณให้ถูกต้อง เริ่มต้นที่การพูดจาดีต่อกัน
ให้เกียรติกัน พูดคำสุภาพต่อกัน เหล่านี้เป็นแรงเสริมที่ดีในการทำให้อีกฝ่ายมีพฤติกรรมดีขึ้น การพูดอย่างมีศิลปะ
ในสิ่งที่คุณชอบและไม่ชอบอย่างตรงไปตรงมาจะช่วยทำให้คุณทั้งสองทำสิ่งที่ถูกใจกันและกันมากขึ้น และการให้
กำลังใจจะช่วยประคับประคองชีวิตคู่ของคุณ ให้มีความรักใคร่ผูกพันเพิ่มมากขึ้น”

แบบบันทึกการปรึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล.....บทบาทในครอบครัวเป็น.....

1.1 เพศ ชาย หญิง อายุ.....ปี

1.2 การศึกษา

- ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปวช./ปวส. ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

1.3 สถานภาพสมรส

- โสด คู่ หม้าย หย่า แยกกันอยู่

1.4 ศาสนา

- พุทธ คริสต์ อิสลาม อื่นๆ

1.5 อาชีพ

- ไม่ได้ทำงาน รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ลูกจ้าง/พนักงาน
 ค้าขาย เจ้าของธุรกิจ/เจ้าของกิจการ/ผู้บริหารหน่วยงาน
 อื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการให้บริการ

สมัครงใจ ไม่สมัครงใจ

2.1 ปัญหาที่มาขอการปรึกษา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 แนวทางที่ผู้ให้การศึกษา/ให้ความช่วยเหลือ/การส่งต่อ

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ช่วงเวลาที่ให้การศึกษา ตั้งแต่เวลา.....ถึงเวลา.....
 รวมเวลาที่ให้การศึกษา.....นาที/ครั้ง

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้ให้การศึกษา

ครั้งที่ 6

กิจกรรม “ผู้อ้อมกอดของครอบครัว”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในครอบครัวในการดูแลช่วยเหลือกันและกัน
2. เพื่อร่วมกันวางเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว จากการใช้ส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชน
3. เพื่อยุติสัมพันธภาพระหว่างการทำกิจกรรม

สาระสำคัญ

พลังแห่งครอบครัวนั้นสามารถสร้างสรรค์ให้มีสิ่งดี ๆ เกิดขึ้นได้ ทุกคนในครอบครัวจะต้องร่วมมือ ร่วมใจกัน โดยอาศัยความรัก ความเข้าใจ เป็นพื้นฐาน ในการทำใจยอมรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น มีการสื่อสารที่ดีทั้งคำพูด และภาษาท่าทาง มีการปรึกษาพูดคุยกันอย่างตรงไปตรงมา เกี่ยวกับความต้องการของแต่ละคน จะทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันดีขึ้น และร่วมกันตั้งเป้าหมายของครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวเคลื่อนไปในทิศทางอันเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกทุกคนได้อย่างเหมาะสม และร่วมกันฝ่าฟันไปสู่เป้าหมายที่วางไว้

การมีส่วนร่วมของครอบครัว และชุมชนเป็นสิ่งที่จะยกระดับการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว เป็นพลังผลักดันศักยภาพสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ การที่สมาชิกครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้าน หรือบุคคลอื่นในชุมชน มีการร่วมกระทำกิจกรรมทางสังคม กิจกรรมในชุมชน ในทางกลับกันการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือครอบครัว ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวระดับชุมชน หรือระดับประเทศต่อไป

อุปกรณ์

1. บัตรคำ
2. ดินสอ
3. ของที่ระลึกที่เตรียมมามอบให้แก่กัน
4. เทปเพลง

วิธีดำเนินการ

1. ขั้นนำ

1.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ถามถึงการบ้านที่ได้มอบหมายไปเมื่อครั้งที่ 5 ว่า สมาชิกครอบครัวได้นำมาหรือไม่ หากไม่ได้นำมา ผู้นำกลุ่มย่อยก็จะช่วยเหลือในการจัดการให้เรียบร้อยก่อนเข้ากลุ่ม

1.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม ตระหนักถึงความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมครั้งนี้

1.3 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวทักทายสมาชิก แนะนำตัวและให้สมาชิกแต่ละคนแนะนำตัว

1.4 บอกวัตถุประสงค์ของการพบกันครั้งนี้ รวมถึงกติกาในการเข้ากลุ่ม

2. ขั้นตอนการ

2.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ผู้นำกลุ่มย่อย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมกันอ่านกลอนในใบความรู้ อ้อมกอดใจของกันและกัน เพื่อสร้างบรรยากาศในการเข้ากลุ่ม

2.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ถามผู้เข้าร่วมถึงความรู้สึกที่มีต่อบทกลอนที่อ่าน

2.3 นำเข้าสู่กิจกรรม “กล่อพลังแห่งรัก” ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมพลังแห่งรัก โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย มีผู้นำกลุ่มย่อยประจำกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 1 คน เสริมความเข้มแข็งของครอบครัวโดยให้สมาชิกครอบครัวอยู่ร่วมกันได้เพื่อให้กำลังใจ และเป็นพลังที่จะไปสู่จุดหมายเดียวกัน

2.4 ผู้นำกลุ่มย่อยแจกบัตรคำให้กับสมาชิกได้เลือก ผู้นำกลุ่มย่อยอธิบายการใช้บัตรคำ โดยให้เลือกคำที่จำเป็น กลุ่มละไม่น้อยกว่า 3 บัตรคำ โดยใช้เวลา 15 นาที เมื่อเลือกบัตรคำเรียบร้อยแล้วให้ครอบครัวกลับเข้ามาพบกัน และแสดงความรัก ความห่วงใยกันเพื่อไปสู่จุดหมายเดียวกัน โดยใช้บัตรคำที่เลือกมา บอกเหตุผลที่เลือกบัตรคำนั้นแก่กันในครอบครัวใช้เวลา 15-20 นาที

2.4 ผู้นำกลุ่มชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวชื่นชม และให้กำลังใจกับสมาชิกที่สามารถแสดงพลังรักร่วมกันผ่านบัตรคำร่วมกันได้ และสรุปถึงความสำคัญของการแสดงพลังรักร่วมกันผ่านบัตรคำ

2.5 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ เชื่อมโยงถึงการมอบความรู้สึกดี ๆ ให้กันภายในครอบครัวนั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายจิตใจที่ควรมอบให้แก่กัน ให้สมาชิกแต่ละครอบครัวเตรียมของที่

ระลึกจากการพูดคุยกัน ในครั้งที่ 4 มามอบให้แก่กัน พูดถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นพูดถึงสิ่งที่ประทับใจ หรือความในใจที่อยากจะบอกกับครอบครัว พร้อมทั้งแสดงภาษาท่าทางประกอบ

2.6 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ให้สมาชิกเขียนข้อสัญญาการให้ความช่วยเหลือดูแลครอบครัว และสัญญาว่าจะสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งต่อไป

2.7 ให้สมาชิกวางแผนการติดตามร่วมกัน และสรุปถึงความสำคัญ และแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวได้

2.8 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ แนะนำแหล่งสนับสนุน หน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้การช่วยเหลือในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัวที่อยู่ใกล้บ้าน

3. ขั้นสรุป

3.1 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ ให้สมาชิกแต่ละครอบครัวสรุปประโยชน์ที่ได้จากการเข้าร่วมโปรแกรมและบอกถึงความรู้สึกที่มีต่อโปรแกรมทั้ง 6 ครั้ง

3.2 ผู้นำชุมชน หรืออาสาสมัครฯ กล่าวยุติการเข้าร่วมโปรแกรม

การประเมินผล

1. ครอบครัวมีการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว โดยสังเกตจากบันทึกการเข้าร่วมโปรแกรม และการวัดจากแบบสอบถามความเข้มแข็งของครอบครัว
2. ครอบครัวให้ความร่วมมือดี มีการสื่อสารทางบวก มีการให้กำลังใจกัน
3. ครอบครัวสามารถวางแผนการดำเนินชีวิตให้เป็นปกติสุขได้

บัตรคำ กล่องพลังแห่งรัก

ความรัก ความห่วงใย

กำลังใจ

มีเป้าหมายที่มั่นคงในการ
ทำงาน

ลูกที่น่ารักคนเดิม

ความเข้าใจ

การให้เวลา

การยอมรับ

ความเข้าใจ

ที่ปรึกษาที่ดี

ความรักความห่วงใย

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ผศ.ดร.ชูศรี เลิศรัตน์เดชากุล รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
2. ดร.โพธิพันธ์ พานิช อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์
3. ดร.ผดุงชัย ภูพัฒน์ อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
4. นายแพทย์เวทิส ประทุมศรี จิตแพทย์ โรงพยาบาลเมืองฉะเชิงเทรา
5. ดร. ราชันย์ บุญธิมา อาจารย์ประจำสำนักทดสอบและวิจัยการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก

แบบประเมินอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

แบบประเมินอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้ ใช้วัดความคิด ความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกที่เกี่ยวกับตัวท่าน ซึ่งข้อคำถามในแต่ละข้อ ไม่มีคำตอบถูกผิด จึงใคร่ขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามนี้ให้ตรงกับความคิด ความรู้สึก และ การแสดงออกเกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

2. คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิจัย

3. ข้อมูลที่ได้นี้ จะถือเป็นความลับ ไม่เผยแพร่เป็นรายบุคคล จะรายงานเป็นภาพรวมเพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น

แบบสอบถามนี้ ประกอบด้วย 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบวัด

ตอนที่ 2 แบบประเมินอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

ครอบครัว

ตอนที่ 3 แบบแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรม

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม และให้ความช่วยเหลือในการวิจัยครั้งนี้อย่างยิ่ง

ดร.เพ็ญภา กุลนภาค

อาจารย์ประจำภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาประยุกต์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบวัด

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้สอบถามข้อมูลทั่วไปของท่าน เมื่อท่านอ่านแล้วให้เติมข้อความในช่องว่าง

หรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความตรงตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

1. เพศ 1 ชาย

2 หญิง

2. อายุของท่าน.....ปี

3. การศึกษา

1) ไม่ได้เรียนหนังสือ

2) ประถมศึกษาปีที่ 1-6

3) มัธยมศึกษาปีที่ 1-6 หรือเทียบเท่า

4) อนุปริญญา หรือเทียบเท่า

5) ปริญญาตรี

6) อื่นๆ ระบุ.....

4. บทบาทของท่านในชุมชน

1) อาสาสมัคร

2) ผู้นำชุมชน

3) อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ 2 แบบประเมินอาสาสมัคร และ ผู้นำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

คำชี้แจง ข้อความต่อไปนี้สอบถามข้อมูลทั่วไปของท่าน เมื่อท่านอ่านแล้วให้เติมข้อความในช่องว่าง

หรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงตามความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ลำดับ ที่	ข้อความ	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
1	ข้าพเจ้ามีความตั้งใจที่จะให้การช่วยเหลือ บุคคลในชุมชนของข้าพเจ้า					
2	ข้าพเจ้าใส่ใจในปัญหาของชุมชนของ ข้าพเจ้า					
3	ข้าพเจ้ามีความหวังในการเปลี่ยนแปลง ชุมชนไปในทางที่ดี					

ลำดับ ที่	ข้อความ	จริง ที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
4	ข้าพเจ้าตกลงใจและมีความมุ่งมั่นอย่าง เต็มที่ในการเปลี่ยนแปลงครอบครัวในชุมชน ของข้าพเจ้าในทางที่ดี					
5	ข้าพเจ้าสามารถแสดงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดของตนเองอย่างเปิดเผย					
6	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีพลังในการ เปลี่ยนแปลงชีวิตของตนเองและบุคคลอื่นได้					
7	ข้าพเจ้าสามารถระบายความรู้สึกที่เก็บกดไว้ ในใจได้					
8	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีการเปลี่ยนความคิด ในทางที่ดีหลังจากการทำงานเป็น อาสาสมัคร หรือ ผู้นำชุมชน					
9	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีอิสระ เสรี ในการ ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ					
10	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองกล้าแสดงพฤติกรรมที่ เหมาะสม					
11	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองได้รับประโยชน์จาก การอบรมครั้งนี้					
12	ข้าพเจ้าคิดว่าการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ					
13	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองมีความสามารถในการ ช่วยเหลือครอบครัวให้สามารถเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัวตนเองได้					
14	ข้าพเจ้ามีบุคลิกภาพที่เป็นมิตร อ่อน และ น่าไว้วางใจ					
15	ข้าพเจ้าสามารถทำความเข้าใจกับความรู้สึก ความคิดของผู้อื่นได้ดี					
16	ข้าพเจ้ายอมรับผู้อื่นอย่างไม่มีเงื่อนไข					
17	ข้าพเจ้าใส่ใจ และจริงใจต่อผู้อื่น					

ลำดับ ที่	ข้อความ	จริงที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
18	ข้าพเจ้าสามารถสื่อสารด้วยภาษาถ้อยคำ และภาษาท่าทางที่เข้าใจง่าย					
19	ข้าพเจ้าเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ชักถาม ข้อสงสัย และระบายอารมณ์ ความรู้สึก					
20	การที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวร่วมคิดและ รับผิดชอบในครอบครัวเป็นสิ่งที่สำคัญ					
21	กฎของครอบครัวควรเกิดขึ้นจากสมาชิกทุก คนในครอบครัว					
22	ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการช่วยเสริมสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัว					
23	การมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างสมาชิกใน ครอบครัวจะทำให้ครอบครัวเข้มแข็งเพิ่ม มากขึ้น					
24	ครอบครัวควรมีแหล่งช่วยเหลือ หรือ แหล่ง สนับสนุนจากชุมชน หรือ บุคคลภายนอก ครอบครัว					
25	การแสดงออกถึงความรักใคร่เอ็นดูต่อกัน เป็นสิ่งสำคัญในครอบครัว					
27	ความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสิ่งสำคัญ ที่สุดภายในครอบครัว					
28	ทุกคนภายในครอบครัวมีส่วนทำให้ ครอบครัวมั่นคงและเข้มแข็ง					
29	ในยามที่ชุมชนเดือดร้อน ครอบครัวควรให้ ความช่วยเหลือชุมชนทุกเมื่อ					
30	การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและครอบครัว จะช่วยแก้ปัญหาในบางเรื่องได้					
31	ข้าพเจ้ามั่นใจว่าหลักสูตรเสริมสร้างความ เข้มแข็งของครอบครัวนี้สามารถนำไปใช้ได้ จริง					

ลำดับ ที่	ข้อความ	จริงที่สุด	จริง	จริงบ้าง ไม่จริง บ้าง	ไม่จริง	ไม่จริง ที่สุด
32	ข้าพเจ้าสามารถเป็นผู้นำในการช่วยเหลือ ครอบครัวภายในชุมชนได้					

ตอนที่ 3

- 1 สิ่งที่ท่านได้รับจากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

.....

.....

.....

.....

.....

- 2 ปัญหาและอุปสรรคในการที่ท่านจะนำไปใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 3 สิ่งที่ท่านต้องการเพิ่มเติม หรือ เปลี่ยนแปลงในหลักสูตร

.....

.....

.....

ขอบคุณในความร่วมมือ